

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

VAKFİYELERE GÖRE BEYLİKLER DÖNEMİ TURGUTOĞULLARI

ŞÜKRÜ TAŞDELEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AKKUŞ

KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	--

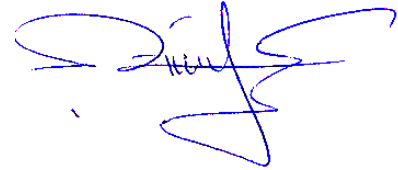
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

(İmza)

Şükrü TAŞDELEN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ii

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şükrü TAŞDELEN
	Numarası	168105011019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AKKUŞ
	Tezin Adı	Vakfiyelere Göre Beylikler Dönemi Turgutoğulları

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Vakfiyelere Göre Beylikler Dönemi Turgutoğulları başlıklı bu çalışma 24/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi	Mustafa AKKUŞ	
2	Doç. Dr.	Bekir BİÇER	
3	Prof. Dr.	Mehmet Ali HACIGÖKMEN	

ÖZET

Dediği Sultan'a intisap eden Turgut-Bayburt oymakları, Anadolu coğrafyası Moğol İstilasına uğramadan önce Horasan'dan göç ederek Konya'ya yerleştirilmiştir. Daha sonra Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat tarafından muhtemelen Karamanoğulları ile birlikte Ermenek tarafına iskân edilmiştir. Karamanoğulları ile birlikte Türkiye Selçukluları ve Moğollara sonra Osmanlılara karşı mücadele etmişlerdir. Turgutoğullarının askeri kanadı, Karamanoğullarının ordu komutanlığı ve baş vezirlik görevlerini yürütmüşlerdir. Karamanoğlu Beyliği'nin yıkılmasına kadar onların yanından ayrılmamış, dost oldukları ile dost, düşman oldukları ile düşman olmuşlardır.

Turgutoğulları Osmanlı kaynaklarında yaptıkları eserlerden çok Osmanlıya karşı isyanlarıyla öne çıkarılmıştır. İsyankâr tavırlarıyla bilinen bu beyliğin liderleri ve kadınlarının yaptığı eserler ve vakıflar oldukça önemlidir. Dönemin karmaşık ortamında başta Konya merkez olmak üzere Iğın, Kadınhanı ve Seydişehir'de eserler yapmış, buralar için de vakıflar tesis etmişlerdir.

Çalışmada “Turgutoğullarının Kökeni, Anadolu'ya İskânı ve Beylikler Dönemi Mücadeleleri” başlığı altında Turgut kelimesinin kaynaklardaki yazımı ve anlamı, Turgutluların Moğol ya da Türkmen olduklarına dair görüşler dile getirilerek bir sonuca varılmıştır. Yine Turgutoğullarının Konya'ya iskânı, Karamanoğullarına tabi olarak Osmanlı ile mücadelesi, Osmanlı Dönemi'nde atçekenlik statüsüne dâhil olmaları anlatılmıştır. Sonra kaynaklarda geçen Turgutoğullarının isimleri tespit edilerek bir şecere çıkarılmıştır. Son olarak da “Turgutoğulları Vakıfları ve Vakfiyeleri” başlığı altında Turgutoğlu yöneticileri ile kadınlarının yaptığı vakıflar ve vakfiyeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turgutoğulları, Dediği Sultan, Karamanoğulları, Vakıf ve Vakfiye.

ABSTRACT

The Turgut-Bayburt clans, who were affiliated with Dedigi Sultan, settled in Konya by migrating from Horasan, before Anatolian geography had been invaded by the Mongols. Later, these clans probably settled in Ermenek region together with the Karamanogullari upon the decision of Aladdin Keykubad, the Sultan of Turkey Seljuk. They fought first against the Turkey Seljuks and the Mongols and later on against the Ottomans, acting together with the Karamanogullari. They served as the military wing of the Turgutogullari, the army commander and the vizier of the Karamanogullari. They did not leave the Karamanoglu Principality until its collapse, and became friends with its friends and enemies of its enemies.

In the Ottoman sources, the Turgutogullari were emphasized by their revolts against the Ottomans rather than their works. Works and foundations of the leaders and women of this Principality known to be rebellious are very important. They built works in Konya, Ilgin, Kadinhani and Seydisehir, and built foundations for these places during the period of political disorder.

In this study, under “Turgutogullari’s Origin, Their Settlement to Anatolia and Struggle The Period Of Beyliks”, a conclusion was made providing the views about the writing of the word “Turgut” in the sources and the opinions about the Turgutogullari whether they were Mongols or Turkmen. Also, Turgutogullari’s settlement to Konya, their struggles with the Ottoman under the suzerainty of the Karamanogullari, and their participation in the atcekenlik statute during the Ottoman period were explained. Then, a genealogy was made identifying the names of the Turgutogullari in the sources. Finally, under “Foundations and Endowments of the Turgutogullari”, the foundations and endowments made by the Turgutoglu leaders and women were examined.

Keywords: Turgutogullari, Dedigi Sultan, Karamanogullari, Foundation and Endowment.

İÇİNDEKİLER

Özet	iii
Abstract.....	iv
Kısaltmalar	viii
Tablolar Listesi	ix
Şekiller Listesi.....	x
Önsöz.....	xi
Giriş.....	1
1. Çalışmanın Amaç ve Yöntemi.....	1
2. Kaynaklar	2
3. Araştırmalar.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM TURGUTOĞULLARININ KÖKENİ, ANADOLU'YA İSKÂNİ ve BEYLİKLER DÖNEMİ MÜCADELESİ

1.1. Turgut İsminin Anlamı.....	14
1.2. Turgutoğullarının Kökeni.....	15
1.3. Dediği Sultan Menâkıbı ve Turgut-Bayburt Beyler	17
1.4. Turgutlu ve Bayburtlu Aşiretlerinin Anadolu'ya Gelişi	22
1.5. Karamanoğlu Beyliği Döneminde Turgutoğulları.....	24
1.5.1. Karamanoğlu-Osmanlı Mücadelesinde Turgutoğulları.....	26
1.6. Osmanlı Döneminde Turgutoğulları	30
1.6.1. Fatih Dönemi Turgutoğulları.....	30
1.6.2. II. Bayezid Dönemi Turgutoğulları.....	33
1.6.3. Yavuz Dönemi Turgutoğulları.....	34
1.6.4. Turgutoğulları ve Atçekenlik Meselesi.....	35
1.7. Turgutoğlu Ailesi ve Şeceresi.....	37
1.7.1. Turgut Bey ve Evladı	41
1.7.1.1. Emir Şah Bey	41
1.7.1.2. Emir Şah Bey Kızı Sultan Hatun	41
1.7.1.3. Emir Şah Bey Oğlu Pir Hüseyin	42
1.7.1.4. Pir Hüseyin Bey Oğlu Ahmed Bey	43
1.7.1.5. Pir Hüseyin Bey Oğlu Hasan Bey	43
1.7.1.6. Pir Hüseyin Bey Oğlu Turgut Bey.....	44
1.7.1.7. Pir Hüseyin Bey Kızı Bağdad Hatun.....	44
1.7.1.8. Hasan Bey Oğlu Ömer Bey	44
1.7.1.9. Ahmed Bey Kızı Hondi Hatun.....	44
1.7.1.10. Alâeddin Bey Kızı Hond Hatun	45
1.7.1.11. Ömer Bey Kızı Hond Hatun	45
1.7.1.12. Pir Hasan/Hassün Bey Oğlu Alâiye Beyi Mustafa Bey	45
1.7.1.13. Pir Hasan Bey.....	46
1.7.1.14. Hasan Bey Oğlu Mahmud Bey	46

1.7.1.15. Turgut Bey Oğlu Erdoğdu Bey	46
1.7.1.16. Turđutođlu Kasım Bey (Kasımalı Bey)	47
1.7.1.17. Pir Hasan Bey/Pir Hüseyin Bey	47
1.7.2. Halil oğlu Rüstem Bey ve Evladı.....	47
1.7.2.1. Rüstem Bey Kızı Dürrühand Hatun	48
1.7.2.2. Rüstem Bey Oğlu Ali Bey	48
1.7.2.3. Rüstem Bey Oğlu Halil Bey	48
1.7.2.4. Rüstem Bey Oğlu Şey Hasan	48
1.7.2.5. Halil Bey Oğlu Abdurrahman	49
1.7.2.6. Halil Bey kızı Honde Hatun.....	49
1.7.3. Yusufşah Bey Kızı Sultan Hatun ve Nefise Hatun	49

İKİNCİ BÖLÜM

TURGUTOĞULLARI VAKIFLARI VE VAKFİYELERİ

2.1. Turgutoğlu Vakıflarına Genel Bakış.....	50
2.2. Pir Hüseyin Bey'in Vakıfları ve Vakfiyeleri.....	54
2.2.1. Dediği Sultan Zaviye Vakfı ve Vakfiyesi	54
2.2.1.1. Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu.....	54
2.2.1.2. Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Değerlendirilmesi	56
2.2.1.3. Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafî Bilgiler	57
2.2.2. Ilgın Câmii Vakfı ve Vakfiyesi.....	59
2.2.2.1. Ilgın Câmii Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu.....	59
2.2.2.2. Ilgın Câmii Vakfiye Sûretinin Değerlendirilmesi	63
2.2.2.3. Ilgın Câmii Vakfiyesindeki Tarihi ve Coğrafî Bilgiler	65
2.2.3. Kalenderiye Zaviye Vakfı ve Vakfiyesi.....	65
2.2.3.1. Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	65
2.2.3.2. Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Değerlendirilmesi.....	67
2.2.3.3. Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafî Bilgiler	68
2.2.4. Câmî-i Saray-ini Vakfı.....	69
2.2.5. Türbe ve Mescid-i Emir Şah Bey	70
2.2.6. Anber Reis Câmii Vakfı.....	70
2.2.7. Pir Hossun Bey Türbesi/Dâru'l-huffâz Vakfı	71
2.2.8. Zâviye-i mezbûre ve Çeşme-i Zâviye Vakfı	71
2.3. Ömer Bey'in Vakıf ve Vakfiyeleri	72
2.3.1. Ömer Bey Zaviye Vakfı	72
2.3.1.1. Ömer Bey Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	72
2.3.1.2. Ömer Bey Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi.....	76
2.3.1.3. Ömer Bey Zaviyesi Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafî Bilgiler	77
2.3.2. Vakf-ı Türbe-i Ömer Bey	78
2.4. Ahmed Bey bin Pir Hüseyin Bey Vakıfları.....	78
2.4.1. Ebu'l-Fazl Câmii Vakfı ve Vakfiyesi.....	79
2.4.1.1. Ebu'l-Fazl Câmii Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	79

2.4.1.2.	Ebu'l-Fazl Câmii Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi	84
2.4.1.3.	Ebu'l-Fazl Câmii Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler	85
2.4.2.	Türbe-i Ahmed Bey Vakfı ve Vakfiyesi	86
2.4.2.1.	Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	86
2.4.2.2.	Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi	90
2.4.2.3.	Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler	91
2.4.3.	Dârü'l-Hüffâz-ı Ahmed Bey Vakfı	92
2.5.	Câmi-i Mustafa Bey bin Hasan/Hüseyin/Hossün Bey Vakfı	93
2.6.	Türbe-i Sultan Hatun Vakfı ve Vakfiyesi	93
2.6.1.	Türbe-i Sultan Hatun Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	93
2.6.2.	Türbe-i Sultan Hatun Vakfiyesinin Değerlendirmesi	96
2.6.3.	Türbe-i Sultan Hatun Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler ...	98
2.7.	Dârü'l-huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfı ve Vakfiyesi	99
2.7.1.	Dârü'l-huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	99
2.7.2.	Dârü'l-huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi	100
2.7.3.	Dârü'l-huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler	101
2.8.	Dârü'l-huffâz-ı Bağdad Hatun binti Hüseyin Bey Vakfı	102
2.9.	Hond Paşa Hatun binti Hüseyin Bey Vakfı	102
2.10.	Dârü'l-huffâz-ı Hond Hatun binti Alâeddin Bey Vakfı	102
2.11.	Nefise Hatun binti Yusufşah Bey Türbe ve Dârü'l-huffâz-ı Vakfı	103
2.12.	Dârü'l-huffâz-ı Paşa Hond binti Ömer Bey Vakfı	104
2.13.	Erdoğdu Bey Vakfı ve Vakfiyesi	104
2.13.1.	Câmii Selühisar Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu	104
2.13.2.	Cami-i Selühisar Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi	106
2.13.3.	Cami-i Selühisar Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler	106
2.14.	Türbe-i Rüstem Bey Vakfı	107
2.15.	Rüstem Bey oğlu Halil Bey'in Kitap Vakfı	108
Sonuç		109
Kaynakça		111
Ekler		118

Kısaltmalar

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale veya madde
Bkz.	Bakınız
BOA	Başkanlık Osmanlı Arşivleri
C.	Cilt
C.EV	Cevdet Evkafı
Çev.	Çeviren
d.	Defter
D	Doğu
Edt.	Editör
E	Evrak
EV. HMH	Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defteri
H	Hicri
Haz.	Hazırlayan
İA	İslam Ansiklopedisi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
K	Kuzey
KBB	Konya Büyükşehir Belediyesi
KŞS	Konya Şer'i Sicili
M	Miladi
m	Metre
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Neşr.	Neşreden
ö.	Ölüm
s.	Sayfa
S.	Sayı
tah.	Tahkik
TD	Tahrir Defterleri
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TSMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTK	Türk Tarih Kurumu
Usad	Selçuklu Araştırmaları Dergisi
v.b.	ve benzeri
VD	Vakıflar Dergisi
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
V.	Vakfi
Yay.	Yayını, Yayınlayan
yy.	Yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Turgutoğlu Vakıflarının Kurucuları ve Vakıfları.....	50
Tablo 2. 2. Turgutoğlu Vakıflarının Kurucuları ve Vakıfları.....	51
Tablo 2. 3. Başkaları Tarafından İnşa Edilmiş Kurumlara Yapılan Turgutoğlu Vakıfları.....	52
Tablo 2. 4. XV yy. ile XVI. yy Başlarında Turgutoğlu Vakıf Gelirleri.....	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. İ. Hakkı Konyalı'nın hazırladığı Turgut Bey Aile Seceresi.....	39
Şekil 1.2. M. Zeki Oral'ın hazırladığı Turgutoğulları Şeceresi.....	40

Önsöz

Konya tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Turgutoğulları ve vakıfları üzerine son zamanlarda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Sürekli bir mücadele içinde olan Turgutoğulları, tarih sahnesinde her ne kadar Karamanoğullarının bendesi olarak gözükse de yaptıkları eser ve vakıflar onların daha farklı bir yere oturtulmasını gerektirmektedir. Turgutoğlu idarecileri Karamanoğulları, Memlûkler ve Safevilerle birlikte Osmanlıya karşı mücadele ederken Konya ve civarında önemli vakıf ve eserler yapmışlardır.

Beylikler Dönemine ait kaynak eser kısıtlılığı ve bir beyliğin altında hizmet etmeleri onlar hakkında bilgilere ulaşmayı güçleştirmiştir. Turgutoğulları hakkında en net bilgiler yaptıkları eserler sayesinde gün yüzüne çıkmaktadır. İmar ettikleri cami, zaviye ve dâru'l-huffâzlar için arazi, değirmen ve hamam gelirlerinden vakıflar yapıp vakfiyeler ile bu hizmetlerini tescillemişlerdir. Turgutoğullarının 1408-1466 yılları arasına rastlayan bu imar faaliyetleri onlar hakkında daha çok bilgi edinmemizi sağlamıştır. Çalışmamızda Turgutoğullarına *Karaman Vilayeti Vakıf Kayıt Defterleri* ve *Vakfiye Sûretleri* ışığında bakmaya çalıştık. Böylece Osmanlıya karşı isyankâr ve mücadeleciler olarak bilinen Turgutoğullarının diğer taraftan Konya'daki eserleriyle Türk İslâm Medeniyetine katkı sağladığı da görülecektir.

Çalışma iki ana başlık altında incelenmiştir. Birinci kısımda Turgutoğullarının menşei ve ailesi hakkında bilgiler verilmiştir. Dediği Sultan'ın Turgut-Bayburt oymaklarının Horasan'dan Konya'ya yolculukları ve Akşehir-Eskil arasını yurt tutmalarındaki rolü, *Dediği Sultan Menâkıbnâmesi* ışığında izah edilmiştir. Daha sonra *Vakfiye Sûretleri*, *Şer'i Siciller*, *Karaman Vilayeti Vakıf Defterleri*, *Karamannâme* ve diğer tarihi kaynaklarda ismi geçen Turgutoğlu evladının isimleri tespit edilerek bir şecere çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha önce Mehmet Zeki Oral ve İbrahim Hakkı Konyalı'nın da tespit etmiş olduğu şecerelerle karşılaştırılarak farklılıklar ifade edilmiştir. Sonra Turgutoğullarının tarih sahnesine çıkışı, Konya'ya gelişleri ve burayı yurt tutmaları, Karamanoğulları Beyliği Dönemindeki durumları ve Osmanlı Devleti ile mücadeleleri anlatılmıştır. Karamanoğlu Beyliği yıkıldıktan sonra ailenin bir kısmının Osmanlıya karşı Memlûkler ve Safevilerle birlikte hareket etmeleri, diğer kısmının da Osmanlıya tabi olmaları izah edilmeye çalışılmıştır.

İkinci kısımda Turgutoğlu ailesinin yaptığı vakıflar, vakfiye sûretlerinin tercüme ve transkripsiyonu yapılarak incelenmiştir. *Vakfiye Sretleri*'nde elde edilen bilgiler *Karaman Vilayeti Vakıf Defterleri* ve *şer'i Siciller*'e yansıyan vakfiye davalarındaki bilgilerle karşılaştırılmıştır. Aynı zamanda yapılan vakıf yerlerinin günümüzde nerelerde olduğu hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu tezi hazırlamakta büyük yardım ve teşviklerini gördüğüm değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğretim yesi Mustafa AKKUş ile Doç. Dr. Bekir BİÇER, Prof. Dr. Mehmet Ali HACIGÖKMEN ve emeği geçen tüm hocalarıma, arkadaşlarıma, aileme ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

1. Çalışmanın Amaç ve Yöntemi

Bu çalışmanın hazırlanmasındaki amaç; Türk Tarihinin önemli bir safhası olan Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışı sonrası Karamanoğulları Beyliği döneminde Turgutoğullarını yaptıkları eserler ile vakıflar açısından incelemektir. Devlet arşivleri, muhasebe ve vakıf defterleri gibi mühim kaynaklarla Turgutoğullarının yaşadığı ve yayıldığı bölge hakkında bilgiler vermektir. Eldeki kaynak eserler ışığında Turgutoğlu aile şeceresi ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar üzerine yeni bilgiler sunmaktır.

Tez çalışmamda tarih araştırmalarında tercih edilen tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem var olan olay ve olguları olduğu gibi açıklamaya çalışan araştırma modelidir. Yöntem olarak seçtiğim araştırma modeli çerçevesinde Turgutoğlu ailesi, eserleri ve vakıfları ele alınmıştır. Konu ile ilgili ve ulaşılma imkânı olan kaynaklar elde edilerek bilimsel bir üslupla çalışmanın içerisine yerleştirilmiştir. Belgelerin güvenilirliği ve bilimselliği öncelikle dikkate alınmış; metodolojik bir yaklaşımla eleştiri süzgecinden geçirilen bu belgeler, konu bütünlüğü ve mantık silsilesi takip edilerek kronolojik gereksinimleri karşılayacak şekilde bir araya getirilmiştir. Tez yazım aşamasında karşılaşılan ve proje içerisinde yer almayan fakat fayda sağlayacağı belirlenen belgeler de göz ardı edilmemiştir.

Belge ve doküman tarama metodu ile elde edilen belgeler titiz bir inceleme ile tahlil aşamasından geçirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakfiye Arşivi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde bulunan vakıf kayıtları ve vakfiyeler tespit edilmiştir. Elde edilen *Vakfiye Süretleri* başka nüshaları varsa karşılaştırılmış sonra da bunların tercümesi ve transkripsiyonu yapılmıştır. Bu çalışma hazırlanırken öncelikle Şikârî'nin *Karamanoğulları Tarihi(Karamannâme)*, *Dediği Sultan Menâkıbnâmesi*, Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ı, Neşrî'nin *Kitâb-ı Cihannümâ*'sı, Hoca Sâdeddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârih*'i, XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı Dönemi *Karaman Muhasebe ve Vakıf Defterleri* ve *Konya Şer'iyye Sicilleri* içinde Turgutoğulları ile ilgili kısımlar incelenmiştir. Daha sonra konu hakkında tez çalışmaları YÖK'ün çevrimiçi arşivinden taranmış, tetkik eserler kütüphanelerden ve yayınevlerinden temin edilmiştir.

2. Kaynaklar

Anadolu Beylikler Döneminde ana kaynak niteliği taşıyan eser yok denecek kadar azdır. Turgutoğulları, Karamanoğulları Beyliği gölgesinde kaldığı için döneme ait kaynaklarda onlarla ilgili bilgiler nerdeyse hiç yok gibidir. Bu durum Turgutoğullarının Anadolu'daki ilk zamanları ile ilgili bilgilere ulaşmamızı olumsuz yönde etkilemiştir. Turgutlulardan bahseden ilk kaynak *Dediği Sultan Menâkıbnâmesi ile Şikârî*'nin *Karamannâme* adlı eseridir.

Dediği Sultan Menâkıbnâmesi 1998 tarihinde Safa Odabaşı tarafından bir dergide hem tıpkıbasım hem de transkripsiyon olarak yayınlanmıştır¹. Odabaşı yaptığı bu çalışmada eseri günümüz Türkçesine uyarlamıştır. Menakıb, Mesnevi tarzında olup 484 beyitten oluşan manzum bir eserdir. Osmanlı Türkçesi kullanılarak harekeli nesihle yazılmıştır. 34 sayfa olup her sayfada 13 beyit bulunmaktadır. Bir de Konya Müzesi müdürlerinden M. Zeki Oral, *Dediği Sultan Zaviyesi tekkenişinlerin elindeki nüshasından bahsetmektedir*². Oral, bu nüshayı şöyle anlatmaktadır: “*Menakıp, Mesnevi tarzında manzumdur. 484 beyittir. Türkçedir, harekeli nesihle yazılmış, meşin kaplanmış bir cönk halindedir. 0,20 X 0,14 metre eb'adında samani aharlı kâğıt üzerine 7/Rebiül-evvel/1229 da istinsah edilmiştir, 34 sahifedir. Her sahifesinde 15 satır vardır.*” Bu ifadeden de anlaşılıyor ki Odabaşı'nın kullandığı nüsha ile Oral'ın bahsettiği nüsha farklıdır. Yalnız bu nüshaya şu ana kadar ulaşılammıştır. Dolayısı ile menakıb tek nüsha olduğu için karşılaştırma ve değerlendirme imkânı olmamıştır. Ahmet Taşğın, Safa Odabaşı tarafından yayınlanan metni temel alarak 2013 senesinde bir çalışma yayınlamıştır³.

1998 ve 2013 yıllarında yayınlanan nüshadaki bilgilere göre *Dediği Sultan*'ın vefatından sonra altın hat ile Farsça-Arapça olarak yazılan asıl nüsha tahrif olduğu için menakıb H 1017/M 1608-1609 yılında Türkçeye tercüme edilerek tekrar yazılmıştır⁴.

¹ Safa Odabaşı, “*Dediği Sultan Menâkıbnâmesi*'nin Konyalı Seyyid Mustafa Rüşdi Tarafından Yapılan Manzum Tercümesi”, *Yeni İpek Yolu*, Konya 1998, S. 1, s. 365-403.

² M. Zeki Oral, “Turgut Oğulları, Eserleri-Vakfiyeleri”, *VD*, Ankara 1956, S. 3, s. 31-64.

³ Ahmet Taşğın, *Dediği Sultan ve Menakıbu (Konya ve Çevresinde Ahmed Yesevi Halifelerinin İzleri)*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2013.

⁴ “ol-zaman bu menâkıb altun hattıla

Tahrîr itmîşler her biri bir beytile

Tamam dört yüz altmış yidi yıl olmuş

Köhnemiş hem bazı yeri mahv olmuş

Farisi Arab dili üzre olmuşdı kaydı

Bu fakir Türkiye döndürmek itdim murâdı” bkz. Odabaşı, a.g.m., s. 402; Taşğın, a.g.e., s. 306.

1608-1609 yılında yazılan bu nüsha, H 1277/ M 1861 yılında Mahmud Rüşti bin Muhammed Hamdi tarafından istinsah edilmiştir⁵. Yani Arapça-Farsça olarak yazılan asıl menakıb 12. yüzyılda, Türkçe çevirisi 17. yüzyılda, istinsah edilen nüsha ise Osmanlı Türkçesi ile 19. yüzyılda yazılmıştır.

Menakıpta tezin konusu olan Turgutoğullarının Horasan'dan yola çıkarak Konya civarına gelip yerleşmeleri ve bu yerleşme sırasında karşılaşılan zorluklar hakkında bilgiler yer almaktadır. İskân hakkında Turgut-Bayburt beylerin Dediği Sultan'dan akıl danışmaları manzum olarak anlatılmaktadır. Ayrıca eser, Moğol istilası öncesi ve sonrasında Anadolu'da şekillenen siyasi belirsizlikler ortamında Türkmen oymakları ile Dediği Sultan zaviyeleri arasındaki bağ açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada faydalanılan diğer kaynak eser, Karamanoğulları adına yazılmış olan ve bu beylikle ilgili en detaylı bilgiyi veren Şikârî'nin *Karamannâmesi*'dir. Karamanoğlu Alâeddin Bey, Firdevsi'nin *Şeyhnâmesi* ile Dehhani'nin *Selçuknâmesi*'nden esinlenerek Karamanlılar için de bir Şeyhname yazılmasını istemiş ve bu görevi Yâricânî adında bir şaire vermiştir. Yâricânî'nin yazdığı bu eser kaybolmuştur. XIV. asırda Farsça olarak yazılan bu eser Şikârî tarafından XVI. asırda bulunarak Osmanlı Türkçesine çevrilmiştir. XVI. yüzyıl müelliflerinden kabul edilen Şikârî'nin kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Şikârî ismi bir mahlastır. Âşık Çelebi (ö. H 979/M 1572) tezkiresinde biri sonradan metne eklenmiş üç Şikârî'den söz edilmektedir. Bunlardan ilki Rumeli kazaskerlerinden Abdurrahman Çelebi'nin mülâzımlığı ve emvâl-i şâhî müfettişliği görevlerinde bulunan, ayrıca kadılık yapan Şikârî'dir. İkincisi Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın yanında bulunmuş olan Hazinedarzaade Mustafa Çelebi'dir. Diğerisi ise bazı araştırmacılar tarafından eserin müellifi kabul edilen Diyarbekir mal defterdarı Hasan Bey'in oğlu, Kasım Paşa soyuna mensup Ahmed Şikârî'dir⁶.

Şikârî *Karamannâme*'sinin Yusuf Ağa, Milli Kütüphane, İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi, İstanbul Belediye Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi nüshaları bulunmaktadır. Ali Emiri nüshası ise Süleymaniye Kütüphanesinde yer almaktadır.

⁵ Odabaşı, a.g.m., s. 403 ; Taşğın, a.g.e., s. 308.

⁶ Sara Nur Yıldız, "Şikârî", *DİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 162-163.

Ayrıca bir nüshanın da Berlin Prusya Kütüphanesinde olduğu söylenmektedir⁷. Eserin Yûsuf Ağa Kütüphanesindeki nüshası, Mesut Koman tarafından 1946 yılında Şikârî'nin *Karamanoğulları Tarihi* ismiyle, 2005 yılında ise hem tıpkıbasım hem de transkripsiyon olarak Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu tarafından *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi)* ismiyle neşredilmiştir⁸.

Eserde daha çok 1361-1398 yıllarını içine alan Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey Dönemi anlatılmaktadır. Bu dönemle ilgili olaylar ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Yalnız hiç tarih kullanılmayan eserde olaylar abartılı bir dille ifade edilmektedir. Türkiye Selçuklu sonrası Karamanoğulları Beyliği ile Osmanlı Devleti arasındaki mücadeleler ve bu mücadele içinde Turgutoğulları ile ilgili meselelerde kaynak eser hüviyetindedir. Eser, “Turgutoğullarının Karamanoğlu Beyliği ile hareket eden ve akrabalık kuran Türkmen aşireti” olması gibi bilgiler ihtiva etmesi açısından önemlidir. Turgutoğulları tarihi ile ilgili ender kaynaklardan olmasına rağmen eserde Turgutoğlu lider ve komutanlarının ismi açık olarak zikredilmemiş, sadece “*Turgutoğlu*” ifadesine yer verilmiştir. Bu nedenle Turgutoğlu şeceresi ile ilgili isimler hakkında çok fazla bilgi yer almamaktadır.

Turgutoğullarının menşei ile ilgili olarak bir diğer kaynak ise *El-Veledü's-Şefik ve'l-Hafidü'l-Halik (Şefkatli Çocuk ve Ahlaklı Torun)* isimli eserdir. Niğdeli Kadı Ahmed tarafından 1332 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han adına kaleme alınmıştır. Selçuklu-İlhanlı Dönemi kadılarından olan Kadı Ahmed, çocuğunun eğitimine katkıda bulunmak maksadıyla yazdığı bu eser beş bölümden oluşmaktadır. Eserin tek nüshası, Fatih Kitaplığı 4519 numarada kayıtlı olup Ali Ertuğrul tarafından doktora tezi olarak incelenmiş ve tercüme edilip iki cilt halinde yayınlanmıştır⁹.

Turgutoğullarının menşei ile ilgili olarak faydalandığımız bir diğer kaynak ise Şerafeddin Ali Yezdi'nin Mirza İbrâhim Sultan'ın isteği üzerine yazmış olduğu, bir

⁷ Şikârî, *Şikari'nin Karamanoğulları Tarihi*, Haz. M. Mesut Koman, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1946, s. 3.

⁸ Şikârî, *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi)*, Haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yayını, Karaman 2005.

⁹ Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü's-Şefik ve'l-Hafidü'l-Halik*, Yay. Ali Ertuğrul, C. I-II, Ankara 2015.

mukaddime ile Timur ve Şâhruh'a ait iki bölüm ve bir hâtimedden oluşan *Zafernâme*'dir¹⁰.

Yine Turgutoğullarının hakkında bilgi edinebildiğimiz *Tevârih-i Âl-i Selçûk* da mühim bir kaynaktır. Eser *Târih-i Âl-i Selçûk*, *Oğuz-nâme* ve *Selçuk-nâme* gibi farklı şekillerde isimlendirilmektedir. Bu eser İslâm öncesinden Osmanlı kuruluşuna kadar olan dönemi kapsayan Türk tarihi niteliğindedir. Yazıcızâde Ali tarafından bizzat II. Murat'ın isteği üzerine kaleme alınmış ve 1436-37 yılında tamamlanmıştır. Abdullah Bakır, *Tevârih-i Âl-i Selçûk*'un sekiz farklı nüshasını inceleyip dört ayrı nüshası ile de edisyon kritik çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın birinci baskısı 2009, ikinci baskısı 2017 yılında yapılmıştır. Çalışmanın ana nüshasını, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü 1391 numarada kayıtlı bulunan nüsha oluşturmaktadır¹¹. Bakır, aynı zamanda bu nüshanın tıpkıbasımını da yayınlamıştır¹². Bizde bu eserin Turgutoğullarının menşei ve Türkmen oldukları hakkında verdiği bilgilerden istifade ettik.

Turgutoğulları ile ilgili bilgiler daha çok Osmanlı Dönemi kaynaklarında yer almaktadır. *Tevârih-i Âl-i Osman* isimli eserlerde Turgutoğulları, Karamanoğlu Beyliği ile birlikte zikredilmektedir. Bunların en önemlilerinden hatta ilki diyebileceğimiz kaynak, Âşıkpaşazade'nin yazdığı *Âşık Paşazade Tarihi*'dir¹³. Eser, Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesinin en hararetli olduğu II. Murad, Fatih Sultan Mehmed dönemlerini anlatması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. *Menâkıb u Tevârih-i Âl-i Osman* olarak da bilinen eserin, *Tevârih-i Âl-i Osman*, *Âşıkpaşa-zâde'nin Eski Osmanlı Tarihi*, *Osmanoğullarının Tarihi* gibi farklı isimlerle istinsahı ve yayınlanmış şekilleri de vardır. Türkçe olarak kaleme alınan eserin 12 kadar nüshası olduğundan bahsedilmektedir. İlk neşir 1914 yılında, *Tarih-i Osmanî Encümeni*'nin girişimiyle Âlî Bey tarafından Müze-i Hümayun ve Vatikan nüshalarına dayanılarak hazırlanmıştır. Nihal Atsız Çiftçioğlu da 1947 yılında bu iki eseri neşretmiştir. İstanbul'da basılan Ali Bey baskısı, yalnızca İstanbul Arkeoloji Müzesi 478 numarada kayıtlı bulunan nüsha

¹⁰ Şerafeddin Ali Yezdi, *Zafername*, Çev. H. Fehmi Turgal, Konya Halkevi Dergisi, Yıl 2, S. 13, Konya 1937.

¹¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Haz. Abdullah Bakır, Çamlıca Yay., İstanbul 2017, s. VII, VIII.

¹² Yazıcızâde Ali, *Selçuk-nâme*, Haz. Abdullah Bakır, İndeksli Tıpkıbasımları, TTK, Ankara 2014.

¹³ Âşıkpaşazade, *Âşık Paşazade Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı Yay., İstanbul 2003.

esas alınarak yapılmıştır. Giese baskısı ise karşılaştırmalı bir neşirdir. Bunlardan farklı olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 1504 numarada kayıtlı (A) nüshasıyla Süleymaniye Yazma Bağışlar 4954 numaradaki (S) nüshalarının kullanıldığı Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç'ın hazırlamış olduğu *Osmanoğullarının Tarihi* adlı çalışma da bulunmaktadır¹⁴.

Âşıkpaşazade (1393?/1484?) Fetret Devri'nin bazı olaylarına ve II. Murad'la Düzmece Mustafa arasındaki mücadeleye şahit olmuştur. II. Murad'ın bazı seferlerinde bulunmuş ve onun iltifatını kazanmıştır. 1457 senesinde Fâtih Sultan Mehmed'in, şehzadeleri Mustafa ve Bayezid'in sünnetleri münasebetiyle Edirne'de yaptırdığı şenliklere katılmış ve sultandan bazı ihsanlar görmüştür. Bir ara Konya'da Sadreddin Konevî Zâviyesi'nde misafir olarak kalmıştır. Hayatının büyük kısmını sultanlara yakın ve onlarla birlikte seferlerde geçirmiştir. Eserinde girdiği bu savaş ve seferleri anlatmaktadır¹⁵. Bu nedenle eser özgün bir yapıttır.

Turgutlularla ilgili olarak eserde enterasan bilgiler yer almaktadır. Âşıkpaşazade'nin de bir kişi öldürdüğü Kosava Savaşına destek için gönderilen Turgutoğlu askerinin durumu hakkında bilgiler vermektedir¹⁶. Keza II. Murad ile II. İbrahim'in mücadelesi, Fatih'in Karaman Vilayeti üzerine yürüyüp Gevele'yi alması, Karamanoğlu ve Turgutoğullarının büyük kısmının İstanbul'a tehciri ve iskânı hakkında bilgiler içermektedir. Âşıkpaşazade eserinde Karamanoğullarının Osmanlı karşısında sürekli sorun olduğunu, Turgutoğullarının harâmi olduklarını ve onların adam olmadıklarını şu mısralarla ifade etmiştir:

“Âşiki ahde vefa umma Karaman'dan
Zira bunlar ahit nedir bilmez
Bu Osmanlı Karamanlı gibi değil bunu bil
Yine sen bil ki Turgutoğlu adam olmaz”¹⁷

Âşıkpaşazade'nin 1437 senesinde hac için çıktığı yolculukta Konya Sadreddin-i Konevî Tekkesi'nde bulunan şeyh Abdullah Makdisî'den manevî ilimleri öğrendiğini bilmekteyiz. Konyada bulunduğu zaman Turgutoğlu ailesinin idaresinde zirvede

¹⁴ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 25-29.

¹⁵ Abdülkadir Özcan, “Âşıkpaşazade”, **DİA**, C. 4, İstanbul 1991, s. 6, 7.

¹⁶ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 209, 210.

¹⁷ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 250, 251.

olduğu yıllara denk gelmesine rağmen onlar hakkında, onların eserleri hakkında hiç bir ifadesi bulunmamaktadır.

Âşıkpaşazade'nin bu eseri Neşri'nin *Kitâb-ı Cihannümâsı*'na da kaynak olmuştur. Âşıkpaşazade'nin 1480-85 yıllarına kadar anlattığı olaylar Neşri'de de hemen hemen aynıdır. Faik Reşit Unat ve Mehmet Altay Köymen, Fâtih Sultan Mehmed'in vefatına kadar olan kısmını *Kitâb-ı Cihannümâ-Neşri Tarihi* adıyla Osmanlı Türkçesi ve yeni harflerle iki cilt halinde yayınlamışlardır¹⁸. *Kitâb-ı Cihannümâ*'nın önemi ilk tenkitli tarihi eser olmasından kaynaklanır. Müellif, başta Âşıkpaşazade olmak üzere kaynaklarını gayet sistemli bir şekilde kullanmış ve olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde yazmıştır. *Kitâb-ı Cihannümâ* daha derli toplu olması nedeniyle araştırmacılar tarafından daha çok tercih edilmiştir¹⁹. Bu eserde Turgutoğulları ile ilgili bilgiler *Âşık Paşazade Tarihi*'ndeki bilgilerle hemen hemen aynıdır. Yine Osmanlı Dönemi kaynaklarından olan Hoca Sadeddin Efendi'nin *Tacü't-Tevârih*²⁰'inden de incelediğimiz dönemle ilgili alıntılar yapılmıştır.

Bir diğer kaynak da *Karaman Vilayeti Vakıf Tahrir Defterleri*'dir. Karaman vilayeti 1476 tarihinde kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra ilk yüzyıl içinde kayıtlara göre beş vakıf tahriri yapılmıştır. İlki H 881/M 1476 tarihli *Kubbe Altından Müdevver Atik Konya Vakfı*, ikincisi 888/1483 *Murad Çelebi Defteri*, üçüncüsü Nasuh oğlu Haydar ve Kâtip Ali tarafından hazırlanan H 906/M 1501 tarihli *Kubbe Altından Müdevver Atik Konya Vakfı*, dördüncüsü T.C. İstanbul Devlet Arşivleri Tapu Tahrir Tasnifinde 387 numaralı defter, beşincisi ise Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi 584 numarada bulunan H 992/M 1583 tarihli defterdir.

H 881/M 1476 tarihli Ankara'da Kuyûd-ı Kadîme Arşivinde 564 numarada kayıtlı olan *Kubbe Altından Müdevver Atik Konya Vakfı* defteri üzerinde Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk tarafından *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi*²¹. başlığıyla bir çalışma yapılmıştır. Uzluk'un hazırlamış olduğu çalışma 1958

¹⁸ Neşri, **Kitâb-ı Cihannümâ**, Haz. Faik Reşid Unat-Mehmed A. Köymen, Ankara 1949, C. I-II.

¹⁹ Abdülkadir Özcan, "Neşri", **DİA**, C. 33, İstanbul 2007, s. 20-22.

²⁰ Hoca Sadeddin Efendi, **Tacü't-Tevârih**, C. I-II-III, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1979.

²¹ **Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi**, Haz. Feridun Nafiz Uzluk, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958.

yılında Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Uzluk, bu çalışmasında yeri geldikçe Karmanoğulları ve Turgutoğulları hakkında açıklayıcı bilgiler vermiştir. Bu defterde Turgutoğlu ailesine ait 13 adet vakıf kaydedilmiştir

H 888/M 1483 yılında Tahrîr Emini Hamza oğlu Murad Çelebi'nin ve Kâtip Mehmed Bey'in hazırladığı bir defter daha bulunmaktadır. Bu yıldan sonra Karaman vilâyetini tahrir edenler bu defterden pek çok nakil yapmışlar ve defteri *Murad Çelebi Defteri* olarak isimlendirmişlerdir²². M. Akif Erdoğan'nun bu defter üzerine *Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar* adıyla bir çalışması bulunmaktadır. Makale 2003-2004 yılında Tarih İncelemeleri Dergisi'nde dört ayrı sayıda yayınlanmıştır. Günümüz Türkçesine transkribe edilen çalışma, Uzluk ve Kahraman'ın çalışmasına göre daha düzenlidir. Erdoğan'nun hazırladığı bu defterde Turgutoğlu ailesine ait 19 adet vakıf gözükmektedir²³.

Yukarıda bahsedilen beş defterden farklı olarak bir defter daha bulunmaktadır. Bu defter muhtemelen Yavuz Sultan Selim sonrası fakat 1535 senesi öncesi bir defterdir. Bu defteri Seyit Ali Kahraman *XVI. Yüzyıl Başlarında Karaman Vilâyeti Vakıfları* adıyla transkripsiyonunu yapmıştır. Kahraman, defterle ilgili olarak "*Orijinal halini göremediğimiz için çok sağlıklı bir bilgi vermemiz mümkün olmadığı halde şunu rahatça söyleyebiliriz; defter birkaç parçaya bölünmüş ancak sonradan biraraya getirilmiş, bu sırada sayfalar karıştırılmıştır. Defteri çok iyi tanımayan birileri tarafından ciltlenip sayfa numaraları verilmiş. Ayrıca başka bir defterin birkaç varaklık parçası da bu deftere eklenmiştir ki, yazı farklılıkları ve bazı vakıfların birkaç sayfa arayla tekrar yazıldığı bunun delilidir*"²⁴ demiştir. Her ne kadar bu defterde sıkıntılar olsa da Turgutoğulları vakıfları ile ilgili 1476, 1483 ve 1500 defterlerinden

²² "ber-müceb-i defteri Murad Çelebi, defter-i Murâd Çelebi, ber-müceb-i defter-i Murâd Çelebi ve Haydar Çelebi" ifadeleri ile kullanılmıştır. Bkz. **XVI. Yüzyıl Başları Karaman Vilâyeti Vakıfları**, Haz. Seyit Ali Kahraman, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2009, s. 112, 229, 230, 231.

²³ M. Akif Erdoğan; "Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar I", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2003, C. XVIII., S. 1, s. 119-160; Erdoğan "Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar II", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2003, C. XVIII., S. 2, s. 99-140; Erdoğan, "Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2004, C. XIX., S. 1, s. 119-154; Erdoğan, "Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2004, C. XIX., S. 2, s. 141-176.

²⁴ Kahraman, **a.g.e.**, s. x.

farklı bilgiler bulunması açısından önemli olup Turgutoğlu ailesine ait 12 adet vakıf kaydı yer almaktadır.

Çalışmada kullanılan diğer bir kaynak ise Osmanlı Döneminde yazılmış Turgutoğlu ailesine ait *Vakfiye Sûretleri*'dir. Aileye ait dokuz adet vakfiye sûreti bulunmaktadır.

Vakfiye, vakfın kurucusu tarafından düzenlenen ve vakfa varlık veren resmî belgedir. Vakfiye hukukî anlamda vakfın tescilidir. Vakfiyede vâkıfın (vakfın kurucusu) adı, ünvanı, vakfedilen malın miktarı, cinsi ve evsafı, bunların geliri ile yapılacak faaliyetler yazılıdır. Sonra vâkıfın şartı, hayır duası ve bedduası yazılır, en sonda da şahitlerin adı ve kâdının (hâkim) mührü bulunur²⁵.

Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlı Dönemi vakfiyelerinin geneli mukaddime, asıl metin ve hâtime kısımlarından oluşmaktadır. Mukaddime kısmında Besmele, hamdele, salvele sonra da vâkıf, sultan veya devlet erkânından ise adı, sanı zikredilerek methedilir. Asıl metinde vakfedilen gayrimenkullerin mahiyeti ve sınırları açık bir şekilde belirtilir, vakfa tahsis edilen gelirlerin miktarı, kullanım biçimi izah edilir. Daha sonra vakfın yönetimi ve denetimi, görevlileri ve bunlara verilecek miktar ile azil şartları ifade edilir. Hâtime kısmında ise âyet ve hadisler yazılır, vakfiyeyi bozmaya veya vâkıf tarafından konulan şartları değiştirmeye teşebbüs edecek kimselere beddua edilir, metnin sonuna da şahitlerin adları kaydedilir²⁶.

Vakfiyeler genellikle Arapça olarak kâğıt, deri ve ender olarak da taş üzerine yazılmıřtır²⁷. Türkçe ve Farsça yazılanlar da olmuştur. Vakfiyeler ancak hâkimin tescil etmesi ve şer'î sicile geçirilmesi sonrasında hukukî geçerlilik kazanır²⁸. Vakfiyelerde nezaret, tevliyet, evlâdiyet hususlarında hak ve iddialar ile ilgili sahte vakfiyeler tanzim edilmiş, bunların şer'î sicillere konu olduğu da görölmüştür. Mesela Pir Hüseyin Bey'in torunlarından Erdoğdu Bey'e ait olan vakfiye ile ilgili *Konya şer'iyye Sicilleri*'nde üç dava yer almaktadır²⁹. Ayrıca Ahmed Bey'in İplikçi Camiî için

²⁵ Halim Baki Kunter, "Türk Vakıfları Ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd", **VD**, 1938, S.1, s. 103-129.

²⁶ Osman Gazi Özgüdenli, "Vakfiye", **DİA**, C. 42, s. 465-467.

²⁷ Konyalı, **a.g.e.**, s. 320-322; Kunter, a.g.m., s. 116; Gönül Cantay, "Türklerde Vakıf ve Taş Vakfiyeler", XI. Vakıf Haftası (6-8 Aralık 1993), Haz. İ. Ateş, S. Bayram, M. Narince, 1994 Ankara, VGMA, s. 147-162.

²⁸ Kunter, a.g.m., s. 116.

²⁹ KŞS., d 11, 128.

yazdırdığı Ebu'l-Fazl Câmîi Vakfı vakfiye sûretinde sonradan eklemeler yapılmış, hatta babasının ismi farklı yazılmıştır³⁰.

Türkiye Selçukluları ve Beylikler dönemi vakfiyelerin orijinallerinin çoğu günümüze kadar gelememiştir. Ancak vakfiyesi olanlar Defter-i Evkafa kaydedilmiştir. Bu döneme ait vakfiye sûretlerinin kaydedildiği defterlerin önemli bir kısmı bugün Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Günümüzde ise Vakıf Defterleri ve vakfiye sûretleri hâlâ dijital ortama aktarılmaktadır.

Önemli bir kaynak olan vakfiye sûretlerinin, nüshayı kaleme alandan ya da zaman aşımından dolayı bazı sıkıntıları bulunmaktadır. Arapça olan vakfiyelerin bazı satırlarında Ebu'l-Fazl Câmîi vakfiye sûretinde olduğu gibi Türkçe cümleler bulunmaktadır³¹. Bu durum vakfiyenin aslına sadık kalınmadığını göstermektedir. Çalışmamızda karşılaştığımız en büyük sıkıntılardan biri vakfiye sûretlerinde yanlış yazılan harf ve kelimelerin okunamaması olmuştur. Bütün ihtimaller denendikten sonra okunamayan kelime olursa o kelimenin yerine “(okunmuyor)” yazılmıştır. Defterler zamana dayanamadığından olsa gerek bazı harfler ve kelimeler silinmiştir. Kalenderiye Zaviyesi vakfiye sûretinde olduğu gibi cümlenin ekseriyetinin okunmasını ve anlaşılmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Böyle durumlarda da silik olan kelimenin yerine “(silik)” ifadesi kullanılmıştır. Okunamayan ve silik olan kelimeler vakfiyenin tercümesini zorlaştırmıştır. Fakat Arapça cümlenin siyak ve sibakı göz önünde bulundurularak tercüme edilmeye çalışılmıştır. Yani kelime ya da cümlenin öncesi ve sonrasına bakılarak cümlenin tamamı çıkarılmaya çalışılmıştır.

Turgutoğlu ailesine ait olan vakfiyelerin bazıları Mehmet Zeki Oral ve İbrahim Hakkı Konyalı tarafından okunmuştur. Yalnız okunan vakfiye metinlerinin tamamının ne tercümesi ne de transkripsiyonu yayınlanmamıştır. Tezde okunan vakfiyeler önceki okumalarla karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Tercüme edilen dokuz adet vakfiye sûretinde Turgutoğlu aile şercesi ile ilgili *Dediği Sultan Menakıbnâmesi*, *Şikârî* ve *Şer'iyye Siciller* gibi ana kaynaklara oranla daha çok bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiler genellikle ailenin XV. yüzyılı ile ilgilidir.

³⁰ VGMA, d 582, s. 127/236; Konyalı, **a.g.e.**, s. 279.

³¹ VGMA, d 582, s. 127/236.

Tezde kullanılan bir diğer kaynak *Konya Şer'iyye Sicilleri*'dir. *Şer'iyye Sicilleri*, kadıların yönetim merkeziyle yaptıkları resmi yazışmaları, fermanları, hükümleri, halkın şikâyet ve dileklerini ihtiva eden tarih çalışmalarında birincil kaynakların başında gelmektedir. Ayrıca siciller, önemli tarihi olayların, tarihi şahsiyetlerin, mahallî yer adlarının ve kurum tarihlerinin doğru olarak tespitinde istifade edilecek kaynaklardır. *Konya Şer'iyye Sicilleri* incelenmeden Turgutoğlu Vakıfları ve vakfiyelerinin anlaşılması noksan kalır. Çünkü vakfiyelerin Vakıf Defterlerine yazılırken kâtipten kaynaklı “tarih yazımı” ile ilgili hatalar bulunmaktadır. Bu tür hataların düzeltilmesi noktasında sicillerin faydası olmuştur. Mesela Türbe-i Ahmed Bey Vakfı tam okunamamakla birlikte H 835/M 1431 tarihi tespit edilirken, *Şer'iyye Sicilleri*'nden 3. ve 108. defterlerde bu tarih H 852/M 1448 olarak geçmektedir. Araştırmada *Konya Şer'iyye Sicilleri* 11., 38. ve 108. defterlerden Turgutoğlu vakıf ve vakfiyeleri ile ilgili davalar tahlil edilmiştir³². Tahlil edilen davalardaki bilgiler *Vakfiye Sûretleri* ve *Karaman Vilayeti Vakıf Defterleri* ile de karşılaştırılmıştır.

Osmanlı Dönemi kaynaklarında Turgutoğlu-Osmanlı mücadelesi ve Turgutoğlu vakıfları ile ilgili arşiv vesikaları da bulunmaktadır. İstanbul Devlet Arşivlerinde bulunan Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Cevdet Evkafı evraklarından da faydalanılmıştır.

Belgeler ve diğer kaynaklarda yer alan hicri tarihler, TTK internet sitesinde yer alan *Tarih Çevirme Kılavuzu* kullanılarak miladi tarihe çevrilmiş Hicri/Miladi şeklinde gösterilmiştir. Ayrıca vakfiyelerde ismi geçen ve halen günümüzde bilinen yerlerin coğrafi koordinatları <https://earth.google.com/web/> sitesinden alınmıştır.

3. Araştırmalar

Turgutoğulları ve eserleri ile ilgili günümüzde inceleme yapan, yayınlayan araştırmacı çoktur. Yalnız bu konuyu ilk irdeleyen Konya Müze müdürlerinden Mehmet Zeki Oral'dır. Oral, 1956 yılında Vakıflar Dergisi'nde “*Turgut Oğulları, Eserleri-Vakfiyeleri*” başlığıyla bir araştırma yayınlamıştır. Oral, otuz dört sayfadan oluşan bu makalede Turgutoğullarının asılları, menşei, Anadolu'ya gelişleri, Konya'daki vakıf ve eserleri, Osmanlı ile mücadeleleri gibi konuları ele almıştır.

³² KŞS, d 11, 128; KŞS, d 38, 72; KŞS, d 108, 8074.

Makalenin sonuna da kabir taşları, vakfiye nüshaları ve türbe fotoğrafları ile cami ve kabir taşı krokilerini eklemiştir. Çalışmamızda gerek vakfiye okumalarında gerek Turgutoğlu şeceresi konusunda Oral'ın tespitleri ile karşılaştırmalar yapıp değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Turgutoğulları ile ilgili çalışmamızda faydalandığımız bir diğer araştırma Şehabettin Tekindağ'ın 1947 yılında hazırlamış olduğu *XIII-XV. Asır Cenûbi Anadolu Tarihine Ait Bir Tedkik*³³ adlı doktora tezi ve 1967 yılında Tarih Dergisi tarafından yayımlanmış olan *Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi*³⁴ konulu makalesidir.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Konya Tarihi*³⁵ isimli çalışması da başvuru başka bir kaynaktır. İlk baskısı 1964 yılında Konya Yeni Kitap Basımevi tarafından yapılan eserin ikinci baskısı 1997 yılında Konya'da Enes Kitap Basım ve üçüncü baskısı 2007 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından 119. Kültür Yayını olarak yapılmıştır. Eserde İslam öncesi, Türkiye Selçuklu ve Osmanlı dönemi Konya tarihi ile ilgili abideler, kitabeler, vakıf ve vakfiyeler hakkında geniş bilgiler yer almaktadır. Konumuz olan Turgutoğlu şeceresi, türbesi, dâru'l-huffâzları, cami, mescid, vakıf ve vakfiyeleri ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Konyalı, bölgeye hâkim olduğu için Turgutoğlu eserleri ve vakıfları hakkındaki tespit ve görüşleri çalışmamız için önemlidir.

Turgutoğlu hakkında bir diğer araştırma ise Hasan Basri Karadeniz'in, 1995 yılında hazırlamış olduğu *Atçeken Oymakları (1500-1642)*³⁶ adlı doktora tezidir. Araştırma hem Turgutoğulları hem de Turgutoğulları içindeki oba ve aşiretler hakkında bilgiler vermektedir. Turgutoğullarının yaşamış olduğu coğrafyanın Karamanoğulları sonrası yapılanması ve Osmanlı'nın bu yapılanmayı nasıl sağladığını gözler önüne sermesi bakımından önemli bir çalışmadır.

Karamanoğulları ve Turgutoğulları ile ilgili Osmanlı Arşiv evrakları, Muhasebe defterleri üzerine Alaattin Aköz ve Doğan Yörük'ün de kapsamlı

³³ Şehabeddin Tekindağ, **XIII-XV. Asır Cenûbi Anadolu Tarihine Ait Bir Tedkik**, İÜ. Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1947, (Basılmamış Doktora Tezi).

³⁴ Şehabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", **Tarih Dergisi**, C. 17. S. 22, 1967, s. 49-78.

³⁵ İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, KBB Yay., Konya 2007.

³⁶ Hasan Basri Karadeniz, **Atçeken Oymakları (1500-1642)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1995, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

araştırmaları bulunmaktadır. Yörük'ün “1466 Tarihli Mufassal Deftere Göre Beyşehir ve Çevresindeki Timar Düzeni Hakkında Bazı Görüşler”³⁷, “XV-XVI. Yüzyıl Turgutoğulları Vakıfları: Mahiyetleri, Kurucuları Ve Gelirleri”³⁸, Aköz'ün “Turgutoğullarının Etnik Kökeni”³⁹, “Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi ve Turgudoğulları”⁴⁰ gibi makaleleri faydaladığımız çalışmalardır.

Mustafa Akkuş'un Karamanoğulları ile Selçuklu-Moğol mücadelesi hakkında bilgiler ihtiva eden *İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti* adlı doktora tezi diğer önemli kaynaklardandır⁴¹. Yine Mustafa Akkuş'un “Kadı Sicilleri Işığında Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları”⁴² ile “Turgutoğlu Pir Hüseyin Bey'in Dediği Sultan Zaviye Vakfiyesi”⁴³ adlı çalışmaları da istifade edilen araştırmalardandır.

³⁷Doğan Yörük, “1466 Tarihli Mufassal Deftere Göre Beyşehir ve Çevresindeki Timar Düzeni Hakkında Bazı Görüşler”, **I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu (11-13 Mayıs 2006)**, Konya 2006, s. 167-169.

³⁸ Doğan Yörük, “XV-XVI. Yüzyıl Turgutoğulları Vakıfları: Mahiyetleri, Kurucuları Ve Gelirleri”, **Uluslararası Orta Anadolu Ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü Ve Medeniyeti Sempozyumu-IV, Sahip Ataogulları ve Turgutoğulları Beylikleri (1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 491, 508.

³⁹ Alaattin Aköz, “Turgutoğulları'nın Etnik Kökeni”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV(1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 472-490.

⁴⁰ Alaattin Aköz, “Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi ve Turgudoğulları”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV(1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 447-471.

⁴¹Mustafa Akkuş, **İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti**, Selçuk Üniversitesi, Konya 2011, (Basılmamış Doktora Tezi).

⁴² Mustafa Akkuş, Şükrü Taşdelen, “Kadı Sicilleri Işığında Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları”, **Uluslararası Orta Anadolu Ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü Ve Medeniyeti Sempozyumu-IV, Sahip Ataogulları ve Turgutoğulları Beylikleri (1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 565-570.

⁴³ Mustafa Akkuş – Şükrü Taşdelen, “Turgutoğlu Pir Hüseyin Bey'in Dediği Sultan Zaviye Vakfiyesi”, **Usad**, Güz 2018, s. 244-262.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURGUTOĞULLARININ KÖKENİ, ANADOLU'YA İSKÂNİ VE AİLE ŞECERESİ

1.1. Turgut İsminin Anlamı

Turgutoğullarını ifade eden “Turgut” kelimesi vakfiye, kitâbe, Tevârîh-i Âli Osmâni olarak bilinen eselerde ve Osmanlı Dönemi yazışmalarında ٤٤, ٤٥, ٤٦ v.b. şekillerde yazılmıştır. Turgut/Turagut kelimesi ömürlü, güçlü, gürbüz ve yaşanılan yer, belde, mekân anlamlarına gelmektedir⁴⁷. Sığılacak yer anlamına gelen “تُرُق (Turak)” kelimesi bulunmaktadır⁴⁸. Eski Türkçede “t” çoğul eki ile bu kelime “تُرُقُت (Turagut/Turagat)” şeklini alır⁴⁹. Dolayısı ile sığılacak yerler, mekânlar anlamlarına gelir.

Turgut ismi *Herodot Tarihi*'nde “Targitaos” olarak geçmektedir. Burdaki bilgilere göre Targitaos, İskit (Saka) ülkesinde ilk doğan erkeğin adıdır yani İskitlerin atasıdır⁵⁰. Zeki Velidi Togan, İskitler'de Targutae, Skolot ve Paralat kabilelerinin olduğunu ve bu kabile isimlerinin Türk, Çiğil ve Barula olarak ifade edilebileceğini söylemektedir. Yine Togan bu kabile isimlerinin Türkçe çoğul eki olan “t” ile kullanıldığında Türküt, Sikilüt/Çiğilit ve Barulat şeklini alabileceğini ifade etmektedir⁵¹.

Moğollarda Uyrat adı verilen Turgut adlı bir kabile bulunmaktadır. Moğolcada “kapı bekçisi”, “karargâh muhafızı” ve “gece bekçisi” anlamına gelmektedir⁵².

⁴⁴ Şikâri, *Karamannâme*, s. 599/6b; BOA, TSMA, E 566, 709, 752, 754, 756; VGMA, d. 582, s. 313; Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 112, 218, 227, 228; C. II, s. 568, 642, 660, 782.

⁴⁵ Odabaşı, *a.g.m.*, s. 365-403.

⁴⁶ “و الحد الثالث منها ينتهي الى اراضى و بساتين قرية تعرف بطرغوت” bkz. Osman Turan, “Şemseddin Altun-Aba, Vakfiyesi ve Hayatı”, *Belleten*, C. XI, S. 42, Ankara 1947, TTK, s. 227; Oral, *a.g.m.*, s. 31-64.

⁴⁷ Orhan Gündül Kutalmış, *Türkçe İnsan Adları ve Anlam-Kökenleri*, İstanbul 2003, s. 265.

⁴⁸ Mahmut el- Kaşgarî, *Divan-ı Lügât-it-Türk Tercümesi*, C. II., Çev. Besim Atalay, TTK, Ankara 1985, s. 235.

⁴⁹ Nadir İlhan, *Türk Dilinde Çokluk*, Manas Yayıncılık, Elazığ 2009, s. 25-26.

⁵⁰ Herodotos, *Tarih*, Çev. Müntekim Ökmen, 8. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 295.

⁵¹ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 3. Baskı, Enderun Yayınları, İstanbul 1981, C.I, s. 35.

⁵² B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İctimaî Teşkilâtı Moğol Göçebe Feodalizmi*, Çev. Abdülkadir İnan, 3. Baskı, Ankara 1995, s. 137.

1.2. Turgutoğullarının Kökeni

Turgutların kökenini *Herodot Tarihi*'nde bahsedildiği gibi İskitlere kadar götürmek mümkündür. Yalnız konumuz olan Turgutoğullarının Saka topluluğu ile bir bağının olup olmadığı muhaldir. Turgutoğullarının kökeni ile ilgili olarak; Selçuklu, Karamanlı, Osmanlı kaynaklarında ve bazı araştırmalarda Türkmen ya da Tatar/Moğol olduğu yönünde muhtelif görüşler ileri sürülmektedir.

Moğollarda Turgut ismi kabile olarak Uyrat ya da Oyrat adı verilen Moğollaşmış Uygurlardan oluşmaktaydı. Yukarıda bahsedilen ve Turgutlulara teşbih edilen Uyratlar'ın Kalmuklarla aynı kökten olduğu söylenilmektedir. Birden çok kabileden oluşan Uyratlar Moğolca konuşmalarına rağmen lehçeleri Moğollardan farklı idi. Uyratlar Cengiz Han'ın idaresini kabul etmişler, yalnız Moğol askeri birliklerinin fazla tesirinde kalmamışlardır. Uyratların liderinin oğlu ile Cengiz Han'ın kız kardeşinin evlendiği hatta bu evlilikten Hülagu'nun komutanlarından Boga Timur'un dünyaya geldiği bilinmektedir. Sonraki dönemde Uyratlar ile Moğolların arası açılmış büyük bir kısmı Memlûklere tabi olmuşlardır. Memlûkler onları Suriye, Mısır ve Filistin bölgelerine yerleştirmişlerdir⁵³. Uyratların Anadoluya geldiği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısı ile konumuz olan Turgutoğulları ile bir ilgisinin bulunmadığı kanaatindeyiz.

Lehçe-i Osmanî'de Konya'nın Akşehir bölgesinde ikamet eden Tatar aşireti olduğu yazmaktadır⁵⁴. Hammer, Timur'un Ankara Savaşı dönüşünden sonra Turgutoğullarının Karaman tarafında kalmış Tatar ocağı olduğunu söylemektedir⁵⁵.

Yazıcızâde Ali *Selçuknâmesi*'nde “*şol ta'ifelerdür ki bu zamanda anlara Moğol derler, amma asılda anların adı Moğol degüldi ki bu lafzı anların ahdinden sonra ihtira itmişler. Ve bu tayifenün her şubesinden çok şubeler olup her birisi bir ad-ıla adlandılar*” ifadesiyle Turgutluların isminin sonradan Moğollara karıştığını belirtmiştir⁵⁶.

⁵³ Cüneyt Kanat, “Gazan Han Zamanında Memlûk Devletine İltica Eden Uyratlar”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, İzmir, 2000, S.XV, s.105-120; Mustafa Akkuş, **İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti**, s. 184, 185, 186, 414.

⁵⁴ Ahmed Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmanî**, C. 2, İstanbul 1293, s. 779.

⁵⁵ Joseph von Hammer, *Hammer Tarihi*, C. 3, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2008, s. 85.

⁵⁶ Yazıcızâde Ali, **a.g.e.**, s. 7, 8.

Şikârî, Karamanoğulları emrinde bulunan Türkmen ve Moğol aşiretlerini sayarken Turgutluların adını aldığı Turgut Bey'i Oğuz ve Türkmen askerinin kumandanı, Oğuz Han'ın torunları⁵⁷ olduğunu söylemektedir. Ş. Ali Yezdî, Turgutlular'ı "*Camâat-i Türk-mânân-ı Durgut*" şeklinde isimlendirmektedir⁵⁸. Osmanlı tarihçilerinden Neşrî, 789/1387'de Konya yakınlarında yapılan Frenk Yazısı savaşını anlatırken Turgutlu ve Bayburtluların Türk olduğunu belirtmektedir⁵⁹. Hoca Sadeddin Efendi, II. Kosava Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'ne yardım için gönderilen Turgutlu askerinden bahderken "*Turgut Türkleri*"⁶⁰ ifadesini kullanmaktadır.

Ahmedî ve Lütfî Paşa ise Turgutluları Tatarlardan ayrı olarak zikretmektedirler⁶¹. Yağlıkçızade Ahmed Rıfad ise Turgudlu maddesinde Orta Asya Türk kabilelerinden birisi olduğunu ve Çin istilasını sırasında Rus arazilerine göçtüklerini daha sonra tekrar 1185/581 yılında Çin'e iltica ettiklerini belirtmiştir⁶².

Niğdeli Kadı Ahmed, Niğde bölgesinde yaşayan Turgutlularla ilgili bazı ifadeler kullanmakla birlikte onların Moğol/Tatar oldukları yönünde bir bilgi vermemektedir⁶³.

Turgutluların Türkmen ya da Moğol oldukları görüşünden farklı olarak Zeki Velidi Togan, onların "Durut" olarak bilinen "Kıpçak Uruğu" ya da Moğollar zamanında Anadolu'ya gelen bir "Türk Uruğu" olabileceğini belirtir⁶⁴. Şehabettin Tekindağ, Turgutluları Karamanlılarının kesafeti altında kalmış ve onların halefi olan Oğuz boyu olarak zikretmektedir⁶⁵. Sümer ise Karamanoğullarına bağlı bir Türkmen

⁵⁷ "*Râvi eydür: Nûreddin ol gün meer Turgud ve Bayburt cümle Oğuz ve Türk-mân beglerin cem edüb musâhabet edüb oturlar idi.*" Bkz. Şikârî, **Karamannâme**, s. 108.

⁵⁸ Şerafeddin Ali Yezdi, **a.g.e.**, s. 785.

⁵⁹ "*Karaman leşkerindan dahi Tatar ve Türkmen ve Varsak ve Turgud ve Bayburd dahi koşun koşun olub, at arkasına geldiler.*" Ayrıca bir şiirde "*Varsak ü Turgud Türk ü Rûm-ı Şam*" ifadesi yer almaktadır. Bkz. Neşrî, **a.g.e.**, C. I, 227, 228; C. II, 568, 642, 660, 782.

⁶⁰ Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. II, s. 239.

⁶¹ Ahmedî, **Dasitan-i Tevarih-i Mülûk-ı Al-i Osman**, Haz. Nihal Atsız, İstanbul 1949, s. 15; Lütfî Paşa, **Tevarih-i Al-i Osman**, Haz. Kayhan Atik, Ankara 2001, s. 96-97.

⁶² Yağlıkçızade Ahmed Rıfad, **Lugat-i Tarihiye ve Coğrafiye**, C. 4, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1300, s. 252.

⁶³ Niğdeli Kadı Ahmed, **a.g.e.**, s. 258-259.

⁶⁴ Reşideddin'in eseri olan *Camiü't-Tevarih*'de "*Tacikler onlara Türkmaned dediler*" ifadesi geçmektedir. Akkâ piskoposu J.V. Ariac ise Türkmen adını "Türk" ile "Kuman" sözlerinin birleşiminden oluştuğunu söylemiştir. bkz. İbrahim Kafesoğlu, "Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 580-584.

⁶⁵ Zeki Velidi Togan, **a.g.e.**, s. 318; Şehabeddin Tekindağ, **a.g.e.**, s. 96-97.

oymağı olan Turgutluların, bu oymağın başındaki ailenin adı olduğunu, yaşadıkları yörenin, Akşehir gölünün kuzeyinden başlayıp Kâzımkarabekir'e kadar uzandığını söylemektedir⁶⁶.

Araştırmalar bize Turgutoğullarının Türkmen olduğunu göstermektedir. Bu hususta tespit edebildiğimiz deliller şunlardır:

- *Didiği Sultan Menâkıbnâmesi*'nde Dediği Sultan'a tabi olarak Horasan'dan Konya'ya gelen Turgut ve Bayburt beylerin kardeş olduğu dile getirilmekle birlikte kökenleri hakkında bir ifade bulunmamaktadır⁶⁷. Yalnız Turgut-Bayburt beylerin, Ahmed Yesevî neslinden olan Dediği Sultan ile Horasan'dan birlikte hareket etmeleri onların Türkmen olduğuna işarettir.

- *Altun-aba Vakfiyesi* (598/1202)'nde Akşehir civarında Turgut karyesi zikredilmektedir⁶⁸. Konya'nın Türkiye Selçukluları'na başkent olduğu ilk yıllarda sınır boyuna Türkmenlerin yerleştirildiği düşünüldüğünde Turgutoğullarının Türkmen olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir.

- I. Alâeddin Keykubad döneminde de Ermeni sınırı olan İçel, Ermenek bölgesine Türkmenler yerleştirilmiştir⁶⁹. Karamanoğullarına tabi olan bu Türkmenler arasında Turgut-Bayburt beylerin ismi de geçmektedir.

- Şikârî, Şerafettin Ali Yezdi, Neşri gibi müverrihlerin Turgutoğullarını Türk ya da Türkmen olarak ifade etmeleri Turgutoğullarının Türk olduğunu göstermektedir.

1.3. Dediği Sultan Menâkıbı ve Turgut-Bayburt Beyler

Didiği Sultan Menâkıbnâmesi, Turgutoğulları hakkında bilgi veren ender kaynaklardan biridir. Özellikle Turgutluların Horasandan çıkarak Konya'ya gelişleri ve yerleşmelerinin daha eskiye dayandığını göstermesi açısından önem ittihaz etmektedir. Ayrıca Turgutoğullarının bölgede kabul görmelerine sebep teşkil eden atlar hakkında verdiği bilgilerle Atçekenler konusuna da ışık tutmaktadır. Menâkıbnâme, Safa Odabaşı ve Ahmet Taşğın tarafından daha önce yayınlanmıştır.

⁶⁶ Faruk Sümer, "Turgutlular", *DİA*, C. 41, s. 420-421.

⁶⁷ Odabaşı, a.g.m., s. 365-403.

⁶⁸ Bkz. Osman Turan, a.g.m., s. 227; Konyalı, vakfiyede bahsi geçen yerin Meram yakınında Turut denilen yer olduğunu söylemektedir. Bkz. Konyalı, *a.g.e.*, s. 540.

⁶⁹ Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 45-47; Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, C. VI., İstanbul 1965, s. 316.

Dediği/Didiği Sultan Menâkıbı'na göre asıl adı Halit olan Dediği Sultan, Turgut ve Bayburt beylerle Horasan'dan gelerek Konya/Ilgın'a bağlı Mahmud Hisarı karyesine yerleşmiş ve halkın evliya olarak kabul ettiği bir şahsiyettir⁷⁰. Dediği Sultan Ilgın ve Doğanhisarı bölgesinde yaşamış Ilgın/Mahmut Hisarı'nda 550/1155 yılında vefat etmiştir⁷¹. Vefatından sonra kabrinin olduğu yere Konya Sultanı Alâeddin'in ehlinden olan Kadıncık Ana tarafından bir türbe yaptırılmıştır⁷².

Türbe kitabesinden anlaşıldığına göre 576/1180 senesinde II. Kılıç Aslan'ın saltanatı sırasında yapılmıştır⁷³. Menakıpname'de geçen Hacı Bektaş, Kadıncık Ana, Karaca Ahmed, Mevlana Celaleddin, Alâeddin Keykubat on üçüncü yüzyılda yaşamışlardır. Yani menakıpta Dediği Sultan'ın vefat tarihi 1555, türbe kitabesinde türbenin inşa tarihi 1180 yazmaktadır. Menakıpta çağdaşlarının yaşadığı dönem ise 1200-1300 yıllarıdır. Bu durumda menakıbın içindeki bilgiler dahi örtüşmemektedir. Bu tür bilgerin örtüşmemesinin nedeni Menâkıbın Dediği Sultan'ın ölümünden yıllar sonra yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kanaatimizce Dediği Sultan Türbe kitabesindeki belirtilen tarih temel alındığında onun ve Turgutoğullarının Konya'ya gelişleri 576/1180 yılından öncedir.

Menâkıba göre Horasan'dan Konya'ya Dediği Sultan'ın birlikte hareket ettiği kişi/topluluk Turgut ve Bayburt kardeşlerdir. Dediği Sultan, kendisi Hicaz'a giderken Turgut ve Bayburt'u da Rum diyarına gitmeleri hususunda yönlendirmiştir.

Turgudu Baybıdı ikisi bir kardaş
Dediği Sultan'a oldular yoldaş
Dediği Sultan bunları Rum'a saldıdı
Kendisi dahi azm-i Hicaz kıldı⁷⁴

Turgut ve Bayburt kardeşler Horasan'dan Rum'a kırk çadır ile yola çıkmıştır. Kırk çadır ifadesiyle Turgutoğullarının çok büyük bir nüfusa sahip olmadığı da

⁷⁰ Odabaşı, a.g.m., s. 365; Taşğın, a.g.e., s. 138.

⁷¹ "Hem diyeyin çün sultânın vefâtı

Beş yüz elli sene tamam hicreti",

"Beş yüz ellide tamamdır hicretin

İşitmiştik sultânın vefâtın", bkz. Odabaşı, a.g.m., s. 401, 402; Taşğın, a.g.e., s. 304, 306.

⁷² Odabaşı, a.g.m., s. 397, 398; Taşğın, a.g.e., s. 296, 297.

⁷³ Ömür Bakırer-S. Faroqhi, "Dediği Dede ve Tekkeleri", **Bellekten**, Ankara 1975, TTK, s. 447-471.

⁷⁴ Odabaşı, a.g.m., s. 387; Taşğın, a.g.e., s. 276.

anlaşılmaktadır. Kırk rakamı eski Türklerde ve Orta Doğu kökenli dinlerde hazırlama, tamamlama ve çokluk bildirme gibi anlamları ihtiva etmektedir.

Kırk rakamının eski Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Kırgız efsanesinden itibaren Türk destan ve masallarında kırk ve kırklar motifi önemli bir yer tutar. Orta Asya kökenli destanlarda yiğitlerin yanında kırk er, hatunların çevresinde kırk kız bulunduğu bilinmektedir.

Ortadoğu dinlerinde kırk rakamı ile ilgili olarak birçok örnek sıralanabilir. Nuh Tûfanı'nın kırk gün sürmesi, İsrâiloğullarının çölde kırk yıl dolaşması, Hz Musa'nın Tur Dağı'nda kırk gün geçirmesi, Hz. Muhammed'e kırk yaşında nübüvvetin gelmesi, müslümanların sayısı kırka ulaşıncaya açığa tebliğ başlanması, malın kırkta birinin (1/40) zekât olarak verilmesi gibi olaylar kırk rakamının tarih boyunca önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir.

Ayrıca tasavvufuyla ilgili olarak tarıkata intisap edenlerin kırk günlük çile çekmeleri, dünyayı tedvîr eden ermişlerin sayısının kırk oluşu, Bektaşilik'teki kırklar meydanı, kırklar şerbeti, kırk budak ve kırk makam gibi örnekler de kırk rakamının önemini göstermektedir⁷⁵. Muhtemelen Turgutoğullarının "kırk çadır" a sahip olmaları göçün başlamasına bir işaret olarak kabul edilmiş veya bir kutsallık atfedilmek istenmiş olabilir

Kaçan Sultan Horasan'dan çıktı yola
Turgudı Baybudı kırk alacağıyla
Bunları Rum vilâyetine salmıştı⁷⁶

Turgut ve Bayburt beyler bu uzun yolculuk sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşmışlar, geldikleri Konya bozkırında da yerli halk ile cenk etmişlerdir⁷⁷. Daha sonra şöhreti Konya havalisine yayılan Turgutluların yetiştirdiği kısraklar talep edilmeye başlamıştır. İşte bu kısraklar Turgutoğullarının benimsenmesini ve iskânını kolaylaştırmıştır.

Hikmeti gör bunların vardı bir yundu
Vilâyette aygur yoğ idi talip oldu⁷⁸

⁷⁵İskender Pala, "Kırk", **DİA**, C. 25, Ankara 2002, s. 466-467.

⁷⁶ Odabaşı, a.g.m., s. 395; Taşgın, **a.g.e.**, s. 291.

⁷⁷ "Vilâyetli bunlarla ederlerdi cengi

Bunların akılları olmuştu tengi" bkz. Odabaşı, a.g.m., s. 395; Taşgın, **a.g.e.**, s. 291.

⁷⁸ Yund: At. Bkz. Mahmut el- Kaşgarî, **a.g.e.**, C. I, s. 235.

Beyşehir Aladağ'da Didiği Sultan'a minnettarlıklarını göstermişler sonra da sıkıntılarını dile getirmişlerdir. Dediği Sultan, onlara Allah'ın hikmetiyle muratlarına ermelerinin yakın olduğu müjdesini vermiştir. Daha sonra Sultan Dediği Turgutoğullarının Anadolu'ya yerleşmelerinde ve çevre halk tarafından kabul görmelerinde büyük etkisi olan “*atı*” dua ile baştan sona sıvazlamıştır. Menakıbnameye göre Turgut'un bakıp beslediği atın cinsi dua edilen atın cinsindedir. Turgut bu atlar sebebiyle iyi bir yere yerleştirilmiş ve Turgutlular da daha güzel geçim elde etmişlerdir.

Sultan yundu başından kıça sığadı

Önürün hem yükrük ola dedi

Raviler yunduy-ı üründü erin nefesindedir

Turgut'un yükrük atı onun cinsindedir⁷⁹

Turgut Bey, Didiği Sultandan kendileri ve atları için ikamet edecekleri arazi talebinde bulunmuştur. Menâkıba göre Dediği Sultan manevi bir işaret ile kendisi Ilgın'a yerleşmiştir⁸⁰. Turgutoğulları Aladağ'a yerleşmek istemişler fakat Dediği Sultan onların Yedidikilitaş⁸¹ denilen bölgeye yerleşmelerini söylemiştir. Soranlara da “*Bundan evvel geldik biz kadimiz*”⁸² ifadesi kullanmalarını telkin etmiştir. Bu ifadelerden “*Yedidikilitaş*” olarak zikredilen bölgeyi yerleşime açan, burada tarım ve hayvancılık yapanın Turgutluları olduğu anlaşılmaktadır⁸³.

Turgut Bey ve ona tabi olanlar Dediği Sultan'ın icazeti ile hareket ederek devlet yetkililerine Yedi Dikilitaş bölgesinin tahrir ve tapu işlemlerini yaptırmışlardır⁸⁴. Bu ifadelerden iskânın devletin kontrolü ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

⁷⁹ Odabaşı, a.g.m., s. 395; Taşğın, a.g.e., s. 291, 292.

⁸⁰ “Bu Ilgun bizim has bahçemiz olsun

İçi dışı cevahir ile dolsun” bkz. Odabaşı, a.g.m., s. 396; Taşğın, a.g.e., s. 293.

⁸¹ **387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet- Konya, Bey-şehri, Ak-şehir, Larende, Ak-saray, Niğde, Kayseriye ve İç-il Livâları, Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) I**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996, s. 68.

⁸² “Yedi taş vardır dikili anı görün

Deyin bundan evvel geldik biz kadimiz

Vardır yunda zincirli tokalı kapımız” bkz. Odabaşı, a.g.m., s. 395; Taşğın, a.g.e., s. 292.

⁸³ Hasan Basri Karadeniz, a.g.e., s. 194-195.

⁸⁴ Varıp bunlar kadı getirdiler

Muratları üzre işin bitirdiler

Arife değmiş ola söz manisi

Anberin bir avuç ola çeşnisi bkz. Odabaşı, a.g.m., s. 395; Taşğın, a.g.e., s. 292.

Dediği Sultan vefat etmezden evvel kabir yerini budelâsına⁸⁵ göstermiştir. Mahmut Hisarı'na defnedilmesi ile ilgili olarak “*Salâtıma üç kadılık yer gelse gerek*” diyerek kadı tarafından yönetilen üç sancaktan kendisini götürmek isteyeceklerini söylemektedir. Sonra da cenazeye talip olanları şu şekilde ifade etmiştir:

Kasaba-ı Ilgın altın eyleğendir
Varmazam ama içi dolu kandır
Koyunum kuzusudur Turgut cemaati
Onda varmazım gider kal i kılı⁸⁶

Dediği Sultan ve Turgutluların ne denli yakın olduğu da “*Koyunum kuzusudur Turgut cemaati*” ifadesiyle teyit edilmektedir. Sonraki dönemde Pir Hüseyin Bey'in Dediği Sultan Zaviyesi için vakıflarda bulunup vakfiye hazırlatması ve vakfın mütevellî⁸⁷liğine Dediği Sultan evladını şart koşması da bu yakınlığı göstermektedir.

Burada dikkat çeken önemli bir nokta Turgut-Bayburt beylerin Aladağ bölgesine yerleşmek istemelerine rağmen Dediği Sultan'ın ısrarla onları geldikleri yer olan Yedidikilitaş'a yerleşmelerini söylemesidir. Dediği'nin ısrarının sebebi muhtemelen Yedidikilitaş'ın yer aldığı Turgut bölgesinin coğrafi olarak Turgutluların da uğraşları olan atların yetiştirilmesine daha elverişli olmasıdır.

Dediği Sultan Menakıbı 'nda Turgut ve Bayburt oymaklarının Konya çevresine yerleşmelerinde karşılaştıkları sıkıntıların çözümünde Dediği Sultan'a başvurmaları aralarındaki bağlılığı göstermektedir. Turgutluları Beyşehir/Aladağ bölgesinde karşılayan Dediği Sultan, Atçeken havzası olarak adlandırılan Konya-Emirdağı-Sivrihisar-Polatlı-Koçhisar-Eskil ile çevrilmiş alana yerleştirdiği görülmektedir. Turgutoğullarının bu göç ve iskân sırasında öne çıkarılan en önemli yönleri atlarla ilgilenmeleri ve oymaklar arasında da atlardan sorumlu olmalarıdır. Turgutoğulları ve onların idaresinde olan toplulukların bu özellikleri Türkiye Selçukluları, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti döneminde de devam etmiştir.

⁸⁵ “*Dünya ilgilerinden kurtularak kendisini Allah yoluna adayan ve ricâlî'l-gayb diye adlandırılan evliya zümresi içinde yer alan sûfi veya erenler hakkında kullanılan bir ifadedir*” bkz. Süleyman Uludağ, “Abdal”, **DİA**, C. I., s. 59-61.

⁸⁶ Odabaşı, a.g.m., s. 401; Taşgın, a.g.e., s. 303.

⁸⁷ “*Tevliyet sahibi, vakfın işlerini vakfiye şartları ve dini hükümler çerçevesinde idare etmek için Evkaf-ı Hümayûn Nezâretinin izniyle idare eden kişi. Genellikle vâkıfın evladı ve neslinden olur.*” bkz. Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-i Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015, s. 1287; M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. I, II, III, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 640.

1.4. Turgutlu ve Bayburtlu Aşiretlerinin Anadolu'ya Gelişi

XI. ve XIII. yüzyılda Anadolu'ya iki önemli Türk göçü/iskânı olmuştur. Kıtayların baskısı ve Türk boylarının birbirlerini sıkıştırmaları ile Müslüman Oğuzlar Sır-derya havzasından akın halinde Mâverâünnehr'e doğru göç etmiştir. Bu nüfus hareketi X. asrın ikinci çeyreği ortalarında başlamış XI. asrın ilk yarılarında sel halini almıştır. Buralara gelen Oğuz Türkmenleri bir müddet sonra yurtların yetersiz olduğunu görerek yeni yurt arayışına girmişlerdir. Hatta 1047 senesinde Türkistan'dan Nişabur'a gelen Oğuzlar İbrahim Yınal'a yurtsuzluktan şikâyette bulunmuşlar, o da Anadolu gazasına katılmalarını telkin etmiştir⁸⁸. XI. yüzyıl ortalarında Anadolu'ya doğru başlayan göç hareketi 1071 Malazgirt Savaşı ile yoğunluk kazanmış ve Melikşah'ın (1072-1092) hükümdarlığının ikinci yarısına kadar devam etmiştir⁸⁹. Hatta Melikşah'ın Anadolu'ya yarım milyon üzerinde Türk'ü sevkettiği bilinmektedir. Bu sevk için Claude Cahen "*iskânın birinci dalgası*" ifadesini kullanmaktadır⁹⁰.

İkinci göç hareketi ise XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Moğol baskısı ile Orta Asya'daki Türklerin zorunlu göçüdür. Moğol istilâsı dalga dalga Türkistan sonra Horasan, İran, Azerbaycan ve Kafkasya'ya kadar ulaşmış; insanlar, âlimler, mutasavvıflar, şeyhler, şâirler, sanatkârlar ve tacirler kurtuluşu Türkiye Selçuklularına sığınmakta bulmuşlardır. Moğol istilâsı etkisiyle Orta Asya'daki Türkmenler önce Azerbaycan'a sonra da Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu nedenle Doğu Anadolu sınırlarında nüfus yığılmaları olmuştur. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad zamanında buradaki Türkmenler peyder pey Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemişlerdir. Mesela bu Türkmenlerden biri olan Kayı boyu Celâleddin Harezşahla yapılan muharebeden sonra ve Moğol baskılarının da şiddetlenmesiyle Karacadağ taraflarına iskân edilmiştir⁹¹.

1225 yılında Kilikya Ermeni Krallığı üzerine düzenlenen seferin ardından fethedilen Ermenek Bölgesi'ne ileride Karaman Beyliği'nin temelini oluşturacak olan

⁸⁸ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s. 7-20.

⁸⁹ Claude Cahen, **Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi**, Çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, TTK, Ankara 1992, s. 51-52.

⁹⁰

⁹¹ Şükrullah, **Behcetü't-Tevârîh**, Haz. Nihal Atsız Çiftçioğlu, Osmanlı Tarihleri I, İstanbul, 1949, s. 51.

Avşar, Varsak, Salur, Turgut ve Bayburt Türkmenleri yerleştirilmiştir⁹². Sultan Alâeddin bunların başına da o yıllarda Sultan Bahaeddin Veled ve ailesini misafir eden Emir Musa'yı subaşı olarak atamıştır⁹³. Bu bilgilere göre Karamanoğulları ve Turgutoğulları 1225-1228 yılları arasında Kilikya Ermeni Krallığı sınırına iskân edilmiştir.

Bu iki önemli göç hareketinden farklı olarak Haçlı ve Bizans saldırılarına karşı savunma aşamasında Horasan ve Irak-ı Acem'den Anadolu'ya yardım-destek maksatlı yönlendirilen göçler bulunmaktadır. I. Haçlı Seferi ile Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan Haçlıların önünden geri çekilerek ve daha önce de kuşatmış olduğu Malatya'yı almıştır. Şehinşah zamanında ise Konya'yı çevreleyen Akşehir, Uluborlu ve Honaz sınır olarak belirlenmiş ve Bizans'a karşı savunma hattı oluşturulmuştur. Daha sonra I. Mesut Danişmenliler ile bir olup kardeşi Şehinşah'ı mağlup ederek⁹⁴ onu yay kirişiyle boğdurarak öldürmüştür⁹⁵. Sultan I. Mesut (1116-1155) zamanında Konya vazgeçilmez bir başkent olmuştur. İşte bu dönemde Selçuklu sultanları doğudan gelen Türkmen göçlerini uç bölgeleri olarak belirlenen Akşehir, Uluborlu ve Honaz'a yönlendirmiş ve buralardaki Türk nüfus yoğunluğu sağlanmaya çalışılmıştır.

II. Kılıçarslan'ın oğlu Rukneddin Süleyman Şah zamanında kayıt altına alınan Altun-aba Vakfiyesi (598/1202)'nde Akşehir civarında Turgut karyesi zikredilmektedir⁹⁶. Bu durumda Turgut karyesi⁹⁷ 1202 yılından önce kurulmuştur. Aynı zamanda Menâkıbın sonunda Dediği Sultan'ın vefatının 550/1155 yılı olduğu yazmaktadır. Menâkıbta Kadıncık Ana'nın buraya bir türbe yaptırdığı ifade edilmektedir⁹⁸. Kadıncık Ana'nın II. Kılıç Arslan'ın azatlı kölesi Sanavber Hatun

⁹² Neşri, **a.g.e.**, C. I, s. 45-47; Tekindağ, "Karamanlılar", s. 316.

⁹³ "Keykubad'ın naiplerinden Emir Musa adında biri vardı. Emir Musa, o ilin subaşısı ve hâkimi olup çok kahraman, temiz ve sadık bir Türk'tü." Bkz. Eflâki, **Âriflerin Menkıbeleri**, Çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, C. I, s. 120-122.

⁹⁴ Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 288.

⁹⁵ Anna Kommena, **Alexiad (Malazgird Sonrası)**, Çev. B. Umar, İstanbul 1996, s. 486-500.

⁹⁶ Osman Turan, **a.g.m.**, s. 227.

⁹⁷ Bugün Iğın, Akşehir ve Yunak üçgeni arasında bulunup Yunak'a bağlı olan ve 38° 37' 36" K, 31° 48' 40" koordinatlarında yer alan Turgut Mahallesi'dir.

⁹⁸ Hem diyeyin çün Sultan'ın vefatı

Beş yüz elli sene tamam hicreti, bkz. Odabaşı, **a.g.m.**, s. 401.

olduğu muhtemeldir. Çünkü yapının kitabesinde Sanevber Hatunun 576/1180 tarihinde burayı yaptırdığı yazmaktadır⁹⁹.

Şu halde Turgutoğullarının Konya'ya iskânlarının XII. yüzyılda gerçekleştiği hakkında kanıtları şöyle sıralayabiliriz:

- M 1202 yılında yazılan Altun-aba Vakfiyesi'nde Akşehir civarında Turgut karyesinin zikredilmesi,
- Turgutlularla Horasan'dan Konya'ya birlikte göç eden Dediği Sultan'ın M 1155 yılında vefat etmesi,
- Sanavber Hatun'un 1180 senesinde Dediği Sultan için türbe yaptırması.

Yukarıdaki bilgiler Dediği Sultan ve Turgut-Bayburt kardeşlerin Anadolu'ya ilk göç dalgasında ya da Haçlı Savaşları karşısında savunma amaçlı gelmiş olduklarını göstermektedir.

1.5. Karamanoğlu Beyliği Döneminde Turgutoğulları

Anadolu'ya geldiklerinde I. Mesut (1116-1155) döneminde ilk önce Akşehir uç bölgesine yerleştirilmesi muhtemeldir. Yalnız Turgutoğullarının siyaset sahnesinde isimleri ilk defa Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) zamanında geçmektedir¹⁰⁰. Alâeddin Keykubad Ermenek bölgesini fethedince, Kilikya Krallığını tehdit altında tutmak amacıyla Avşar, Ağaç-eri, Salur, Varsak, Gülnâr, Turgut ve Bayburt Türkmenlerini Larend ve Taşeline iskân etmiştir. Bunların başına da Emir Musa'yı Subaşı olarak atamıştır¹⁰¹. O zaman Karamanlıların başında pir olan Nure Sufî bulunmakta idi. Bu arada Ermenek'te Müslümanların kâfirler tarafından zulüm gördüğünü haber alan Türkiye Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubad, Nure Sufî'ye “*Nûreddin, askerlerini toplayıp, Ermenek üstüne çabucak varub, cenk idesin. Huda fırsat verip, kaleyi fethedesin, zira Müslümanlara ziyade cefa eylerlermiş. Diyarları senin mülkün ola*” diye bir mektup göndererek onu Ermenek'in

⁹⁹ Oral, a.g.m., s. 44, 45; Taşğın, a.g.e., s. 111-115; Ömür Bakır-S. Faroqi, “Dediği Dede ve Tekkeleri”, s. 447-471.

¹⁰⁰ F. Köprülüzade, “Anadolu Beylikleri Tarihine Âid Notlar”, **İÜ. Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1928, s. 14-32; Aköz, “Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi ve Turgutoğulları”, s. 447-471.

¹⁰¹ İbn Bibi'de “*Melikü'l Ümera Mübarizeddin kalelerin ve vilayetin bütün işlerinin yönetimini Emir Kamededdin'in dirayetli ve kifayetli ellerine bıraktular*” ifadesi yer almaktadır. Bkz. İbn Bibi, **El Evamirü'l- Ala'iyye Fi'l-Umuri'l- Ala'iye**, Çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1996, C. I, s. 353.

fethiyle görevlendirmiştir. Nure Sufi de beraberinde Turgudlu ve Bayburdlularla Ermenek'e gelmiş ve burayı fethetmiştir¹⁰².

Türkmen eylemleri içerisinde aktif olarak bulunmuş olan Nure Sufi, Baba İlyas'a biat ederek onun müridi olmuş ve siyasetten hoşlanmadığından başında bulunduğu topluluğun idaresini beylerinin de talepleri ile oğlu Karaman'a bırakmış, kendisi inzivaya çekilmiştir¹⁰³. Selçuklular'ın Moğollar karşısında Aksaray civarında ikinci defa mağlûp olması, ülkenin II. İzzeddin Keykâvus ile IV. Kılıçarslan arasında taksim meselesi sebebiyle iki kardeş arasındaki taht mücadeleleri, sınır bölgelerinde yaşayan Türkmenler'e serbestlik kazandırmış, beyliğe adını veren Karaman Bey 654/1256 tarihinde bu durumdan faydalanarak siyasî sahnede görünmüş ve beyliğin temellerini atmıştır¹⁰⁴.

İbn Bibi, Cimri Hadisesi'ni anlatırken Konya sokaklarındaki Karamanoğlu şürekâsından bahsederken “*Ermenek Kalesi Türkmenleri*”, “*çarıklı Türkmenler*” gibi ifadeler kullanmaktadır¹⁰⁵. Muhtemelen Turgutoğulları bu Türkmenlerdendir. Turgutoğulları, Karamanoğulları Beyliği'nde siyasi ve askeri bakımdan üst makamlarda vazife almış olduklarından hem de akrabalık kurduklarından onlarla birlikte mücadele etmişlerdir. Öyleki Turgutoğulları beyleri Karaman ordusunun dört tümenin başkomutanı olmuşlardır¹⁰⁶. Yani Turgutoğulları ile Karamanoğulları tarihi iç içedir.

Turgutoğlu aşiretinin bu dönemde yerleşik oldukları ve hâkimiyet alanlarını genişleterek beylik halini aldığı anlaşılmaktadır. Bu özellik Turgutoğullarını diğer Oğuz Türkmenlerinden ayıran bir özelliktir. Turgutoğulları Türkiye Selçuklu'dan sonra diğer beyliklerden farklı olarak kendi başına hareket etmek isteyen bir özellik taşımaktadır¹⁰⁷. Bu özellikleri Osmanlı ile yapılan mücadelelerinde de görülmektedir.

¹⁰² Şikârî, **Karamannâme**, s. 106; Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, Çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul 2000, s. 76.

¹⁰³ Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, s. 16.

¹⁰⁴ İbn Bibi, **a.g.e.**, C. II, s. 202; Neşrî, **a.g.e.**, C. I, s. 45; Faruk Sümer, “Turgutlular”, s. 420, 421.

¹⁰⁵ İbn Bibi, **a.g.e.**, C. II, s. 204, 209.

¹⁰⁶ Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, s. 10, 23, 48.

¹⁰⁷ Aköz, “Turgutoğulları'nın Etnik Kökeni”, s. 472-490.

1.5.1. Karamanoğlu-Osmanlı Mücadelesinde Turgutoğulları

Turgutoğulları Selçuklu Devletinden sonra Karamanlılar ile birlikte en çok Osmanoğulları ile mücadele etmişlerdir. Bu mücadelenin ibtidası ise I. Murad dönemine dayanmaktadır. Osmanlı'nın kuruluş aşamasında dostane gelişen ilişkiler Osmanlıların Ankara'yı ele geçirerek Karaman topraklarını kuzeyden ve batıdan çevrelemesiyle gerginleşmiştir. Osmanlılar Karamanoğullarının kendi toprağı olarak gördüğü Hamidoğulları arazisine girince Osmanlı-Karaman mücadelesinde savaş dönemi başlamıştır. İlk 1386 yılında Osmanlı-Karaman Savaşı olan Frenk Yazısı olarak adlandırılan savaşta Turgutoğulları Karamanoğlu Alâeddin Bey'in yanında, ordunun merkezinde yer almışlardır¹⁰⁸. Karamanoğulları üzerine devşirme Sırp, Bulgar Hıristiyan ordularla gelen I. Murad'a, savaşın en kızıştığı bir anda ordusunun sol kanat komutanı olan Turgutoğlu Ali Bey saldırarak, I. Murad'ın üç yerinden yaralanmasına neden olmuştur. Savaş alanında I. Murad'ın yüzüne karşı seslenerek: *“Ey Murâd Beg! ‘Osmân, Karamanoğlu değmesidir ve senün pederünü Germiyânoğlu habsinden çıkaran Karamanoğlu değil midir? Âlem ve nakkare veren Karamanoğlu! değil midir? Şimdi nice ceng edersin ve Tekfûr, Kostantin'den iki kâfir begin niye yardımcı aldın? Müselmân üstüne geldin, Müselmân olan kâfir asker mi cem' eder”*¹⁰⁹ demiştir. Yani Osmanlılara istiklâl alameti olan tabl ve âlemin Karamanoğulları tarafından verildiğini söylemiştir. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey bu savaşta mağlup olmuş, eşi Melek Hatun ile I. Murat'a haber göndererek af dilemiştir¹¹⁰.

Yıldırım Bayezid Döneminde Osmanlıya muhalefet eden beyliklere karşı kesin bir hâkimiyet için çalışmalar başlamıştır. Karamanoğullarının dışındaki beyliklerin ekseriyetini ele geçiren Yıldırım Bayezid Anadolu'ya hâkim olmuştur. 1397 senesinde Akçay Ovası'nda Osmanlı Ordusu Turgut, Bayburt ve Samagar aşiretlerinden oluşan Karamanbeyliği ordusunu yenmiş, Larende'yi ele geçirmiştir. Savaş sonunda

¹⁰⁸ Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. I, s. 163-167; Neşrî, **a.g.e.**, C. I, s. 225-233; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 55.

¹⁰⁹ Şikâri, **Karamannâme**, s. 126.

¹¹⁰ Neşrî, **a.g.e.**, C. I, s. 225-233; Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. I, s. 166, 167.

Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey yakalanarak idam edilmiştir. Alâeddin Ali Bey'in çocukları Mehmed ve Ali Bey de Bursaya getirilerek hapsedilmiştir¹¹¹.

1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur, Mehmed ve Ali Bey'i hapisten çıkartmış, Karamanoğulları Beyliği'nin başına da Mehmed Bey'i geçirmiştir. Kardeşi Ali Bey ona tabi olarak Niğde emiri olmuştur. Karamanoğlu Mehmed Bey, fetret devrinde Osmanlı şehzadeleri arasındaki taht mücadelelerini fırsat bilerek Çelebi Mehmed'in müttefiki Germiyanoglu Yakub Bey'in arazisine girdi. Bursa üzerine yürüyüp şehri tahrip etti. Buna karşılık olarak Çelebi Mehmed Han'da 1414 senesinde Karamanoğulları arazisine girdi ve Konya önlerinde Mehmed Bey'i mağlup etti. Mehmed Bey, çok geçmeden tekrar Osmanlı topraklarına girdi. Fakat Bayezid Paşa karşısında bozguna uğrayıp, esir düştü. Sultanın huzuruna getirilen Karamanoğlu Mehmed Bey özür dileyince, 1415 senesinde sulh yapıldı. Antlaşmaya göre, Osmanlılar Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir'e hâkim oldular¹¹². Çelebi Mehmed'in kardeşlerini öldürmesi ve Anadolu beyliklerini tek tek ele geçirmeye çalışması Timur'un oğlu Şahruh'un dikkatini çekmiş ve 1416 senesinde gönderdiği mektupta bunun nedenini sormuştur. Çelebi Mehmed Şahruh'a cevabında Turgutoğulları ile ilgili olarak onların cihadı bırakıp, Memlüklerle ittifak ettiğini, Osmanlıyı arkadan vurduklarını böylece İslam davasına zarar verdiğini söyleyerek şikâyette bulunmuştur¹¹³.

Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesinin en yoğun yaşandığı dönem ise II. Murat Dönemi'dir. Yıldırım Bayezid tarafından sağlanan Anadolu birliği Ankara Savaşı'nın ardından bozulmuş hatta Osmanlı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Fetret sonrası II. Murat dönemi Anadolu'da Türk siyasî birliğinin büyük ölçüde sağlandığı, Balkanlar üzerine seferlerin yapıldığı, Haçlılar ile mücadele edildiği bir dönemdir. II. Murat saltanatı döneminde en çok Haçlılar ve Karamanoğulları Beyliği ile uğraşmıştır.

1423 yılında Alâeddin Ali Bey'in oğlu Mehmed Bey'in ölümünden sonra Osmanlı'nın desteğiyle II. İbrahim Karamanoğulları tahtına geçmiştir¹¹⁴. 1433 yılına kadar Osmanlı Karamanlı arasında sulh hâkim olmuştur. Bu dönemde sultanın

¹¹¹ Ahmedi, **a.g.e.**, s. 20, 21; Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 135, 136; Neşrî, **a.g.e.**, C. I., s. 319-320; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 56; Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. I, s. 201-203; Tekindağ, **a.g.e.**, s. 75,76; Yahya Başkan, **a.g.e.**, s. 39, 40.

¹¹² Neşrî, **a.g.e.**, C. II, s. 532-534.

¹¹³ Aköz, "Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi", s. 452.

¹¹⁴ Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, s. 230.

yardımcısı ve ordu komutanı olan Turgutoğlu Pir Hüseyin Bey¹¹⁵ Konya ve kazalarında imar ve vakıf faaliyetlerinde bulunmuştur. Ilgın Camii ve vakfı (1423), Kalenderiye Vakfı (1429), Turgutoğlu Türbe ve Vakfı (1431) gibi eserleri yaptırmıştır. Yine bu dönemde Turgutoğullarından Ömer Bey kendi adına bir zaviye yaptırmış (1424), Ahmed Bey Ebu'l Fazl/Ahmed Bey Camisini (1431) yenileyerek vakıf tahsis etmiştir.

1433 yılında II. İbrahim Bey Osmanlılar aleyhine Sırp Despotu aracılığı ile Macarlarla ittifak yapmış sonra da Beyşehir'i ele geçirerek Osmanlı ile arasını bozmuştur. Avrupa'da Macarları mağlup eden Osmanlılar, Karaman üzerine yürüyerek Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Said-ili gibi yerleri zapt etmişlerdir. İbrahim Bey durumun tehlikesini anlayınca, memleketin en büyük âlimlerinden Mevlânâ Hamza'yı II. Murad'a elçi olarak gönderip, sulh istemiş; aldığı yerleri iade etmek ve ahdi bozmamak şartıyla sulh yapılmıştır¹¹⁶. II. Murad daha sonra II. İbrahim'e güvenemediğinden Dulkadir Beyliği ile bir olup kardeşi İsa Bey'i üzerine göndermiş, İsa Bey ise yaptığı akınlardan birisinde ölmüştür. İbrahim Bey Memlûklerin de işin içine girip baskı altında kalacağını düşünerek 1437'de Osmanlılar ile anlaşmıştır. İbrahim Bey, bu anlaşma ile bir müddet Osmanlılara karşı hiçbir harekette bulunmamıştır¹¹⁷.

Osmanlıların Balkanlarda aldığı mağlubiyetler sırasında Turgutoğlu Hasan Bey komutasındaki birlik Bolvadin, Beypazarı, Ankara, Seyitgazi ve Kütahya taraflarını tahrip ve Beyşehir'i işgal etmiştir¹¹⁸. II. Murad bunun üzerine dört mezhep şeyhülislâm ve âlimlerinden Karamanoğlu üzerine sefer için fetva istemiştir. Şafî mezhebi kadısı Şeyhülislam Şehâbeddîn İbn Hacer-i Askalânî, Hanefî mezhebi kadısı Şeyhülislâm Sadüddîn ed-Deyrî ile Abdüsselâm el-Bağdâdî ve Malikî mezhebi kadısı Şeyhülislâm Bedrüddîn et-Tenisî ve Hanbelî mezhebi kadısı Şeyhülislâm Bedrüddîn el-Bağdâdî istenilen fetvayı vermişlerdir¹¹⁹. Almış olduğu fetvalarla Karamanoğlundan intikam almaya karar veren Sultan Murad, 12 Haziran-15 Temmuz

¹¹⁵ VGMA, d 2176, s. 106-203.

¹¹⁶ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 193-194; Neşrî, **a.g.e.**, C. II, s. 619.

¹¹⁷ Tekindağ, "Karamanlılar", s. 325.

¹¹⁸ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 182; Neşrî, **a.g.e.**, C. II, s. 637-642; Tekindağ, "Karamanlılar", ss. 325.

¹¹⁹ Konyalı, **a.g.e.**, s. 82-85; Alaattin Aköz, "Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in Osmanlı Sultanı II. Murad'a Vermiş Olduğu Ahidnâme", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 18, Konya 2005, s. 159-178.

1444'de Haçlılar ile Segedin muahedelerini imzaladıktan sonra oğlu Mehmed'i tahtına oturtup Anadolu'ya geçmiştir. Bütün hıncı ile Karaman üzerine yürüyen Sultan Murad, İbrahim Bey'in Osmanlı topraklarında yaptığı infialin acısını fazlası ile çıkarmıştır. Âşıkpaşazade'de “*Sonra Rumeli'nin ne kadar kâfir askeri varsa kendine bağlı olanları yanına alıp Konya'ya geldi. Derhal yağma buyurdu. Karaman ülkesini öyle karıştırdılar, öyle karıştırdılar ki elek elek ettiler. Köylerini ve şehirlerini yıkıp talan ettiler. Karamanoğlu kaçıp Taş'ta inlere sığındı. O sene babası belli olmayan sayısız oğlan ve kız doğdu*”¹²⁰ kaydı Osmanlı Devleti'nin Karamanoğullarına ve müttefiki Turgutoğullarına verdiği zararın ne derecede vahamet verici olduğunu göstermektedir.

Karamanoğlu II. İbrahim Bey af dilemek üzere hanımıyla beraber veziri Sürur/Server Ağa ve Hz. Mevlana'nın torunlarından Ulu Arif Çelebi'yi birlikte Murad Han'a elçiliğe gönderdi. *Karamanoğlu hanımına, “Kardeşine git ve benim suçumu bağışlat.” dedi. Onlar Murad Han'a gelerek yalvarınalar yakarınalar ve yaltaklanmalarda bulundular. Yer öptüler. Sonra, “Karamanoğlu kendine yakışanı yaptı, Allah yanında yüzünü kara eyledi. Şimdi lütfedip bağışla. Sen bunun gibi etme” dediler. Bunun üzerine padişah Sürur/Server Ağaya, “Şimden sonra bana ondan gelip dilek dilediğin, istekte bulunduğun beyine sen inanır mısın?” diye sorunca Sürur/Server, “Sultanım önceki hatasında ben birlikte değildim. Bu hatasını da gönlüm kabul etmez. Buna sebep Turgutoğlanları'dır. -Bir hata yaptım, artık bundan sonra olmaz- diyor. Ben kulunu inandırdı” cevabını verdi. Padişah bunun üzerine suçunu tekrar bağışladı*¹²¹. İbrahim Bey II. Murad'dan özrünün kabulü için Turgutoğullarını öne sürmüş ve onları suçlamıştır. Bu durum sonraki dönemlerde de görüleceği üzere Karamanoğulları-Turgutoğulları birlikteliğine hiç zarar vermemiştir.

II. Murad, İbrahim Bey'in tekrar bu tür işlere girişmemesi için Yenişehir'de Karamanoğlu İbrahim Bey ile kendi ve oğlu Mehmed Bey adına bir ahid-nâme/sevgend-nâme imzalatmıştır¹²². Yapılan anlaşma ve imzalanan Sevgend-nâme gereğince Karamanoğulları Beyliği II. Kosova seferinde Osmanlıya destek için bir

¹²⁰ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 203, 204; Neşri, **a.g.e.**, C. II, s. 643.

¹²¹ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 204; “*Hemşiresi Hunkara eyitti. “çün gelip benim evimi böyle harab edecek idin, beni buna verip niderdiniz? Deyip tazarru edip ağladı”*. Bkz.Neşri, **a.g.e.**, C. II., s. 643-645.

¹²² Aköz, 2005, s. 159-178.

grup Turgutoğlu askeri göndermiştir. Geniş ölçüde ateşli silah kullanmaya yönelen bakımlı Osmanlı ordusuna Turgutoğlu askeri ilk ve son olarak dâhil edilmiştir. Hoca Sadeddin Efendi “*başıbozuk*” ve fakir görünüşlü Türkmen askerlerini alaya alır ve şöyle tanımlar: “*Kaltak ayarlı, kayış üzengilü, kılıçları bağı ipten bir alay Turgut Türkleri ki, her birinin toğruluğu at uyurluğu idi, bir yere gelmiş ve bir rica kılıksız kıyafetsiz zavallı denilüp ta ki bölüşmede kendilerine düşen payı alsınlar diye ordu yerine utanmayıp inmişti. Hüdavendigâr Hazretleri ol birkaç gün görmemiş kişinin durum ve hallerini görerek, hafifçe gülümseyip başbuğlarına, ‘Askerlerimizin maskarası yoğ idi’ kereminden ‘Karamanoğlu ol hizmeti görmüş’ demişti*”¹²³. Osmanlı ordusunun alay konusu olan Turgutoğlu-Türkmen askerlerini Karamanoğlu II. İbrahim Bey’in niçin böyle gönderdiği bilinmemektedir. Yalnız Osmanlının güçlü ordusu bu askerler ile uzun süre baş edememiştir.

1.6. Osmanlı Döneminde Turgutoğulları

1.6.1. Fatih Dönemi Turgutoğulları

Fatih Sultan Mehmed’in tahta geçmesi ile Osmanlı-Karamanoğlu münasebetlerinde önceki dönemlere göre yeni ve farklı bir safha açılmıştır. Karamanoğulları bu döneme kadar Osmanlı içindeki kardeş mücadelelerini çok iyi değerlendirmişlerdir. Sultan II. Mehmed, Karamanoğlu II. İbrahim, oğlu Pir Ahmed, İshak ve Kasım beylere karşı hem askeri hemde diplomatik açıdan üstün olmayı bilmiştir.

II. İbrahim’in ilk işi yeni ümitlerle Padişah’ın gençliğinden faydalanarak imzalamış olduğu sevgend-nâme’yi ihlal etmek olmuştur. Bunun için emrindeki adamlarını ve oğullarını güney sahillerine ulaşan ticaret yolu üzerindeki Hamid, Menteşe ve Aydın vilayetlerine gönderip topraklardaki ata hakkını istemiştir. Kendisi de Alanya üzerine yürümüştür¹²⁴. II. İbrahim’in bu densizliği karşısında 855/1450-51

¹²³ Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. II, s. 239; Neşri, **a.g.e.**, C. II, s. 661; Bu durumu Âşıkpaşazade şöyle ifade eder: *Sultan Karamanoğlu’ndan gelen askerleri de görmek istedi. Oradan gelen askerlerin başına, “Sen de adamlarını getirip göster.” dediler. O da zirhli askerini gösterdi. Kaltak eğreliler, yırtmaç kürklüler, örmeç kuşaklılar, kabalak tülbentliler, üzengisinin kayışı ipten Turgutlu’nun birer bölük at hırsızlarını toplayıp göndermiş olduğunu gördü. Sonra padişah Akçaylıoğlu’na dönüp “Benim onun yardımına ihtiyacım yoktur. Allah’ın yardımı ile amma bir sebeple gönderdiği iyi olmuş. Benim ordumda bir maskara takımı eksik idi. Onun için göndermiştir.” dedi. Ardından, “Hiç ümidim yok, ancak ondan şeytanlık etmemesini ve kendi halince olmasını isterim” dedi. Bkz. Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 209, 210.*

¹²⁴ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 216.

tarihinde Sultan II. Mehmed önce İshak Paşa'yı Anadolu Beylerbeyliği görevine getirerek onun üzerine göndermiş, sonra da kendisi Anadoluya geçmiştir. Önce Akşehir'i fethetmiş, sonra Konya üzerine yürümüştür. Karamanoğlu bunun üzerine eman dilemiş ve sevgendnameye müşabih bir antlaşma yapılmıştır. II. Mehmed atalarının yaptığı gibi aldığı yerleri tekrar Karamanoğluna bırakmıştır¹²⁵.

II. İbrahim'in 868/1464-65 senesinde ölümünden sonra Fatih Sultan Mehmed'in desteği ile Karaman Beyliği tahtına Pir Ahmed geçmiştir. Pir Ahmed bir müddet sonra Fatih Sultan Mehmed'den daha önce Turgutoğlu idaresinde bulunan Ilgın civarındaki bazı yerleri istemiştir. Pir Ahmed sabırsızca hareket ederek Osmanlılara ait olan topraklara saldırmış, ahaliyi oldukça sıkıntılı bir vaziyete sokmuştur. Durumdan muzdarip olan halk Karamanoğlunu Sultan'a şikâyet etmiştir¹²⁶. Fatih Sultan Mehmed Akkoyunlu üzerine sefer niyetindeyken Pir Ahmed'in bu hareketi ve Osmanlılar aleyhine Akkoyunlularla birleşmesi nedeniyle 872/1467-68 yılında ilk önce Konya üzerine yürümüş ve Gevale kalesini zapt etmiştir. Osmanlı siyasetine muhalefet eden Karaman-ili merkezindeki ileri gelen devlet adamlarından bazılarını öldürtmüştür. Sefer sonunda Fatih, Karaman üzerine sırasıyla Mahmud Paşa, Rum Mehmed Paşa, İshak Paşa ve Gedik Ahmed Paşa'yı görevlendirmiştir. Fatih, Turgutoğlu üzerine önce Mahmud Paşayı göndermiş¹²⁷, sonra da Konya ve Larendedeki sanatkârların, bir kısım halkın İstanbul'a göçürülmesini emretmiştir.

1467-68 yılından önce Osmanlı Devleti'nin Karamanoğlu üzerine yaptığı seferlerin sonunda yapılan antlaşmalarda da görüldüğü gibi hepsi Karamanlıların tedibine yönelik olmuştur. Fakat 1467-68 senesindeki seferle birlikte Karamanoğlu coğrafyasında ki ilk önce Turgutoğlu ailesinin idareciliğini yaptığı Akşehir, Ilgın ve Beyşehir bölgesinde Osmanlı hukuki varlığı tesis edilmeye başlanmıştır.

Mahmud Paşa tehcir meselesinde Karamanlılara yumuşak davranmak ve rüşvet almak ile suçlanıp yerine Rum Mehmed Paşa görevlendirilmiştir. Rum Mehmed Paşa bölge halkına ve ileri gelenlere acımasızca davranmış, halkın Osmanlı aleyhine

¹²⁵ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 217; Neşri, **a.g.e.**, C. II, s. 685, 686.

¹²⁶ Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 252, 253; Neşri, **a.g.e.**, 779, 783.

¹²⁷ "Turgudoğlu'nun kandeliğın bil. Dahi üzerine var" bkz. Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 252; R.Unat ve A. Köymen, Turgutoğlu'ndan maksat Ömer Bey notunu düşmüşlerdir. Bkz. Neşri, **a.g.e.**, C. II, s. 783.

dönmesine sebep olmuştur¹²⁸. Seferler sonunda ehl-i sanayi ve ilim erbabı İstanbul'a getirilip merkezi semtlere yerleştirilmişlerdir.

1471 senesinde Rum Mehmed Paşa öldürülünce Pir Ahmed ve Kasım Beyler Turgut, Bayburt, Varsak boylarının da desteğini alarak Osmanlıya karşı taaruzlarda bulunmaya başlamışlar fakat bir sonuç alamamışlardır¹²⁹. 1473 Otlukbeli Savaşından sonra Karaman toprakları Gedik Ahmed Paşa ve Şehzade Mustafa'nın çabaları sonucunda Osmanlıya kesin olarak ilhak edilmiştir¹³⁰. Osmanlı kumandanı Gedik Ahmed Paşa tarafından memleketinin ekseriyeti zaptedilen Pir Ahmed Bey kardeşi Kasım Beyle birlikte Niğde, Silifke, Lârende taraflarında bir müddet daha kalmıştır. Daha sonra Akkoyunlulara sığınmış orada vefat etmiştir.

Karaman valiliğine atanan Fatih Sultan Mehmed'in oğlu şehzade Mustafa'nın 1474 yılının Haziran ayındaki ölümünden sonra yerine diğer oğlu Cem Sultan getirilmiştir¹³¹. Cem Sultan, Kasım Bey'in ve Karaman seferlerinden etkilenen Türkmen beylerinin gönlünü almıştır. Cem Sultan'ın Konya valisi olmasından iki yıl sonra da 1476 senesinde Fatih'in emriyle Karaman Vilâyeti vakıfları Muslihiddin¹³² ve Kâtip Kasım tarafından kayıt altına alınmıştır. Bu defterde Turgutoğlu ailesine ait on üç vakıf bulunmaktadır.

1.6.2. II. Bayezid Dönemi Turgutoğulları

1481'de Fatih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra oğulları Bayezid ve Cem Sultan arasındaki saltanat kavgasında Kasım Bey ile birlikte Turgutlu ve Varsaklu Türkmenleri Cem Sultanın yanında yer almışlar ve Osmanlılar ile savaşmışlardır. Kasım Bey, Cem Sultan'ın firarı üzerine bu olaydan da faydalanamamış sonra II.

¹²⁸ “Varsak emirlerinden Uyuz Bey dar bir boğazda Rum Mehmed Paşayı yakaladı ve zulümle halktan topladığı, müsadere ettiği malları geri aldı”. Bkz. Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 256; Neşri, **a.g.e.**, s. 789; Müneccimbaşı, **a.g.e.**, C.II, s. 339, 340.

¹²⁹ Şehabettin Tekindağ, 1471 yılında Turgutoğlu Ömer Bey'in ölümünden bahsetmektedir. Bkz. Şehabettin Tekindağ, “Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar”, İÜ Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi, C. XII, S. 7-18, İstanbul 1963, s. 43-76.

¹³⁰ Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, s. 236-239; Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. III, s. 144,145; Hammer, **a.g.e.**, C. II, s. 116-119; Tekindağ, **a.g.e.**, s. 68-72.

¹³¹ Hoca Sadeddin Efendi, **a.g.e.**, C. III, s. 103; Tekindağ, “Karamanlılar”, s. 327.

¹³² Uzluk, Muslihiddin'in Fatih'in İlm-i Sarf hocalığını yapan Molla Kestelli olduğunu söylemektedir. Bkz. Uzluk, **a.g.e.**, s. 5, 6.

Bayezid'le yaptığı bir anlaşma üzerine Osmanlıların himayesini kabul ederek 1483 yılı vefatına kadar İç-il bölgesinin idareciliğine razı olmuştur¹³³.

Karaman beyleri Kasım Beyin vefatı üzerine II. Bayezid'den, Kasım Bey'in kızından torunu olan Turgutoğlu Mahmud Bey¹³⁴'in Karaman Beyliğine tayinini istemişler, o da uygun görmüştür¹³⁵. Ancak Mahmud Bey, Memlûklüler'e inanarak Varsak Türkmenleri ile beraber Osmanlı Devletine karşı isyan çıkarmıştır. Sadrazam Davud Paşa ve Alaüddevele bölgeye hâkim olan bu iki Türkmen grup üzerine yürümüşlerdir¹³⁶. Önce üç koldan Varsaklara saldırıp onları zor durumda bırakarak beylerinin bir kısmını kontrol altına almışlardır. İtaati kabul eden Varsak beyleri Alaüddevele Bey'in şefaatine rağmen Mahmud Bey'in Turgutuli'nden sürülmesine neden olmuşlardır¹³⁷. Bu mücadele sonunda Turgutoğlu Mahmud Bey canını zor kurtarmış ve ailesi ile birlikte Halep'e kaçmıştır¹³⁸.

Bölgedeki Türkmenlerin direnişi Osmanlılara kayıplar yaşatmıştır. Bu nedenle Osmanlı daha savaş sırasında Türkmenleri yanına çekmeden başarılı olmayacağını anlamış, mağlup olan Varsak Türkmenlerini yanına çektikten sonra Turgutoğlu birliğini tağyir için Turgutoğlu ileri gelenlerinden bazı kimselere ihsanlarda bulunmuştur¹³⁹.

1485'te başlayan ve altı yıl kadar devam eden Osmanlı-Memlûk savaşları 1491 yılında bir antlaşma ile son bulmuştur. Antlaşmaya göre Gülek Kalesi, Memlûkler ve Osmanlılar arasında sınır kabul edilmiş; Adana ve Tarsus tekrar Memlûklerin eline geçmiştir¹⁴⁰.

¹³³ Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s. 377-379; İ. Hakkı Uzunçarşılıoğlu, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, TTK, Ankara 1937, s. 6, 7.

¹³⁴ Uzunçarşılıoğlu, **Anadolu Beylikleri**, s. 7.

¹³⁵ Tirmizli Aynî 895/1490 senesinde Mahmud Bey'in Karaman tahtına geçmesini şu mısralarla kutluyor "*Milletlerin Gaysi, Devletlerin Kutbu olan ey Turgudu! Bütün cihan, senin mihveriyin üstünde dönüyor. Elest günün cevhercilik eden sarrafi, bu alış verişte, senin gevherine-şahvar- şahlara layık diye lakap koydu. Senin culus hadisene, işte bir bürhan daha , höccetiyyin(fermanın) tarihi Hidivendigâr oldu.*" bkz. Uzluç, **a.g.e.**, s. 4.

¹³⁶ Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s. 387; Hoca Sadedin Efendi, **a.g.e.**, C. III, s. 252.

¹³⁷ Şehabeddin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-ovada Nüfuz Mücadelesi", **Belleten**, C. XXXI, Ankara, 1967, s. 345, s. 359, 360.

¹³⁸ Neşrî, **a.g.e.**, C. II, s. 207; Solak-zade Mehmed Hemdemî Çelebi, **Solak-zâde Tarihi**, C. I-II, Haz. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 298; Hoca Sadeddin, **a.g.e.** C. III. s. 251, 252.

¹³⁹ Aköz, "Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi", s. 457.

¹⁴⁰ Hoca Sadedin Efendi, **a.g.e.**, C. III, s. 271.

Karamanoğulları Beyliği'nin hâkimiyeti sona erdiği ve dağıldığı bu dönemde bile Turgutoğulları eski çatışmayı ve düşmanlığı hep sürdürmüştür. II. Bayezid Dönemi'nde ona karşı Adana'da Cem Sultan'la birleşmiş ve ona destek olmuşlardır. Cem olayından istedikleri gibi faydalanamamışlar sonra da Memlûklüler tarafına geçerek Osmanlı idaresine karşı isyan çıkartmışlardır. İsyân Karamanoğlu tahtında oturmuş olan ilk ve son Turgutoğlu özelliğini taşıyan Mahmud Bey'in Memlûklere sığınmasıyla neticelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Mora seferini fırsat bilen Varsak ve Turgutlu Türkmenleri daha sonra Mustafa Bey'i hükümdar ilan etmişlerdir. Mustafa Bey 1501'de Sadrâzam Mesih Paşa'nın İç-il seferi sonunda kaçarak Memluk Devleti'ne iltica etmiş ancak II. Bayezid'in talebi üzerine Halep'te katledilmiştir. Bu arada 1500 yılında Şah I. İsmail'in çağrısı ile Osmanlı tebaası olarak yaşamak istemeyen Turgut, Bayburd, Varsak gibi Türkmen aşiretlerinin çok sayıda mensubu İran'a giderek Safevî Devleti'nin kurulmasına yardımcı olmuşlardır.

II. Bayezid'in emriyle Karaman Vilayeti vakıfları H 888/M 1483 yılında Tahrîr Emîni Hamza oğlu Murad Çelebi ve Kâtip Mehmed Bey tarafından kayıt altına alınmıştır. Bu defterde Turgutoğlu ailesine ait 19 vakıf yer almaktadır. Bir de 906/1501 yılında Hatipoğlu Haydar ve Ali tarafından bir kayıt daha tutulmuştur ki bu defterde de Turgutoğluna ait 16 vakıf bulunmaktadır. Bu vakıf kayıtları ve vakfiyesi bulunanların tevliyet şartlarından anlaşıldığı üzere Turgutoğlu ailesinin bir kısmı da Osmanlıya tabi olarak hayatlarına devam etmiştir.

1.6.3. Yavuz Dönemi Turgutoğulları

Osmanlı'nın Anadolu'da en ezeli ve ebedi düşmanı olan, çatışmaları eksilmeyen, Anadolu'daki egemenlik konusunda Osmanlı'ya kendisini alternatif gören Karamanoğulları ve Turgutoğulları sürekli bir ittifak ve "kader birliği" içinde olmuştur. Turgutoğulları, Karamanoğullarının tarih sahnesinden çekilmesinden sonra Osmanlı Devletine karşı, önce Memlûklerle sonra da Safevîlerle birlikte hareket etmiştir. Şikârî, Karaman Beyliğinin son zamanlarını anlatırken Kasım Bey'in kumandanı Pir Bayram'ın ahvalini şöyle izah eder: "*Kasım Beg ölünce Karamanoğlu dilâverlerine, Pîr Bayram ve Kökezoğlu serdarlık ettiler. Bunların cengâverliklerin duyan Şah İsmail, mektup gönderip Erdebil'e davet etti. Bin erle Kökezoğlu, altı bin*

erle Pîr Bayram Tebriz Şâhı'na gittiler. Nâme-i Şah İsmail'de yazıldığına göre Kökez ve Pîr Bayram Horasan/Çaldıran cenginde helâk edildiler.”¹⁴¹

Şah İsmail tahta çıktıktan sonra, Osmanlı içerisinde müritler toplamak için Anadolu'ya halifeler göndermiştir. Osmanlı topraklarına gönderilmiş Nurali Halife'nin on bin, Osmanlı kaynaklarınca ise yirmi bin sûfi topladığı yazmaktadır. Bu sufiler arasında Turgutlulardan olanlar da vardır¹⁴². Hatta Şah İsmail'in emirlerinden Karamanlı hâkimi Ahmed Ağa diye birisi bulunmaktadır. Şah İsmail Çaldıran Savaşı öncesinde bazı görevler veya emirler vermek üzere 1512 yılında Musa Turgutoğlu'na mektup gönderip devlet işlerinde Ahmed Ağa ile meşveret etmesini tavsiye etmiştir¹⁴³.

Şah I. Tahmasp Dönemi 1528-29 yılında Özbeklerin Cam şehrine saldırıları haberi üzerine Şah, Horasana'ya büyük bir ordu göndermiştir. Ordunun başındaki komutanlar arasında Turgutoğlu Hasan Bey de bulunmaktadır. 1557-58 yılında Abay Türkmen'in Esterabad'a saldırısı sırasında Şah'ın emri ile bölgeye destek amacı ile gönderilen emirler arasında Turgutoğlu Kasım Bey/Kasımalı Bey ismi de zikredilmektedir¹⁴⁴.

Yavuz Döneminde aktif olarak mücadele eden Turgutoğullarının ekseriyetinin Memlükler ve Safeviler ile birlikte Osmanlıya karşı mücadele ettiği, Anadolu'da kalanlarının da Safevi Sultanları ile irtibatlarının devam ettiği görülmektedir.

1.6.4. Turgutoğulları ve Atçekenlik Meselesi

II. Mehmed, ilk önce Osmanlı ile Karamanoğulları arasında sık sık mücadelelere sahne olan Afyon, Akşehir ve Beyşehir bölgesini Anadolu beylerbeyliğine dâhil ederek buraların tahririni yaptırmıştır. Bölgede 1466 yılından

¹⁴¹ Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, s. 245.

¹⁴² Aköz, “Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi”, s. 472-490; Baylan, s. 521-532.

¹⁴³ Mektup şu şekildedir: “Emir-i A'zam-i Ekrem Musa Durgutoğlu inâyet ve şefkatimiz ümidvâr olundın sonra şöyle bilsün kim iftihârü'l e'âzîm ve'l a'yân Ahmed Aka Karamanlu ol tarafa gönderdük ve ol yerin ihtiyarlığın kendüye şefkat etsün. Gerek kim müşârünileyh sözünden ve maslahatdan çıhmasun ve mütâbaat ve yardım onga kilsun. Kim inşa'e Allah-ü Te'âla her ne kim itmek muradı ve isteği olsun hâsıldur. Günden güne her iş vâki bulsa Ahmed Aka ittifâkı ile dergâhı muallâmıza bildirsünler. Kim her nevi buyurgumuz [buyruğumuz] olsa amel itsün. Gönlümüzü hoş dutub merhametimize ümiddâr olsun fi 7 Rebiü'l-evvel sene 918”. bkz. Tekindağ, “Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi”, s. 49-78; Baylan, a.g.m., s. 521-532; Şikârî'de ayrıca Pîr Bayram'a da gönderilen bir mektubun bahsi geçmektedir. Bkz. Şikârî, **Karamannâme**, s. 245.

¹⁴⁴ Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşu Ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Güven Matbaası, Ankara 1976, s. 51, 52; Aköz, “Orta Anadolu'da Nüfuz Mücadelesi”, s. 472-490; Baylan, a.g.m., s. 521-532.

sonra Turgutoğlu ailesinin elindeki dirlik azaltılmış buna karşılık Yapalu aşiretinin dirliği artırılmıştır. Böyle hareket edilerek Turgutoğlu ailesinin gücü ve nüfuzu kırılmaya çalışılmıştır¹⁴⁵. Turgutoğlu ailesinin dirlikleri azaltılmasına rağmen vakıflarına dokunulmamıştır.

1467-1476 seneleri arasında Karamanoğlu Beyliği ve Turgutoğlu ailesinin idaresindeki olduğu bölgelerde birçok aile tehcir edildikten sonra Osmanlı bölgedeki konar-göçer teşekküllerin/aşiretlerin gücünün farkında olduğu için, bu aşiretlerin kontrolünü sağlamak adına vergi ödemelerinde kolaylık getirecek bir takım oluşumlar içerisine girmiştir. Konar-göçer grupların bazılarını etnik, siyasi durum gözetmeksizin ekseriyetini arasında kan bağı bulunmayan “Atçeken” ve “Yüzdecî” gibi statüler adı altında teşkilatlandırmıştır¹⁴⁶.

Osmanlı Turgutoğlu ailesinin idaresindeki Eski-il, Turgut ve Bayburt kazalarında Karamanoğullarından miras kalan atları ile şöhret bulmuş bazı konar-göçer kabileleri Atçeken/Esbkeşan adı altında birleştirmiştir. Yönünü batı fetihlerine dönmüş olan Osmanlı bölgedeki aşiretleri özel bir statüde ve tek isim altında toplayıp onlara kolaylıklar sağlamıştır. Diğer taraftan da Turgutoğlu ailesi gibi idarede söz sahibi olan aileleri ikinci plana itmek istemiştir¹⁴⁷. Böylece bu ailelerin gücü kırılarak zaman içinde bölgedeki etkisi yok olacaktır.

Atçeken statüsü at yetiştirmekle yükümlü tüm konar-göçer teşekkülleri içine alan bir üst kimliktir¹⁴⁸. 1518 yılı *Karaman Kanûnnâmesi*'nde “*bunlar mukaddemâ göçer konar yörük tâifesi makûlesinden olmağın zirâ'at ve hirâset itmezler imiş...*” ifadesine yer verilmiştir. Atçeken cemaatleri at yetiştirmekle mükellef olup bunun karşılığında devlete 12 hane başına bir at karşılığı akçe ödemişlerdir. Ziraatla uğraşmamışlar ve bununla ilgili vergileri ödemekten muaf tutulmuşlardır¹⁴⁹. Osmanlının bu bölgede yaşayan toplulukları atçekenlik statüsüne alması, onların at

¹⁴⁵ Doğan Yörük, “Karaman Beyliğini Oluşturan Bazı Aşiret ve Aile Reislerinin Osmanlı Tımar Kadrolarında İstihdamı (1466-1533)”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II**, Edt. Mehmet Şeker, Konya 2016, s. 144.

¹⁴⁶ İlhan Şahin, “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dâir Bâzı Mülâhazalar”, **İÜ Tarih Entütisi Dergisi**, S. 3, İstanbul 1987, s. 197-208.

¹⁴⁷ Karadeniz, **a.g.e.**, s. 40, 41..

¹⁴⁸ Karadeniz, **a.g.e.**, s. 185.

¹⁴⁹ Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanûnnâmeleri**, C. III, İstanbul 1990-1994, s. 331; Karadeniz, **a.g.e.**, s. 79, 80.

yetiştirmeye yetkin olduklarının ve Osmanlıdan önce de bu işi yaptıklarının bir delilidir.

Federasyon şeklinde oluşturulan teşekküllerden bir diğeri de “Cemaat-ı Yüzdeciyân”dır. Karaman Vilayeti’nde “Yüzdecî Federasyonu” Aksaray, Ereğli, Koçhisar, Niğde, Anduğu, Ürgüb, Karahisar-ı Develü, Kayseri, Eskiil ve Larende kazalarında görülmüştür. Karamanoğulları döneminde de bu gruptan bahsedilmektedir¹⁵⁰. Ağnam vergisi olarak her yüz koyundan bir koyun veren tüm konar-göçerlere Yüzdecî denilmiştir¹⁵¹.

Turgutoğlu bakıyyesi olan bölgede Osmanlı yapılanması teşekkül ederken önce Turgutoğlu ailesinin elindeki dirlik azaltılarak bölgedeki nüfuzu kırılmış, sorunlu aileler zorunlu göçe tabi tutulmuş sonra da bölgede kalan aşiretler için “atçekenlik”, “yüzdecilik” gibi özel statüler tesis edilmiştir. Bu şekilde bölgede güçlü olan Turgut, Bayburt ve Varsak ailelerinin gücü kırılarak bir isim altında toplanan aşiretlerin tabiiyetleri ve kontrolleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Fatih Sultan Mehmed döneminde ihdas edilen atçekenlerin 1500 yılında nüfusu 7.102 kişi, 1518’de 10.534 kişiye, 1591’de 481 köyde ikamet eden 17.808 kişiye yükselmiştir. 1500 yılından itibaren avâriz vergisinden muaf tutulan atçekenlerin hukuki statüsü Celâlî isyanlarının olumsuz etkisi ile 1691 senesinde sona ermiştir.

1.7. Turgutoğlu Ailesi ve Şeceresi

Turgutoğlu Ailesi, Dediği Sultan’a intisap eden ve Horasan’dan Anadolu’ya göç eden Turgut ve Bayburt Beyler’in ailesi ve neslidir. “Turgutlular/Turgutoğulları” ise bu ailenin askeri ve siyasi açıdan gelişmesi sonucu oluşan ve Konya merkezden başlayarak Afyon-Eskişehir-Ankara-Aksaray ile çevrili olan bozkıra yerleşen büyük bir konfederasyondur¹⁵².

Vakıflar ve vakfiye kayıtlarında Turgut Bey (Ced), Emir Şah Bey bin Turgut Bey, Ahmed Bey bin Turgut Bey, Pir Hüseyin Bey bin Emir Şah Bey, Turgut Bey bin Pir Hüseyin Bey, Ahmed Bey bin Pir Hüseyin Bey, Sırrı Bey bin Ahmed Bey, Ömer Bey bin Hasan Bey, Erdoğan Bey bin Turgut Bey, Pir Hüseyin Bey bin Erdoğan Bey,

¹⁵⁰ “1500 yılına ait defterde Cemaat-i Yüzdeciyân an Cemaat-i Kuştemur mektûb-ı İbrahim Bey” ifadesi yer almaktadır. Bkz. BOA, TD 32, s. 322.

¹⁵¹ İlhan Şahin, “Anadolu’da Oğuzlar”, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, İstanbul 2006, s. 73.

¹⁵² Aköz, “Turgutoğulları’nın Etnik Kökeni”, s. 472-490.

Bağdad Hatun binti Hüseyin Bey, Sultan Hatun binti Yusufşah Bey, Nefise Hatun binti Yusufşah Bey, Hondi Hatun binti Hüseyin Bey, Hondi Hatun binti Ahmed Bey, Hondi Hatun binti Ömer Bey, Rüstem Bey ve Halil Bey'in isimleri bulunmaktadır. Ailenin şeceresi ile ilgili en geniş çalışmayı Zeki Oral yapmıştır. Vakfiyeler, kabir taşları ve tarihi bilgileri birleştirerek açıklayıcı bilgilerle birlikte bir şecere hazırlamıştır¹⁵³. Ayrıca Oral kadar açıklayıcı olmasa da bir şecerede İ.Hakkı Konyalı hazırlamıştır¹⁵⁴. Çalışmamızda vakfiyeler, vakıf defterleri ve Osmanlı-Karaman-Memlûk ve Safevi devletleri ile ilgili kaynaklar taranarak tespit edilen isimler ile bir şecere hazırlanmıştır. Oral'ın ve Konyalı'nın hazırlamış olduğu şecereden bazı farklılıkları bulunan bir şecere ortaya çıkmıştır.

Şecerede Pir Hüseyin Bey evladı ile ilgili net bilgilerin mezar taşlarında olduğu kanaatindeyiz. Uzluk *"Bu türbede Pir Hüseyin Beyden başka oğlu Ahmed Bey diğeri Ömer Bey, Nefise Hatun, Sultan Hatun, Bağdad Hatun, Hondi Hatun yatmakta idi. Selçuklu tarzındaki mermer sandukalar üzerinde yatırım isimleri parlak elkap ile nefis bir şekilde kazılmış idi"*¹⁵⁵ demektedir. Zeki Oral ise Türbe içindeki mezar taşlarının olmadığını avlusundaki isimleri Silleli Said Bey'in defterindeki olduğu şekliyle nakleder. *Said Bey Defterinde* ise Rüstem Bey'in oğlu Hasan Bey, kızı Honde, Hasan Bey'in oğlu Halil Bey, Halil Bey'in kızı Fatıma, Halil Bey'in oğlu Abdurrahman'ın isimleri zikredilmektedir. Müzeye kaldırılan mezar taşlarındaki isimler Pir Hüseyin Bey oğlu Pir Hasan Bey, Turgut oğlu Erdoğan Bey kızı Fatma Hatun, Süleyman Şah kızı Cihan Şah Hatun, Mehmed Şah, Sultan Ahmed oğlu Mustafa, Yusuf Ağa Kızı Hûbeslem, Kasım Çelebi kızı Eslem Padişah Hatun'dur¹⁵⁶. Bunlardan Süleyman Şah kızı Cihan Şah Hatun, Mehmed Şah, Mustafa oğlu Sultan Ahmed, Yusuf Ağa Kızı Hûbeslem, Kasım Çelebi kızı Eslem Padişah Hatun Turgutoğlu ailesine ait olup olmadığı bilinmemektedir. Konyalı, Mustafa oğlu Sultan Ahmed'in Şehzade Mustafa'nın oğlu Sultan Süleyman'ın torunu olduğunu söylemektedir¹⁵⁷.

Seydişehir'de bulunan Seyyit Harun Türbesi yakındaki Rüstem Bey Türbesi içinde de Turgutoğlu ailesinden Turgut oğlu Emir Şah Bey'in kızı Sultan Hatun ile

¹⁵³ Oral, a.g.m., s. 62-63.

¹⁵⁴ Konyalı, a.g.e., s. 502.

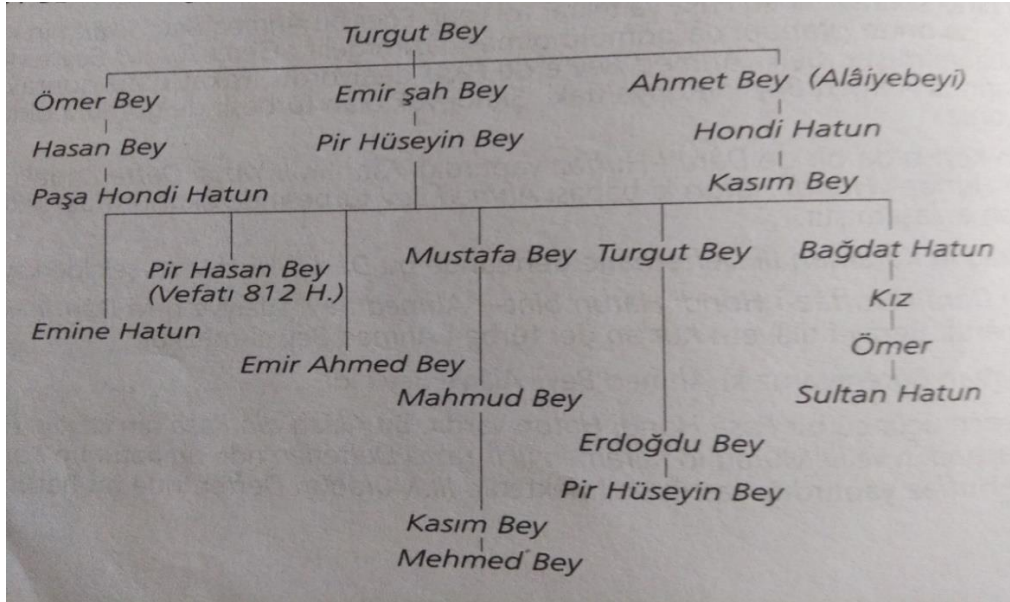
¹⁵⁵ Uzluk, a.g.e., s. 21.

¹⁵⁶ Oral, a.g.m., s. 34-39.

¹⁵⁷ Konyalı, a.g.e., s. 498.

Halil Bey oğlu Rüstem Bey, Rüstem Bey oğlu Ali Bey, Rüstem Bey kızı Dürrühand Hatun'un kabri bulunmaktadır¹⁵⁸. Turgutoğlu idarecilerinin kendileri ve çocuklarının mezarlarının çoğunluğu Sadreddîn-i Konevi Türbesi ve Seydişehir Seyyit Harun Türbesi yanında ya da Kadınhanı Ömer Bey Zaviyesi içinde yer almaktadır.

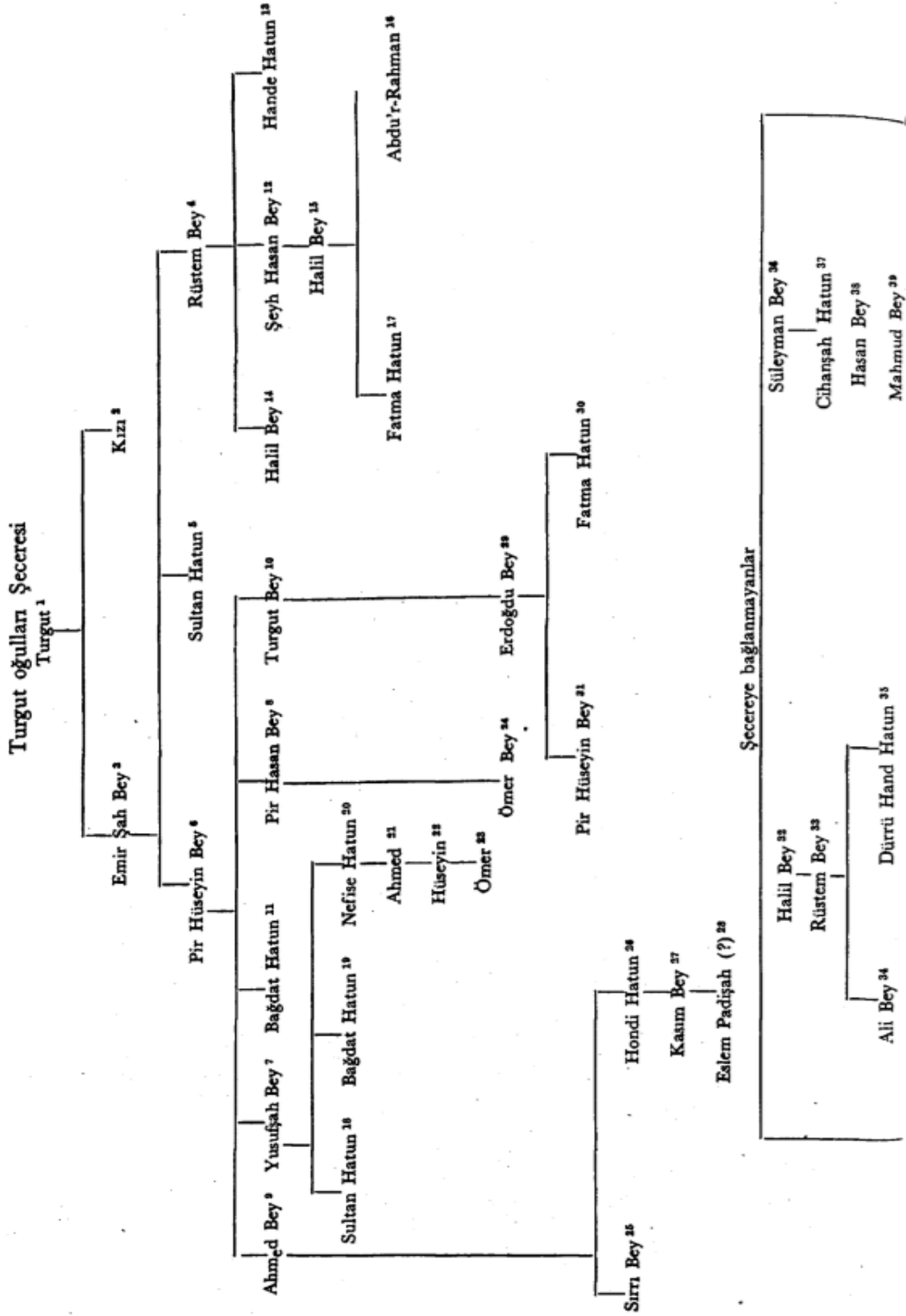
Turgutoğlu aile şeceresi hakkında İ.Hakkı Konyalı ve M.Zeki Oral'ın tepit ve çalışmaları bulunmaktadır. İkisinin de hazırladığı şecerele birbirinden farklıdır. Konyalı şecereyi vakıf müesselerini kuran ve buralarda mütevellilik yapanlara göre bir şecere hazırlamıştır (Şekil 1.1). Oral ise daha teferruatlı olarak hem vakfiyeleri hem kabir taşlarını hem de tarihi kaynaklardaki isimleri tespit ederek bir şecere tespit etmeye çalışmıştır (Şekil 1.2). Çalışmamızda Oral'ın bazı tespitlerinin yanlış olduğunu gördük ve bu çalışmalara ek olarak bir şecere hazırladık. Konyalı'nın şeceresi vakfiyelerdeki bilgiler kullanılarak yapılmış gözüküyor. Mesela Ömer Bey Zaviyesi'ndeki bilgilerde "*Ömer Beg bin Hasan Beg et-Turğud Beg*" ifadesindeki Turgut Bey kelimesini Ömer Bey'in babası olarak çözümlenmiştir(bkz. Şekil 1.1). Oral ise aynı yeri Turgut Bey olan Hasan Bey'in oğlu Ömer Bey olarak okumuştur(bkz. Şekil 1.2). Biz de Oral gibi okuduk yani Pir Hüseyin Bey'in H 812 yılında vefat eden Hasan Bey'in oğlu Ömer Bey olarak tespit ettik(bkz. Ek-1).

Şekil 1. 1.: İ. Hakkı Konyalı'nın Turgut Bey Aile Seceresi¹⁵⁹

¹⁵⁸ Oral, a.g.m., s. 50-52.

¹⁵⁹ Konyalı, a.g.e., s. 502.

Şekil 1. 2.: M. Zeki Oral'ın hazırladığı Turgutoğulları Şeceresi¹⁶⁰

¹⁶⁰ Oral, a.g.m., s. 62.

1.7.1. Turgut Bey ve Evladı

Turgut Bey'in adı Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubat Döneminde Karamanoğulları'nın cediti Nure Sofu'nun yanında yer alan Türkmen beyleri arasında geçmektedir¹⁶¹. Turgut Bey vakfiyelerdeki bilgilere göre Emir Şah Bey'in babası olarak gösterilmektedir. Şikârî'de ismi geçen Turgut Beyle vakfiyelerde Emir Şah Bey'in babası olarak zikredilen Turgut Bey arasında muhtemelen üç ya da dört kuşak bulunmaktadır. Bu aralıktaki Turgutoğlu reislerinin isimleri yerine Şikârî ve diğer kaynaklarda genellikle “*Turgudoğlu*” ifadesi kullanılmıştır. Turgut Bey'in ismi Turgutoğlu Türbe kitabesinde Emir Şah Bey'in babası olarak ifade edilmektedir.

1.7.1.1. Emir Şah Bey

Oral'ın makalesinde Turgutoğlu Türbe kitabesinde “*ابن امير شاه بك بن طور غوت*”¹⁶² metni yer almaktadır. Bu metne göre Emir Şah Bey, Turgut Bey'in oğludur. Muhtemelen Karamanoğlu I. Alâeddin Bey'in komutanlarındanır. Pir Hüseyin Bey'in 1408 Sarayönü Câmii'ni inşasından önce yaşamıştır. Çünkü ailenin reisi ve Kalenderiye Vakfiyesindeki ifadeyle “*emîri 'l-kebir*”¹⁶³ yani büyük komutan Emir Şah Bey hayatta iken oğlunun cami yaptırması örf ve töreye uygun düşmez. Yalnız böyle bir komutanın kayıtlı bir eseri bulunmamaktadır. Türbe ve Mescid-i Emir Şah Bey Vakfî'nı kimin tesis ettiği bilinmemektedir. Ki böyle bir vakfın isminin doğru olduğu bile net değildir¹⁶⁴.

1.7.1.2. Emir Şah Bey Kızı Sultan Hatun

Silleli Said'in ifadesiyle Seyyit Harun Cami avlusundaki türbedeki en süslü mermer taşların bulunduğu mezardır. Mezar taşında “*Kutlu şehit rahmet olunmuş ve esirgenmiş olan Turgut Bey oğlu Emir Şah Bey kızı Sultan Hatun dünyadan ahirete göçtü. Tanrı onun kabrini nurlandırısın*” yazmaktadır. 8 Şaban 825/28 Temmuz 1422

¹⁶¹ “*Karaman, beglerin cem' eyledi. Üstâd silâhşor Hamîd Beg, Menteşâ Beg, Bolkar Beg, Aydın Beg, Oğuz Beg, Turğud Beg ve Bayburd Beg, Türkmân begi Kır Beg, Mirzâ Bahâdır ve 'Îmâdeddin ve Kosun Beg ve Kürd begi Hacı Bahâddin ve Eşref Beg ve Kayseriyye begi Ertenâ ve Moğol beglerin cümle elli beş bin er cem' edüb Hamîd Begin nâm kavmiyle da 'vâsı var imiş.*” Bkz. Şikârî, *Karamannâme*, s. 109/13a; Şikârî, *Karamanoğulları Tarihi*, s. 13, 14.

¹⁶² Konyalı, *a.g.e.*, s. 497, 498; Oral, *a.g.m.*, s. 32, 33.

¹⁶³ VGMA, d 2176, 106/203.

¹⁶⁴ Yörük, 2017, s. 499, 500.

tarihinde vefat etmiştir. Bu bilgiye göre Sultan Hatun Pir Hüseyin Bey'in kız kardeşi, Emir Şah Bey'in kızıdır.

1.7.1.3. Emir Şah Bey Oğlu Pir Hüseyin

Pir Hüseyin (Hosun) Bey Emir Şah Bey'in oğludur. 1950'lerde Müzeye kaldırılan mermer Türbe Kitâbesinde “الامير الكبير ذوالقدر الخطير پير حسين بك ابن امير شاه بك” kısmında ünlü, şanlı büyük bey olan Emir Şah Bey oğlu Pir Hüseyin Bey ifadesi yer almaktadır¹⁶⁵. Yine Kalenderiye Vakfiyesinde “*Pîr Hüseyin Beg ibni'l-emîri'l-kebir el-merhûm ve'l-mağfur Emîrşâh Beg*”¹⁶⁶ yani Emir Şah Bey oğlu Hüseyin Bey yazmaktadır. Sultan Hatun Vakfiyesinde de annesinin babası Emirşah Bey oğlu Pir Hüseyin Bey ifadesi yer almaktadır¹⁶⁷. İlgin Çukur Câmii ve Dediği Sultan Zaviye vakfiyesinde ise muhtemelen aidiyetten dolayı Turgut oğlu Pir Hüseyin denilmiştir. Mufassal defterlerinde ve vakıf kayıtlarında ismi Hüseyin Bey, Pir Hüseyin Bey, Pir Hassün Bey, Pir Hosun ve Pirsün Bey olarak geçmektedir¹⁶⁸.

Eserlerinden anlaşıldığına göre Pir Hüseyin Bey Karamanoğlu II. Alâeddin ve II. Mehmed Bey dönemlerinde ordu komutanı, II. İbrahim Bey Döneminde de sultanın vekili ve ordular başkomutanıdır. 1429 yılında yaptırdığı Kalenderiye Vakfiyesinde “*ğanîmü'l-cüyüşî mukaddemi'l-'asâkir nâ'ibü'l-hazreti'l-'ulyâ fî ümûri'd-dîn ve'd-dünyâ*”¹⁶⁹ ifadesi yer almaktadır. Bu ifade bundan önce yaptırdığı yapı ve vakfiyelerde yer almamaktadır. Osmanlı-Karamanlı mücadelesinin zirveye çıktığı bir dönemde ordu komutanlığı yapmıştır. Öyle etkin bir komutan olduğu II. İbrahim'in veziri Server Ağa vasıtasıyla II. Murad'a söylediği “*bu baskınların ve savaşın nedeni Turgutoğullarının baskısı, yönlendirmesidir*”¹⁷⁰ ifadesinden anlaşılmaktadır.

Pir Hüseyin Bey'in ne zaman öldüğü ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız türbe kitabesinde türbenin yapılmasını onun emrettiği yazılıdır. O zaman 835/1431 tarihi ölüm tarihi değildir. Ahmed Bey Türbe Vakfiyesi kadı sicillerinde geçtiği gibi 852/1448 senesinde yazılmıştır. O vakfiyede “*el-merhûm es-sa'id eş-*

¹⁶⁵ Oral, a.g.m., s. 32, 33.

¹⁶⁶ VGMA, d 2176, s. 106/203.

¹⁶⁷ VGMA, d 2178, s. 129/71.

¹⁶⁸ Uzluç, a.g.e., s. 21; Erdoğan, C. I, s. 158, C. II, s. 106; Kahraman, a.g.e., s. 102, 106, 109; Yörük, 2006, s. 167-169.

¹⁶⁹ VGMA, d 2176, s. 106/203.

¹⁷⁰ Âşikpaşazade, a.g.e., s. 204; Neşri, a.g.e., s. 643-645.

şehid” metni yer almaktadır. Yani Hüseyin Bey 1448 tarihinden önce 1431 yılından sonra vefat etmiştir.

Turgutoğlu ailesi ve idarecileri arasında ençok eser yaptıran ve vakıflar tesis eden kişidir. Eser ve vakıfları şunlardır: Emir Şah Bey Türbe ve Mescid Vakfı, Sarayini Câmii ve Vakfı (811/1408), Dediği Sultan Zaviye Vakfı (824/1421), Zâviye ve Çeşmesi Vakfı, Anber Reis Câmisi Vakfı (826/1422), Ilgın Câmii ve Vakfı (826/1423), Kalenderiye Vakfı, (832/1429), Dâru'l-huffâz Vakfı, Turgutoğlu Türbesi ve Vakfı (835/1431).

Pir Hüseyin Bey kitabe ve vakfiyelerde “*hayır hasenat sahibi*”, “*iyi huylu, şanlı*”, “*hatırı sayılır, yüksek huylu, hayır ve hasenatı benimseyen*”, “*İyilik ve ihsan sahibi*” şeklinde ifadelerle övülmüştür.

1.7.1.4. Pir Hüseyin Bey Oğlu Ahmed Bey

Vakfiye ve vakıf kayıt defterlerindeki bilgilere göre Ahmed Bey, Pir Hüseyin Bey¹⁷¹’in oğlu ve Sırrı Bey’in babasıdır. Ebu’l- Fazl Ahmed Bey (834/1431) Camisini yenilemiş ve vakıf tesis etmiştir. Ayrıca dâru’l-huffâz yaptırmış ve Turgutoğlu Türbesi’ne vakıflarda (852/1448) bulunmuştur. Vakfiyelerde onun doğru, iyilik ve ihsan sahibi bir komutan ve âlim olduğu söylenmektedir. “*Müslümanların koruyucusu ve yardımcısı, beylerin ve uluların büyüğü*” ifadesi de yer almaktadır¹⁷².

Ahmed Bey’in ölüm tarihi hakkında her hangi bir bilgi bulunamamıştır. Türbedeki mezar taşının müzeye kaldırıldığı rivayeti vardır. Yalnız Uzluk, Alâeddin Bey’in Ahmed Bey olduğunu söylemektedir¹⁷³.

1.7.1.5. Pir Hüseyin Bey Oğlu Hasan Bey

Hasan Bey 783/1381 senesinde I. Murad’ın kızı Nefise Melek Hatun ile evlenen Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey’in damadıdır¹⁷⁴. Müzeye kaldırılan mezar taşlarının birisi de bu Hasan Bey’e aittir. Pir Hüseyin Bey’in evladıdır. 16 Ramazan 812/22 Ocak 1410 tarihinde genç yaşta şehit olmuştur¹⁷⁵.

¹⁷¹ VGMA, d 2176, s. 124, 125/236, 237.

¹⁷² VGMA, d 582, s. 127/236; VGMA, d 2176, s. 124, 125/236, 237.

¹⁷³ Uzluk, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁷⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı: “Murad-ı Hüdâvendigâr kızı ve Karamanoğlu Alâeddin Bey’in zevcesinin adı nedir?”, **Bellekten**, S. XXI, Ankara 1957, s. 178-180.

¹⁷⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Yay. Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı yurt Yayınları, İstanbul 1996, C. II, s. 614.

1.7.1.6. Pir Hüseyin Bey Oğlu Turgut Bey

10 Receb 832/15 Nisan 1429 tarihinde hazırlanan Kalenderiye vakfının tevliyet bahsinde “*gençlerin asili ve salih olanı Turgutğullarının övünç kaynağı Emir Turgut*” şeklinde Hüseyin Bey oğlu Turgut Bey’in ismi zikredilmektedir¹⁷⁶. Erdoğan Bey’in de babasıdır¹⁷⁷.

1.7.1.7. Pir Hüseyin Bey Kızı Bağdad Hatun

Bağdad Hatun kendi adına bir dâru’l-huffâz yaptırmıştır. Burasının giderleri için Zengicek’te bulunan arazilerinden vakıfta bulunmuştur. Vakfiyesinin tarihi hakkında bir bilgi bulunmaktadır.¹⁷⁸

1.7.1.8. Hasan Bey Oğlu Ömer Bey

Muhtemelen 812/1410 senesinde vefat eden Pir Hüseyin Bey oğlu Hasan Bey’in oğludur. Ömer Bey, II. İbrahim’in kızından torunu olamaz çünkü II. İbrahim Bey’in kendisi 1425-1426 tarihlerinde evlenmiştir¹⁷⁹. Diğer bir kanıt ise Ömer Bey adına Rebiülevvel 827/Haziran 1424 tarihine ait Hatun Karyesinde zaviye kaydı bulunmaktadır¹⁸⁰.

Tekindağ, Turgutoğlu Ömer Bey’in 1471 yılında ölmüş olduğundan bahsetmektedir¹⁸¹. Ömer Bey vakfiyesinde “*hayır sahibi, ulu, aziz ve büyük bey*” olarak ifade edilmektedir. Hatun karyesine bir zaviye bir de türbe yaptırmıştır. Kadınhanı ilçe merkezinde bulunan bu yerde günümüzde zaviye ve türbeden bir eser kalmamıştır. Bahsedilen mevkide Tekke Câmii bulunmaktadır.

1.7.1.9. Ahmed Bey Kızı Hondi Hatun

7 Rebiülâhir 863/12 Ocak 1459 tarihli vakfiye sûretinde Ahmed Bey’in kızı olarak gözükmektedir. Vakfiyeden öğrendiğimize göre Hondi Hatun’un eşi Kasım Bey, oğlu da Mahmud Beydir¹⁸².

¹⁷⁶ VGMA, d 2176, 106/203.

¹⁷⁷ VGMA, d. 2178, s. 68/124.

¹⁷⁸ Erdoğan, Vakıflar-I, s. 157.

¹⁷⁹ Faruk Sümer, “Karamanoğulları”, **DİA**, Ankara 2001, C. 24, s. 454-460.

¹⁸⁰ VGMA, d 582, s. 235/127.

¹⁸¹ Şehabettin Tekindağ, “Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar”, s. 43-76.

¹⁸² VGMA, d 591, s. 58/109.

1.7.1.10. Alâeddin Bey Kızı Hond Hatun

1476 Fatih defterinde Turgutoğlu Ahmed Bey'in diğer adı olarak ifade edilen Alâeddin Bey'in kızı Hond Hatundur¹⁸³. Kendi adına bir dâru'l-huffâz yaptırmıştır. Bu yapı için de Konya Müstevfi Hamamı ve Said-iline bağlı Zengi'deki arazi gelirlerini vakfetmiştir.

1.7.1.11. Ömer Bey Kızı Hond Hatun

Vakıf defterlerinde ismini gördüğümüz Paşa Hondi Hatun Turgutoğlu Ömer Bey'in kızıdır. Dâru'l-huffâz için Kemer Değirmeni ve Ilgın'a bağlı İldeş¹⁸⁴ karyesi arazisinin gelirlerini vakfetmiştir.

1.7.1.12. Pir Hasan/Hassün Bey Oğlu Alâiye Beyi Mustafa Bey

Alâiye beyi olarak ifade edilen Mustafa Bey'in ismine vakıf kayıtları¹⁸⁵ haricindeki kaynaklarda ulaşılamamıştır. Alâiye ile ilgili olarak Mustafa Bey'in de hayatta olduğu zamanı içine alan döneme ait bazı bilgiler bulunmaktadır. Memlûkler Alâiye'yi Kıbrıs seferi (1424-1426) sırasında Karamanoğullarından almıştır. Bundan sonra Karaman beyleri Alâiye'yi Memlûkler adına idare etmişlerdir. Kaynaklarda 1426-1448 yıllar arasında Alâiye beyi olarak sırasıyla Savcı Bey, Karaman Bey ve Lütfi Bey'in isimleri geçmektedir¹⁸⁶. 1471'de Osmanlı burayı aldığı zaman kalenin idaresi Selçuklu hanedanından Kılıçaslan'da gözükmektedir¹⁸⁷. Görüldüğü gibi 1426-1471 tarihleri arasında Alâiye beyleri arasında Turgutoğlu Mustafa Bey'in adı geçmemektedir.

¹⁸³ Uzluk, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁸⁴ Ilgına bağlı 38° 12' 00" K, 31° 59' 12" D konumunda yer alan Eldeş Mahallesi. bkz.

<http://www.ilgin.bel.tr/Haritalar.aspx>

¹⁸⁵ Uzluk, **a.g.e.**, s. 15; Erdoğan, "Vakıflar-I", s. 150-151.

¹⁸⁶ Lütfi Bey'in babasının ismi, vakfiyesine göre Ali'dir. Bkz., Uzunçarşılıoğlu, **Anadolu Beylikleri**, s. 55, 56.

¹⁸⁷ "O vakitler Alanya beyi, Lütfi Beyoğlu Kılıç Arslan idi. Gedik Ahmed'in geldiğini gördü. Gedik Ahmed vardığı gibi hemen toplar kurdurdu. Bu hisarın halkı topları görünce Kılıç Arslan Bey'e geldiler ve "Bu gelen asker Karamanoğlu gibi değildir. Bununla cenk etmenin yararı yoktur." dediler. Kılıç Arslan Bey "Müslümanlar! Hayırlısı ne ise siz yapın..." bkz. Âşıkpaşazade, **a.g.e.**, s. 257; Müneccimbaşı Ahmed Dede, **Sahâ'ifü'l-ahbâr fî vekâyi'i'l-a'sâr**, C. II, Çev. İsmail Erunsal, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1974, s. 341; Uzunçarşılıoğlu, **Anadolu Beylikleri**, s. 56; Yahya Başkan, **Karamanoğulları Beyliği (Alâeddin Ali Bey Dönemi 1357-1398)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999, s. 87.

1.7.1.13. Pir Hasan Bey

Hasan Bey Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in damadıdır¹⁸⁸. II. İbrahim Bey de Çelebi Mehmed'in kızı, II. Murad'ın kız kardeşi İlalü Hatun ile evlidir¹⁸⁹. Turgutoğlu Hasan Bey 846/1442 Osmanlı-Macar Savaşı sırasında Karamanoğlu II. İbrahim Bey tarafından yağma için Osmanlı topraklarına gönderilmiştir. Hasan Bey'in Osmanlı içlerine kadar ilerlemesi ve yaptığı zulüm II. Murad'ın dört mezhebin kadısından Karamanoğlu'nun katli için fetva almasına neden olmuştur. II. İbrahim Bey Osmanlıya mağlup olunca kendini affettirebilmek adına suçu Turgutoğluna atmıştır¹⁹⁰.

Hasan Bey'in babası hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız Türklerde genellikle doğan ilk çocuğa, anne veya babasının adı konur¹⁹¹. Ömer Bey'in babası Hasan Bey "*Nevcivân-ı nâzenin*" döneminde yani genç yaşta şehit olmuştur(812/1410)¹⁹². Muhtemelen Hasan Bey de Ömer Bey'in oğludur.

1.7.1.14. Hasan Bey Oğlu Mahmud Bey

Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in kızınının Turgutoğlu Hasan Beyle evliliğinden dünyaya gelmiştir¹⁹³. Kasım Bey'in ölümünden sonra II. Bayezid'in onayı ile Karamanoğlu saltanatına oturmuştur. Bir müddet sonra Mahmud Bey Memlûklerin kontrolünde hareket etmeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı-Memlûk arasında 1485-1491 yılları arasında cereyan edecek savaşların fitilini ateşlemiştir. Osmanlı ordusunun baskısı ve kararlılığı sonucu Turgutoğlu Mahmud Bey ailesiyle birlikte kaçarak Memlûklere sığınmıştır¹⁹⁴.

1.7.1.15. Turgut Bey Oğlu Erdoğdu Bey

Turgut Bey'in oğlu olan Erdoğdu Bey'in adı kendi adına düzenlenmiş vakfiye sûretinde ve tımar defterlerinde yer almaktadır. Defterlere göre Erdoğdu Bey 1483 yılında Said-ili vilayetinin köy ve mezralarını zeamet şeklinde tasarruf etmektedir. 1 Rebiülâhir 898/20 Ocak 1493 tarihli vakfiyesine göre İnsuyu nahiyesine bağlı Devlethan Köyü'ndeki değirmenini, Sülehisar (Selvihisar) Köyü Câmii'ne

¹⁸⁸ Uzunçarşılıoğlu, *Anadolu Beylikleri*, s. 7.Konyalı, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁸⁹ Uzluk, *a.g.e.*, s. 19.

¹⁹⁰ Âşıkpaşazade, *a.g.e.*, s. 204; Neşri, *a.g.e.*, s. 643-645.

¹⁹¹ Sami Akalın, "Türk Kişi Adlarının Kaynakları", *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, Eylül 1998, S. 141, s. 13.

¹⁹² Oral, *a.g.m.*, s. 35-36.

¹⁹³ Faruk Sümer, "Turgutlular", s. 420-421; Faruk Sümer, "Karamanoğulları", s. 454-460.

¹⁹⁴ Uzunçarşılıoğlu, *Anadolu Beylikleri*, ss. 7; Faruk Sümer, "Karamanoğulları", s. 454-460.

vakfetmiştir. Bu vakfiyeye göre mütevellî olarak oğlu Pir Hüseyin Bey'in ismi zikredilmektedir¹⁹⁵. Ayrıca Erdoğdu Bey'in Fatma adında bir de kızı bulunmaktadır. Bu bilgiyi Oral'dan öğrenmekteyiz. Ona göre Turgutoğlu Türbesi avlusunda bulunan mezar taşlarında Fatma Hanım'ın 874/1469-70 yılında vefat ettiği yazılıdır¹⁹⁶.

1.7.1.16. Turđutođlu Kasım Bey (Kasımalı Bey)

Kasım Bey, Safevilere sığınan Turgutoğlu idarecilerinden ve Şah'ın emirlerlerindedir. 965/1557-58 yılında Abay Türkmen'in Estrabad'a saldırısı sırasında Şah, Kasımalı Bey'i Abay'a karşı görevlendirmiştir¹⁹⁷. Babası kim olduğu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.7.1.17. Pir Hasan Bey/Pir Hüseyin Bey

Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in emirlerinden birisidir. Şehzade Bayezid on iki bin kişilik Türkmen ordusuyla Şah Tahmasb'ın sarayına sığındığı zaman onun yanında bulunmuştur. 1562 senesinde Safevi sultanı Şehzade Bayezid'i Osmanlıya teslim ettiğinde Pir Hasan Bey eman dileyip kurtulmuştur¹⁹⁸. Babası hakkında her hangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.7.2. Halil oğlu Rüstem Bey ve Evladı

Rüstem Bey ve Sultan Hatun Türbesi, Seyyid Harun Câmii'nin kuzeyindedir. Silleli Said'in defterindeki bilgilere göre Seyyit Harun Veli Câmii avlusunda bulunan mezar taşında “*emîru 'l-kebîr Rüstem bin Halîl*” yazmaktadır. Safer 843/Temmuz 1439 tarihinde vefat etmiştir¹⁹⁹.

Emir Şah ve evladı için “*Turgutoğlu*” ifadesi kullanılırken aynı dönemde yaşamış olmasına rağmen Rüstem Bey ve evlatlarının mezar taşlarında ve vakıflarında “*Turgudoğlu*” ifadesi yazmamaktadır. Bundan dolayı Rüstem Bey aynı türbede bulunan Emir Şah Bey kızı Sultan Hatun'un eşi olabilir. Hatta Turgut Bey'in kızının evladı bile olabilir. Turgutoğlu haziresinde kendi adına kabir taşı olmadığı halde kabir

¹⁹⁵ VGMA, d. 2178, s. 68/124; Doğan Yörük, “Karaman Eyaletinde Osmanlı Tımar Düzeninin Tesisi (1483)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 40, Ankara 2006, s. 192.

¹⁹⁶ Oral, a.g.m., s. 34,39.

¹⁹⁷ Zivar Hüseyinli Baylan, “Turgutoğulları Safevi İlişkilerine Dair İnceleme”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV(1-3 Aralık 2017)*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 472-490.

¹⁹⁸ Müneccimbaşı, *a.g.e.*, II, s. 584; Faruk Sümer, *a.g.e.*, s. 51, 52; Şerafettin Turan, “Bayezid (Şehzade)”, *DİA*, C. V, s. 230- 231; Baylan, a.g.m., s. 472-490.

¹⁹⁹ Oral, a.g.m., s. 51.

taşlarında Rüstem Bey'in ismi geçmektedir. Muhtemelen hem Seydişehir'de hem de Konya merkezde evladı bulunmaktadır. Rüstem Bey'in Dürrühand, Ali, Halil, Şeyh Hasan adlı dört evladı gözükmektedir.

1.7.2.1. Rüstem Bey Kızı Dürrühand Hatun

Seydişehir Seyyit Harun Cami avlusunda bulunan mezar taşında “*Saygı değer büyük Emir Rüstem Bey kızı ve mübarek şehit Dürrühand Hatun*” yazmaktadır. Muharrem 832/Ekim 1428 tarihinde babasından 11 yıl önce vefat etmiştir.

1.7.2.2. Rüstem Bey Oğlu Ali Bey

Kabir taşında büyük emir ifadesi yer almamaktadır. H. Rebiülevvel 843/ M. Ağustos 1439 tarihinde babasından kısa bir süre sonra vefat etmiştir²⁰⁰. Eğer bu Ali Bey Karamanlı-Osmanlı mücadelesinde ismi geçen Ali Bey ise Rüstem Bey ailesi de Turgutoğlu olmalıdır. Turgutoğlu Ali Bey'in ismi Osmanlı-Karamanlı arasında 1386 senesinde yapılan Frenk Yazısı savaşında geçmektedir. Daha öncede ifade edildiği gibi Karamanoğulları üzerine devşirme ordularla gelen I. Murad'a, Karamanoğlu ordusunun sol kanat komutanı olan Turgutoğlu Ali Bey saldırarak, I. Murad'ın üç yerinden yaralanmasına neden olmuştur.²⁰¹. Bundan başka bir yerde Ali Bey'in adı geçmemektedir.

1.7.2.3. Rüstem Bey Oğlu Halil Bey

Cemâziye'l-âhir 834/ Mart 1431 tarihli kitap vakfında “*Sayın büyük Emir Rüstem Beyoğlu Halil Bey*”²⁰² ifadesi yer almaktadır. Dolayısı ile Seydişehir'deki Rüstem Bey'in oğludur.

1.7.2.4. Rüstem Bey Oğlu Şey Hasan

Turgutoğlu Türbe haziresindeki kabir taşında 794 tarihinde şehit olduğu yazılıdır. Şeyh Hasan'ın Halil Bey adlı bir oğlu bulunmaktadır. Halil Bey'in de Fatma isminde bir kızı bulunmaktadır²⁰³.

²⁰⁰ Oral, a.g.m., s. 51, 52.

²⁰¹ Şikâri, *Karamannâme*, s. 209/126a.

²⁰² Oral, a.g.m., s. 53, 54.

²⁰³ Oral, a.g.m., s. 35.

1.7.2.5. Halil Bey Oğlu Abdurrahman

Konevi Câmii yakınındaki Turgutoğlu Türbe avlusundaki mezar taşına göre 820 Muharrem/Mart 1417 tarihinde vefat ettiği yazılıdır²⁰⁴.

1.7.2.6. Halil Bey kızı Honde Hatun

Silleli Said'in bildirdiğine göre Turgutoğlu Türbe haziresinde bulunan kabir taşında “*Rüştem Bey oğlu ve büyük beylerden Halil Beyin kızı rahmet olunmuş ve esirgenmiş, kutlu ve şehit olan Honde Hatun 804 yılında vefat etti*”²⁰⁵ ifadesi yer almaktadır.

1.7.3. Yusufşah Bey Kızı Sultan Hatun ve Nefise Hatun

9 Cemâziye'l-evvel 850/2 Ağustos 1446 tarihli vakfiye sûretinden Sultan Hatun'un babası Yusufşah Bey, annesinin babası Pir Hüseyin Bey olduğunu vakfiyesinde yer alan “*ebû ümmihâ Hüseyin Beg bin Emir Şah Beg*” ibaresinden öğrenmekteyiz. Vakfiye bilgilerine göre Hüseyin Bey'in Bey'in oğlu olmadığı görülmektedir²⁰⁶. Oral, Yusufşah Bey'i Pir Hüseyin Bey'in oğlu olarak göstermektedir²⁰⁷. Turgutoğlu sülalesinden olsa bile Pir Hüseyin Bey'in oğlu değildir. Muhtemelen Nefise Hatun ve Sultan Hatun Pir Hüseyin Bey'in kızlarından Bağdad Hatun ya da Hond Hatun'un çocuklarıdır. Yusuf Şah Bey de Bağdad ya da Hond Hatun'un eşidir.

Nefise Hatun, 1483 defterine göre dâru'l-huffâz yaptırmış ve buranın giderleri için vakıflarda bulunmuştur. Mütevelliliğini de kendinden sonra Ömer Bey bin Hasan Bey evladına şart koşturmuştur²⁰⁸. Fatih devri kayıtlarında Sultan Hatun'un kardeşi olan Nefise Hatun'un adına “*Vakfiye yok, aynı vakıfda Nefise hatun ...*”²⁰⁹ ifadesi yer almaktadır.

²⁰⁴ Oral, a.g.m., s. 35.

²⁰⁵ Oral, a.g.m., ss. 35

²⁰⁶ VGMA, d. 2178, s. 71/129; VGMA, d. 582/1, s. 128/237; BOA, EV.HMH., d 7944.

²⁰⁷ Oral, a.g.m., s. 62, 63.

²⁰⁸ Erdoğan, “Vakıflar I”, s. 157.

²⁰⁹ Uzluk, a.g.e., s. 20.

İKİNCİ BÖLÜM

TURGUTOĞULLARI VAKIFLARI VE VAKFİYELERİ

2.1. Turgutoğlu Vakıflarına Genel Bakış

Turgutoğlu ailesi dönemin diğer boylarından/aşiretlerinden farklı olarak Türkiye Selçuklu Devleti'nin son zamanlarından itibaren Karamanoğlu Beyliği yanında yer almış, onlarla akrabalık kurmuş ve onlar adına saltanat mücadelesinde bulunmuştur. Bu dönemde elde ettikleri gelirler ile toplum yararına eserler inşa etmiş ve bunları yaşatmak içinde vakıflar kurmuşlardır.

Vakıflar Genel Müdürlüğünde bulunan vakfiye sûretleri temel alındığında Turgutoğlu Ailesi, 824/1421 ve 898/1493 yılları arasında vakıflarda bulunmuş ve vakıflar için vakfiyeler hazırlatmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğünde ve Başkanlık Osmanlı Arşivin'de Pir Hüseyin Bey adına üç, Ahmed Bey adına iki, Ömer Bey adına bir, Sultan Hatun adına bir, Hondi Hatun adına bir, Erdoğdu Bey adına bir adet vakfiye sûreti bulunmaktadır (Tablo 2.1).

	Vakfın Kurucusu	Vakfın Adı	Tarih
1	Pir Hüseyin Bey	Dediği Sultan Zaviye Vakfı	824/ 1421
2	“ “	Câmiî İlgin Vakfı	826/1423
3	“ “	Kalenderiye Vakfı	832/1429
4	Ömer Bey	Ömer Bey Zaviyesi Vakfı	827/1424
5	Ahmed Bey bin Pir Hüseyin Bey	Ebu'l fazl/İplikçi Câmiî Vakfı	834/1431
6	Ahmed Bey bin Hüseyin Bey	Türbe-i Ahmed Bey Vakfı	852/1448
7	Hondi Hatun binti Ahmed Bey	Dâru'l-huffâz-ı Hondi Hatun Vakfı	863/1459
8	Sultan Hatun binti Yusuf Şah Bey	Türbe-i Sultan Hatun Vakfı	850/1446
9	Erdoğdu Bey bin Turgut Bey	Câmi-i Selü/Selvi Hisar Vakfı	898/1493

Tablo 2. 1: Vakfiye Sûreti Bulunan Turgutoğlu Vakıfları

Vakfiyeleri bulunmayan diğer aile fertlerinin vakıflarda bulunduğunu *Karaman Vilâyet-i Vakıf Defterlerinde*, *Konya Şer'iyeye Sicillerinde* ve Vakıflar Genel Müdürlüğündeki kayıtlarda görmekteyiz. Vakfiye nüshaları, *Karaman Vilâyeti Vakıf*

Defterleri ve Konya Şer'iyye Sicilleri'nde Turgutoğlu ailesine ait 23 adet vakıf bulunmaktadır. Bu vakıflardan 7'si dârü'l-huffâz, 6'sı türbe, 5'i zaviye, 3'ü cami, 1'i türbe ve mescit, 1'inin de hizmet alanı belirsizdir (Tablo 2. 2).

	Vakfın Kurucusu	Vakfın Adı	Tarih
1	Pir Hüseyin Bey bin Emir Şah Bey	Türbe ve Mescid Vakfı	
2	Pir Hüseyin Bey bin Emir Şah Bey	Cami-i Saray-ini Vakfı	811/1408
3	“ “	Dediği Sultan Zaviye Vakfı	824/1421
4	“ “	Zaviye ve Çeşme Vakfı	
5	“ “	Cami-i İlgin Vakfı	826/1423
6	“ “	Türbe-i Turgutoğlu Vakfı	
7	“ “	Kalenderiye Vakfı	832/1429
8	“ “	Dâru'l-huffâz Vakfı	
9	“ “	Zaviye-i Dediği Sultan Vakfı	
10	Ömer Bey bin Hasan Bey	Türbe-i Ömer Bey Vakfı	
11	“ “	Zaviye-i Ömer Bey Vakfı	827/1424
12	Ahmed Bey bin Hüseyin Bey	Türbe-i Ahmed Bey Vakfı	852/1448
13	“ “	Dâru'l-huffâz-ı Ahmed Bey	
14	Hondi Hatun binti Hüseyin Bey	Hondi Hatun binti Hüseyin Bey Vakfı	
15	Bağdad Hatun binti Hüseyin Bey	Dâru'l-huffâz-ı Bağdad Hatun Vakfı	
16	Hondi Hatun binti Alâeddin Bey	Dâru'l-huffâz-ı Hond Hatun Vakfı	871/1466
17	Hondi Hatun binti Ahmed Bey	Dâru'l-huffâz-ı Hondi Hatun Vakfı	863/1459
18	Paşa Hondi Hatun binti Ömer Bey	Dâru'l-huffâz-ı Paşa Hondi Hatun Vakfı	
19	Sultan Hatun binti Yusuf Şah Bey	Türbe-i Sultan Hatun binti Yusuf Şah Bey	850/1446
20	Nefise Hatun binti Yusuf Şah Bey	Dâru'l-huffâz-ı Nefise Hatun Vakfı	
21	Nefise Hatun binti Yusuf Şah Bey	Türbe-i Nefise Hatun Vakfı	
22	Alâ'îye Beyi Mustafa Bey bin Hasan/Hüseyin Bey	Câmi-i Mustafa Bey bin Pir Hasan Bey Vakfı	
23	Rüstem Bey	Türbe-i Rüstem Bey Vakfı	

Tablo 2. 2: Turgutoğlu Vakıflarının Kurucuları ve Vakıfları

Ayrıca önce inşa edilmiş Anber Reis, İplikçi ve Selühisar/Selvihisar köyü camilerine de gelirler tahsis edilmiştir (Tablo 2. 3). Ayrıca Rüstem Bey oğlu Halil Bey tarafından *Mefâtihi'l-Gayb* adlı kitap, Şeyh Sadreddin Konevi Kütüphanesi'ne vakfedilmiştir²¹⁰.

	Kurum	Vakfeden	Tarih
1	Anber Reis Câmii Vakfı	Pir Hüseyin Bey bin Emir Şah Bey	826/1422
2	Ebu'l fazl/İplikçi Câmii Vakfı	Ahmed Bey bin Pir Hüseyin Bey	834/1431
3	Cami-i Selü/Selvi Hisar Vakfı	Erdoğdu Bey bin Turgut Bey	898/1493

Tablo 2. 3: Başkaları Tarafından İnşa Edilmiş Kurumlara Yapılan Turgutoğlu Vakıfları

Turgutoğlu ailesinde sadece erkekler değil aynı zamanda kadınlar da vakıflar kurmuşlardır. Vakıf tahsis eden 7 erkek vâkif, 8 kadın vâkife bulunmaktadır. Erkeklerden en çok vakıf tahsis eden Pir Hüseyin Beydir. Kadınlarda Hondi Hatun binti Hüseyin Bey, Hondi Hatun binti Alâeddin Bey, Hondi Hatun binti Ahmed Bey, Hondi Hatun binti Ömer Bey olmak üzere dört tane Hond/Hondi Hatun bulunmaktadır. (Tablo: 2. 2-2. 4). N. Uzluk, Ahmed Bey ile Alâeddin Bey'in aynı kişi olduğunu söylemektedir²¹¹. Ancak bunun teyidi ve doğruluğu hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Vakıf defterlerinde vakıf kuranların isimleri, vakıfları ve gelirleri incelendiğinde bazı vakıfların adları bir defterde yokken başka bir defterde olabilmektedir. N. Uzluk'un üzerinde çalışmış olduğu 1476 Fatih Dönemi Defterinde Türbe ve Mescid-i Emir Şah Bey Vakfı, Zaviye ve Çeşme Vakfı, Zaviye-i Dediği Sultan Vakfı gibi bazı vakıflar gözükmeyen 1483 Murad Çelebi Defterinde gözükmektedir (Tablo 2. 4).

İncelenen defterlere bakıldığında 1476 yılında 13 vakıf, 1483 yılında 19 vakıf, 1501 yılında 16 vakıf ve XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde 12 vakıf bulunmaktadır. Bunun nedeni tam olarak tespit edilememekle beraber bazı vakıf defterlerindeki varakların günümüze ulaşamamış olmasıdır. Defterlere göre Turgutoğlu vakıflarının gelir

²¹⁰ Oral, a.g.m., s. 53.

²¹¹ Uzluk, a.g.e., s. 19.

ortlamaları şu şekildedir: 1476 yılı 2.987,77 akçe, 1483 yılı 2.582,26 akçe, 1501 yılı 4.061,43 akçe, XVI. yüzyılım ilk çeyreğinde ise 5.974,58 akçedir.

Vakfın Adı	1476	1483	1501 ²¹²	XVI. yy.
Türbe ve Mescid-i Emir Şah Bey V.		70	164	
Cami-i Sarayini V.	3.645	940	1.310	
Zaviye-i Dediği Sultan V.	3.374	3.220	5.956	
Zaviye ve Çeşmesi V.				2.970
Zaviye-i Dediği Sultan V.		300		400
Cami-i Ilgın V.	4.142	6.606	5.518	
Türbe-i Pir Hüseyin Bey V.	4.190			12.960
Zaviye-i Kalenderiye V.	780	1.495	1.743	2.452
Dâru'l-huffâz-ı Hüseyin Bey V.		4.016	10.323	
Türbe-i Ömer Bey V.	1.520			
Zaviye-i Ömer Bey V.	1.920	7.295	10.174	13.631
Türbe-i Ahmed Bey V.				10.770
Dâru'l-huffâz-ı Ahmed Bey V.		2.740	5.062	
Dâru'l-huffâz-ı Hond Hatun binti Alâeddin Bey V.	4.650	10.000	9.000	
Türbe-i Sultan Hatun binti Yusuf Şah Bey V.	4.380	2.800	2.800	11.300
Türbe-i Nefise Hatun V.				5.260
Dâru'l-huffâz-ı Nefise Hatun V.	1.840	1.330	2.892	
Cami-i Mustafa Bey bin Pir Hasan/Hüseyin Bey V.	1.150	1.575	1.575	
Türbe-i Rüstem Bey V.		300		
Hond Paşa Hatun binti Hüseyin Bey V.				390
Dâru'l-huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey V.		1.155	1.055	
Dâru'l-huffâz-ı Paşa Hondi Hatun binti Ömer Bey V.		990	1.500	
Dâru'l-huffâz-ı Bağdad Hatun V.		480		1.875
Anber Reis Câmii Vakfı	2.018	2.020	3.107	6.096
Ebu'l Fazl/İplikçi Câmii V.	5.232	1.731	2.804	3.591
Câmi-i Selü Hisar/Selvi Hisar Vakfı				
Yekûn Vakıf Adedi	13	19	16	12
Yekûn Gelir	38.841	49.063	64.983	71.695
Gelir Ortalamaları	2.987,77	2.582,26	4.061,43	5.974,58

Tablo 2. 4: XV. ile XVI. yy. Başlarında Turgutoğlu Vakıf Gelirleri

²¹² Yörük, 2017, s. 505-506.

Bu kısımda Turgutoğlu vakıflarını isme ve tarihi önceliğine göre tahlil ettik. Aile fertlerinden Pir Hüseyin Bey, Ömer Bey bin Hasan Bey, Ahmed Bey bin Hüseyin Bey, Sultan Hatun binti Yusuf Şah Bey, Hondi Hatun binti Ahmed Bey ve Erdoğdu Bey bin Turgut Bey'in vakfiye sûreti bulunmaktadır. Bu isimlerin önce vakfiye sûreti bulunan vakıfları tahlil edilmiş sonrada diğer vakıfları hakkında bilgi verilmiştir.

Seleşuklu, Karamanoğulları ve Osmanlı Dönemi vakfiyeler genelde mukaddime, asıl metin ve hâtime kısımlarından oluşmaktadır. Çalışmamızda da her vakfiye mukaddime, asıl metin ve hâtime olarak izah edilmiştir. Daha sonra vakfiyede ismi geçen şahsiyetler ve mekânlarla ilgili tarihi ve coğrafi bilgiler verilmiştir.

2.2. Pir Hüseyin Bey'in Vakıfları ve Vakfiyeleri

Vakıflar Genel Müdürlüğünde Pir Hüseyin Bey adına 824/1421 Tarihli Dediği Sultan Vakfı, 826/1423 Ilgın Pir Hüseyin Câmii Vakfı ve 832/1429 Kalenderiye Vakfı olmak üzere üç adet vakfın vakfiye suretleri bulunmaktadır. Vakıf defterlerinde Pir Hüseyin Bey adına Sarayönü Câmii Vakfı, Zaviye ve Çeşme Vakfı, Turgutoğlu Türbe Vakfı, Dâru'l-huffâz Vakfı, Emirşah Türbe ve Mescid Vakfı kayıtlıdır.

2.2.1. Dediği Sultan Zaviye Vakfı ve Vakfiyesi

2.2.1.1. Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdülillahi rabbi'l-'alemîn ve's-salâtü 'alâ Rasûlihi Muhammedin ve âlihi ecma'în emmâ ba'dü fe-inne'd-dünyâ fâniyetün ve'l-âhîratü bâkiyetün
2. ve mâ fi yediynâ 'âdiyetün kâle seyyidü'l-mürseliyn ve imâmü'l-müttekiyn sallahü 'aleyhi ve sellem izâ mâte ibni âdem inkata'a
3. 'amelühü illâ selâsin 'ilmün yüntefe'ü bihi ve veledün sâlihün yed'u lehü ve sadakatün câriyetün sâhibü'l-hayrâti ve'l-hasenât
4. el-med'uvvü Pîr Hüseyin Beg ibni Turğud Beg ebvâbü'l-birri ve'l-ihsân fectehede külle ictihâdi ve em'anü
5. 'n-nazaru bi-'ayni'l-fevâdi vakafa ve habese ve sebele ve tesaddeka cemî'i sittete eshümin min aslı isnâ 'aşera sehmen min
6. el-karyeti'l-med'uvveti bi-Mahmûd Hisarı min tevâbi'i ab-ı Germ el-mahdûdetü bi-Akdağ ve Baraklıdede ve Çelebi Yaylası
7. ve Doğan Yuvası ve Bahadır Kayası ve bi-vâdi'l-emîr ve cemî'i sittetü eshümin min aslı isnâ 'aşera sehmen

8. mine'l-karyeti'l-med'uvveti bi-Karasevinç min tevâbi'i Sa'îd el-mahdûdeti ilâ nahvi min karyet-i Kürüç ve ilâ nahvi min karyet-i Kayacık
9. ve ilâ nahvi min karyet-i Emir Rânû ve ile't-tarîki bi-cümleti'l-hudûdi ve'l-hukûki ve't-tevâbi'i ve'l-levâhiki ve'l-mezâri'
10. ve'l-muzâfâti küllüha mimmâ hüve lâyükün bi-küllü vâhidin minhümâ ve küllü hakkın hüve lehümâ ed-dahiletü fihimâ ve'l-hâricetü anhümâ
11. 'alâ tenâhi'l-vücûhi külliha ve'l-esbâbü bi-isrihâ ve ecma'ühâ zâviyete sultânü'l-büdelâ ve's-sâlikiyn şeyh
12. Didîği rahmetüllahi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten ve şartü'l-vâkıfî'l-mezkûr zâdellahü tevfi kahü en yekûne fahrü'l-fukarâ'i
13. Ve's-sâlikiyn ibn-i Ertuğrul Dede 'an-evlâdi Didîği el-mezkûr şeyhan ve mütevelliyen mâ-dâme'd-dünyâ fi kaydi'l-hayâti ve
14. ba'dehü li-ebnâ'ihî ve ebnâ-i ebnâ'ihî batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin 'âla-ma-te'âkabü ve tenâselü'l-eslahü
15. hüve'l-eslahü ve'l-ensebü hüve'l-ensebü fe-izâ inkaraza neslühüm ve lem yebka minhüm ehlün yekûnü meftûhan 'alâ re'yi
16. 'l-hâkimi'l-vakti eslahallahü dînehü ve dünyâhü ve şartün eyzan mâ-yahsülü mine'l-karyeteyni'l-mezkûreteyni yüsrafü
17. ilâ imâreti'z-zâviyeti'l-mezkûre in ihtâcehü ve badel-imâreti yüsrafü 'an-yedi şeyhi'z-zaviyeti'l-mezkûreti
18. ilâ fukarâ'i'l-müslimiyn ve'l-mesâkini'l-müvahhidiyn mine'l-mücâviriyn ve'l-müsâfirîn es-sadiriyn ve'l-vâridîn vakfen sahîhan
19. şer'iyyen ve habsen sarîhan mer'iyyen câriyen 'alâ nüheci'ş-şer'i mahtûben 'alâ muktazil-aslı ve'l-fürû'u câmi'an
20. 'ale's-sıhhati ve'ş-şedad hâliyen 'ani'l-mevâni'i ve'l-fesâdi ve bi-haysü lâ-yübâ'ü ve lâ yûhebü ve lâ yürhenü ve lâ yümlekü
21. ve lâ-yûrasü ilâ en yerisellahü'l-arza ve men 'aleyhimâ ve hüve hayrû'l-vârisiyn fe-men beddelehü ba'de mâ-semi'ahü fe innemâ
22. ismühü 'ale'l-lezîne yübeddilûnehü innellahe semî'un 'alîm harrarahü fi's-sabi'i min şehr-i Recebi'l-mürecceb min şühûri
23. senete erbe'a 'işriyne ve semâne mi'tin. (7 Receb 824)

24. Şehîd bi-mâ fihi: Murâd bin Hasan, Şehîd bi-mâ fihi: Mahmûd bin ‘Alî, Şehîd bi-mâ fihi: Hasan bin Mûsa, Şehîd bi-mâ fihi: Hayreddîn bin Rasûl, Mehmed bin Mahmûd, El-Hâc Hasan bin ‘Abdî, Bektaş bin ‘Alâ’eddîn.

25. Ebûbekir bin el-Hâc Velî, Şehîd bi-mâ fihi: Ahmed bin Hamza, Hamza bin Hızır²¹³(Ek-2).

2.2.1.2. Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Değerlendirilmesi

Zeki Oral, Dediği Sultan Vakfiyesinin iki nüshasının Vakıflar Müdürlüğünde Vakfiye Kayıt Defterinde, birinin Ilgın’da Avukat Ziya Özalp’ın elinde olduğunu söylemektedir²¹⁴. Vakıflar Müdürlüğünde dijitale aktarma işlemi devam ettiği için orijinal vakıf defterlerine ulaşamadık. Vakıflar Genel Müdürlüğünde dijital ortama aktarılmış 582. defterdeki sûreti okunup tercümesi ve transkripsiyonu yapılarak buradaki bilgiler ile değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu nüshanın yazıları gayet açık ve okunaklıdır.

Mukaddime: Vakfiye sûretinin ilk üç satırında hamdele salvele ve vakfın ehemmiyetine dair “*Âdemoğlu öldüğü zaman ameli kesilir ancak sadaka-i câriye, topluma yararlı bir ilim ve kendisine hayır dua eden salih evlat bırakan üç sınıf kimsenin ameli kesilmez*” hadisi bulunmaktadır. Dördüncü satırda “İyilik ve ihsan sahibi Turgut Bey’in oğlu hayrat ve hasenat sahibi Pir Hüseyin Bey” şeklinde vâkıfın ismi methedilerek zikredilmektedir.

Asıl Metin: Beşinci satırdan başlayarak on birinci satıra kadar vakfedilen araziler:

-Âb-1 Germ (Ilgın)’e bağlı Mahmud Hisarı diye bilinen Akdağ ve Baraklıdede (Baraklıdere) ile Doğan Yuvası ve Bahadır Kayası ile çevrili mülk

-Said’e bağlı Karasevinç olarak bilinen Kürüç’ten Kayacık’a kadar Emir Ranu(Emir Danu)’dan yola kadar olan bu iki köyü her şeyiyle hudut ve hukuku, bu yerlere bağlı mezra ve bitişik yerleri, bu iki yerin içinde ve dışında ne varsa hepsini

On birinci ve on dokuzuncu satır arasında vâkıfın şartları yazmaktadır. Vâkıfın iki şartı bulunmaktadır. Birinci şart Dediği evladından Ertuğrul Dede hem şeyh hem de vakfın tasarruf sahibi yani mütevellisi olacaktır. Bu sülaleden vakfa mütevelli

²¹³ VGMA, d 582, 15-313.

²¹⁴ Oral, a.g.m., s. 47.

olacak kimse kalmaz ise zamanın hâkiminin tayinine bırakılacaktır. İkinci şart ise vakıf gelirleri ile şeyh tarafından zaviyenin tamir ve bakımları yapılacaktır. Sonra da Müslim ve muvahhitlerden fakir ve miskin olanlara, civardan gelen misafirlere İslam dininin emrettiği şekilde açık ve sahih olarak kullanılacaktır.

Hâtime: Vakfiyenin yirminci satırdan sona kadar olan kısmında beddua ve şahitlerin ismi yer almaktadır. Şartların hiçbir şekilde değiştirilmemesi ve vakfın devamlılığı için “*Vakfedilen yerler satılamaz, hibe olunamaz, rehin olamaz, mülk edinilemez, varis olunamaz sûrette vakf ve haps edilmiştir. İşitip kabul ettikten sonra her kim ki bu hükmü değiştirirse bunun günahı değiştirenlerin boynunadır. Allah işiten ve bilendir*” ifadesi yer almaktadır.

Vakfiye 7 Recep 824/8 Temmuz 1421 tarihinde 10 kişinin şahitliğinde Arapça olarak yazılmıştır (bkz.Ek-3). Şahitlerin 10 kişi olması vakfiyenin değerliliğine ve sağlamlığına delildir. Çünkü İslâm hukukunda bir belgenin değeri zeylinde yer verilen şahitlere bağlıdır²¹⁵.

2.2.1.3. Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

7 Recep 824/8 Temmuz 1421 tarihinde yazılan vakfiyedeki tarihi bilgilerde, Hüseyin Bey bin Turgut Bey ve Dediği evladından Ertuğrul Dede'nin ismi geçmektedir. Pir Hüseyin Bey Turgutoğullarının kurucusu olarak bilinen Turgut Bey'in torunu, Karaman oğlu İbrahim Bey'in ordu komutanlarından.

İlgin Câmii Vakfiyesi'nde “*Turgut Bey oğlu Pir Hüseyin Bey*” ifadesi yer alırken Kalenderiye Vakfiyesi'nde bu durum farklıdır. Bu vakfiyede “*Emir Şah Bey oğlu Pir Hüseyin*” yazılıdır²¹⁶. Bu sehven yazılmış olamaz. Pir Hüseyin Bey'in babası Emir Şah Bey, dedesi Turgut Beydir. Aile içinde ve bölgede Turgut isminin önemi ve önceliğinden bu şekilde yazılmış olabileceği akla gelmektedir.

Vakıf şartında mütevelliliğin Dediği Sultan neslinde kalmasına dikkat edildiği görülmektedir. Bu şekilde hareket edilerek Dediği Sultanın nesli bir arada tutulmakta

²¹⁵ Mustafa Akkuş- Şükrü Taşdelen, “Dediği Sultan Zaviye Vakfiyesi”, s. 244-262.

²¹⁶ Pir Hüseyin Bey'in Kalenderiye Vakfiyesinde: “Ulu Bey olan merhum ve mağfur Emir Şah Bey oğlu hayır hasenat sahibi din ve dünya işlerinde hükümdarın vekili, ordular kumandanı, iyi huylu, şanlı, beyler beyi olan Pir Hüseyin Bey” ifadesi yer almaktadır. Bkz. VGMA, d 2176,106-203; İlgin Pir Hüseyin Cami'i Vakfiyesinde: “Ulu bey ve beylerin, uluların büyüğü, hatırı sayılır, yüksek huylu, hayır ve hasenatı benimseyen büyük kumandan Turgud oğlu Hüseyin Bey” ifadesi yer almaktadır. Bkz. VGMA, d 605, 119-223, 224.

ve onlara iş/hizmet imkânı sunulmaktadır. Böylece aile bireylerine güvenli bir gelecek temin edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda mütevellî olacakların “salih” olması şartıyla da Dediği neslinin dindar, güzel ahlak sahibi salih kimselerden olması istenmiş, böylece Dediği Sultan ahfadının korunmasına da bir nevi katkıda bulunulmuştur. Ancak aileden kimse kalmaz ise hâkim tarafından birinin mütevellî seçilmesi ifadesi ile de vakfın devamlılığı, dolayısıyla zaviyenin faaliyetlerinin kesintisiz sürdürülmesi amaçlanmıştır.

Dediği neslinden olan Ertuğrul/Tuğrul Dede, Dediği Zaviyesi'nin 7. postnişinidir²¹⁷. 1483 Murad Çelebi Defteri'nde zaviyenin şeyhliğinde Mehmed Çelebi ve Durducan²¹⁸ isminde iki kişi gözükmektedir. Bununla birlikte zaviyenin iki halifesi ve üç hizmetkâr dervişi bulunmaktadır²¹⁹. Vakfiyede Dediği Sultan'ı “*sultânü'l-büdelâ ve's-sâlikiyn*” yani “budelâ ve müridlerinin sultanı” olarak tanımlamıştır. Menakıpta da Dediği Sultan'ın üç yüz elli budalasının olduğu ve değişik yerlere gönderildiği yazmaktadır²²⁰. Dediği Sultan'ın vefatından üç asıra yakın zaman geçmesine rağmen budelâ sultanı olarak anılmaya devam ettiği görülmektedir.

Yapılan bu vakıflar ve sonraki ilavelerle zaviyenin gelirlerinin 1476 yılında 3.374 akçe, 1483 yılında 3.220 akçe, 1501 yılında 5.956 akçe olduğu görülmektedir²²¹. 1483 Murad Çelebi Defteri'ndeki kayıtlara göre gelirleri şu şekildedir: “*Vakf-ı Zaviye-i Dediği sultan aleyhirrahmete ve'l-ğufuran meşihat benam-ı Mehmed Çelebi ve Durducan be-hükmi alıšan: an karye-i Mahmudhisarı tabi'-i Ilgun hâsıl nısf öşr 1695, an-karye Karasevinç tabi-i Vilâyet-i Said nısf öşr 270, an-karye-i Gelinoğlu tabi-i Ilgun hâsıl sülüs öşr 220, mezra-yı Kildires ve Kökakin ovası tabi-i Saideli hâsıl-ı öşr 240, asyab der Vilâyet-i Said, der karye-i Kafirdeğirmeni bab fi sene 480, der karye-i Zengi nısf bab fi sene 240, der karye-i İldaş kıt'a 30, zemin-i Bozarmud piş-i zaviye-i mezbure kıt'a 30, zemin-i Pınarbaşı der karye-i Mahmudhisarı kıt'a 30 yekûn 3220 m.*”²²². Bu arazi vakıflarından en çok gelir getiren vakfın Mahmut Hisarı olduğu

²¹⁷ Oral, postnişinlerin isimlerini zikrederken Tuğrul Dede şeklinde yazmıştır. Bkz. Oral, a.g.m., s. 47.

²¹⁸ Uzluk 1476 Defterinde “*Mehmed ve Toruncan adına mukarrer*” olarak ifade etmektedir. Bkz.

Uzluk, a.g.e., s. 50.

²¹⁹ Erdoğan, “Vakıflar-III”, s. 147.

²²⁰ Odabaşı, a.g.m., s. 402.

²²¹ Yörük, 2017, s. 519-536.

²²² Erdoğan, Vakıflar-III, ss. 147.

görülmektedir. *Murad Çelebi Defterin* 'de görüldüğü gibi Dediği Sultan Zaviyesi'ne Pir Hüseyin Bey'in haricinde vakıf yapanlar da olmuştur²²³.

Dediği Sultan Zaviyesi Ambayıt, Kuzubayıt, Kirazlı dağları ile çevrilen vadi yatağında bulunan Beykonak Mahallesiinde yer almaktadır. Bu günkü koordinatları 38° 10' 38" K, 32° 2' 54" D'dur. Buranın 1961 yılından önceki ismi Mahmut Hisarı Tekkesi idi. 38° 11' 0" K, 32° 1' 57" D koordinatlarında yer alan Mahmut Hisarı ise günümüzde Ilgın'a bağlı Sultan Dağlarının uzantısı olan Ambayıt, Çardaktepe ve Atuçuran dağlarının eteğinde kurulmuş bir mahalledir.

Said-ili günümüzde Kadınhanı ilçesidir. Karasevinç 38° 12' 25" K, 32° 6' 38" D koordinatlarında yer alıp Kadınhanı ilçe merkezine 10 km uzaklıktadır. Günümüzde ismine rastlayamadığımız Kayacık ve Emir Rânu/Emir Dânu köyleri muhtemelen vakfiyenin yazıldığı tarihte Karasevinç'e komşu köylerdi.

2.2.2. Ilgın Câmii Vakfı ve Vakfiyesi

2.2.2.1. Ilgın Câmii Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdülillahillezî zi'l-'azameti ve'l-kibriyâ' ve's-sultan ve'l-âlâ'i haleka'l-arza ve's-semâ mübdi'ü'n-nûri ve'z-ziyâ' ve razzâkü't-tayyûri fi'l-hevâ ve eşhedü enla ilâhe illellahü vahdehü
2. lâ şerike lehü halaka'l-esbâha ve'l-emsâ ve eşhedü enne Muhammeden 'abdühü ve rasûlühü seyyidü'l-esfiyâ ve hâtemü'l-enbiyâ sallellehü 'aleyhi ve 'ala âlihi ve eshâbihi ve hulefâ'i'l-etkiyâ Emma ba'dü
3. fe-inne dârad-dünyâ dâru'l-firâr lâ-dâre karâr ribhühâ semûmün ve sürûruhâ ğamûmun ve şerbetühâ serâbün ve 'imrânühâ harâbün kesîruhâ kalîlün hudâ'aha tavîlün men-itma'enne bihâ hasüre ve men rağabe anha
4. zafera feğaverallâhü limen razekahüllahü mâlen infekahu fî rızallahi yemînen ve şimâlen ve te'ehhebet yevme teşhasu fihî'l-epsâru ve'l-kulûbi lede'l-kavyyi'l-azîz külle cebbârin mütekebbirin 'anhü mağlûbün
5. ve temlikü bikavlihî 'azze min kâ'ilin "ma 'indeküm yenfezzü ve mâ 'indallahi bâkin" ve "in ahsentüm ahsentüm li-enfûsiküm ve "len tenâlü'l-birra hattâ tünfikû mimmâ tühıbbün" ve bi-kavlihi fahrü'l-verâ hayrû men meşâ 'ale

²²³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler*, İstanbul 1929, C. II, s. 231, 232.

6. 'l-hayri'n-nebiyyi'l-ümmyi'l-'arabî sallelâhü 'aleyhi ve sellem "Leyse min dünyâke illâ mâ ekelte fe efneyte ev lebiste fe ebleyte ev tesaddakte fe ebkayte ve izâ mâte ibnü âdemi inkata'a 'amelühü
7. illâ 'an selâsin 'ilmün yüntefa'ü bihi ve veledün sâlihun yed'û lehü ve sadakatün câriyetün elâ ve hiye'l-vakfü" sümme enne'l-emîre'l-kebîr zi'l-kadri'l-hatîr seyyidü'l-ümerâ ve'l-ekâbir
8. hâvi'l-me'âli ve'l-mefâhir sâhibü'l-hayrâti ve'l-hasenât ve râğibü's-sadakâti ve'l-müberra't el-med'uvvü bi-Hüseyn Beg ibni Turğud Beg edâmelâhü te'âlâ tevfikahü ve esbeğa
9. 'aleyhi birrahu ve ihsânehu lemmâ nazara ilâ mâli'd-dünyâ vectehede külle ictihâdin ve em 'ane'n-nazarı bi'ayni'l-fü'âdi ve 'âlîme ennehü men i'temede 'aleyhâ feke-ennhü nakaşe 'alâ mâ'in cârin
10. ve men rekene ileyhâ fakdü'l-mu'azzama " 'alâ şefâ cürüfi hârin" ve tehakkaka "enne'd-dâre'l-âhirate lehiye'l-hayevân lev kânü ya'lemûn" benâ min ahlâsı mâlihi ve enfesi menâlihi
11. el-câmi'i'ş-şerîf ve'l-ma'bedi'l-münîf fî medîneti âb-ı Germ mine'l-mahrûsi humiyet 'ani'l-kahri ve'l-menhuse ve vakafe ve habese ve tesaddaka ibtiğâ'en limerzâtillâhi te'âla ve taleben
12. lisevâbihi'l-'amîm ve hereben min 'ikâbihi'l-elîm "yevme lâ yenfa'ü mâlün velâ benûn illâ men etellâhe bikalbin selîm" mâ hüve lehü ve mülkehü ve biyedihî ve tahte tasarrufihî ilâ hiyni
13. sudûri hâze'l-vakfi minhü ve zâlike cemi'i's-sülûsi'ş-şâyi'i mine'l-karyeti'l-ma'rûfeti bi Bekdiği min tevâbi'i'l-mahrûseti'l-mezbûre el-müstağnîne 'an zikri'l-hudûdi ve'l-kuyûdi
14. lişöhretihâ fî mekânihâ bi'l-intihâ-i ve ile'l-vâkfi'l-mûmâ'ileyhi ve cemî'i'l-karyeti'l-meşhûre bi-Keşürlü min muzâfâti'l-mahrûseti'l-mesfûreti'l-müntehiyeti hudûdüha ilâ tarîki'l-'âmîmi
15. ellezî yüzhebü ilâ medîneti Akşehir ve ilâ fevki Kızılyar ve ile't-tarîki'l-ma'rûfi bi-Samanyolu ve Sarıkaya ve ile'l-mevzi'i'l-med'uvvü bi-Tavilce ve ba'zan ile't-tarîki'l-mezkûr

16. evvelen mine'l-etrâfi'l-erbe'ati ve cemî'u's-sülüseyni e's-şâyi'îne min tevâbi'i'l-mahrûseti el-mezkûr el-müstağniyetü 'ani't-tahdîdi ve't-ta'yîni lişöhretihâ fi mekânihâ ve cemî'i (12)

17. kıt'atı arâziyeti'l-ma'rûf bi-Dolab ve Kuyuluharimi ve Kerimkoçu ve Çulbağı el-kâ'inetü bi-İlgın ve cemî'i kıt'atı arâziyeti's-sâlihâti limezra'ati

18. 'l-kâ'ineti bi-karye-i Bedük min kura'l-mahrûseti el-mûma ileyhâ el-müstağniyetü 'ani't-tahdîdi ve't-tevsîf lişöhretihâ fi mekânihâ bi ennemâ'ühâ ile'l-vâkıfı

19. 'l-müşârü ileyh ve cemî'i kıt'atı arâziye el-meşhür bi Ahrüyüğü min tevâbi 'i'l-mahrûseti'l-mesfûreti'l-müstağniyeti 'ani't-tahdîdi ve't-ta'yîni lişöhretihâ

20. limekâniha bi-ennemâüha ile'l-vâkıfı el-mûmâ'ileyhi bi-cümleti'l-hudûdi ve'l-hukûki ve't-tevâbi'i ve'l-levâhiki ve'l-merâfiki ve'l-muzâfâti küllühâ ve hiye lâ'ikatün liküllü vâhidin

21. minhâ ve küllü hakkun hüve eyzan liküllü vâhidin minha mine'l-hukûki'd-dâhileti fihâ ve'l-hâriceti 'anha 'alâ tenâhi'l-vücûhi küllihâ ve'l-esbâb bi-eserihâ muttasilen

22. Ve munfasilen 'âmmen ve hâssan vakfen sahîhan şer'iiyyen ve şürûtü'l-vâkıfı'l-müşârün ileyh lâ zâle beyne'l-enâm müşârün ileyh bi-en yetesarrafe mâ yahsülü min ribhiha

23. evvelen ilâ 'imâreti rakabeti'l-câmi'i'l-mezkûri femâ yefdulü minhâ yüc'alü hamsete eshumin sehmin ve nısfü sehmin li'l-hatibi'l-esahhi fi'l-câmi'i'l-mersûmi ve sehmin ve nısfü sehmin li'l-hâfizîn

24. el-erbe'ate 'ale's-seviye yekra'ü küllü vâhidin minhüm kable salâti'l-cum'ati min kelâmillâhi'l-mecidi mâ yümkinü kırâ'atühü ve tilâvetehü 'ale't-tecvîd ve't-temcîd ve yehebü sevâbe ma kara'ehü li rûhi

25. 'l-vâkıfı el-mûmâ'ileyh ve nısfü sehmin li'l-mü'ezzini ve nısfü sehmin li'l-kayyim fi'l-câmi'i'l-mezkûri ve şûrita eyzan en yekûne mine't-tevliyeti ve'n-nezâreti linefsihi'n-nefseti mâ dâme fi

26. kaydi'l-hayâti ve ba'de vefâtihi ve 'akîbe memâtihi li-ibnihi'l-'ulemâ'i'l-med'uvvi bi-Turğud Beg ve yekûnü'l-hamsü'l-hâmis lehü ve ba'dehu li-evlâdihi ve evlâdi evlâdi evlâdi evlâdihi

27. batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin mâ te'âkabû ve tenâselü lizükûrihim dûne ünâsihim fe izâ inkita'a neslühüm ve lem yebka ehadün minhüm el-'iyâzü billâhi

28. te'âlâ yekûnü meftûhan bi-re'yi'l-hâkimi'l-vakti fi'l-mahrûseti'l-mezkûreti fe izâ inderese'l-câmi'ü'l-merkûm 'iyâzen billâhi te'âla yü'âmerü merreten ba'de ührâ fe in lem yümkin 'imâretühü
29. yekûnü'l-vakfû'l-mesfûri vakfen 'alâ fukarâ'i'l-müslimîn ve mesâkîni'l-müvahhidîn ve ba'de temâmi't-tertîb ve's-şürût ve'l-kuyûd ve'z-zevâbit selleme'l-vâkîfû el-mûmâ-ileyh
30. mâ vakafe ilâ men nusibe mütevelliyen 'aleyhi li-ecli't-tescîl ve hüve-racülün-med'uvvün Mehmed bin Davras ve hüve teselleme minhü ve't-tasarrafa fihî tasarrafi sâ'iri'l-mütevelliyin fi'l-evkâfi
31. teslîmen ve tesellümen sahîhayni's-şer'iyeyni sümme erâde'l-vâkîfû'l-müşârü'ileyh en yerci'a 'ani'l-vakfi ve yesteridü ilâ mülkihi tulibe'r-reddü minhü mütemessiken bi-kavli men kâle bi-'ademi'l-lüzûmi
32. mine'l-e'immeti'l-ahyâri fi vakfi'l-'akâri ve lem yezâ bihi el-müteveli'l-mezkûr bi'l-ahbâri fe tehâsamâ ve terâfa'â ile'l-hükmi'l-hâkimi'l-müvekki'i a'lâ hâze'l-kitâb bi-tevkî'ihî
33. ş-şerîfi'l-müstetâb fehakeme bi's-sihhati ve'l-lüzûmi fi'l-husûsi ve'l-'umûm bi'l-kavli'l-muhtâr beyne'l-ulemâ'i'l-kibâr ve'l-fuzala'i'l-ebrâr ba'de ri'âyetihî mâ-yecibü
34. riâyetehü fi'l-hükmi bi'l-evkâfi 'âlimen bi-mevâni'i'l-hılâfi'l-câri beyne'l-e'immeti'l-eslâfi ve'l-ecilleti'l-eşrâfi ve seccele ğıbbe ri'âyetihî mâ yecibü ri'âyetehü fi't-tescîli
35. ve't-tebîli fe sârâ vakfen lâzimen müsecelen ve habsen mü'ebbeden muhalleden bi-icmâ'i'l-e'immeti ve'l-'ulemâ-i cezâhümüllâhü hayra'l-cezâ bi-haysü lâ yübâ'ü ve lâ yûhebü ve lâ yürhenü
36. ve lâ yümleki ve lâ yürâsü ilâ en "yerisellâhü'l-arza ve men 'aleyhâ ve hüve hayrû'l-varisîn" ve lâ yahillü li-ehadin mine'l-imâmi ve sultan ve vezîr ve'l-kâdî ve'l-muhtesib ve'l-vülât
37. ve ğayyerahüm mimmen yü'minü billâhi ve'l-yevmi'l-âhiri se'â fi ibtâli hâza'l-vakfi ve kasade ilâ tağyîri's-şurûti ve's-şurû'i fi nakzihâ ve tebdîlihâ ve men kadime fekad istevcebe
38. lemmâ temme fellâhü hasîbühü ve tâlibühü ve mücâzihi ve mükâfihi ve'l-müntekimü minhü ve men bâdere tağyîrahü ve tebdîlehü "fela'netüllâhi 'aleyhi ve'l-melâ'iketi ve'n-nâsi ecmaîn hâlidine fihâ lâ yühaffefü 'anhümü

39. 'l-azâbü ve lâhüm yünzarûn" fe men beddelehü ba'de mâ semi'ahü fe innemâ ismühü 'alellezîne yübeddîlühühü innellâhe semî'un 'alîm" ve ecrü'l-vâkıfî 'ale'l-hayyil-cevâdil-kerim innehü hüve'l-birru'r-ra'ûfü'r-rahîm

40. "innallâhe lâ yüziî'u ecrâ'l-muhsinîn yevme yekûmü'n-nâsü li rabbi'l-'âlemîn" cerâ zâlike ve harrarahü fi'l-yevmi's-sâlisi ve'l-işrîn min şühûri'l-mükerrem min Şevvâl sene sitte ve işrîn

41. ve semâni mi'etin min hicreti'n-nübüvveti 'aleyhi ekmelü't-tahiyat (23 Şevvâl sene 826) Şühûdü'l-hâl:

42. Hayrân Dede bin Hamza, İsmâ'îl bin 'Alî, Ahmed bin 'Alî, el-Hâc Mehmed bin Halîl, es-Seyyîd Hüseyin bin es-Seyyid Hamza, Keleş bin Hızır, 'Ali bin 'Abdî, Mahmûd bin Mehmed,

43. Hüseyin bin Halîl, Hüseyin bin Ahmed, Mahmûd bin Nebî Kethüdâ, Mervâ bin 'Abdülkâdir Dede, Mehmed bin Mehmûd Dede ve ğayrühüm mine'l-hâzırîn,

(12) *es-sehmeyni's-şâyî'ayni min isnâ 'aşera sehmen mine'l-karyeti'l med'uvveti Bedods min tevâbi'il-mahrûse el-mezkûre el-müstağniyetü 'an'it-tağyîr fî mekânihâ ve cemi'i*²²⁴ (Ek-4).

2.2.2.2. Ilgın Câmii Vakfiye Sûretinin Değerlendirilmesi

23 Şevvâl 826/ 29 Eylül 1423 tarihinde yazılan bu vakfiye kırk üç satırdan müteşekkildir. Vakfiye sûretinin başında, Karaman Evkaf Müfettişi Arif oğlu Ali, Ilgın kadısı Murat oğlu Hacı Mehmed ve İstanbul kadısı Mehmed oğlu Abdurrahim, Konya kadısı Yakuboğlu Ahmed ve Halil oğlu Ahmed, Âb-ı Germ kadısı Mehmed oğlu Mahmud ve tekrar Konya kadısı Kadızâde Hacı Mehmed'in vakfiyeyi dini esaslara uygun gördükleri yazılıdır.

Vakfiye bu gün Çukur Câmii olarak bilinen Ilgın Câmii/Pir Hüseyin Bey Camisi'nin ihtiyaçları ile imam, kayyım, hafız ve müezzin giderleri için düzenlenmiştir. Vakfiyede bazı yazım hataları ve sonradan ilave ifadeler yer almaktadır. Mesela ذى العظمة yerine ذى العصمة yazılmış sonra da tekrar düzeltilmiştir.

Mukaddime: İlk iki satırda hamdele ve salvele yer almaktadır. Sonra yedinci satıra kadar vâkıfın neden vakfettiği ve vakfetmenin, sadaka vermenin ne denli gerekli olduğuna dair ayetler ve hadisler yazmaktadır. Yedinci satırdan on birinci satıra kadar

²²⁴ VGMA, d 605, 119-223, 224.

vâkıfın ismi “*Büyük emir, emirlerin efendisi*” şeklinde methedilerek Turgut Bey oğlu Hüseyin Bey’in adı yazılmıştır.

Asıl Metin: On birinci satırdan yirmi ikinci satıra kadar vakfedilen yerler sınırları ile birlikte yazılmıştır. Vakfedilen yerler:

- Bekdik köyünde bir arazi,
- meşhur olduğu için hudutlarının zikrine lüzum görülmeyen 12 parça,
- Dolap diye bilinen arazi,
- Ilgın’a bağlı olan Çulbağı ve Bedük köyünde bulunan, sınırlarının yazılmasına gerek duyulmayan mezra,
- Ahrüyüğü diye bilinen ve hududu yazılmayan araziler müştemilatıyla beraber vakfedilmiştir.

Yirmi ikinci satırdan otuz altıncı satıra kadar vâkıfın şartları yazmaktadır. Vakfedilen mülkün kârından meydana gelen hasılat evvela caminin bakımı ve hizmetçilerine sarf olunacaktır. Eğer bundan artarsa kalan beş sehminin 1,5 sehmi caminin hatibine, 1,5 sehmi Cuma günleri Kur’an okuyan dört hafıza, 1 sehmi müezzine ve yarım sehmi kayyımaya verilecektir. Hayatta olduğu müddetçe mütevellî ve nazır²²⁵ Pir Hüseyin Bey olacak, öldükten sonra erkek çocuklarına ve onların çocuklarının çocuklarına verilecek, nesilleri kesilirse o günün hâkiminin görüşüne bırakılacaktır. Eğer cami yıkılırsa bir defa daha tamir olacak, yenilenmesi mümkün olmazsa vakıf Müslümanların fakirlerine ve miskinlerine verilecektir. Tutanaklar tamamlandıktan sonra mütevellî olarak tayin olunan Davras oğlu Mehmed’e teslim olunacak, o da diğer mütevellîler gibi gerekeni yapacaktır. Vakıf âlimler ve imamların toplu kararıyla ebediyyen vakfolarak tescil olunacaktır. Asla satılmayacak hibe ve rehin olunmayacak, mülk haline getirilmeyecek, miras olmayacak ve imam, sultan, vezir, kadı, muhtesib, vali, Allah’a ve ahiret gününe inananlar tarafından bu vakıf asla bozulmayacaktır.

Hâtîme: Otuz altıncı satırdan kırkıncı satıra kadar vakfi bozanlara beddua kısmı yer almaktadır. En sonda da vakfiyenin tarihi 23 Şevvâl 826/ 29 Eylül 1423 ve çok sayıda şahidin ismi yazmaktadır (Ek-5).

²²⁵ Vakfın idaresini denetleyen görevlidir. Mütevellî önce nazırın görüşünü alır sonra vakıf üzerinde tasarruflarda bulunurdu. bkz. Ahmed Akgündüz, **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, TTK, Ankara 1988, s. 359.

2.2.2.3. Ilgın Câmii Vakfiyesindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

Âb-1 Germ yani Ilgın Turgutoğlu ailesi ve Dediği Sultan ailesi için önemli yerleşim yerlerinden biridir. Dediği Sultan Menakıbında “Kasaba-ı Ilgın altın eyleğendir”²²⁶ ifadesi bunu ifade etmektedir. Turgutoğlu ailesinin dâru’l-huffâz ve Türbe vakıflarının haricinde 10 vakıf bulunmakta bunun üç tanesi Ilgın sınırları içinde yer almaktadır.

Pir Hüseyin Camisi bugün halk tarafından Çukur Câmii olarak bilinmektedir. Camiye ait herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Cami 1960 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından küçük çaplı bir onarım geçirmiştir. Kasım 2013 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından daha kapsamlı olarak tadilata alınmıştır.

Bugün isimlerine rastlayamadığımız Keşirli, Bekdik, Çulbağı, Bedük, Ahıröyüğü köyleri vakfiyede ifade edildiği gibi Ilgın-Akşehir arasında yer alan köylerdir. 1476 Fatih Devri ve 1483 Murat Çelebi defterlerinde vakıf görevlileri vakfiyede de belirtildiği gibi bir hatip, dört hafız, bir müezzin ve bir kayyumdan oluşmaktadır²²⁷. 1476 da vakfın geliri 4.142 akçedir. 1483 yılı geliri ise Ilgın’a bağlı Yendiğin, Keşirli, Bayat, Ru’us ve Ahıröyüğü köylerinden 6.306, şehir merkezindeki bağ, bahçe ve dolapdan 300 olmak üzere 6.606 akçe yıllık geliri vardır²²⁸.

2.2.3. Kalenderiye Zaviye Vakfı ve Vakfiyesi

2.2.3.1. Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdülillahi’l-melikil-allâm ve’s-salâtü ve’s-selâmü ‘alâ nebiyyihi Muhammedin ve âlihi ve sahbihi’l-kirâm mâ te’âkabü’l-leyâli ve terâdifü’l-eyyâm
2. ve ba’dü lemmâ vakafellâhe te’âla el-emîrû’l-kebîr el-mu‘azzam el-melikü’l-ümerâ-i ve’l-‘ekâbir zi’l-mehâmidi ve’l-mefâhireti ğanîmü’l-cüyûşi
3. mukaddemi’l-‘asâkir nâ’ibü’l-hazreti’l-‘ulyâ fî ümûri’d-dîn-i ve’d-dünyâ sâhibü’l-hayrâtı ve’l-hasenât Pîr Hüseyin Beg
4. ibni’l-emîri’l-kebîr el-merhûm ve’l-mağfur Emîrşâh Beg tevfikahü ve seleke ile’l-hayrâti tarîkahü vakafe ve habese

²²⁶ Odabaşı, a.g.m., s. 401; Taşğın, a.g.e., s. 303.

²²⁷ Uzluk, a.g.e., s. 49,50; Erdoğan, “Vakıflar III”, s. 146.

²²⁸ Erdoğan, “Vakıflar III”, ss. 146.

5. ve sebele niyyetehü sâdikaten ve rağabeten sâbikaten cemî'i'l-hudûdi ve'l-
'imâreti'l-meniyyeti fiha ma'a cümletin kıt'atü'l-arzı's-sâlihâti
6. li'l-mezre'ati'l-muttasileti bihâ el-kâ'inetü bitâmmeti zıllullâhi dârü'l-meliki
Konya el-mahrûseti bihakkın ile'l-mübeddilîne's-sultânîn
7. el-müntehiyyetü'l-hudûdi ile't-tarîki mine'l-cânibi'l-ğarbî ve ilâ-vakfi'l-
beriyyeti'l-mütahharati'l-mensûbeti ile'l-imâmi'l-alimi'r-rabbânî
8. el-merhûm Mevlânâ Sirâcü'd-dîn mine'l-cânibi's-şimâli ve ile'l-vakfi eyzan
mine'l-cânibiş-şarkî ve ilâ mülki veled-i Eşekçi
9. mine'l-cânibi'l-kıbli bi-cümleti'l-hudûdi ve'l-hukûki ve't-tevâbi'i ve'l-levâhiki
ve't-tarîki ve'l-mürâfiki ve'l-eşcâri ve'l-kürûri
10. ve'l-haddeyân ve ğayri melikin ilâ ennehü penâhi'l-vücûhi küllüha 'alâ
mesâlihi'z-zâviyeti'l-Kalenderiyyeti'l-letî 'inde merkadi kutbü'l-meşâyihî
11. ve'l-ârifin menba'i'l-me'ârifî ve'l-yakîn eşşeyhü'l-kâmil Ebî Bekir İnkisârî
nevverallahü merkadehü el-kâ'ineti bi-zâhiri
12. l-medineti'l-mezkûreti'l-hârici Dört Halkabegüş el-müstağniyyeti 'ani't-tahdîdi
li-şöhretiha bi-mekâniha ve bi-ismihâ el-ma'rûf
13. bi-lengerhâne ve şartü en yekûne emrû't-tevliyetü ve'n-nâzır li-nefsihi mâ dâme
fi kaydi'l-hayâti ve izâ insarafe ecelühü ve'l-hazfû
14. mühletün cu'iletü't-tevliyetü ve'n-nazaru ba'de vefâtihi ve 'akîbe memâtihi li-
ibnihi min sulbihi e's-şâbbe'n-necîbü
15. l-mukabbilü'l-mükerremü kıdvetü's-sülâleti fahri âli Turğud el-emirül-mühterem
el-müsemma bi-Turğud ve ba'dehü li-evlâdihi ve evlâdi
16. evlâdihi batnen ba'de batnin neslen ba'de neslin mâ te'âkabû ve tenâselû zükûren
ve ünâsen fe'izâ inkata'a neslühüm bi-haysü
17. lem yebka ehadün yekûnü hissetü't-tevliyeti'l-âti zekerüha li-mesâlihi'z-
zâviyeti'l-mezkûreti ve şartül-vâkîfi'l-mezkûreti
18. tekabbelellahü hayrâtehü innemâ yahsülü min ğalleti l-vakfil-mezbûri li-men
vakafe ve ev insarafe evvelen ilâ imâreti
19. rakabeti'l-vakfi ve imâretü rakabeti'l-mevkûfu 'aleyhi'l-mezkûru fimâ fazzale
min zâlike yekûnü li'l-mütevelli'l-mezkûri
20. (silik) lime salihî'z-zâviyeti'l-mezkûreti vakfen sahîhan şer'iyyen ve habsen
sarîhan meriyyen

21. (silik) câriyen ‘ala nüheciş-şer‘i câmi‘an bi-şerâ‘iti’s-sihhati ve’ş-şedâdi hâliyen ‘ani’l-mevâni‘i
22. (silik) şeyhü’z-zâviyeti’l-mezkûreti kıdvetü’l-meşâyihî ve’l-‘ârifin seyyidü’t-tâ’ifetü’l-kalenderiyyeti makbûlen
23. (silik) ve’l-e’immetü eş-şeyh Bedreddin Mahmûd bin Süleymân el-Cevlakî ve lem yekün en yetesarrafe
24. El-mezkûreti mâ yahbesü’l-mühâdareti ve’l-müsâfirîn es-sadirîn el-vâridîne fihâ ve in
25. (eksik) mezkûreti lem yümkin ‘imâratüha fe’âfev min ‘avâniki’z-zamâni yekünü vakfen ‘alâ fukarâ‘ü’l-müslimîn
26. (eksik) vakfen sahîhan şer‘iyyen mü’ebbeden muhalleden bi-haysü la-yüba‘ü ve la-yerhenü ve la-yûhebü
27. “Ve lâ-yûrasü ilâ en yerisehüllâhü’l-arza ve men ‘aleyha ve hüve hayru’l-vârisîn” lâ yahillü li ehadin men yü’min
28. billâhi ve’l-yevmi’l-âhiri en-yenkussa lihâze’l-vakfi yenkassü ev yekussü ev halle ev feseha ev teğayyara ev (okunmuyor)
29. sarîf ve men se‘a fî a‘biretin ev kasdin ilâ biğayri şartihi fe-‘aleyhi la‘netüllahi ve’l-melâ‘iketü ve’n-nâsü
30. ecmaiyn fe-men beddelehü ba‘de mâ semi‘ahü fe-innemâ ismühü ‘ale’l-lezîne yübeddilünehü innellâhe semî‘un ‘alîm
31. ve ‘alâ hâze’l-vakfi’l-eşhedi ve’t-tahrîri ve’l hikmeti fi’l-‘âşiri min şehri Receb min şühûri sene
32. isnâ ve selâsîne ve semânimi’etin
33. Şühûd: Mahmûd bin Mes‘ûd, Ahmed ibni Mes‘ûd, Yusuf ibni Dâvûd²²⁹(Ek-7)

2.2.3.2. Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Değerlendirilmesi

10 Recep 832/15 Nisan 1429 tarihli Kalenderiye vakfiyesi otuz üç satırdan oluşmaktadır. Yirmibirinci ile yirmialtıncı satır arasındaki satırların başlangıç kısımları siliktir. Ayrıca az da olsa okunamayan kelimeler bulunmaktadır. Bundan dolayı tercümede sıkıntı yaşanmıştır.

²²⁹ VGMA, d 2176,106-203.

Mukaddime: İlk satırda hamdele, salvele bulunmaktadır. İkinci ve dördüncü satırda vâkıfın adı “din ve dünya işlerinde hükümdarın vekili, ordular genel komutanı” şeklinde methedilerek Emîrşâh Bey oğlu Pîr Hüseyin Bey yazmaktadır.

Asıl Metin: Beşinci satırdan yirmi yedinci satıra kadar vâkıfın neden vakıfta bulunduğu, nereleri vakfettiği ve şartları yazılıdır. Ebu Bekir Niksari'nin kabri yanında ve Lengerhane diye bilinen ziraata uygun arazi ve arazideki herşey bütün hukukuyla Halkabegüş Zâviyesine vakf edilmiştir. Vakfın tevliyeti hayatta olduğu müddetçe Pîr Hüseyin Bey sonra oğlu gençlerin asili ve salih olanı, Turgutoğullarının övünç kaynağı Emir Turgut ve onun evlatlarının olacaktır. Vakfın gelirlerinden evvela zâviyenin tamir işleri yapılacak, kalanı mütevellisine verilecek ve zaviyenin diğer ihtiyaçları karşılanacaktır. Bu araziler rehinden, hibeden, varis müdahalesinden, satıştan muhafaza edilmiş olarak şer'i, sahih ve ebedi olarak vakıf kalacaktır. Zaviyenin tamiri mümkün değilse gelirler Müslümanlardan fakir olanlar için kullanılacaktır. Vakfın mutasarrıfı olarak Kalenderiye taifesinin efendisi şeyhlerin ve bilginlerin kuvvetlisi Süleyman oğlu Bedrettin Mahmud el-Cevlakî (جولقى) tayin edilmiştir.

Hâtîme: Yirmiyedinci satırdan sonra “Kim ki bu vakıf şartlarına riayet etmez, noksanlık yapar, değiştirir, vakfı bozar, vakıf şartlarının dışında hareket ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun” şeklinde beddua yer almaktadır. En sonda da vakfiyenin tarihi olan 10 Receb 832/15 Nisan 1429 ve şahitlerin ismi yazmaktadır (Ek-8).

2.2.3.3. Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

10 Receb 832/15 Nisan 1429 tarihli vakfiyede vâkıfın adı ve methi şu şekilde yazmaktadır: “*el-emîrî'l-kebîr el-mu'azzam el-melikül-ümerâ-i ve'l-'ekâbir zi'l-mehâmidi ve'l-mefâhireti ğanîmü'l-cüyüşî mukaddemi'l-'asâkir nâ'ibü'l-hazreti'l-'ulyâ fî ümûri'd-dîn-i ve'd-dünyâ sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Pîr Hüseyin Beg ibni'l-emîri'l-kebîr el-merhûm ve'l-mağfur Emîrşâh Beg*”. Bu satırlardan Pîr Hüseyin Bey'in Karamanoğlu II. İbrahim Bey (1423-1464)'in vekili ve ordularının genel komutanı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer vakfiyelerde Pîr Hüseyin Bey'in bu görevinden bahsedilmemektedir. Muhtemelen bu göreve II. İbrahim Bey tarafından 1423 yılından sonra getirilmiştir. Vakfiyeden anlaşıldığına göre Pîr Hüseyin Bey'in Turgut adında

genç bir oğlu bulunmaktadır. Turgut Bey, 898/1493 Selühisar Câmii'ne vakıfta bulunan Erdoğan Bey'in babasıdır²³⁰.

Halkabegüş Kalenderiye zaviyesi şeyhi Süleyman oğlu Bedrettin Mahmud el-Cevlakî vakfın mutasarrıfı olarak tayin edilmiştir. Pir Hüseyin Bey'in Dediği Sultan ve Kalenderiler gibi tarikat/tasavvuf erbabına vakıflarda bulunmasının siyasi bir nedeni olabilir mi? sorusu akla gelmektedir. Osmanlı'nın fetih ve yayılışında tarikat erbabının ne denli önemli olduğu bilinmektedir. Savaşçı özelliklere sahip olan Kalenderiler ve abdalların katkısı da yadsınamayacak derecededir²³¹. Karaman Beylerbeyi olarak Hüseyin Bey Kalenderîlerin Osmanlıya yönelmesini önlemek ya da isyancı taraflarını bastırmak adına bu zaviyeye vakıfta bulunmuş olabilir.

1483 Murat Çelebi Defterinde Kalenderhane Vakfı gelirleri şu şekildedir: *“Kalenderhane'nin şeyhi Muhyiddin olup, Ilgın'a bağlı İldaş köyü'nden 495, Karatayı'daki dolap yerinden 800, bağ ve bahçeden 50, zeminden 110 ve ceviz ağacından 30 akçe olmak üzere yıllık 1.495 akçe geliri vardır.”*²³² Çelebi defterinden anlaşıldığına göre İldaş köyündeki arazi sonradan vakfedilmiştir. 1476 Defterinde 780, 1483 Defterinde 1.495, 1501 defterinde 1.743 akçe geliri bulunmaktadır.

Bu vakfiyeden Konya dış sur kapılarından Halkabegüş kapısının Lengerhane diye bilindiğini öğrenmekteyiz. Konyalı, buradaki Kalenderiye zaviyesinin Kazıklı Tekke adını aldığını söylemektedir²³³.

2.2.4. Câmi-i Saray-ini Vakfı

Günümüzde Konya'nın Sarayönü ilçesinde bulunan Saray-ini Câmii H.811/1408 tarihinde inşa edilmiştir. İmam ve hatip beratlarına göre camiyi inşa eden Pir Hüseyin Bey olarak gözükmektedir²³⁴. Muhtemelen Pir Hüseyin Bey camiyi inşa ettirdiğinde Ilgın Câmiin'de olduğu gibi buraya da vakıflarda bulunmuştur.

1476 Fatih Dönemi Defteri'nde İbrahim Bey mektubu ile mukarrer olduğu yalnız vakfiyesinin bulunmadığı kayıtlıdır²³⁵. 1483 Murad Çelebi defterinde ise Said-

²³⁰ Oral, a.g.m., s. 63, 64.

²³¹ A.Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)**, TTK, Ankara 1992, s. 89, 90.

²³² Erdoğan, “Vakıflar III”, s. 147.

²³³ Konyalı, a.g.e., s. 499.

²³⁴ Oral, a.g.m., s. 41, 42.

²³⁵ Uzluk, a.g.e., s. 16.

ili'ndeki vakfin mutasarrıfı Mevlânâ Mehmed bin Halil olup, Serrac Köyü ile Celal ve Tağrak mezraalarının öşürlerinden oluşan 940 akçe geliri olduğuna dair bilgi yer almaktadır²³⁶.

2.2.5. Türbe ve Mescid-i Emir Şah Bey

1483 ve 1500 yılı Vakıf defterlerinde Vakf-ı Türbe ve Mescid-i Emir Düşen şeklinde yazılan vakıf kurucusunu Konyalı, Turgutoğlu Emir Şah Bey ile ilişkilendirmiştir. Doğan Yörük bu vakfin 10 Recep 832/5 Nisan 1429 tarihinde Pir Hüseyin Bey tarafından kurulduğunu savunmaktadır. Buna delil olarak da Vakıflar Genel Müdürlüğü otomasyon sistemindeki bilgileri göstermektedir. Hâlbuki “Düşen” kelimesi başlangıçtan itibaren bütün tahrir defterlerinde aynı yazılmış olduğunu kendisi de söylemektedir²³⁷. Bu kelime 1476 defterinde Uzluk tarafından Emir-i İğdişan, 1483 Çelebi Defterinde Erdoğan tarafından Emir Şah olarak okunmuştur. Turgutoğlu olarak kabul edilen bu vakfin Gedegilas ve Fahrunnisa'da yerlerin zemin geliri toplamı 70 akçedir. Vakfin tasarrufu Veled-i Emir ve Ahmed isimlerinde iki kişiye bırakılmıştır²³⁸. 1501 senesi defterinde de vakfin geliri 164 akçedir²³⁹. Turgutoğlu ailesi için Emir Şah Bey önemli bir şahsiyettir. Camiler, Türbeler ve zaviyeler için bu kadar çok vakıfta bulunan Turgutoğlu ailesi neden cedit olan Emir Şah Bey ismini taşıyan türbe ve mescide vakıfta bulunmasın sorusu akla gelmektedir.

2.2.6. Anber Reis Câmii Vakfı

Yavuz Sultan dönemi sonrası defterlerinden olduğu düşünülen XVI. Yy. *Başlarında Karaman Vilâyeti Vakıfları* adlı eserde gayet açık bilgiler yer almaktadır. Defterde Turgutoğlu Pir Hüseyin/Hosun Bey'in camiye yenilediği ve cami için vakıflarda bulunduğu yazmaktadır. Bahsi geçen defterde caminin vakıflarına sonradan Pir Hüseyin Bey toplam 5.261 akçe geliri olan Said-iline tabi Bozok'ta geliri 3.491 akçe ve Kızılca'da geliri 1.770 akçe olan iki malikâneyi vakfetmiştir²⁴⁰. Konyalı, III. Murad defterindeki kaydı temel alarak caminin yelenilemesini önce Pir Hüseyin Bey'in 826/1422 yılında yaptığını sonra da Karaman Valisi Hüsrev Paşa'nın tamir

²³⁶ Erdoğan, “Vakıflar-I”, s. 151.

²³⁷ Yörük, 2017, s. 499, 500.

²³⁸ Erdoğan, “Vakıflar-II”, s. 102.

²³⁹ Yörük, 2017, s. 506.

²⁴⁰ Kahraman, **a.g.e.**, s. 102.

ettiğini söylemektedir²⁴¹. 1187/1773 tarihli bir arzda “*Medine-i Konyada vaki Turgudoğlu evladından Pir Hüseyin Bey’in bina eylediği Anber Reis Câmiine hatip olup...*” ifadesi yer almaktadır²⁴²(Ek-6). Buradan da anlaşılıyor ki Anber Reis Camisini Pir Hüseyin Bey yaptırmış ya da yenilemiştir.

2.2.7. Pir Hossun Bey Türbesi/Dâru’l-huffâz Vakfı

Vakfa ait her hangi bir yerde vakfiye ve ya sûretine ulaşamadık. F. Nafiz Uzluk’un hazırlamış olduğu *Fatih Dönemi Karaman Vakıf Defteri Fihristinde* vakıf ile ilgili olarak muhtelif bilgiler yer almaktadır. Uzluk, Hossun isminin Hüseyin olduğu, Türbenin Pir Hüseyin Bey’in vefatından önce yaptırıldığını söylemektedir. Vakfedilen yerler ise Çifte Ahi Murat Hamamı, Köşkkavak’ta yer, Hoşafçılar’da bakkal dükkânı, Karaüyük’te Doğan bağı yanında yerdir²⁴³. Aynı yerler Murad Çelebi Defteri’nde Pir Hossün Bey Dâru’l-huffâzı Vakfı olarak ifade edilmiş ve vakfın gelirlerinin 4.016 akçe olduğu yazılıdır²⁴⁴.

2.2.8. Zâviye-i mezbûre ve Çeşme-i Zâviye Vakfı

XVI. yüzyıl başlarında Karaman Vilâyeti Vakıf Defterinde, Turgutoğlu Pir Hüseyin Bey’in vakfettiği, toplam geliri 1.970 akçe olan Ilgın sınırında Göstere²⁴⁵ mezrası kayıtlıdır²⁴⁶. Yine Fatih Devri ve 1483 Murad Çelebi Defterlerinde Pir Hüseyin Bey’in isminin zikredilmediği vakf-ı Zaviye-i Kındani/Handani ve Çeşme vakfı olarak toplam gelirinin 1.420 akçe olduğu Ilgın’a tabi Göstere mezarının vakfedildiği görülmektedir. Vakıf gelirlerinin 2/3 zaviyeye ve 1/3 çeşmeye tahsis edilmiştir²⁴⁷. Muhtemelen bu iki vakıfta aynı olsa gerektir.

²⁴¹ Konyalı, **a.g.e.**, s. 232, 233.

²⁴² BOA, C.EV, 534/26951.

²⁴³ Uzluk, **a.g.e.**, s. 21.

²⁴⁴ Erdoğru, “Vakıflar-I”, s. 158.

²⁴⁵ Günümüzde Ilgına bağlı, 38° 11' 0" K, 32° 1' 57" D koordinatlarında yer alan bir mahalle.

²⁴⁶ Kahraman, **a.g.e.**, s. 256, 257.

²⁴⁷ Uzluk, **a.g.e.**, s. 50; Erdoğru, “Vakıflar III”, s. 146.

2.3. Ömer Bey'in Vakıf ve Vakfiyeleri

2.3.1. Ömer Bey Zaviye Vakfı

2.3.1.1. Ömer Bey Zaviye Vakfiye Süretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdü lillâhillezî vakafe fi yedi ecîrâtihî 'ukûle'n-nuhûli ve habese 'an-ihâtati melekûtihi efhâme'l-'ukûli ve'l-menkûl ma-dâmetü'l-hayrâti ve'l-hasenâti
2. bi'l-husûli ve's-salâtü 'alâ rasûlihi'n-nebiyyi'l-ümmyi'l-hâdi ilâ tarîki'l-mûsili ve ilâ cenâbi'l-'izzeti ve'l-makâmi'l-makbûli ve 'alâ âlihi ve eshâbihi
3. ellezîne yetlû kavlehü te'âlâ "ve mâ-Muhammedün illâ rasûl" veselekü meslekehü bi'l-kur'âni en-lâ-ye'be'l-usûle ve men-tebe'ahüm bi-ihsânin ilâ yevmin
4. lâ-zevâle ve lâ üfûl emmâ ba'dü fehâze'l-kitâbü binâhü savbün ev zâhıtâbin ma'nâhü müstetâbün yü'rabü mazmûnühü ve yünbi'ü meknûnühü 'an
5. zikri mâ enne'd-dünyâ ed-deniyete ma've'l-meniyyeti ve mesve'r-rediyeti fe'z-zekiyü'l-lebîb ve'l-fitani'l-edib men temesseke bi-habli'l-i'tisâmi
6. kable en yakribe 'urvete'l-'ömri mine'l-infisâmi ve nükeffirü enne'l-mâzî ğayrâtin yetedârakü min ba'di mühlisi'd-derekât ve yesta'iddü
7. li'l-huzûri fi hatîri'l-kudsi bi-civâri rabbi'l-'âlemîn ma'allezîne en'amellahü 'aleyhim minen-nebiyyîne ve's-sıddîkîne ve's-şühedâ ve's-sâlihîn
8. sümme lâ-şekke enne a'zame kurbânen ve ahsene zerî'aten yütekarrabü bihâ ilallahî'l-muîn bi-sadakatin yütesaddakü recâ'e'l-râciyeti ve füssira
9. ramkûl-muhtâcîn ve efdalü's-sadakâti mâ istemerra nef'uhâ mâ dâme ilâ hazâ'ini'l-makbûli rafe'ahâ feyecî'ü bihî zikrû sâhibihi ba'de
11. ma-sâre fâniyen 'alâ ma-kâle'n-nebiyyü'l-mühtâri ve habîbü'l-meliki'l-ğaffâr 'aleyhi salevâtüllâhi ma-te'âkabe'l-leylü ve'n-nehâr "ve leyse leke
12. min dünyake illâ mâ-ekelte fe-efneyte ev lebiste fe-ebleyte ev tesaddakte fe-ebkayte ve izâ mâte ibnü âdem inkata'a 'amelühü illâ 'an
13. selâsin veledün sâlihun yed'û lehü bi'l-hayri ve 'ilmün yüntefa'ü bihî ba'de mevtihi ve sadakatün câriyetün " ve hüve'l-vakfû'l-mü'ebbedi'l-mühalled semeratü'l-e'azzü'l-ecelli
14. li'l-hayri mine'l-emiri'l- mufahhami sâhibü'l-hayrâti ve'l-hasenâti el-med'uvvü Ömer Beg bin Hasan Beg et-Turğud Beg edamellâhü tevfikahü lemmâ nazara

15. ilâ zehâri fi'd-dünyâ vectehede küllü'l-ictihâdi ve em'âni'n-nazari bi-gayri'l-fü'âdi ve mütehakkakun "enne dare'l-âhirati lehiye'l-hayevânü lev kânü ya'lemûn"
16. benâ min ahlâsı mâlihi zâviyeten mübâreketen şerîfeten bi-nâziri'l-karyeti'l-ma'rûfeti bi-karyet-i Hâtûn min kura-yı vilâyet-i Sa'îd min a'mâli
17. Konya el-mahrüsetü'l-mahdûdü bi-mülki el-Hâc İbrâhîm kıbleten ve bi-mülki Kara Yusuf ğarben ve bitarîkin mine't-tarafeyni li-yekûne meskenen li's-sâdirîn
18. ve'l-vâridîn ve me'vâ lehüm vakfen 'alâ mesâlihîhim fevakafe eyzan ve sebele ve tesaddaka 'alâ mesâlihîhâ mâ-hüve lehü ve mülkühü ve biyedihî ve tahte
19. tasarrufihî ilâ sadakâti hâze'l-vakfi minhü ve zâlike cemî'ü'l-karyeti'l-mezkûr el-müntehiyetü hudûdühâ ile'l-hicri'l-mar'ûfi bi Say (okunmuyor)
20. ve ile't-tarîki'l-âti min karyeti Lâdik ve ila Göлтаş ve ile'l-Hân el-ma'rûf bi Hân-ı kâri ve ilâ Bereketçukuru
21. ve ilâ Yavşan Sırtı ve ila't- tarîki'z-zâhibi min fevkin 'an karye-i Kızılca ve ilâ mevzi'in yükâlü lehü Cevlek Sırtı ellezî
22. nahve tarafî'l-mağribi livâdi'l-Burhân ve ilâ Mihrab Sırtı ve ilâ Çal Tepesi ve ilâ Çıra Yeri ve ilâ tarîki'l-âti min karyeti
23. Karaismâ'il ez-zâhibetü bi'l-levmi (okunmuyor) ileyhi ve ile't-tarîki'l-âti min-karye-i Karasevinç ve ile't-tarîki'l-mültaki ile't-tariki'l-âti
24. min karyet-i Hâtun li'l-muhtetîn ve ilâ mevzi'i Kağnıbeli ve ila Kâfirçalı ve ilâ HasanNâ'ib Depesi ve ilâ fevki Sarıkaya ve ilâ
25. Cebrâ'il Depesi ve ilâ Sarıkaya el-mezbûr ve cemi'i kıt'atü'l-arâziyyeti's-sâlihâti li'l-harâseti'l-kâ'ineti bi-karyeti Zengi fi'l-vâki'ati
26. 'l-mezbûreti'l-müstağniyeti 'an-zikri'l-hudûdi ve't-ta'yîn li'l-iştihâri sümme bi arzi'l-emîri ve cemî'ül-mezre'ati'l-med'uvveti bi-Ortaviran
27. el-kâ'ineti sümme eyzan yentehî hudûdühâ min tarîki nahve kıbleti Cevlek Sırtı ellezî yüraddü 'alâ Küçükhüyük ve minhü 'alâ Sırtı
28. Emir Seyid ve minhü ilâ tarîki'l-âti min karyeti Kökes ve minhü ilâ Hicri'l-ma'rûf bi Göлтаş ve minhü ilâ Kızıldepe ve minhü
29. ilâ Bi'r-i İshak ve minhü ile Sırtı Yumak ve İbzâr ve minhü fevka'l-Kırat ile't-tarîki'l-âti min karyet-i Kökes ve Çeltük ve yakta'ü minhü
30. ve yentehî ilâ Sırtı Curanca min karyeti Kızılca ve Ortaviran ve yentehî ilâ taîriki karyeti Kızılca ellezî yüzhebü minhâ ilâ karyeti

31. Kara İsmâ'îl ve cemî'i'l-müzarati'l-ma'rûfeti bi-mezre'ati Ufaküyük ve Akçalar el-kâ'inetü eyzan sümme yentehî hudûdüha ilâ Hasan
32. na'ib Depe ve minhü yentehi ila Sarıkaya Depesi ila Cebrâ'il Depesi ve ilâ Saykaya ve ile't-tarîki'l-leti min karyeti Kara
33. sevinç ve yezhebü ila Lâdik ve minhü ilâ tarîki'l-âti min-karye-i Hâtun ve yüreddü 'alâ karyeti (okunmuyor) ve yezhebü ilâ Kağrı Beli
34. ve yentehî ilâ tarîki'z-zâhibi ilâ karyeti Kındıras ve minhü yentehî ile'l-Meyli ve minhü yentehî ilâ Hasanna'ib Depesi ve cemî'i't-tâhüneti
35. 'l-ma'rûfeti bi-tâhüneti Ömer Beg 'alâ merârın vâhidin el-kâ'ineti bi-karyeti Silind ma'a cemî'i'l- ârizâti'l- imâmiyeti ve âbü'l-eşcâr
36. mine'l-âti müsta'yinetün 'an-zikri'l-hudûdi li'l-iştihâri hünâke ve cemî-i semâniyete eshemün min aslı isnâ 'aşera sehmen mine'l-karyeti
37. 'l-müsemmâti bi-karyeti Silind ve İlyaslar min tevabi'i beldeti Akşehir hamiyetün 'ani'l-fehmi hudûdiha yentehî ilâ mevzî'in yükâlû lehû Yazur
38. çakıl ve ilâ mevzî'in yüsemma bi-Mucuk Gömüsü ve ilâ Kurdözü ve ile't-tarîki'l-meşhûr bi-Kocacık, Yuvalı ve ila Kocac
39. Sırtı ve ile'l-letî el-ma'rûf bi-Tolüyüğü ve ilâ mevzî'in yüsemma bi-Kızılağıl ve ile'l-hicri'l-ma'rûfi bi İblis kaya ve ilâ
40. mevzî'in yükâlû lehû ve 'ilelletî el-meşhûr bi Adadepe ve ile'l- cisri'l-meşhûr Şahan Mehmed köbrüsü yahmilühü
41. mâ li'l-küllî'l-mevkûfâti'l-mahdûdâti mine'l-hudûdi ve'l-hukûki ve't-tevâbi'i ve'l-levâhiki mine'l-eşcâri'l-müsmireti ve ğayrû'l-müsmireti
42. min eyyi nev'in kâne lâ yüsemme'l ahcâri'l-cevziyeti'l-kadîmiyyeti ve'l-ğâbiri't-tursât ve'l-mezâri'i ve'l-mesârihi ve me've
43. 'l-ağnâm ve ma'âşi'l-ibil ve'l- beyâdir ve'l-abâri ve'l-enhâri ve'l-mürtefi'ü ve'l-münhafizi ve'l-âmîru ve'l-ğâmîru min külli'l-vücûhi
44. dâhiletin ve hâricetin ve şartü'l-vâkıfî'l-mezkûr tekabbelallâhü hayratehü en-yeküne mefharu'l-meşâyihî ve's-salikiyne'l-ihvân el-med'uvvân bi-şeyh Turhân ve Durmuş ibnâ şeyh Turud mütevelliyeyni ve şeyhayn ve nâzireyni ma'an fi'z-zâviyeti
45. 'l-mestûreti kâ'imetün li'l-hıdmeti fihâ mâ-dâme hayyen ve ba'de ehadühümâ yekûnü ile'l-âhari mütevelliyen ve şeyhan ve nâzıran ve ba'dehumâ

46. yekûnü ebnâ'ühümâ ve ebnâ-i ebnâ-ü ebnâhümâ ve evlâdühüm ve evladü evlâdihim neslen ba'de neslin ve batnen ba'de batnin ve karnen ba'de
47. karnin ma-te'âkabü ve tenâselü el-eslahu fe'l-eslah el-ensebü fe'l-enseb ve ba'de'l-inkirâz ve'l-'iyâzübillâhi te'âlâ
48. yekûnü men ehtârehü'l-hâkimü's-şer'i's-şerîf bi-Konyati'l-mahrûseti min ehlihîmâ ve yekûnü sülüsü mâ-yahsülü mine'l-
49. mestûrâti ba'de'r-rakabeti ciheten littevliyeti ve's-şeyhati ve'n-nâzırati ve'l-bâki bi-yedi'l-mezbûr yüsrafü ile mesâlihi
50. l-fukarâ-i mine'l-vâridin ve'd-dârîn 'anha ve'l-mücâvirîn ve yetbahu fi'l-leyâlî's-şerîfeti ve'l-yevmeyni'l-mübârekeyni
51. mâ-hüve fihâ mine'l-halva ve'l-etâmeti'l-'aliyyeti ve'd-dühniyyeti'l-lahmiyyeti bi'l-erzi ve ğayrihimâ vakfen ve şarten sahayni
52. 'ala niheci's-şeri muhteviyen 'ala muktazi'l-aslı ve'l-fer'i câmi'an li's-şerâ'iti 'ales-sihhati ev yesdad hâliyen 'ani
53. 'l-mevâni'i ve'l-fesâdi bi-haysü lâ-yübâü velâ yûhebü ve lâ yürhenü ve lâ yürâsü illa en yuğniyellâhü'l-arza ve men-'aleyhâ
54. ve hüve hayrû'l-vârisin ve izâ tumiset -ya'nî harâb olursa- ez-zâviyetü'l-mestûreti el-iyâzü billâhi ve indereset âsârühümâ
55. vemtena'a îcâdühâ ve istihâle ikâmetühâ yüsrafü hâsilü'l-evkâfi biyedi's-şeyhi inşâ'e ve ilâ men-şâ'e min mesâlihi
56. fukarâ'i'l-müslimîn ve mesâkini'l-müvahhidîn mâ-dâmeti's-semâvâtü ve'l-arzu ve lâ yahillü li-ehadin nakzı hâze'l-vakfı ve lâ tağyiru
57. ve lâ tahvîlühü ve lâ ta'tîlühü femen-şere'a 'alâ fakdîn irtekabe'l-muharrem istevcebe'l-me'adü sümme fe'aleyhi la'netüllâhi ve'l-melâ'iketi
58. ve'n-nâsi ecma'în ilâ yevmiddîn ve ecrü'l-vâkıfı 'ale'l-cevâdi'l-kerîm yevme yekûmü'n-nâsü lirabbi'l-'âlemîn cerâ zâlike
59. ve hurrîre fi evâsiti rebi'i'l-evvel min şühûri sene seb'a ve 'işrîn ve semâni mi'etin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti evâil-i Rebî'il-evvel 827
60. şühüdü'l-hâl:
61. Şahid İsmâ'il bin 'Alî, Şahid Seyyid Hasan bin Hamza, Şahid Sadrullâh bin el-Hâc Sâlih, Şahid 'Alî bin 'Abdî ve Mehmed bin Mahmûd ve 'Alî bin Hüsâmeddîn

62. ve Hüseyin ibni Halil ve Hacı İbrâhîm bin Dâvûd ve Hasan bin Hacı Ahmed ve ‘Îsâ bin el-Hâc İbrâhîm ve Süleymân bin Mahmûd ve Emîr Velî

63. ve Yûsuf bin Fakih bin Toman ve Hamza Fakih bin ‘Ömer ve Hacı Emîrhân Sirri (Pirli) Şehid bi ma‘mûr el-mervî kâtib el-hâc Ahmed bin el-hâc Yahşi es-Sadri²⁴⁸ (Ek-9).

2.3.1.2. Ömer Bey Zaviye Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde iki adet Ömer Bey Zaviye Vakfiye sûreti bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijitale aktarılmış olan 582/1. defter, 235-127. sayfasındaki sûreti okuduk. Bu sûret 601. defter, 99. sayfasında bulunan vakfiye sûretine göre daha okunaklıdır. İki vakfiyede okunmuş ve karşılaştırılmıştır. Okunamayan çok fazla kelime bulunmamaktadır. Vakfiye daha önce Oral ve Aköz²⁴⁹ tarafından da okunmuş. Fakat hangi nüshanın okunduğunu bilmiyoruz. Sûreti yazan kişiden kaynaklı olduğunu düşündüğümüz bazı şahit isimlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Vakfiye sûretinin baş tarafında Konya kadıları Mehmed, İsa ve Mustafa’nın vakfiyeyi görüp tasdik ettiklerine dair şerh bulunmaktadır²⁵⁰. Diğer nüshada ise kadı isimleri İsa, Ahmed ve Mustafa’dır²⁵¹.

Vakfiye sûreti altmış üç satırdan oluşmaktadır. Sonradan kenar kısımlara izah edici veya açıklayıcı yer adları yazılmıştır. Satır sonları elektronik ortama aktarılırken net olarak aktarılmadığından kelimelerin ve harflerin okunmasında sıkıntı yaşanmıştır. Bu sıkıntı ister istemez tercüme yapmamızı menfi olarak etkilemiştir.

Mukaddime: İlk satırdan onaltıncı satıra kadar hamdele, salvele ile vakfin ehemmiyetine dair ayet ve hadisler zikredilmektedir. Daha sonra vâkıf “doğruluk, iyilik, anlayış ve hayır hasenat sahibi olan büyük komutan” ifadeleriyle övülerek Turgutlu olan Hasan oğlu Ömer Bey’in adı yazılıdır.

Asıl Metin: Bu kısımda Ömer Bey’in Said vilâyetine bağlı Hatun köyünde güzel bir zaviye yaptırdığı, zaviyenin masraflarının karşılanması içinde Hatun köyünde araziler vakfettiği yazmaktadır. Vakfin şartı: Hatun köyünün tamamını ve Saideli’ne bağlı Zengi köyünde ziraata elverişli bir kıta araziye, Orta-viran mezrasının

²⁴⁸ VGMA, d 582, s. 235/127.

²⁴⁹ Alaattin Aköz, “Turgutoğlu Ömer Bey Zaviyesi”, **Konya Ansiklopedisi**, C. 8, Konya 2015, s. 347-349.

²⁵⁰ VGMA, d 582/1, s. 127/235.

²⁵¹ VGMA, d 601, s. 99/189.

miri/bey arazisiyle birlikte hepsini, Silint köyünde değirmenin tamamını ve değirmen önündeki arazi ve ağaçları, Akşehir'e bağlı Silint ve İlyaslar köylerinin 8/12 sehmini vakfetmiştir. Ömer Bey, Şeyh Turgut evladından Şeyh Turhan ve Durmuş kardeşleri zâviyeye ve bu vakıflara sağlıkları müddetince müteveli, şeyh ve nazır tayin etmiştir. Onlardan birisi vefat ederse, sağ kalan diğeri bu vazifeleri ifa edecek, sonra onların evlâtlarından salih olanları nesilden nesile müteveli, şeyh ve nazır olacak, nesilden hiç kimse kalmazsa Konya kadısının görüşü ile ehil bir kimseye mütevellilik verilecektir. Vakıf gelirlerinin 1/3 i tevliyet, şeyhlik, nazırlık için ayrılmış olup vazife yerine getirildikten sonra alınacaktır. Geri kalanı da zâviyeye gelip giden fukaranın ve yakınlarının iaşesi için kullanılacak, mübarek gece ve günlerde helva, etli, yağlı ve pirinçli yemekler pişirilecektir.

Hâtıme: Vakfın doğruluğu ve dinî esaslara uygun olarak yapıldığı, hiçbir sûretle bozulmaması, bozanların suçlu olacaklarına dair beddu kısmı yer almaktadır. Elli dokuzuncu satırda vakfiye tarihi olarak Rebiülevvel 827/Haziran 1424 yazmaktadır. Altmışıncı satırdan sona kadar şahit olan Ali oğlu İsmail, Hamza oğlu Seyyit Hasan, Hacı Sâlih oğlu Sadrullah, Abdi oğlu Ali, Mahmud oğlu Mehmed, Hüsameddin oğlu Ali, Halil oğlu Hüseyin, Davud oğlu Hacı İbrahim, Hacı Ahmed oğlu Hasan, Hacı İbrahim oğlu İsa, Mahmud oğlu Süleyman, Emir Veli, Toman oğlu Fakih oğlu Yusuf, Ömer oğlu Hamza Fakih, Hacı Emirhan Sirri, Hacı Yahşi es-Sadrî oğlu kâtib Hacı Ahmed'in isimleri yazılıdır (Ek-10).

2.3.1.3. Ömer Bey Zaviye Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

Turgutoğlu şeceresi açısından 827/8-18 Haziran 1424 tarihli vakfiyenin banisi Hasan oğlu Ömer Bey Pir Hüseyin Bey'in torunu mu yoksa kardeşinin oğlunu meselesi önemlidir. Ömer Bey'in babası kabir taşında nevcivan-ı nâzenin olarak ifade edilen ve 16 Ramazan 812/22 Ocak 1410 senesinde şehit olan Hasan Bey midir, yoksa 846/1442 yılında Osmanlı ülkelerine akın yapan Hasan Bey midir?²⁵² Muhtemelen Hasan Bey, Alâeddin Ali Bey'in damadı, Ömer Bey'in babası ve II. İbrahim'in damadı olan Hasan Bey'in de dedesidir.

²⁵² Oral, s. 35, 36.

*Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi'nde*²⁵³ ve *Murad Çelebi Defteri'nde* bilgiler bulunmaktadır. “*Vilâyet-i Said'e bağlı Hatun Köyü'ndeki vakfın mutasarrıfı Şeyh Tacüddin'dir. Yıllık 7.295 akçe gelirin 1.210 akçesi Hatun Köyü'nün öşründen, 1.213 akçesi örfiyesinden, 1.905 akçesi Ak-şehir'e bağlı Silind ve İlyaslar köylerinden, 60 akçesi Said-ili'ne bağlı Ortaviranlar Mezraası'ndan, 600 akçesi Said-ili'nin Kökez Köyü'nden, 2.000 akçesi Karaman tuzluklarından, 1.500 akçesi Karaman vilâyeti Beytûlmâl'inden ve 20 akçesi de Zengi'deki zeminden elde edilmektedir*”²⁵⁴. XVI. yüzyıl başlarında ise vakfın toplam geliri 13.631 akçedir²⁵⁵.

Akşehir'e bağlı olan Silind(Selendos)²⁵⁶ ve İlyaslar günümüzde Doğanhisarı-Akşehir yolu üzerinde olup Doğanhisarı'nın Uncular ve İlyaslar mahalleleridir. 38° 12' 56" K, 31° 35' 09" D ve 38° 12' 08" K, 31°34' 21" D koordinatlarında yer alan bu iki mahallenin arası kuş uçuşu 1900 metredir. Said-iline bağlı Hatun günümüzde Kadınhanı merkezi, Zengi köyü ise 38° 14' 01" K, 32° 12' 03" D koordinatlarında bulunan Bakırınarı mahallesidir. Hatun ve Bakırınarı Mahallesi arası kuş uçuşu 8.355 m mesafe bulunmaktadır.

2.3.2. Vakf-ı Türbe-i Ömer Bey

1476 defterindeki kayda göre Ilgın'a tabii İldeş karyesindeki araziden 1.520 akça gelir kaydı vardır. Sonraki dönemlerdeki defterlerde Ömer Bey Türbe vakfı ile ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Türbenin kendi yaptırdığı Kadınhanı'nda bulunan zaviyede yer aldığı söylenilmektedir²⁵⁷.

2.4. Ahmed Bey bin Pir Hüseyin Bey Vakıfları

Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Bey'e ait üç adet vakıf bulunmaktadır. Bunlar İplikçi Câmii olarak bilinen Ebu'l- Fazl/İplikçi Câmii Vakfı, Türbe Vakfı ve Dâru'l-

²⁵³ Uzluk, **a.g.e.**, s. 23.

²⁵⁴ M. Akif Erdoğan “Vakıflar II”, s. 106.

²⁵⁵ Kahraman, **a.g.e.**, s. 112, 113.

²⁵⁶ Bizans Döneminde etkin olan özellikle de Selçukluların bölgeye hâkimiyetinin sağlanmasından sonra çok sık kullanılmıştır. Askeri/Hacılar Yolu üzerinde bulunan yerleşim yerlerinden biridir. Philomelion (Akşehir), Aghayit (Üçhüyük), Pisea (Reis), Silint (Uncular), (X-Doğanhisar), Ruus (Başköy), Kaballa? (Çiğil), Derbe (Derbent), ? (Kavaklı) ve İkonium (Konya). Bkz. A.Ahmed Tırpan, Okay Sütçüoğlu, “Doğanhisar'ın Tarihi Coğrafyası, Tyraion, Thymbriion, Hadrianapolis Adlarının Yanlış Lokalizasyonuna Dair Kanıtlar Ve Doğanhisar Antik Kent Dokusunun Tanımlanması”, **I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu (Bildiriler) 5-7 Ekim 2012**, Edt. Muhittin Tuş, Kenan Peker, Yunus Tarı, Konya 2013.

²⁵⁷ Yörük, 2017, s. 499.

huffâz Vakfı'dır. Vakıflardan ilk ikisinin Vakıflar Genel Müdürlüğünde vakfiye sûretleri bulunmaktadır.

2.4.1. Ebu'l-Fazl Câmii Vakfı ve Vakfiyesi

2.4.1.1. Ebu'l-Fazl Câmii Vakfı Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. El-hamdülillâhi el-vâkıfu 'alâ cemî'i'l-ümûr ve'l-ahvâl el-mütevellî bi-sermediyyetihi müstağnin 'an mürûri's-şühûr ve küdürî'd-dühûr lâ-yüdrükühü'z-zanûni
2. ve'l-evhâm ve in bâleğa kemâlühü ve mâ li-ehadin min sıfati'l-kemâli kemâlühü ve men tefekkera fi 'acâyibi sun'ihî emera'l-halka bi-tâ'atihi ve ezhara's-salaha
3. femen messehü'z-zurrü izâ de'âhü fercen ve ve'ade'l-cennete li-menittekiyehü ferahan eslaha men erâde ve ce'ale't-takvâ zâdehü ve ahzâ men-kefere fi ni'amihî
4. ve men şekera zâdehü fesübhâne men lâ-ya'lemü sivâhü emra ğadin ve hakikatün ma-fihî zîkun ma'îšetühü emra ğadin ve eşhedü en-lâ-ilâhe illallâhü
5. vahdehü lâ şerîke lehü şehâdeten yüskinü'l-ervâhu rahîküşerâbühâ ve eşhedü enne Muhammeden 'abdühü ve resûlühü ellezî zülâlün şerâbühü
6. ahyânâ ba'de mâ emâtenâ sünnete's-şühûdi ve'l-fazlati ahyânen sallelâhü te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve ashâbihi'l-mu'iniyne li-men tebe'a sünnetehü
7. ve'l-mağîşeyni'l-müktafi seniyyetehü emmâ ba'dü fekad bi enne ledâ külli zî 'aklin sedîdin ve ittefaha li-men el-ka's-sem'a ve hüve şehîdün enne'd-dünyâ
8. me've'l-meniyyetü ve mesve'z-zürriyyeti ve innehâ ve mâ fihâ fâniyetün ve'l-'âhîratü ve mâ fihâ bâkiyetün kemâ kâlellahü te'âlâ el-melikü'l-hallâkı
9. "mâ 'indeküm yenfezzü ve mâ 'indellâhi bâkin" fe'l-fevzü li-men yettehizü'd-dünyâ mevsikan ve 'ulime enne'l-bâtîle kâne zehûka ve teyakkane enne
10. 'l-'âcile ğanîmetühü ğabînetü 'amîmetün ve velîmetühü le'îmetühü elîmetün ve enne'l-'âcile 'arzatühü kehadîkatihî ebediyyetün ve ravzatühü marziyyetün sermediyyetün
11. ve müddetühü medîdetün bi'l-âsâl ve süddetühü sedîdetün bi'l-'amâli ve kabâ'ühü bekâ'ün ve edâmühü devâmün ve siyâbühü siyâbün ve müdâmühü müdâmün ve mürâdühü
12. murâdün ve'z-zillü fihi zalîlün ve ehyâ'ühü ahyâ'ün ve'l-halîlü fihi celîlün men-nâkase lehü bi's-sedâdi mâ tüvekkîşe bi'l-ğilâzı ve's-şidâdi

13. lemmâ kâne'd-dünya mezra'atü'l-âhîratü li-men yec'ale metâ ahâ zâden li me'âdihi ve lâ sebeben se'âdühü ve vesîletün lineyli mürâdihi ve min
14. ve min cümleti min hassahi'l-meliki'l-mennân bi't-tevkîfi ile'l-hayrâti ve'l-hasenât ve't-tezevvüdü lemmâ razzakahüllâhü te'âlâ liyevmin teşhassü
15. fihi'l-ebsâr ve lâ-necâte yevme izin bi'l-avâni ve'l-ensâr ve lâ yenfa'ü mâlün ve lâ cezîlün ve lâ menâlün 'azîm illâ men etellâhe bi-kalbin selîm
16. El-emîrû'l-mükerrerem ve'n-necîbü'l-müfehham mazharı âyâtî'l-lütfi ve'l-kerem mü'allâ erbâbî'l-hikmeti ve'l-hikemi müzellî eshâbî'l-'ilmi ve'l-'âlemi merci'un
17. erbâbî's-seyfi ve'l-kalem hâfîzi fûnûni'l-kemâlâti bi-ebvâbihâ ve fusûluha kâfilün mesâliha'l-'ibâdi kâmilü'l-îmân
18. ve'l-inkiyâdi ve'l-muhtassu bi-inâyeti'l-meliki'l-hallâk Ahmed Beg bin Turğud Beg el-ma'rûf bi-ebu'l-fazl basîrû'l-fü'âd
19. fî ahvâli seferin fihi't-takvâ hayru'z-zâdi ve'l-ihlâs ni'me'l-'attad ve yettakinü bi-hâzen-nazarı fi'l-âsari ve'l-a'lâm enne
20. küllü men-'amelihâ fânin ve yebkâ vechü rabbike zi'l-celâli ve'l-ikrâm ve 'alâ enne mâ kaddemethü'n-nefsü li-âharihâ yetesâdefü hayrahüm
21. ve mâ tükaddimû li-enfûsiküm min hayrin tecidühü 'indellâhi hüve hayran ve a'zamü ecran erâde en-yesleke mesleke'l-ebrârı ve yenharitü
22. fî süneni'l-ahyâr ve yüsebbilü fî sebîlillâhi te'âlâ hâlisi mâlihi ve yüveccihü li-vechillâhi te'âlâ a'lâ mahza menâlihi ve tefe'ele
23. mine'l-mushafi'l-kerîm el-mevzı'ı fi't-türbeti'l-mutahharati es-Sultân 'Alâ'üddîn el-kâ'ineti bi-medîneti'l-Konya el-mahmiyeti fe'etet lehü âyetün
24. mübeşşiratün li'l- müttekiyn bi-hüsn-i me'âb ve li'l-'âmiliyne bi-ecrin ğayri memnûn yevme'l-hısâbi sümme tefe'ele sâniyen minhü fe-etet âyetün kerîmetün vehiye
25. kavlıhü te'âlâ innellezîne âmenü ve 'amilü's-sâlihâti kânet lehüm cennâtü'l-firdevsi nüzüla fetekalkale bi-ennehü fi heva'l-ins
26. ve istâra li-mahvi mecâli meclisi'l-kudsi fekasade 'azîmetehü 'alâ en-ya'mele 'amelen lâ-yenkâtı'u mesûbâtihi ve yeteceddedü bite'âkabü
27. 'l-hıdemât sümme ennehü febüniyet evvelen bi-câmi'iş-şerîf muttasilen bi-medreseti Altunpa eş-şehîr bi-medreseti İplikci ve vuzı'a fihi sülüsühü

28. mushafün min-kelâmi'l-meliki'l-kadîr ba'de mâ-vakafe'l-küllî li'l-kırâ'ati fihi ve'l-hatîb ve'l-imam ve'l-kayyüm ve'd-devirhân
29. 'ale'l-vechi'l-âti zikrühü inşâallahü'l-'alimü'l-habîr sümme enne'l-vâkıfe el-vâkıfî 'alâ hakayıkı'l-ümûri ve'l-hayri'l-habîr
30. bi-müzayikin ve'l-ğurûri lemmâ ra'â hazâ'inü ni'amillâhi ledeyhi bi-tevliyetin mütekâsiratın ve celâ'ilü el-tâfihi ve a'tâfihi 'aleyhi mâtevâtireten
31. ve mütevâfireten ve 'alime enne'l-vâkıfe e'azzü nef'an bi'l-iddihâri fi'l-ma'âşî'l-'âcil ve ahsenü zıy'an li'l-itticâri fi'l-me'âdi'l-'âcili
32. iz hüve hasenetün tedümü fevâ'idühâ fi evlâhü ve yekümü 'avâyidihâ fi uhrâhu 'alâ-mâ-kâle habîbü'l-melikil-'allâm şefî'ül-müznibîn
33. yevme yü'hazü bi'n-nevâsi ve'l-akdâm 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm "izâ mâte ibnü âdeme inkata'a 'amelühü illâ 'an-selâsin 'ilmün yüntefe'ü bihi
34. ve veledün sâlihun yed'û lehü ve sadakatün câriyetün" elâ vehiye'l-vakfü vakafe ve habese ve sebele ve tesaddeka bi-sıdkı'n-niyyeti ve hulûsi
35. taviyyeti hâli mâ i'tebera's-şer'i'l-kavîm akvâlühü ve ef'âlühü fi mâ-'aleyhi ve mâ müttfefekun hâbizün li'âfeti'l-lisâni min-ğayri
36. vâsıtatin ve lâ tercümânin taleben minellâhi te'âla mâ-va'ade li-evliyâ'ihî mine'l-ecri ve's-sevâbi ve heraben mimmâ ve'ade bimâ i'tedela 'adâleten
37. mine'z-zecri ve'-ikâbı "yevme yüczâ küllü nefsin mâ-kesebet lâ-zulme'l-yevm innallâhe serî'u'l-hisâb" cümletün mâ-zükirâ fihi ve hakkahü
38. ve mülkehü ve bi-yedihi ve kabzatihi ve tahte tasarrufihi ve havziyyetihi ilâ en sadera 'anhü hâze'l-vakfü'l-meşrû' siyyemâ hüve'l-makarrü fi'd-defteri
39. 's-sultani bi'l-usûli ve'l-fürü'i ve zâlike kâtıbetü'l-karyetü'l-müsemmâti bi-karye-i Absarı(İbsara) et-tâbi'i bi Sa'id-ili min muzâfâti
40. 'l-Konyati'l-mahmiyyeti'l-mahdûdi bi-hudûdi'l-mu'ayyeneti'l-haddü'l-evveli yentehî şimâlen bi Tohumu Yenicekaya ve temâmihâ Karbendî sümme
41. ilâ nehri Çeltük sümme ila cisri mermeri'l-haddü's-sâni yentehî ğarben bi tohumu karye-i Çeltük ve temâmühâ yentehî bi'l-haceri'l-esfarı
42. sümme yentehî bi-Yassıdepe sümme bi tohumu Köşk sümme yentehî bi-Kamışlıöz sümme yentehî bi Yavşan Sırtı sümme bi tohumu Kızılca el-haddü
43. 's-sâlisü yentehî kıbleten karye-i Zengi ve temâmühâ yentehî bi't-tarîki'l-a'zami'l-meşhûr bi-tariki Kantarcı sümme yentehi Taş

44. köprü sümme ilâ yentehî el-ma'rûf Biciklidere sümme ile'l-âsiyâbi'l-meşhûr bi-Homaklı sümme yentehî ile'l-hicri'l-ma'rûf el-meşhûr Parmaklı
45. el-haddü'r-rabi'i yentehî şarken bi tohumu âsiyâb-ı Kâfir ve tamâmühâ yentehî ilâ tarîki'l-'âmm yeci'ü bi-karye-i Zengi ile'l-haceri'l-asğari sümme yentehî'l-mezkûr
46. bi-Karbendî ve bi-karyeti Maydos tâbi'i Zengicek el-mahdûd bi-hudûdi'l-mü'ayyenetî'l-haddü'l-evveli kıbleten Suvarıktan Aksarây nâm
47. kasabasına giden tarîk canibinde vaki' Serdan/Servân kafaya müntehi'l-haddü's-sâni şarken Eski-il kaşı demek ile ma'rûf
48. kaşın üzerinde vâki Hoca 'Alî nâm kimesnenin tarlasına müntehî olduğu yerden kaş-ı mezbûr üzerinden Koca
49. cıklı demekle ma'rûf Kuru çaya varub Hâtırşâh kuyusundan Kösdek nam mevzı'a müntehî'l-haddüs-salisi şimâlen
50. İsrâ'îl ve Hâcî Şahbalı nâm mevzı'dan tarîk-i 'âmm müntehi'l-haddü'r-râbi'i ğarben Suvarık sınırına müntehîdür ve cemi'i-l-karyeteyni
51. 'l-mahdüdeteyni'l-müştemileteyni'l-mezkûreteyn bi-cümleti hudûdihimâ ve hukûkihimâ ve tarâ'ikihimâ ve merâfikihimâ ve kürûmühümâ ve arâzihimâ ve devrihimâ
52. ve büyûtihimâ ve külli hakkı hüve lehümâ 'alâ hizmeti'l-câmi'i'ş-şerîfi'l-mezkûr sümme yekûnü muhassûlâtî'l-vakfi'l-mezbûreteyn taksîmün fi yedi'l-mütevelli
53. 'alâ mesâlihi'l-fukarâ-i mine'l-hatîb ve'l-imâm ve'l-kayyüm ve ser-mahfel ve devirhân ve'l-mü'ezzin ve'l-mü'arrif mimmâ 'aynihi 'alâ mâ-şurıta
54. sümme şartü'l-vâkıfî'l-müşârü ileyh ce'alellâhü emâlehü 'ayyenehu mezîdeten en-yekûne cümle devirhân el-mezbûreteyni 'alâ isneyni neferen mine'l-huffâzi
55. ve'l-müceddidîne'l-mütverri'yn ellezîne hüm bi-libasi't-takvâ mütezzerri'yn fe-in lem yûced mine'l-huffâzi ve ehli't-tecvîd femine'l-'ulemâ'i'l-lezîne yakdirûne
56. 'ale'l-kırâ'ati bi't-tertil ve't-tecvîd bi-haysü lâ yahillü'l-ma'nâ ve yekûnü mâ-'uyyine lehüm mine'l-vakfi ve en yekûne'l-hatîbi ve'l-imâm ekberü sinnen
57. ve ahsenü 'ilmen ve'l-kayyim ve'l-câmi'i'ş-şerîfi'l-mezkûr ellezî yakûmü bihizmeti'l-kırâ'eti ve bi-hıfzihi'l-mushafi'ş-şerîfeti'l-mezkûreti ve yeferrikuha
58. Li'l-kurra 'inde'l-kırâ'ati fi külli senetin mi'etey dirhemini ve'l-imâm ve'l-câmi'i fi külli senetin mi'etü dirhemini ve'l-hatîb fi külli senetin mi'etü dirhemini ve liküllü

59. vâhidin min devirhâni'l-mezkûrîn fî külli şehrin 'aşera derâhime râyiceten ve en yekûne ser-mahfel fî külli şehrin hamsîne dirhemen ve en yekûne'l-mü'ezzinü
60. 'l-'örf bikülli vâhidin minhüma fî külli yevmin dirhemen vâhidin ve'r-rakabetü mükeaddemetün 'alâ vezâ'ifihim ve hısâsihim cem'an fe-yusrifü ileyhâ min
61. el-hâsılı fî yedi'l-mütevellî ve min şerâ'itihi en-yekûne 'azlû'l-mürtezakati ve nasbühüm fî yedi'l-mütevellî ve en-lâ ye'zilû illâ ba'de'l-istihkâki
62. şer'an bi'l-'azli bi-ma'rifeti'l-kâdî vakfen sahîhan şer'iyyen mü'ebbeden ve habsen sarîhan mer'iyyen mühalleden 'alâ nüheci'ş-şer'i hâviyen mükteza
63. 'l-hükmi hâliyen 'ale'l-mevâni'i'l-kâdihati câmi'an eş-şerâ'iti's-sıhhati lâ-yenkuzühü mürûrû'l-eyyâmi ve yenkuzühü kürûrû'ş-şühûri ve'l-avâmi
64. ilâ en yerisellâhü'l-arza ve men-'aleyhâ ve hüve hayrû'l-vârisîn lâ-yehillü li-ehadin femin-yü'min billâhi ve rasûlihi ve'l-yevmi'l-âhiri min halîfetin
65. ve sultânin ve melikin ve vezîrin ve kuzât ve vâlî ve re'is ve 'amîd ve şeyh ve müftî ve muhtesib velâ li-ehadin mine'n-nâsi kâtıbeten ve tarra'e
66. nakz-ı hâzel-vakfî ve lâ tağyîrihi ve lâ tahvîlihi ve tebdîlihi femin se'a fî tahrîfihi 'an-aslihi'l-mü'eyyedi ve teğallebe fî nakzihi bi-şarti'l-mü'ekkeki
67. fekad irtikâbe'l-Müharrem vestevcebe ismen sümme 'aleyhi cevâbühü 'inde'l-meliki'l-cebbâri yevme lâ-yenfa'ü'z-zâlimîne ma'zeratehüm ve lehümü'l-la'netü ve lehüm
68. sû'ü'd-dari ve men ictehede fî bekâ-i asli ve tevekkare 'ulüvvetehu ve sarafe mahsûlehü ilâ mesârifihî ve mühimmâtihi ce'alellâhü mine's-sü'adâ'i ve'l-makbûliyn
69. ve haşerahü ma'a'l-evliyâ-i ve's-sıddikiyn ve hasüne ülä'ike refikan ve vakafehü limen yuhıbbühü ve yerziyehü tevfikân ve 'alâ cem'i mâ harrarune bihi
70. ve setara vaka'a'l-hükmü ve'l-işhâd vettahrir 'alâ ru'si'ş-şühhâd fî evâ'ili'ş-şehri Zi'l-kâ'de sene erbe'a ve selâsîne ve semâni mi'etin
71. şühüdü'l-hal: Şemseddîn Ahmed Çelebi bin Mahmûd ve Mehmed Çelebi, Seydî Nazırî Mi'mâr bin 'Abdurrahman, Eş-şehîd Lütfî bin el-hâc Mehmed bin Mustafa ve İlyas Hâs Paşayâ bin Hasan, (silik) bin Hayreddîn
72. Ahmed bin Hamza el-ma'rûf bi-ibni'd-derâr ve Celâl bin Hüsam el-meşhûr bi-ibni Karatay, Hasan bin el-Vehbi el-Hâfız, İshak bin Ahmed el-Vefâyî, Ahmed bin 'Îsâ el-ma'rûf bi-ibni Şûrâ

73. Abdurrahim bin (silik), Mustafa bin (silik), Kâtib Bâli bin Hüseyin ve ğayrühüm²⁵⁸(Ek-11).

2.4.1.2. Ebu'l-Fazl Câmii Vakfı Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi

1-10 Zi'l-ka'de 834/11-21 Temmuz 1431 tarihinde yazılan vakiye sûreti yetmiş üç satırdan oluşmaktadır. Arapça olan vakfiyenin kırkaltıncı satırı ile ellinci satırı arası Türkçe yazılmıştır. Kadızâde el-Hâc Mehmed Emîn Efendi tarafından görülmüş ve aslına uygun olduğu onaylanmıştır.

Sûreti yazan kişiden kaynaklı okunmasında güçlük çekilen kelimeler yer almaktadır. Bazı kelimeler şahit isimlerinde olduğu gibi zamanla silinmiştir. Bundan dolayı tercüme esnasında sıkıntı çekilmiştir. Sûrette sonradan yazılmış ifadeler yer almaktadır. On sekizinci satırda “el-ma'rûf bi-ebu'l-fazl” ifadesinden sonra kenara üç satırlık kayıt çıkmıştır. Burda Ahmed Bey'in “Mehmed bin Abdurrezzak” ismiyle anıldığı yazmaktadır. Konyalı, böyle bir şeyin imkânsız olduğunu, vakfiyenin tahrif edildiğini söylemektedir. Çünkü bu vakıf Fatih dönemi, Murad Çelebi ve sonraki defterlerde “*Ebu'l-fazl demekle anılan Ahmed Bey Cami'i Vakfı*” ve ya “*Vakf-ı Câmii'-i Ebi'l-fazl nâm-ı diğer Câmii'-i Ahmed Bey*” şeklinde yazılalmış, “Mehmed bin Abdurrezzak” ifadesi yer almamıştır²⁵⁹.

Mukaddime: On beşinci satıra kadar hamdele, salvele, kelime-i şehadet, hayır yapmanın önemi ve dünyanın geçici olduğuna dair ayet ve hadis kaynaklı ifadeler yer almaktadır. Ebu'l-Fazl olarak bilinen Turgutoğlu Ahmed Bey'in vakfiyeyi yaptırmasına sebep olan istihare konusu anlatılmıştır.

Asıl Metin: Said-iline bağlı Apsarı/İbsara²⁶⁰ köyündeki vakıf yerlerinin sınırları ifade edilmiştir. Daha sonra Ebu'l-Fazl/İplikçi Câmii için görevlendirilen devirhan²⁶¹, imam, hatip ve müezzine vakıf gelirlerinden müteveli tarafından verilecek miktar belirtilmiştir. Görevlilerin mütevellilerin kararı ile hakları ödendikten sonra görevden alınabileceği de yazmaktadır.

²⁵⁸ VGMA, d 582, s. 127/236.

²⁵⁹ Konyalı, a.g.e., s. 279.

²⁶⁰ Konyalı, İbsara, Oral ise Apsarı olarak okumuştur. bkz. Konyalı, a.g.e., s. 280; Oral, a.g.m, s. 40.

²⁶¹ “*Vâkıfın şartı gereği Cuma veya belirlenen herhangi bir gün öğle namazlarından evvel Mülk sûresi veya başka bir sûre-i şerife okuyan zattır. Devir ve teselsül sûretiyle okunmak mülhazasıyla buna devirhânlık denmiştir. Sûrelerin okunmasını müteakip vakıflara ve genellikle mü'min ve mü'minâta Allah'tan mağfiret ve selâmet niyaz olunur.*” Bkz. <https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-kayıtlari/vakif-deyimleri-ve-terimleri-sozluğu> (18.03.2019).

Hâtime: Altmış ikinci satırdan itibaren “*Allah ve resulüne ve ahiret gününe inanan hiçbir kimse sultan, melik, vezir, kadı, vali, reis, şeyh, müftü, muhtesip bile olsalar bu vakfın şartları değiştirilemez, tebdil ve tağyir olunmaz*” şeklinde vakfın bozulamayacağı ifade edilmiştir. Beddua kısmında “Aslımı korumaya çalışıp gelirlerini koruyarak ihtiyaçlarına ve mühim yerlerine harcarsa Allah onu mesut ve makbul kişilerden eyler ve evliyalar, sıddıklar ile beraber haşrolunur. Bunlar ne güzel arkadaşlırlar, onlar orayı sevip hoşnut olurlar” şeklinde de vakfi koruyana, harcamalarına dikkat edene hayır dua edilmektedir. Son dört satırda vakfın tarihi olan Zilkade 834/Temmuz 1431 ile on dörtten fazla şahidin ismi yazmaktadır (Ek-12).

2.4.1.3. Ebu'l-Fazl Câmii Vakfı Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

1-10 Zi'l-ka'de 834/11-21 Temmuz 1431 tarihli vakfiyeden anlaşıldığına göre Turgutoğlu Ahmed Bey, Ebu'l-fazl olarak anılmaktadır. Aynı ifade Karaman Vilâyeti Vakıf Kayıtlarında da geçmektedir. Ahmed Bey, bahsi geçen camiyi yaptırmamış 1430/1431 yılında ihya etmiştir. Çünkü İplikçi Câmii 1201 yılında Tebrizli Ebu'l-Fazl Abdü'l-Cabbar tarafından yaptırılmıştır. Ahmed Bey bu camiyi yenileyen üçüncü kişidir²⁶².

Vakfedilen Said-iline bağlı olan Absarı²⁶³ köyünün vakıf gelirleri 1476 yılında Maydos, Zengicek, Absarı, Bezzazistan'da dükkânlar, camiye bitişik dükkânlar, Dükkân yerlerinin mukata'ası, Hocacihan'da bir kıta bağdan elde edilen toplam gelir 5.232 akçedir²⁶⁴. 1483 Murad Çelebi Defteri'nde ise toplam gelir 1.731 akçe olup, bunun 990 akçesi Absarı Köyü'nün öşründen, 677 akçesi dükkândan, 64 akçesi de zemin gelirlerinden oluşmaktadır²⁶⁵. 1501 yılında elde edilen gelir ise 2.804 akçedir.

Günümüzde Absarı köyü Sarayönü'nde ve 38° 17' 09" K, 32° 19' 25" D koordinatlarında yer alan Değirmenli köyüdür. 1721-1727 yılları arasında Kadınhanı ve çevresi eşkıya saldırıları nedeniyle boşalmıştır. Boşalan yerlerin bazılarında devlet

²⁶² Konyalı, a.g.e., s. 275, 276.

²⁶³ 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) I, s. 66.

²⁶⁴ Uzluk, a.g.e., s. 15.

²⁶⁵ Erdoğan, “Vakıflar-I”, s. 148, 149.

tarafından Türkmenler yerleştirilmiş, bazıları zamanla kaybolup gitmiş ya da isimleri değişmiştir²⁶⁶.

2.4.2. Türbe-i Ahmed Bey Vakfı ve Vakfiyesi

2.4.2.1. Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. El-hamdü lillahi hakka hamdihi ve's-salâtü 'alâ nebiyyihi. Emmâ ba'dü fe'inne'd-dünyâ dâru'l-mirâr ve lehü ribhühâ semûmün ve sürûrühâ yemûmün şerâbüha serâbün
2. ve 'imrânühâ harâbün kesîruhâ kalîlün ve hudâ'üha tavîlün mâ irtezâ billahi te'âla l-ibâde muzırran bel ce'alehâ lehüm mümeyyüzü men yezîlü minhâ
3. yesîran hasadün fi'l-âhirati kesîran ve men itme'enneta bihâ hasîrün ve men rağabe anha zafera lâ ruknün ilâ ye'ude sürûran ve lâ miskînen
4. illâ ğurûrâ te'avvüzen elfe fevzen lem yerzukhü mâlen nafakatühü fi rızallahi te'âlâ 'annâ tehâllen bâhet "liyevmin teşhasü fihi
5. l-ebşârü" ve temsîkün li-kavlihi "alimet kelimetin mâ-'indeküm ve mâ 'indellahi bâk" ve seyyidü şefî'in liyevmi mefhari'l-verâ
6. hayrün ve meşiyün 'ale'l-ğayri en-nebiyyü'l-ümmiyi'l-'arabiyyi sallellehü 'aleyhi ve sellem "leyse min dünyâke illâ mâ-ekelte fe efneyte
7. ev lebiste fe-ebleyte ev tesaddakte fe-ebkayte" ve yekûlü 'aleyhi selâmün "iza mâte ibnü âdeme inkata'a 'amelühü illâ min-an selâsin
8. veledün sâlihun yed'û lehü ve 'ilmün yüntefe'ü bihî ba'de mevtihi ve sadakatün câriyetün" enne'l-emîre'l-kebîr ze'l-kadri'l-hatîr mevâlihavâli kehfe
9. l-me'âli mümehhidü kavâ'idi'l- hayrât ve müşeyyidü'l-erkâni'l-hayrât mu'înü'l-İslâm
10. ve'l-müslimîn Ahmed Beg ibni el-merhûm es-sa'id eş-şehîd el-atîk ilâ rahmetillahi'l-mecîd
11. bin Hüseyin Beg ibni'l-merhûm el-mebrûr Emîr Şah Beg dâme 'ömrühü ve rahime li-'adlihi lemmâ nazara hâle tasarrufâtihî

²⁶⁶Ahmet Şeref Ceran, "Osmanlı Dönemi 1317/1899 Yılı Nüfus Esas Defterine Göre Saiteli (Kadınhanı) Nahiyesi Merkezinin Sosyo-Kültürel Yapısı", **Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999**, (Yayına Haz.: Alaattin Aköz- Bayram Ürekli- Ruhi Özcan), Konya: Selçuk Üniversitesi Yay., 2000, s. 725.

12. es-seniyyeti ve havâlin bi-'aynin 'â'idin el-kavliyyeti ve'l-fi'liyyeti ilâ zehârifî'd-dünya'd-deniyyeti ve emânen-nazarı bi-'ayni'l-fuâdi
13. ve ilmün lehü men i'temede 'aleyhâ feke'ennehü ye'ışü 'alâ mâ'in cârin ve men yerkenü ileyhâ fekad yûtanü 'alâ "Şefâ cürufin
14. hârin" ve yetahakkaku lehü "dâru'l-âhirati lehiye'l-hayevâni lev kânü ya'lemûn" vakafe ve habese ve hallede ve tesaddekat 'indellâhi
15. 'akîdeten ve tâyireten tâyi'aten er-râğibü hâlisaten livechillâhi ve taleben li-merzâtihi cemî'imâ kad vakafe min emlâkihi vâcibün
16. mâ-kâne ileyha nutkühü fesîhun ve kavlühü sarîhun vaktün lehü kânet sahîhate'l-'akli ve'l-beden ha'izetü'l-emni ve't-tasarruf
17. kâmilete'l-evsafi bile'li-ukûdi's-şer'iyyeti ve'l-idâmâti's-sem'iyyeti tekarrüben ilallâhi sübhânehü ve te'âlâ ve tekaddes bi mücârâtihi
18. ve inkârâtihi 'aleyh ve zâlike bi cemî'il-karyeti'l-med'uvveti bi Maydos ma'a mezra'ati'l-müsemâmîti bi Haydos el-müttasileti
19. bihâ el-kâ'ineteyni bi-vilâyeti Zengicek min tevabi'i Konya el-mahdûdeyni et-Tahum min Sığaruk ve't-tarîki
20. ve Keskes şarkiiyyen ilâ Saray Beg Hacı şimalen ve't-tarîku ğarbiyyen ve bi-cem'i't-tahûneti'd-dâ'ireti 'alâ selâsi
21. medâri'l-kâ'ineti bi-zâhiri'l-medîneti'l-mezkûreti bi-vâdi'l-Merâm el-mahdûdeti bi'l-cebeli mine't-arafeyni kibleyen
22. ve şimâliyen ve bi'l-vakfi'l-mensûbi ilâ Kâdî Hürrem Şah şarkiiyyen ve bi-mülki's-Seydî Ahmed ğarbiyyen ve bi-cümleti
23. mâ li'l-karyeteyni el-mahdûteyni ve li't-tahûneti'l-mezkûreti küllü'l-hudûd ve'l-hukûk ve's-şamil ve'l-lev'ahikü ve't-tarâ'ikü
24. ve'l-merâfikı mine'l-arâziyyi ve meniyya ve'l-mezre'âti ve mevâzi'i'l-'âdi ve matârihi's-salâb ve'l-büyûti ve'l-mesâkini ve'l-merâ'î
25. ve's-sehli ve'l-harîr ve'l-ilâli ve'l-vehâdi ve küllü vücühün lehüm dâhilün fihim ve hâricün 'alâ binâyeteyi'l-vücûhi ve'l-âsiyâb 'alâ
26. mesâlihi'l-beriyyeti elletî benâha'l-vâkıfı bin Hüseyin Beg el-mezkûr mü'eyyidüllâhü minhü fi zâhiri'l-medîneti'l-mezbûreti bi-'izzeti
27. rabbihi kutbü'l-meşâyihî ve'l-'ârifîyn eş-Şeyhü'l-kebîr şeyh Sadreddîn el-Konevî rahmetüllâhi 'aleyhi el-müstağnin 'ani

28. t-tahdîdi li şöhretiha bi-mekâniha sümme se‘ade emrû’t-tevliyeti li-veledihi min-sulbuhî’l-emîri’l-a‘zam ve nâzımün li’s-seyfi ve’l-‘ilmi câmi‘ü
29. esnâfi’l-kerem mehâfili mesâlihi’l-ümemi el-med‘uvvü Sırı Beg tâlibhân/tâlibgâh ve hâzel evlâdü ve evlâdü evlâdi evlâd
30. batnen ba‘de batnin ve neslen ba‘de neslin fe in inkarazû bi-haysü lem-yebka minhüm tekûnü eminü’t-tevliyeti fi evkâfi’l-mezkûreti
31. meftûhan ilâ dâri’l-hâkimi’l-medîneti’l-mes‘ûdeti ve şartü’l-vâkıfı eyzan tekabbelellâhü hayrâtehü en yekûne
32. Seb‘ate enfüsin mine’l-huffâz ve’l-kurâ‘ü’l-mücevvidiyn bi lâ rahvetin ile’t-tevliyeti’l-mestûrati ve yekra‘ûne
33. külle vâhidin minhüm külle yevmin cüz‘ün vâhidün min kelâmi’l-azîzillahi’l-mecîd ve se‘â erbâbü’l-karyeti’l-mezkûrati mine’l-huffâzı ve’l-hâzırîn
34. vakte hatmi kelâmillâhi te‘âlâ en- yetevvehhenû ilallâhi’l-azîzi’l-mecid ve yed‘û li’l-vâkıfı tekâbbülü hayrâtihi ve yestağfirû lehu
35. ve lâ ye’tihi vâhidün min hâzırıyne ve licemî‘i’l-mü‘minîne ‘âmmeten ve şartü’l-vâkıfı eyzan evveliyyeten bivakfiyetihi en-yec‘ale’l-mütevellî
36. mâ-hasale mine’l-evkâfi’l-mestûreti seb‘ate eczâ’in südise bihâ bi-tâmmetihi en yeşrate’l-vâkıfı fe-ehrace’l-vâkıfı tekabbelallâhü
37. cemî‘a zâlike ‘an-yedihi ve ezâle mülkühü ‘anhü ve ce‘alehü ‘inde (okunmuyor) müeyyideten fâte inne sühûmeti’t-tezyîdi’l-mezbûreti
38. bi-haysü la-yümkinü i‘âdetühâ yekûnü vakfen ‘ale’l-fukarâ’i’l-müslîmin ve mesâkini’l-müvahhidiyn vakfen mü‘eyyiden mühalleden ev en ğayyera
39. li‘ademi’l-kuzâti ve’l-hukkâmi ve’l-ümera ve’l-vülât ve gayruhüm fe la‘netüllâhi ve’l-melâ’iketi ve’n-nâsi ecma‘iyn velâ yetekabbelüllâhü
40. mutasarrifen velâ ‘adlün velâ merazan velâ fi‘lin ve birrun lehu men makahat le‘usen ve men ğinâ’ihi fakran ve min basarahü ‘amyen ve ve sehika
41. hememen ve’l-vâkıfı’l-mezkûri yetekabbelellâhü minhü ve’l-vakfü ‘aleyhim bimâ kevnihî yevme’l-kıyâmeti ‘inde ahkemi’l-hâkimi”
42. yevme yu‘azzu’z-zâlimi ‘alâ yedeyhi ve yekûlü’l-kâfiru yâ leyteni küntü türâbâ” “yevme lâ-yenfe‘u mâlün ve lâ benûn illâ men
43. etellâhe bi-kalbin selîm” fe’l-yecidü müferrikı ilâ hâze’l-vakfi şedîden ev fesâdin min (okunmuyor)

44. ve seyyidühâ varakaten “yevme yeravnehâ tezhelü küllü murzi‘atün ‘ammâ erza‘at ve teza‘u küllü zâti hamlin
45. hamlehâ ve tera’n- nâse sükârâ ve mâ hüm bi-sükârâ ve lâ kinne ‘azâbellahi şedîd
46. Femen yübeddilü ba‘demâ semi‘ahü fe innema ismühü ‘alellezîne yübeddilünehü innallahe semî‘un ‘alîm ve ecrü’l-vâkıfı ‘alellâhi fihâ emniyetün
47. ve rahmetün innallâhe lâ-yüzî‘ü ecrâ’l-muhsiniyn ve hükmü hücceti haze’l-vakfu ve nezzârühü ve cevvăzühü ve sürûfuhu ba‘dema
48. vecede zuhûrû’l-lüzûmi mine’l-vâkıfı ve’l-mütevelli (okunmuyor) vâkıfı’l-hükmi min hükkâmi’l-müslimiyn mevekki‘a
49. a‘le’l-vakfiyyeti vakfiyyetüllâhi lima yecibü ve raziye (okunmuyor) inkızâ-i
50. ve vecebe ‘alâ ihtilâfi ‘ulemâi’l-müslimiyn ve eimmeti’l-müctehidin rızvânüllahi ‘aleyhim ecma‘în
51. ve eşhedü ‘alâ hükmi min (okunmuyor) meclisin (okunmuyor) ve’t-tükâti ve’l-ümenâi ve’l-âyât fehüm Mevlânâ
52. İbrâhîm Fakih ibni Kemâle’d-dîn ve Mevlânâ Hasan Fakih bin Hacı ‘Îsâ ve cemî‘i mâ-fihî mine’l- hâkimi ve’l-işhâdi
53. Ve’t-tahrîr fi’l-yevmi-ihde’s-sâmîni(yanlış yazılmış olmalı) min şehri’l-muharremi’l-harâmi el-vâki‘u min şühûri sene hamsîn isneteyn (yanlış yazılmış olmalı)
54. ve semane mi’etin el-hicreti’n-nebeviyye hilâliye ve’l-hamdülillahi vahdehü ve-s’salâtü ‘alâ min en-nebiyyi ba‘dehü
55. min şühûdi’l-mazmûn: İbrâhîm Mahmûd, Mevlânâ eş-şeyh Mehmed Mes‘ud, Mevlânâ Durmuş Fakih, Emir bin Mahmûd, Ebubekir bin Mahmûd el-Fakih, Hükmü’l-vaz‘ ketebehü kâtip el-asil,
56. İbrâhîm Mahmûd, okunmuyor Mes‘ûd, Emir bin Mahmûd, el-Zeber İbrahim, Yûsuf Dâvud, Mezid ‘Alî²⁶⁷(Ek-13 ve Ek-13a).

²⁶⁷ VGMA, d 2176, 124, 125/236, 237.

2.4.2.2. Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde bir adet Ahmed Bey Türbe Vakfiyesi bulunmaktadır²⁶⁸. Konyalı, Konya Vakıflar Müdürlüğü'nde bir sûretinin de olduğunu söylemektedir²⁶⁹. Konya Kadısı Hamza bin el-hâc Âsım tarafından görülüp uygunluğu kabul edildiği ifade edilmektedir.

Vakfiye sûretinde kâtipden kaynaklanan yazım yanlışları ve bazı düzeltmeler bulunmaktadır. Bazı harf ve kelimeler açık yazılmadığı için okunmasında güçlük çekilmiştir. Bu durum da tercümeyle oldukça zorlaştırmıştır. Bu nedenle kelime bağlantılarında kopukluk olan birkaç cümle tercüme edilememiştir. Vakfiye sûreti şahitlerin ismiyle birlikte elli altı satırdan müteşekkildir.

Mukaddime: İlk sekiz satırda hamdele, salvele ve vakfın ehemmiyetine dair hadis-i şerif yer almaktadır. Onuncu satırdan itibaren vâkıfın adı Emir Şah Bey oğlu şehit merhum Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Bey'in adı övgülerle yazılmıştır. Sonra on yedinci satıra kadar vâkıfın vasfı ve ismi, niçin vakıfta bulunduğu hakkında ayet ve hadisler yer almaktadır.

Asıl metin: Yirmi sekizinci satıra kadar vakfedilen yerler ve sınırları, bundan sonra vâkıfın şartı, elde edilen gelirlerden görevlilere ve mütevellilere verilecek miktar yer almaktadır. Vakfiyenin bânisi Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Bey mezarları ile Meram Deresi'ndeki üç göz değirmeni bu türbeye vakfetmiştir. Ahmed Bey Şeyh Sadreddîn Konevi Türbesi yanında üç tarafı mezarlık, güneyi yol ile çevrili yerde bir türbe yaptırıp Zengicek vilâyetinin Haydos köyü ve Maydos mezarının gelirlerini bu türbe giderlerinde kullanılmak üzere vakfetmiştir. Vakıflarının tevliyetini oğlu Sırrı Beye ve evlatlarına bırakmıştır. Vakıf şartlarına göre türbede yedi hafız Kur'an okuyacak ve vakıf gelirlerinin 5/6'sini alacaklardır. Kalan 1/6 hisse de mütevellilere bırakılacaktır.

Hâtime: Vâkıfın bedduası yer almaktadır. On kişinin şahitliği ile vakfiye oluşturulmuştur. Tarih kısmı yanlış yazılmış olmalı Arapça rakamların birbiri ile ilgisi bulunmamaktadır (Ek-14).

²⁶⁸ VGMA, d 2176, 236, 237/124, 125.

²⁶⁹ Konyalı, a.g.e., s. 279.

2.4.2.3. Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

Günümüzde içinde kabir taşları ve sandukaları dahi olmayan Turgutoğlu Türbesi, Konevi Türbesi'nin yanındadır. Vakfiyede belirtildiği üzere türbeyi Pir Hüseyin Bey yaptırmış ve türbe için vakıflarda bulunduğu vakıf defterlerinde kayıtlıdır. Türbenin içinde bulunduğu mezar alanı şu an mevcut değildir. Uzluk ve Oral kabirlerin ve kabir taşlarının tahrip edildiğini hatta çoğunun kaybolduğunu söylemektedirler. Vakıf defterleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğündeki tevliyet kayıtlarından anlaşıldığına göre türbeye/türbelere Hasan Bey, Hondi Hatun, Nefise Hatun, Bağdat Hatun, Sultan Hatun, Fakiye/Fakih Hatun tarafından da vakıflarda bulunulmuştur.

Ahmed Bey Pir Hüseyin Bey'in oğlu Emir Şah Bey'in torunudur. N. Uzluk'a göre Ahmed Bey'in lakabı Alâeddin Paşa'dır²⁷⁰. *İplikçi Vakfiyesi*'nde Ahmed Bey için Ebu'l-fazl mahlası kullanılmaktadır. Anlaşıyor ki Turgutoğullarında bu iki vasıf Ahmed Bey için kullanılmıştır.

Vakfiyede “*el-merhûm es-sa'id eş-şehid el-atik ilâ rahmetillahi'l-mecîd bin Hüseyin Beg*” ifadesi ile Pir Hüseyin Bey'in şehit olduğu anlaşılmaktadır. Vakfiyenin tarihi Muharrem 835/Eylül 1431 olarak verilmiştir. *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi* adlı eserde ise Pir Hüseyin (Hossun) Bey'e ait H. 831 tarihli Türbe Vakfından bahsedilmektedir²⁷¹. Türbe kitabesinde türbenin inşa tarihi Şevval 835 yazılıdır²⁷². Kadı Sicilleri 3. Defterde vakfiyenin tarihi 852/1448 olarak verilmektedir²⁷³. Yine 108. Defterde 11 Muharrem 852/17 Mart 1448 tarihli vakfiyeden bahsedilmektedir²⁷⁴. Dolayısı ile vakfiyenin tarihi 835/1431 değil 852/1448'dir. Muhtemelen vakıf defterine yazılırken yanlış yazılmıştır. Burdan da Pir Hüseyin Bey'in 835/1431 ile 852/1448 yılları arasında şehit olduğu anlaşılmaktadır²⁷⁵.

²⁷⁰ Uzluk, a.g.e., s. 19.

²⁷¹ Uzluk, a.g.e., s. 21.

²⁷² Oral, a.g.m., s. 33.

²⁷³ Ahmed Beg ibn Pir Hasan Beg vakfiyesi olarak yazılmış. Muhtemelen burda da yanlış okuma olmuş olabilir. Çünkü vakfiyeyi hazırlatan Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Bey'dir. Bkz. **3 Numaralı Konya Kadı Sicili (987-1330/1579-1912)**, Haz. Doğan Yörük, Konya 2013, s. 123.

²⁷⁴ “*Ahmed Bey'in sekiz yüz elli iki senesi Muharrem 'ül-harâmının on birinci günü tarihiyle muvarrah işbu meclisi şer' de mu'âyene olunan gayri musaddak sûreti vakfiye...*”bkz. KŞS., d 108, 169; Mustafa Akkuş- Şükrü Taşdelen, “Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları, s. 565-570.

²⁷⁵Uzluk, a.g.e., ss. 21.

1483 Murat Çelebi Defteri'nde Turgutoğlu Türbe Vakfı bulunmamaktadır. Yalnız Ahmed Bey'e ait bir dâru'l-huffâz vakfı yer almaktadır. XVI. yüzyıl başlarında yazılmış defterde “ mütevellî için 1/6, yedi hafız için 5/6 şart kılınmıştır. Vakfın yıllık toplam geliri 10.770 akçe olup, vakfın gelirinin 8.770 akçesi Maydos Köyü, Haydos/Konedres, Kürekçeken Mezraası'ndan, 2000 akçesi Meram'daki üç bab değirmenden elde edilmiştir.” Kaydın devamında “*Sonra bir bevvâb²⁷⁶ ve öşr-i mahsûl ile bir câbî ihdâs olunup ve nisf-i öşr ile bir nâzır ve altı cüzhân dahi ihdâs olunmuş, sūdüs tevliyete, öşr câbîye, nisf-i öşr nâzıra ve nisf-i hisse cüz'hân, vâhid bevvâb, bâkî kalan on üç nefer cüzhâna verilir imiş hâliyâ bu vechile tasarruf olunur*”²⁷⁷ ifadesi yer almaktadır

Günümüzde Haydos, Altınekin'e bağlı Akıncılar Mahallesi, Maydos ise Yenice Mahallesi olarak adlandırılmıştır²⁷⁸. Meram'daki değirmen muhtemelen kadı sicillerinde Konevi Vakfı ile zemin kirası davasına konu olan Kemer Değirmeni'dir²⁷⁹.

Vakfiye Turgutoğulları aile şeceresi açısından zengin bilgiler ihtiva etmektedir. Emir Şah Bey, Pir Hüseyin Bey, Ahmed Bey ve Sırrı Bey'in isimleri geçmektedir. Sırrı Bey, Ahmed Bey'in oğludur.

2.4.3. Dâru'l-Hüffaz-ı Ahmed Bey Vakfı

Ahmed Bey Dâru'l-huffâz Vakfına ait bir vakfiye bulunmamaktadır. Yalnız Murad Çelebi Defteri'nde Ahmed Bey Dâru'l-huffâz Vakfı'nın 2.740 akçe yıllık geliri olup, bunun 2.400 akçesi Maydos Köyü'nün öşründen, 240 akçesi Kaydos Mezraası'ndan, 100 akçesi Meramdaki değirmenden ve 150 akçesi de dolapdan elde edilmiştir ifadesi yer almaktadır²⁸⁰.

Dâru'l-huffâz Vakfı kadı sicillerinde de zaman zaman davalara konu olmuştur. Mesela 10 Zilkade 1103/24 Temmuz 1692 tarihinde Dâru'l-huffâz Vakfı ile Sadreddîn Konevî Vakfı arasında zemin kirası ile ilgili bir dava bulunmaktadır²⁸¹.

²⁷⁶ Kapıcı demektir. Bkz. Şemseddîn Sâmî, **a.g.e.**, s. 305.

²⁷⁷ Kahraman, **a.g.e.**, s. 109, 110.

²⁷⁸ Ahmet Şeref Ceran, “Osmanlı Döneminde XVI. Asırda Karaman Eyaleti, Zengicek Nahiyesi ve Zıvarık (Altınekin)”, **Yeni İpek Yolu Dergisi**, Özel Sayı 3, Konya 2000, s. 162-184.

²⁷⁹ Mustafa Akkuş-Şükrü Taşdelen, “Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları”, s. 565-570.

²⁸⁰ Erdoğan, “Vakıflar- I”, s. 149.

²⁸¹ KŞS, d 38, 72; Mustafa Akkuş - Şükrü Taşdelen, “Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları”, s. 565-570.

Ahmed Bey Dârü'l-hüffâzı günümüze kadar gelememiştir. Darü'l-huffâz'ın Konevi Türbesi'nin yakınında olduğu III. Murad'ın 992/1584 Konya Defterinde yazmaktadır. Konyalı yaşadığı dönemde “*doksan yaşındaki insanların böyle bir irfan müessesinden haberleri dahi yoktur*” ifadesini kullanmaktadır²⁸². Konya'daki bu tür yapıların ekseriyeti kerpiç yapı olduğundan yahut ilgisizlikten yıkılıp gitmiş olması muhtemeldir.

2.5. Câmi-i Mustafa Bey bin Hasan/Hüseyin/Hossün Bey Vakfı

Vakıf defterlerinde “*Câmi-i Mustafa Beg bin Pir Hasan Beg mîr-i Alâ'ie*” şeklinde geçen cami Rumdiğin Köyü'nde olan vakfin mutasarrıfı Mahmud Bey bin Mir Alaiye olup, Rumdiğin ve Killik köylerinin gelirlerinden oluşan 1.575 akçe geliri vardır. Tahrir defterlerinde “*vakf-ı Cami 'i karye-i Rumdiğin*”, Hurufat defterlerinde ise “*Rumdiğin nâm karyede Karamanoğlu İbrâhîm Bey Câmii*” şeklinde geçmektedir. Bu caminin İbrahim Bey tarafından inşa edildiği belirtilmektedir²⁸³.

2.6. Türbe-i Sultan Hatun Vakfı ve Vakfiyesi

2.6.1. Türbe-i Sultan Hatun Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdülillâhi'l-kâdiri zî'l-'azameti ve'l-ceberûti'l-kâhiri zî'l-'izzeti ve'l-melekûti ve entakahüm bi-kelimetil-ihlâsi ba'de's-samûtit emmâ ba'd fe-inne'd-dünyâ dârü'l-gurûri
2. lâ dârü's-sürûr sümme inne'l-'azîzeti refi'ati Sultan Hatun binti Yusuf Şah Beg lemmâ nazarat hâle cevâzi tasarrufâtiha şer'iyeti'l-kavliyyeti
3. ve'l-fi'liyyeti ilâ-zehârifi'd-dünya'd-diniyyeti ve 'alimet inne min i'tekade 'aleyhâ feke'ennemâ nakşun 'alâmâ'in cârin ve tahakkakat inne'd-dâre'l-âhireti
4. lehiye'l-hayvânü lev kânü ya'lemûne vakafet ve habaset ve seyyelet ve tasaddakat 'ani'n-niyyeti sâdikaten hâlisaten li-vechillâhi ve taleben
5. li-merzâtihi cemî'i mâ vakafet min-emlâkihâ ve ehabbe mâ-kâne ileyhâ bi-nutkin fasîhin ve kavlin sarîhin in-kânet sıhhatü'l- 'akli câ'izete'l-emri
6. ve'l-basari ve sekaten bi-muhâdâtehi ve in-kâne 'aleyhi ve zâlike cemî'ü'l-karyeti'l-med'uvveti bi-Sülmânda ma'a tevâbihâ hünâke el-kâ'inetü bi-vilâyeti Zengicek

²⁸² Konyalı, **a.g.e.**, s. 499.

²⁸³ Uzluk, **a.g.e.**, s. 15; Erdoğan, “Vakıflar-I”, s. 150-151; Yörük, 2017, s. 500.

7. min-tevâbi'î mahrûseti Konya el-müntehiyyeti hudûduhâ kıbleten ilâfi-re'si cebel-i Loras cebel-i Kocâc ve minhâ ilâ Karaburun
8. ve minhâ ilâ Virâne ve minhâ ilâ Sarı-taş ve minhâ ilâ Kavak Ayvalı ve minhâ ilâ tarîk-i Memlaha ve şimâlen ilâ tahti kal'a-i Zengicek
9. ve minhâ ilâ Bi'ri Muhtâr ve garben Yakâl ilâ Geçi-Burun Ağıl önündeki Gezek ve minhâ Boruklu- Burun ve minhâ fi re'si cebel-i
10. Loras ilâ ve cemî'i'n-nısfı's-şâyi' min cemî'i-l-karyeti'l-müsemmâti Sakyaruk ma'a tevâbi'ihâ hünâke el-kâinetü bi-vilâyet-i
11. Zengicek el-mezbûr eyzan min-tevâbi'î Konya hudûduhâ kıbleten Bi'r-i Beg ve Bi'r-i Çıkrıklı ve karyeti Dinek ve şarken tuhm-ı Zengicek
12. ve Kilet ve şimâlen tuhm-ı Maydos garben tuhm-ı karye-i Kör-kuyu ve kal'a-i Keşişlik ve tarîk-i 'âmm ve Bi'r-i Kum ve Virân
13. ve Çatıyer bi-cümletin mâ-li'l-karyeti'l-ülâ ve li'n-nısfı mine'l-mahdûdeti's-sânî mine'l-hudûdi'l- mürâfiki ve'l-hukûki mine'l-arâzî ve'l-binâ'i
14. ve'l-mezrû'âti ve mevâzi'i'l-tebâdüri ve ma târihi'l- 'illâti ve'l-mesâkini ve'l-merâ'î ve's-sehli 'alâ-penâhi'l-vucûhi ve'l-esbâb-ı 'ale't-türbeti
15. bennâhâ ve a'sehâ ve enşe'ehâ ceddü'l-vâkıfeti'l-mu'azzamati ebû ümmihâ Hüseyin Beg bin Emir Şah Beg tekabellâhu minhâ ve rahimehû
16. eslâfehâ fi zâhir-i medîneti'l-memrûr bi-zikrihâ bi-kurbi türbeti kutbü'l-meşâyihi ve'l-'ârifin eş-Şeyhü'l-kebîr Sadreddîn Konevî
17. rahimehullâhü'l-müstefiyyetehû 'ani't-tahdîdi li-şöhretihâ bi-mekânihâ ile'l-müsemmâ vakfen sahîhan şer'ıyyen mer'ıyyen bennen bedelen hâviyen 'alâ-menheci'ş-şer'î
18. muhteviyyen 'alâ-muktezi'l-asli ve'lfer'î câmi'an ke-şerâyiti ve's-sedâdi hâliyen 'ani'l-mevâni' bi-haysü la-yübâ'u ve lâ yûhebü ve lâ yerhenü ve
19. lâ yümkinü bi-vechin mine'l-vucûhi ve sebebini mine'l-esbâbi fi-eyyâmi hayâti'l-vâkıfeti ve ba'de vefâtihâ bel yecrî 'alâ-asli'l-mü'ebbedi
20. ve fer'î'l-mü'ekkedî ve mehmâ-inkarâza 'âvânu ekkedehû mimmâ hüve ba'dehû sümme ba'de zâlike şaratat el-vâkıfetü'l-mesfûretü edâmallâhu
21. eyyâmihâ et-tevliyete fi-evkâfihâ li-nefsihâ eş-şerîfetü mâ dâmet hayâtühâ li-evlâdihâ ve evlâdi evlâdihâ batnen ba'de batnin ve karnen

22. ba‘de karnin ve neslen ba‘de nesli’l-eslah fe’l-eslah ve inkarazû ‘an âhirihim bi-haysü lem yebka minhüm ahadün yekûnü emrû’t-tevliyeti ile’l-emîri
23. ’l-kebîri’l-hasîbi’n-nesîbi Ahmed Beg ibni Pîr Hüseyin Beg sümme ilâ ibni uhti’l-vâkıfeti’l-mestûrete zîdet ‘ismetuhâ
24. Ömer bin Hüseyin bin Ahmed Beg el-mâruz-zikre sümme ilâ evlâdı Ömer el-mezkûr ve evlâdı evlâdıhi fe-izâ inkarazû bi-haysü lem yebka
25. vâhidün minhüm yekûnü’t-tevliyete fi’l-evkâfi’l-mezbûreti müfevvizen ilâ-re’yi’l-hâkimi bi’l-medîneti’l-mesfûrati femâ hâsala mine’l-evkâfi
26. ’l-mestûri yec‘alü ’l-mütevelliyyü sittete eczâi sūdüsühâ bi-tamâmihi li’l-mütevellî ‘alâ-şarti’l-vâkıfeti ve hamsetü’l-esdâs yesîrühâ
27. seb‘atü eczâ’in ve yasrifühâ ‘ale’t-seviyyeti ilâ süvâr-i nefsihi mine’l-huffâz ve’l-kurrâ’i’l-mücevvid ellezîne yülâzimûne’t-türbete’l-mukaddesete ve
28. yekraûne fihâ fi yevmi’l-isneyni ve’l-hamîsi ve yahtimûne külli üsbû ‘in kelâmallahi’l-mecîde merraten femen kâne mine’l-huffâz tahte’l-betâleti
29. ve ‘ademi’l-muvâzabeti ve’l-mülâzemeti yuhracü mine’t-türbete’l-mezbûreti ve ukûme makâmü gayrihi le’ellâ yefütü hatme’l-Kur’âni fi’l-üsbû‘i merraten
30. yenbeği li-erbâbi’t-türbete’l-mezbûreti mine’l-huffâz ve’l-hâzirîn vakte hatmi elâmillâhi te‘âlâ en yeteveccehe ile’llâhi’l-‘azîzi’l-hamîdi ve yed‘û
31. li’l-vâkıfeti ve yesteğfurû lehâ ve li-âbâihâ ve ecdâdihâ’l-ümerâ’i’l-kirâm hassaten ve’l-cemî‘il-mü‘minîne ‘âmmeten ve ahreceti
32. ’l-vâkıfitü’l-mezkûratü zâdallahu tevfi kahâ cemi‘i zalike ‘an sūddehâ ve ezâlet mülkehâ ‘anhâ vece‘alehâ sadakaten câriyeten mü’ebbedehu
33. fe-in inhedemeti’t-türbetü’l-mezbûretü bi-haysü lem yekûn îâdetüha yekûnü vakfen ‘alâ-fukarâ’i’l-müslimîne ve sâkinü’l-müvahhidîn
34. vakfen müebbeden mücelliden ve in gayyara ahadün mine’l-kuzât ve’l-hukkâm ve’l-ümerâ’i ve’l-vülât ve gayruhüm fe‘aleyhi la‘netullahi ve’l-melâ’iketi
- 35 ve’n-nâsi ecma‘în velâ yekbelüllahu minhüm sarfen velâ tebeddülen velâ karzan velâ naklen ve beddelehu min ni‘amihi ve mer‘ıyyen bihi fakrân
36. ve men yazurruhü ‘amyen ve men semi‘ahu summen ve’l-vâkıfete’l-mezkûrete tekabbelallâhu minhâ ve’l-mevkûfu ‘aleyhim ühâkimûne yevme’l-kıyâmeti

37. ‘inde ahkemi’l-hâkimîne ve ecru’l-vâkıfeti ‘alellâhu fi mâ asluhu “innellahe lâ yuzî‘u ecra’l-muhsinîne” ve hakemehü bi-sıhhati haze’l-vakfi ve yü‘âdühü ve lüzûmühu
38. ba‘de mâ vecede tarîki’l-lüzûmi mine’l- vâkıfeti ve’l-mütevelli bi-emri’l-vâkıfeti hâkim min hukkâmi’l-müslimîne müvekkî‘un e‘la’l-vakfiyeti fe-vakkafehullâhu lemmâ yuhibbu
39. ve yerza nâfizze’l- kazâ‘i câizi’l-hükmi ve’l-imzâ‘i ve sahha ve sebete ve vecebe ‘alâ-‘ulemâ‘i’l-müslimîne ve e‘immeti’d-dîni rızvanullahi ‘aleyhim
40. ecme‘în ve eşhedü ‘alâ-hükmihi men hazara meclîsün mine’l-‘udûli ve’s-sikâti ve’l-ümenâ‘i’l-ısbâti minhüm Mevlânâ Durmuş bin İsmâ‘îl ve Mevlânâ
41. Mehmed bin Yahya ve cemi‘i zalike mine’l- hâkimi ve’l-işhâd ve’t-tahrîri fi’l- yevmi’t-tâsi‘i min şehri Cemâziye’l-ülâ el-vâki‘u min şuhûri sene
42. hamsîne ve semâni mi’ete hicreti’n-nebeviyye hilâliye ve’l-hamdülillâhi vahdehü
43. Şuhûdü’l-mazmûn Ebu Bekir bin Mahmûd, İbrahim bin Mahmûd, Davud bin Yusuf²⁸⁴(Ek-15).

2.6.2. Türbe-i Sultan Hatun Vakfiyesinin Değerlendirmesi

9 Cemâziyelevvel 850/2 Ağustos 1446 tarihinde hazırlanmış olan vakfiyenin Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital ortamda iki adet sûreti bulunmaktadır²⁸⁵. Vakfiyenin diğer bir sûreti ise, Başkanlık Osmanlı Arşivi’ndeki Evkaf-ı Hümayun Defterleri tasnifinde kayıtlıdır²⁸⁶. Sultan Hatun’a ait üç nüshası elde edilen vakfiye kayıtları çalışmada kullanılmıştır. Evkaf-ı Hümayun Defterleri’ndeki 7944. nüshası Hamit Şafakçı tarafından okunmuş ve değerlendirilmiştir²⁸⁷. Biz 2178. defterdeki nüshayı okuduk, diğer nüshalar ile de karşılaştırdık. Üç vakfiyenin tarihi de aynıdır. Ancak Arapça olan vakfiyelerin metinleri arasında şahitler ve muhteva açısından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Okuduğumuz Evkaf-ı Hümayun Defterleri’ndeki nüsha ile vakıflardaki 2178 numaralı defterdeki nüsha hemen hemen aynıdır. Evkâf-ı Hümayun’da Sultan Hatun önünde “‘azîzeti refî‘ati”, 582/1. Defterde “‘azîzetü’r-refîka” yazmaktadır. Evkâf-ı Hümayun’daki nüshanın on ikinci ve 2178.

²⁸⁴ VGMA, d 2178, 129/71.

²⁸⁵ VGMA, d 2178, 71/129; VGMA, d 582/1, 128/237.

²⁸⁶ BOA, EV.HMH., d 7944.

²⁸⁷ Hamit Şafakçı, “Turgutoğulları’ndan Sultan Hatun’un Vakfi”, **VD**, S. 44, Ankara 2005, s. 49-72.

Defterlerdeki nüshanın on altıncı satırında “eş-Şeyhü'l-kebir Sadreddin Konevi” ifadesi yer alırken diğer nüshanın yirmi dokuzuncu satırında “eş-Şeyhü'l-kebir Muhammed Sadreddin Konevi” kullanılmıştır. Evkâf-ı Hümayun’daki nüsha ile 2178. Defterde üç şahit varken 582/1. defterde yediden fazla şahit bulunmaktadır.

Mukaddime: Okuduğumuz nüshada kır küç satır bulunmaktadır. Baştan altıncı satıra kadar vakfeden Yusufşah Bey’in kızı aziz ve yüce Sultan Hatun’un adı ve neden vakfettiği övgülerle yazılıdır.

Asıl Metin: Altıncı satırdan otuzuncu satıra kadar vakfedilen yerler, vâkıfenin şartları yer almaktadır. Sultan Hatun Zulmanda Köyü ile Suvarık Köyü’nün yanındaki sınırları yazılı olan arazileri, içindeki binaları, mezraları, meskenleri, meraları ve buraların haklarını vakfetmiştir. Vakıf şartı ise: Vakıflarının tevliyetini/yönetimini salih babadan salih oğla, nesilden nesle olmasını şart koşturmuştur. Nesil inkıraza uğrarsa, vakfın yönetimi Pir Hüseyin’in oğlu büyük ve değerli emir Ahmed Bey’in olur. Sonra adı geçen vâkıfenin kız kardeşinin oğlu olan Ahmed Bey’in oğlu Hüseyin’in oğlu Ömer’in ve onun evladının evladı olur. Onlardan da hiçbir kimse kalmazsa adı geçen vakıf, Konya hâkiminin görüşüne bırakılır. Vakfın gelirlerini mütevellî altı hisseye ayırır. 1/6 hisse mütevellîye, kalan 5/6 hisse ise yediye ayrılır ve mütevellî tarafından eşit bir şekilde türbede pazartesi ve perşembe günü Kur’an okuyan, Allah’ın kelamını her hafta bir kere hatmeden hafızlara ve tecvitle Kur’an okuyanlara verir. Hafızlardan tembellik eden, görevini yapmayan ve görevine devam etmeyen türbeden çıkarılır, yerine Kur’an’ı haftada bir sefer hatmetmeyi ihmal etmeyen bir başkası getirilir.

Hâtîme: Otuz birinci satırdan sona kadar beddua, vekiller, vakfiyenin tarihi ve şahitlerin isimleri bulunmaktadır. Son kısımda Sultan Hatun adına vekil olan İsmail oğlu Mevlana Durmuş, Yahya oğlu Mevlana Mehmed’in adı, vakfiyenin tarihi olan 9 Cemâziyelevvel 850/2 Ağustos 1446 ve şahit olan Mahmud oğlu Ebu Bekir, Mahmud oğlu İbrahim, Yusuf oğlu Davud’un isimleri yazmaktadır (Ek-16).

2.6.3. Türbe-i Sultan Hatun Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

Vakfiyeden Sultan Hatun'un babası Yusuf Şah Bey, annesinin babası ise Pir Hüseyin Bey olduğunu öğrenmekteyiz. Ayrıca Pir Hüseyin Bey'in oğlu Ahmed Bey'in 2 Ağustos 1446 tarihinde hayatta olduğu yazmaktadır. Müteveli olacaklar sayılırken Sultan Hatun'un kız kardeşinin oğlu olan Ahmed Bey'in oğlu Hüseyin'in oğlu Ömer'in isimleri verilmiştir ki bu isimler Turgutoğlu ailesinin bir kısmını göstermesi açısından önemlidir. Sadrettin-i Konevi Türbesi yakınında olan Turgutoğlu Türbesini "bennâhâ ve a'sehâ ve enşe'ehâ ceddü'l-vâkıfeti'l-mu'azzamati ebû ümmihâ Hüseyin Beg bin Emir Şah Beg"²⁸⁸ ibaresinde Pir Hüseyin Bey'in yaptırdığı ifade edilmektedir. Ayrıca vakfiyeye göre 1446 yılında Sultan Hatun'un hayatta olduğu, 7 Şaban 835 tarihinde vefat eden ve Seydişehir'de metfun olan Sultan Hatun binti Emir Şah olmadığı anlaşılmaktadır²⁸⁹. Sultan Hatun Türbesi XV-XVI. yüzyıl vakıf defterlerinde hem de Hurufat defterlerinde çeşitli şekillerde geçmesine rağmen günümüze kadar gelememiştir²⁹⁰.

Sultan Hatun Vakıfları ile ilgili olarak 1476 *Fatih Devri*, 1483 *Murat Çelebi Defteri* ve XVI. yüzyıl başlarında *Karaman Vakıf Defteri*'nde de bilgiler bulunmaktadır. Vakf-ı Sultan Hatun/ Vakf-ı Sarımsalı Sultan Hatun vakıf arazilerinden 1476'da 4.380, 1483 ve 1501'de 2.800, XVI. yüzyıl başlarında ise 11.500 akçe gelir elde edilmiştir²⁹¹.

Vakfiye kaydında vakfın sınırları açıklanırken Konya, Zengicek, Suvarık, Dinek, Körkuyu ve Zulmanda yerleşim yerlerinin isimleri verilmiştir. Suvarık 1963 yılında Altnekin ismini almıştır. Hoydus, Akıncılar Mahallesi, Maydos ise Yenice Mahallesi olarak adlandırılmıştır²⁹². Öyük, Karaburun, Vîrâne, Sarıtaş, Kavak Ayvalı, Yakal, Geçiburun, Borukluburun, Vîrân ve Çatıyer mevki isimleridir. Zengicek, Keşlik kale; Loras ve Kocac ise dağ adıdır.

²⁸⁸ VGMA, d 2178, 71/129; VGMA, d 582/1, 128/237.

²⁸⁹ Oral, a.g.m., s. 50.

²⁹⁰ Yörük, 2017, s. 499.

²⁹¹ Uzluç, a.g.e., 20; Erdoğan, "Vakıflar II", s. 100; Kahraman, a.g.e., s. 93, 94.

²⁹² Ahmet Şeref Ceran, "Zengicek Nahiyesi ve Zıvarık (Altnekin)", s. 162-184.

2.7. Dâru'l- huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfı ve Vakfiyesi

2.7.1. Dâru'l-huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemiyn ve's-salâtü 'alâ rasûlihi Muhammedin ve âlihi ecma'iyin emmâ ba'dü feinne'd-dünyâ mevtini ğurûrin lâ-mevtine sürûrin ni'amüha
2. zillü zâilün ve mukîmüha zayfün râhilün ve'l-fâizü men ce'alehâ zâde'l-hasâde ve enfakahâ li-evhâri zâde fe'l-vakfü hasenetün yeteceddedü
3. fevâidüha fi hâleti'l-bekâ ve'l-fenâi 'alâ mâ kâle seyyidü'l-mürselîn ve imâmü'l-müttekıyn sallellehü 'aleyhi ve sellem izâ mâte ibnü âdem
4. inkata'a 'amelühü illa min selâsin 'ilmün yüntefe'u bihi ve veledün sâlihun yed'û lehü ve sadakatün câriyetün fe vakafe el-hâc Üveys ibni İsmâ'ıl vekîlen
5. bi'l-vakfı min mazhari'l-havâtiyn Hondi Hâtun binti'l-merhûm Ahmed Beg sebete vekâleten anhâ bihî bi şehâdeti Hâcî İvaz bin
6. Ya'kûb ve Mehmed Çelebi bin Sinân Beg ve haysü mâ-hüve mülkün livekâletihâ ve hakkuhâ ve biyedihâ ve tahti tasarrufihâ ilâ hiyni sudûri
7. hâze'l-vakf minhâ ve zâlike cümletü'n-nısfı's-şâyi'i mine'l-karyeti'l-med'uvveti bi-Zengi min kura vilâyet-i Sa'îd el-mahdûdü külliha
8. bi-Ekmekci Ebû (okunmuyor) şimâlen yemürrü ilâ taht-ı âsiyâb Halıcı ve tamamı hâze'l-haddü yentehî ilâ tühûmi karyet-i Kızılca garben ve temâmi⁷
9. hâze yentehi ilâ Taşlıca karyet-i Hatun ve Karadepe yemürrü ile't-tarîki-a'zâm ve sahratü İlban ve tamamü hâza yentehi
10. ilâ Taşlıca-i Lâdik ve bi't-tarîki'l-mezkûr kıbleten ve bi-tühumi karyeti Kâfir değirmeni şarken bi-cümleti hudûdihâ
11. ve hukûkihâ ve tarâ'ikühâ ve mürâfikühâ ve kürûmihâ ve arâzihâ ve devrihâ ve büyûtihâ ve küllü hakkün hüve lehâ 'ale't-türbeti
12. 'l-mensûbeti ile'l-merhûm Ahmed Beg el-kâinetü bizâhiri Konya bi-kurbiz-zâviyeti'l-mensûbeti ile's-şeyhi'l-mazhar
13. ahkâmü'l-hakkı'l-mübiyn 'inde'l-milleti ve'l-hakkı mahdûdeti bi'l-makbereti mine'l-etrâfi's-selâseti ve bi't-tarîki kıbleten
14. ve cu'iletü't-tevliyetü li-ibnihâ el-med'uvvü bi'l-Kasım Beg bin Mahmûd Beg sümme li-eslahi evlâdiha ve evlâdi evlâdiha

15. mâ-te‘âkabü ve tenâselü ve cü‘ilet südüsü’l-mahsûli ilâ ibniha’z-zükûri li’t-tevliyeti ve hamsetü esdâsihi liselâseti huffâzin
16. bi-lâzimüne’t-türbeti’l-mezbûreti bi-kerretin külle yevmin ve leyletin ve yekra’üne’l-Kur’âne mine’l-eczâ’i es-selâseti elletî vakafehâ
17. ‘l-vâkıfetü kabbelellâhü hayrâtehâ fihâ ve yehebûne sevâbehü lirûhi’l-vâkıfeti’l-mesfûreti ve lirûhi ümmeti Muhammedin
18. mine’l-müslimîn ve ba‘de mâ hüdimet ‘avzen billâhi te‘âlâ ve lem yümkin i‘âdetühâ yekûnü vakfen ‘alâ fukarâ’i’l-müslimîn ve miskini
19. ‘l-müvahhidîn vakfen sahîhan şer‘iyyen ve habsen sarîhan hükmiyyen lâ-yübâ‘ü ve lâ-yûhebü ve lâ-yûrasü ilâ en yerisellâhü
20. ‘l-arza ve men ‘aleyhâ ve hüve hayrû’l-vârisiyn ve ecrü’l-vâkıfetü zâ‘afellâhü hasenâtehâ ‘alellâhi fihâ emniyetün ve rahmetün
21. innallâhe lâ-yüzî‘ü ecra’l-muhsiniyn femen beddelehü ba‘de mâ-semi‘ahü fe’innemâ ismühü ‘allelezîne yübeddilûnehü innellâhe semî‘un ‘alîm cerâ
22. zâlike fi’s-sâbi‘i min şehr-i Rebî‘i’l-âhir min şühûri senete selâse ve sittîn ve semâni mi’ete
23. Min şuhûdi’l-mazmûn
24. Mevlânâ Hayreddin bin Halîl, Cemâl bin (okunmuyor) Kâm, Mevlânâ Seyyid Ahmed bin Seyyid ‘Alî, Aydın bin İbrâhîm, el-Hâc Emin bin Mahmûd, el-Hâc ‘Abdullâh bin Yûsuf²⁹³(Ek-17)

2.7.2. Dâru’l- huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü 591. Defterde 2 Zi’l-ka‘de 1310/18 Mayıs 1893 tarihli irade-i aliyye mucibince vakfiye sûreti Konya Kadısı Ahmed Yakup, Ilgın Kadısı Hafız Ömer tarafından onaylanıp kayıt edilmiştir. Bu nüshadan başkaca da kayıtlı bir vakfiye bulamadık.

Merhum Ahmed Bey kızı Hondi Hâtun’a ait olan 7 Rebiülâhir 863/12 Ocak 1459 tarihli vakfiye sûreti Arapça olup yirmi dört satırdan müteşekkildir. Vakfiye sûreti gayet okunaklı olmasına rağmen birkaç yeri okunamamıştır.

²⁹³ VGMA, d 591, s. 58/109.

Mukaddime: Baştan yedinci satıra kadar olan kısımda hamdele, salvele, vakfın önemine dair hadis-i şerif yazılıdır. Sonra da vâkıfe olan merhûm Ahmed Bey kızı Hondi Hatun'un adı, vâkıfenin vekili İsmail oğlu Üveys ile şahitler Yakupoğlu Hacı Osman ve Sinan Bey oğlu Mehmed Çelebi'nin isimleri yazılıdır.

Asıl Metin: Yedinci satırdan yirminci satıra kadar olan kısımdır. Hondi Hatunun vekili vasıtasıyla sınırları yazılı olan Said-ili'nin Zengicek köyünde bulunan mülkünün yarısını vakfettiği yazmaktadır. Vakfın şartı ise mütevelliliği Hondi Hatun ve Mahmud Bey'in oğlu Kasım Bey'e bırakılmaktadır. Vakıflardan elde edilen mahsülün 1/6 mütevellili olan kişiye aittir. 5/6 türbenin ihtiyaçları ve buraya vakf edilmiş olan cüzlerden her gün gece ve gündüz vakf edenlerin ruhu ve bütün Ümmet-i Muhammed'in ruhu için Kur'ân-ı Kerim okuyup sevabını hediye eden üç adet hafız içindir. Allah korusun daha sonra vakf harap olup dağılır ve bunun da düzelmesi mümkün olmazsa bu vakıflar Müslümanların fakir ve miskinleri için olacaktır.

Hâtıme: Yirmi birinci satırdan sona kadar olan kısımdır. Beddua, vakfiye tarihi 7 Rebiülâhir 863/12 Ocak 1459 ve şahit olan Halil oğlu Mevlana Hayreddin, Cemal, Seyyit Ali oğlu Mevlana Seyyit Ahmed, İbrahim oğlu Aydın, Mehmed oğlu Hacı Emin, Yusuf oğlu Hacı Abdullah'ın isimleri yazılıdır (Ek-18).

2.7.3. Dâru'l- huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

2 Ağustos 1446 tarihli Sultan Hatun Vakfiyesi'nde Ahmed Bey'in hayatta olduğu yazılıdır. Bu vakfiyede ise Ahmet Bey öldüğü ifade edilmektedir. Buradan anlaşılıyor ki Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Bey bu iki tarih arasında vefat etmiştir. Vakfın mütevelliliği için şart koşulan Mahmud Bey oğlu Kasım Bey Hondi Hatun'un oğlu olarak gözükmektedir.

Ahmed Bey türbesinden günümüze herhangi bir iz kalmamıştır. 1584 tarihli Vakıf defterinde Hond Hatun dâru'l-huffâzıyla ilgili açıklamada “*babası Ahmed Beg türbesinde okunurmuş*” ifadesi böyle bir yapının varlığına işaret etmektedir. Yalnız Hurufat Defterlerinde Ahmed Bey Türbesi geçmemektedir²⁹⁴.

²⁹⁴ Yörük, 2017 , s. 499.

1483 Murad Çelebi Defteri'ne göre vakfın geliri 1.155 akçedir. Vâkıfenin günde birer cüz okunmasını şart koşmasına rağmen vakıf gelirleri az olduğundan Çarşamba ve Perşembe günlerinde üç hafızın birer cüz okumakta olduğu ifade edilmektedir²⁹⁵.

Günümüzde adı Koçyaka²⁹⁶ olan Zengicek köyündeki vakıf arazisi sınırlarında o zaman Halıcı ve Kâfir adlı iki değirmen ile Karatepe adlı bir mera bulunmaktadır.

2.8. Dâru'l-huffâz-ı Bağdad Hatun binti Hüseyin Bey Vakfı

Pir Hüseyin Bey'in kızı olan Bağdad Hatun bir dâru'l-huffâz yaptırmış ve burası için vakıflarda bulunmuştur. 1483 Murat Çelebi Defteri'nde Mütevellisi Mevlânâ Köçek olup, Zengicek'in Gölad Köyü'nden yıllık 480 akçe geliri vardır. Pazartesi ve perşembe günleri dört hafızın Kur'an okunması istenmektedir²⁹⁷. Kahraman'ın hazırladığı XVI. yüzyıl başlarındaki defterde “*Vakf-ı Türbe-i Bağdâd Hâtûn, ez-nesl-i Turgud, berây-ı tilâvet-i eczâ-i minh, der-rûz-ı Düşenbe ve Pençşenbe*” yazılı olup vakfın geliri de 1.150 akçe gözükmektedir²⁹⁸.

II. Bayezid ve Sultan III. Murad Dönemi Konya defterlerinde de ‘*Vakf-ı Dâru'l-huffâz-ı Bağdad Hatun bint-i Hüseyin Bey bin Emir Şah Bey der Konya*’ şeklinde kaydedilmiş vakfiyesinde tevliyeti Ömer Bey ibn Hasan Bey'e şart koşulmuştur²⁹⁹.

2.9. Hond Paşa Hatun binti Hüseyin Bey Vakfı

XVI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bu vakıfla ilgili bir bilgiye ulaşamadık. Kahraman'ın hazırladığı defterde vakfın gelirinin Kalacık, Kızılcaöyük, Yeniceköy köyleri ve debbağhaneden toplam 390 akçe olduğu kayıtlıdır. Pazartesi ve perşembe günleri gelen gelir ile cüzhân olanlar tasarruf edegelmişlerdir³⁰⁰.

2.10. Dâru'l-huffâz-ı Hond Hatun binti Alâeddin Bey Vakfı

Fatih Dönemi defterinde vâkıfenin hafızların Hazreti Peygamber ruhu için pazartesi ve perşembe günü hatim edilmesini şart koştuğu kayıtlıdır. Ayrıca Konya'da

²⁹⁵ Erdoğan, “Vakıflar- I”, s. 157.

²⁹⁶ Ceran, “Zengicek Nahiyesi ve Zıvarık (Altunekin)”, s. 162-184.

²⁹⁷ VGMA, d 591, 58/109.

²⁹⁸ Erdoğan, “Vakıflar-I”, s. 157.

²⁹⁹ Kahraman, **a.g.e.**, s. 109, 110.

³⁰⁰ Konyalı, **a.g.e.**, s. 500.

³⁰⁰ Kahraman, **a.g.e.**, s. 160.

bulunan Müstevfi Hamamı³⁰¹, Said-ili'ne tabi Zengi karyesindeki vakıf yerlerinden elde edilen gelirin 1/5'i mütevelliler, geri kalan 4/5'ü hafızlar arasında pay edildiği yazmaktadır³⁰². 1483 defterinde mutasarrıfı Mevlânâ Mahmud Çelebi olan vakfın Müstevfi Hamamı'ndan yıllık 10.000 akçe geliri gözükmektedir. 871/466-67 yılında vakfiyeye göre Akşehir nahiyesinde bulunan Ortaköy, Dipi ve Yenice köylerinden bahsederken vakfın tasarruflarında olmadığını söyler³⁰³. Vakfın 1501 yılı defterinde de geliri 9.000 olarak gözükmektedir.

2.11. Nefise Hatun binti Yusufşah Bey Türbe ve Dâru'l-huffâzı Vakfı

Vakıf kayıtlarında Nefise Hatun'a ait aynı ya da farklı olarak Türbe ve dâru'l-huffâz vakfı bulunmaktadır. Yusufşah Bey'in kızı Nefise Hatun dâru'l-huffâz yaptırmış, Zengicek karyesinde bir arazi ve Zengicek'e tabi Sarnıç mezrasını vakfetmiş, altı hafızın pazertesi ve perşembe Kur'ân-ı Kerim okumalarını şart koşmuştur. Fatih Dönemi defterinde bu vakıflar Türbe vakfı olarak kaydolunmuştur³⁰⁴.

1483 tarihinde Dâru'l-huffâz olarak kaydolan aynı yerlerin tasarrufu Mevlânâ Abdullah'ta gözükmektedir. Vakfın tevliyeti de Ömer Bey bin Hasan Bey'e ve evladına şart koşulmuştur. Tevliyet hissesi ise gelirin 1/6 olarak tespit edilmiş toplam geliri de 1.330 akçe olarak kaydedilmiştir. Defterde kaydı "*Vakf-ı Dâru'l-huffâz-ı Nefise Hâtun der-nefs-i Konya mukarrer tevliyet der-tasarruf-ı Mevlânâ Abdullâh cihet-i tevliyet südüs ammâ tevliyet Ömer Bey bin Hasan Bey'e ve evladına şart olunmuş ber-mûceb-i vakfiyye-i şer'iyye Nısf-ı karye-i Zengicek tâbi'-i Zengicek hâsıl an-nısf 1210 Nısf-ı mezra 'a-i Sarnıç tâbi'-i Zengicek ber-mûceb-i vakfiyye hâsıl annısf 120 ammâ tasarruf etmemişler Yekûn 1330*"³⁰⁵ şeklindedir.

XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Zengicek köyünde bir arazi, Zengicek'e tabi Çırıklı, Yarımca, Dinek ve Sarnıç mezralarının yarısından toplam 5.260 akçe geliri

³⁰¹ Hükümet konağı(Valilik Binası) ile Hoca Hasan Mescidi civarında bulunan ve Eski Pazar Hamamı olarak da bilinen hamam bkz Konyalı, **a.g.e.**, s. 694.

³⁰² Uzluk, **a.g.e.**, s. 19.

³⁰³ Erdoğan, "Vakıflar-I", s. 155.

³⁰⁴ Uzluk, **a.g.e.**, ss. 20.

³⁰⁵ Erdoğan, "Vakıflar-I", s. 157.

bulunmaktadır. Defterde on cüzhan³⁰⁶ olduğu ve her gün Kur'an okunduğunu sonradan iki cüzhan, bir cabi³⁰⁷ ve bir nazırın ilave edildiği kayıtlıdır³⁰⁸.

2.12. Dâru'l-huffâz-ı Paşa Hond binti Ömer Bey Vakfı

Vakfın kaydı 1483 tahrir defterinde şöyle yer almaktadır: “*Vakf-ı Dâru'l-huffâz-ı Paşa Hond bin Ömer der-nefs-i Konya mukarrer tevliyet der-tasarruf-ı Mevlânâ Köçek be-hükm-i şerîf cihet-i tevliyet südüs hâsıl altı nefer hâfız düşenbe pencşenbe birer cüz okurlarmış*” *An-karye-i İldeş tâbi'-i Ilgun hâsıl-ı nısf-ı öşr 990*”³⁰⁹ Ömer Bey'in kızı Paşa Hondî Hatun 990 akçe geliri olan vakfın tevliyetini Mevlana Köçek tasarrufuna vermiş, gelirin 1/6 ile altı hafızın pazartesi ve perçembe günleri birer cüz okumalarını şart koşturmuştur. Sultan II. Bayezid dönemi defterinde de “*Vakf-ı Dâru'l-huffâz-ı Paşa Hondî bint-i Ömer Bey*” ifadesi ile yer alan dâru'l-huffâz için Ilgın'a bağlı İldeş Köyü'nün yanı sıra Konya'nın Meram ilçesinde bulunan Kemer Değirmeni vakfedilmiştir.

2.13. Erdoğdu Bey Vakfı ve Vakfiyesi

2.13.1. Câmii Selühisar Vakfiye Sûretinin Transkripsiyonu

1. Elhamdülillâhi hakka hamdihi ve's-salâtü 'ala nebiyyihî Muhammedin ve âlihi felemmâ fethallâhü teczîl-i 'inâyetihi 'ale'l-emîri'l-kebîr zi'l-kadri'l-hatır el-mümeckenetü'l-muhtâr es-seyyidü'l-ümerâ'il-ebrâr
2. el-med'uvvü Erdoğdu Beg ibni Turğud Beg ebvâbü'l-hayri ve'l-ihsân fectehede külle'l-ictihâdi ve em'ani'n-nazarı bi-'ayni'l-fü'âdi ilâ kavli seyyidü'l-verâ
3. hayrü men meşâ 'ale's-serâ Muhammedü'l-Mustafa sallelâhü 'aleyhi ve sellem ve zâlike gavlühü 'aleyhi's-selâm el-mü'minü fi zılli sadakatihî yevmi'l-kiyâmeti hatta yüzkâ beyne'n-nâsi
4. ve vakafa ve habese ve sebele ve tesaddeka ve ebbede ve zâlike cemî'i min isnâ 'aşerate sehmen 'ala en yekûne sitte eshümin mine't-tâhûneti'l-'amireti

³⁰⁶ Cüzhân: Belli bir ücret karşılığında camilerde, dâru'l huffâzlarda veya türbelerde Kur'an-ı Kerim'den bir cüz okumakla görevli hafız ya da tecvit bilen kimse. Bkz. M. Ali Ünal, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011, s. 156.

³⁰⁷ Câbi: Vakfın icaresini ve gelirlerini tahsil eden görevlidir. Câbiler topladıkları gelirleri bir deftere kayıt ederler, bu defterleri de vakıf mütevellisine gösterip onaylatırlar. Bkz. Şemseddîn Sâmî, **a.g.e.**, s. 463; M. Zeki Pakalın, **a.g.e.**, s. 253.

³⁰⁸ Kahraman, **a.g.e.**, s. 103, 104.

³⁰⁹ Erdoğru, “Vakıflar I”, s. 157.

5. 'l-ma'rifeti bi-tâhûneti İlhâni'l-vâki'ati bi-karyeti Devlethân min tevâbi'i mâ'i't-Tu'âri (To'âri) minhâ erbe'atü eshemün li-imâmi'l-mescidi'l-vaki'i bi-karyeti Selvihisârî (Selühisârî)
6. min tevâbi'i'l-mezbûr ve şartü'l-vâkıfı el-meşhûr en yekûne emrû't-tevliyeti ve'n-nazarı li-veledihi min sulbihi'l-med'uvvü Pîr Hüseyin Beg hubbu's-sehmeyni ve ba'dehü
7. li-ebnâ'ihî ve ebnâ-i ebnâ'ihî ve batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin fe in inkarazû bi-haysü lem yebka minhüm ehadün e'üzübillâhi yekûnü emrû't-tevliyeti ve'n-nazarı'l-mezkûreti
8. müfevvak ilâ re'yi'l-hâkimi'l-vakti ve şartü'l-vâkıfı eyzan fe-izâ lem yü'eddâ's-sâlatü evkâte'l-hamsi fi zâlike'l-mescidi'l-mezbûri'l-harâbı ev harâbi
9. 'l-karyeti'l-mezbûr yentekilü's-sehmi'l-erbe'ati'l-mezkûreti li veledihi'z-zkûr Pîr Hüseyin Beg ve ba'dehu li-ebnâ'ihî ve ebnâ-i ebnâ'ihî kemâ merre fe in
10. inkarazû bi-haysü lem yebkâ minhüm ehadün e'üzübillâhi yekûnü's-sehmü'l-erbe'ati'l-mezkûreti vakfen ilâ fukarâ'i'l-müslimîn mâ-dâmeti's-semâvâti ve'l-arz tekabbel
11. allâhü hasenâtehü vakfen sahihan şeriyyen ve habsen mer'iyyen mü'ebbeden muhalleden mahkûmen bi-lüzûmihi ba'de rücûi'l-vakfi'l-mezkûr 'anhü ve ğayrü sübûti
12. s-sudûri 'anhâ bi-şehâdeti'l-udûli vakfen lâzımen 'alâ nüheci's-şer'i mahsâben 'alâ muktazi'l-aslı ve'l-fer'i câmi'an li's-şerâiti's-sıhhati ve's-şedâd
13. hâliyen anil- mevani'i vel-fesadi bi-haysü la-yüba'ü ve la yühebü vela yüverhenü vela yümlekü vela-yürasü ila en yerisül-arza ve men aleyha
14. ve hüve hayrû'lvârisin ve lâ yehillü li-ehadi müminin billahi vel-yevmil-ahiri mines-sultani vel-imami vel-vezirü vel-kadı vel-vülatü ve ğayrühüm
15. en yübeddilehü ve nassun fe-men beddelehü ba'de mâ semi'ahü fe-innemâ ismühü 'allezîne yübeddilûnehü ennellâhe semî'un 'alîm ve ecrü'l-vâkıfı 'ale'l-cevâdi'l-kerîm ve 'alâ hâza
16. vâki'u't-tahrîr fi gurreti rebî'i'l-âhir min şühûri sene semânin ve tis'iyn ve semâni mi'etin

17. Şühûdülhâl: Hasan bin ‘Abdülkerim Ramazân bin ‘Abdullah İbrahim bin ‘Abdi³¹⁰(Ek-19).

2.13.2. Cami-i Selühisar Vakfiye Sûretinin Değerlendirmesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü 2178. defterde Erdoğan Bey’e ait olan bir adet vakfiye sûreti yer almaktadır. 1 Rebiülâhir 898/20 Ocak 1493 tarihli vakfiye Turgutoğlu ailesine ait olan son vakfiyedir. Vakfiye on yedi satırdan müteşekkil olup incelemiş olduğumuz en kısa vakfiye sûretidir.

Mukaddime: Baştan ilk dört satırda hamdele, salvele ve vakfın/sadakanın ehemmiyetine dair hadisi şerif zikredilmektedir. Sonra vâkıfın adı “Turgut Bey oğlu ve hayırsever büyüklerden ve değerli kumandanlardan olan Erdoğan Bey” şeklinde övülerek ifade edilmektedir.

Asıl Metin: Beşinci satırdan on dördüncü satıra kadar vakfedilen yer ve şartları yazmaktadır. Vakfedilen yer ve şartları ise şu şekildedir: Devlathan köyünde Toarı suyuna tabi İlhan Değirmeni adıyla söylenen değirmenin 6/12 sehmini değirmenin imarına, 4/6 Selühisar (Selvihisar) Câmii imamına ve bakiye 2/6 sehmini tevliyet hissesi olarak oğlu Pir Hüseyin Bey’e ve sonra nesilden nesile evlatlarına vakfetmiştir. Nesilde kimse kalmazsa zamanın hâkiminin görüşüne bırakılmıştır. Eğer cami veya köyü harap olursa imama bırakılan dört hisse mütevelliyeye yani Pir Hüseyin Bey’e veya evlatlarına, bunlardan da kimse kalmazsa Müslümanların fakirlerine kalacaktır.

Hâtîme: On dördüncü satırdan son satıra kadar “vakfın hükmü değiştirilirse bunun günahı değiştirenlerin boynunadır” şeklinde beddua yer almaktadır. Son kısımda da vakfiyenin tarihi 1 Rebiülâhir 898/20 Ocak 1493 ve şahit olan Abdülkerim oğlu Hasan, Abdullah oğlu Ramazan, Abdi oğlu İbrahim’in isimleri yazılıdır (Ek-20).

2.13.3. Cami-i Selühisar Vakfiye Sûretindeki Tarihi ve Coğrafi Bilgiler

Vakfiyenin banisi Erdoğan Bey Pir Hüseyin Bey’in torunudur. Vakfiyede “*emîri’l-kebîr, es-seyyidü’l-ümerâ’i’l-ebrâr*” elkabı ile Erdoğan Bey büyük emir, emirlerin büyüğü olarak ifade edilmektedir³¹¹. 898/1493 tarihinden önce Karaman Beyliği son bulmuş, Karaman Vilâyeti’nin hâkimi Osmanlı Devleti olmuştur. Bundan

³¹⁰ VGMA, d 2178, 68/124.

³¹¹ VGMA, d 2178, 68/124.

dolayı bu elkabın Erdoğdu Bey için kullanılması doğru değildir. Bu noktada Silleli Said Bey vakfiyenin tarihi 798/1396 olduğunu söylemektedir³¹². Erdoğdu Bey'in 1483 yılında bütün Saidili vilâyetinin köy ve mezarlarını zeamet şeklinde tasarruf ettiği bilinmektedir³¹³. Dolayısı ile Silleli Said Bey'in vakfiye tarihi hakkındaki söyleminin mesnetsiz olduğu açığa çıkmaktadır.

Konya Şer'iyye Sicilleri'nde bir davada Selühisar/Selvihisar Câmii Vakfı ile ilgili iki vakfiyeden bahsedilmektedir. Birincinin tarihi 898 tarihli vakfiyeden kırk yıl öncesine ait olduğu söylenilmektedir. Birinci vakfiyenin bu elkab için daha uygun olduğu akla gelmektedir. Dolayısı ile vakfiyenin Osmanlının Karamanoğullarına son verdiği yıllardan önce yazılmış olması muhtemeldir. Yalnız 21-30 Zilhicce 1071/17-26 Ağustos 1661 tarihli kadı kararı ile 898 tarihli vakfiye şahitler huzurunda kabul edilmiştir³¹⁴. Hatta Erdoğdu Bey Vakfı ve vakfiyesi ile ilgili incelediğimiz XVI. yüzyılın başına kadarki vakıf defterlerinin hiçbirinde kayıt bulunmamaktadır.

İnsuyu Kazasında Devlethân³¹⁵ karyesi bugünkü Cihanbeyli ilçesinde bir köy, İlhan Değirmeni ise Toâri/İnsuyu Deresi üzerinde kurulu bir su deđirmenidir³¹⁶. 38° 40' 16'' K, 32° 51' 03'' D koordinatlarında yer alan, tek taşlı olan değirmen, İnsuyu sınırları içinde, İlhanların Yaylası'nda, İnsuyu Deresi üzerindedir. 1972 yılındaki sel sularından tamamen yıkılmıştır. Günümüze su arki ve metal oluğu ile yapıya ilişkin bazı duvar kalıntıları gelebilmiştir³¹⁷.

2.14. Türbe-i Rüstem Bey Vakfı

1483 Defterinde Seydişehir'deki Seyyit Harun Tübesinin yakınında bulunduğu kayıtlıdır. Manastır ve Çokrağan karyelerinden toplam geliri 300 akça olan vakfın vâkîfi tarafından pazertesi ve perşembe günleri 4 hafızın cüz okumaları şart koşulmuştur. Tevliyet tasarrufu Hüsnü Baba adlı birine bırakılmıştır³¹⁸.

³¹² Oral, a.g.m., s. 52,53.

³¹³ Yörük, "Karaman Eyaletinde Osmanlı Tımar Düzeninin Tesisi (1483)", s. 192.

³¹⁴ KŞS., d 11, 128; KŞS., d 11, 128; Mustafa Akkuş- Şükrü Taşdelen, "Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları", s. 565-570.

³¹⁵ **387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) I**, s. 42, 68.

³¹⁶ Oral, a.g.m., s. 52, 53.

³¹⁷ Remzi Duran, Ali Baş, Ruhi Özcan, **Konya Su Değirmenleri**, KBB Kudeb, 2016, s. 78.

³¹⁸ Erdoğru, "Vakıflar II", s. 136.

2.15. .Rüstem Bey oğlu Halil Bey'in Kitap Vakfı

Konya Yusuf Ağa Kitaplığı'nda Fahreddîn-i Râzi'nin yazmış olduğu *Mefâtihi'l-Gayb* eserinin 4 cildi bulunmaktadır. Karamanoğlu Sultanı Alâeddin oğlu Mehmed Bey namına yazılmış tefsirin birinci cildinin ilk sayfasının dış kısmında “*Bu tefsiri baştan sona kadar sayın büyük Emir Rüstem Beyoğlu Halil Bey, Şeyh Sadreddîn Konevî zaviyesine Cemâziye'l-âhir 834/ Mart 1431 senesinde doğru ve dîni esaslara uygun olarak vakfetti. Kimseye miras kalmaz ve bağışlanamaz. Allah okuyana, vâkıf ve cümle müslümanlar için hayır dua edene rahmet etsin.*”³¹⁹ ifadesi yazmaktadır.

³¹⁹ Oral, a.g.m., s. 53, 54.

Sonuç

Dediği Sultan Menâkıbnâmesi ve Altun-apa Vakfiyesi'ndeki bilgilere göre XII. yüzyılda Konya'ya iskân edilmiş olan Turgutoğulları'nın adı ilk defa Alâeddin Keykubat zamanında Karamanoğulları ile birlikte geçmektedir. Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat zamanında Kilikya Ermeni Krallığı'nın tehdidi altında bulunan İçel, Larende ve Taşili'ni ellerinde tutmak amacıyla Turgut ve Bayburt Türkmenleri bu bölgeye yerleştirilmiştir. Karamanoğulları Beyliği hizmetinde bulunan Turgutoğullarının lideri olan Turgut Bey, kaynakların çoğunda Türkmen askerinin kumandanı olarak gösterilmektedir.

XII. yüzyılda kırk çadırılık bir Türkmen aşireti olarak Konya'ya gelen ve atlarıyla meşhur olan Turgutoğulları, Selçuklular zamanında Akşehir-Eskil arasında yaşamışlardır. Moğollar Türkiye Selçuklular üzerinde hâkimiyet kurduğu zaman Turgutoğulları, Karamanoğlu Beyliği yanında yer alarak Moğol ve Selçuklu Devleti ile mücadele etmiştir. Daha sonra Turgutoğulları, Karamanoğlu Beyliği batıda giderek güçlenen Osmanlı Devleti ile mücadeleye giriştiği zaman onların yanından hiç ayrılmamış, onlarla akrabalık kurmuş ve onlar adına saltanat mücadelesinde bulunmuştur. Onlar bu dönemde Eskil-Altınekin-Kadınhanı-Ilgın-Akşehir bölgesinin idaresini ellerinde bulundurmuşlar ve Karamanoğlu-Osmanlı sınırı olan Akşehir-Beyşehir-Seydişehir hattında sürekli olarak Osmanlıyı tehdit etmişlerdir.

II. İbrahim'in ordular komutanı ve sonra vekili olan Pir Hüseyin Bey, 1408-1431 yılları arasında Konya ve çevresinde imar faaliyetinde bulunmuştur. Turgutoğlu ailesi onunla birlikte vakıf eser mücadelesine girmiştir. XV.-XVI. yüzyıllar arasında Turgutoğlu ailesine ait 23 adet vakıf bulunmaktadır. Bu vakıflardan 7'si dâru'l-huffâz, 6'sı türbe, 5'i zaviye, 2'si cami, 1'i türbe ve mescit, 1'i kitap ve 1'inin de hizmet alanı belirsizdir. Bunların dışında daha önce kurulmuş Anber Reis, Ebu'l-Fazl/İplikçi camileri yenilenmiş bu iki cami için de vakıflar tahsis edilmiştir. Bir de gelirleri hakkında bilgi edinilemeyen 1493 yılına ait Erdoğan Bey Selü Hisar Câmii vakfi bulunmaktadır. Turgutoğlu ailesinde sadece erkekler değil aynı zamanda kadınlar da vakıflar tesis etmiştir. Vakıf tahsis eden 7 erkek vâkıf, 8 kadın vâkıfe bulunmaktadır. Kadınların yaptığı vakıflara bakıldığında bunların türbe ve dâru'l-huffâz vakfi olduğu görülmektedir. Karamanoğullarını asla yalnız bırakmayan Turgutoğulları her ne kadar

Osmanlı kaynaklarında isyankâr olarak nitelendirilse de Konya ve çevresinde toplum yararına çok güzel eserler yapmışlardır. Bu hayır yarışında sadece erkekler değil Tutgutlu kadınları da yer almıştır. Vakfiyelere göre vâkîf ve vâkîfelerin çoğunun Pir Hüseyin Bey'in neslinden olduğu görülmektedir.

Turgutoğullarının bir kısmı Karamanoğullarının yıkılışından sonra Larende, Niğde, İçel bölgesine çekilmişlerdir. Burada Osmanlıya karşı Memlûkler ve Safevilerle iş birliği yaparak mücadeleye devam etmişlerdir. Mücadeleler sonunda Osmanlıya tabi olmayı kabul etmeyen ailenin ileri gelenlerinden bazıları 1500 yılı Şah İsmail'in daveti ile Safevilerin kurucu unsurlarından olmuşlardır. Ailenin bir kısmı ise Osmanlıya tabi olarak atçekenlik statüsü içine dâhil olmuşlardır. *Vakîf Kayıt Defterlerin'*den anlaşıldığına göre Osmanlıya tabi olanlar atalarının kurmuş olduğu kurum ve vakıfları devam ettirmişlerdir.

Vakfiye Sûretleri, Karaman Vilayeti Vakîf Defterleri, Şer'i Siciller, Karamannâme, Tevarih-i Âli Osman gibi kaynak eserler ve bunlara ek olarak Oral'ın kabir taşları hakkındaki yazısı tahlil edilerek bir şecere hazırlanmıştır. Oral şecerede Yusufşah Bey'i Pir Hüseyin Bey'in oğlu olarak göstermiştir. Sultan Hatun Vakfiyesi'nde ise Pir Hüseyin Bey'in damadı olarak gözükmektedir. Bu şekilde bazı yanlışlıklar tespit edilerek yeni bilgiler ile şecere güncellenmiştir.

KAYNAKÇA

- Başkanlık Osmanlı Arşivleri (BOA), Cevdet Evkafı (C.EV), 534/26951.
- BOA, TSMA (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi), E (Evrak) 566, 709, 752, 754, 756.
- BOA, TD (Tahrir Defterleri) 32, s. 322.
- BOA, EV. HMH (Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defteri), 7944.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Defterleri (VGMA d): 582/1, 591, 601, 605, 2176, 2178.
- Konya Şer'iyeye Sicili (KŞS, d 11, 128), (KŞS, d 38, 72), (KŞS, d 108, 8074).
- 3 Numaralı Konya Kadı Sicili (987-1330/1579-1912)**, Haz. Doğan Yörük, Konya 2013.
- 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet- Konya, Bey-şehri, Ak-şehir, Larende, Ak-saray, Niğde, Kayseriyye ve İç-il Livâları, Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) I**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996.
- Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi**, Haz. Feridun Nafiz Uzluk, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958.
- XVI. Yüzyıl Başları Karaman Vilâyeti Vakıfları**, Haz. Seyit Ali Kahraman, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2009.
- AHMEDİ; Dasitan-i Tevarih-i Mülûk-ı Al-i Osman**, Haz. Nihal Atsız, İstanbul 1949.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet; İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, TTK, Ankara 1988.
- _____, Ahmet; **Osmanlı Kanûnnâmeleri**, C. III, İstanbul 1990-1994.
- ÂŞIKPAŞAZADE; Âşık Paşazade Osmanoğullarının Tarihi**, (Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yay., İstanbul 2003.
- CAHEN, Claude; Osmanlılardan Önce Anadolu**, Çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul 2000.
- _____, Claude; **Türklerin Anadoluya İlk Girişi**, Çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, TTK Ankara 1992.
- DURAN, Remzi- BAŞ, Ali-ÖZCAN Ruhi; Konya Su Değirmenleri**, KBB Kudeb, Konya 2016.

- EFLÂKÎ; Âriflerin Menkibeleri**, Çev. Tahsin Yazıcı, C. I, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973.
- HAMMER**, Joseph von; **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. III, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2008.
- HERODOTOS; Tarih**, Çev. Müntekim Ökmen, 8. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- HOCA SADEDDİN EFENDİ; Tacü't-Tevârih**, Haz. Haz. İsmet Parmaksızoğlu, C. I-II-III, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1979.
- İBN BİBİ; El Evamirü'l- Ala'yye Fi'l-Umuri'l- Ala'ye**, Çev. Mürsel Öztürk, C. I, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1996.
- İBN HİBBÂN** b. Ahmed; **Sahîhu İbn Hibbân**, (tah. Şuayb Arnavut), Müessesetu'r-Risâle, C.VIII, Beyrut 1993.
- İBN HUZEYME**, Muhammed b. İshâk; **Sahîhu İbn Huzeyme**, (tah. Muhammed Mustafa el-Azamî), Mektebetu'l-İslâmî, C. IV, Beyrut 1970.
- İlhan**, Nadir; **Türk Dilinde Çokluk**, Manas Yayıncılık, Elazığ 2009.
- KOMMENA**, Anna; **Alexiad (Malazgird Sonrası)**, Çev. B. Umar, İstanbul 1996.
- KONYALI**, İ. Hakkı; **Konya Tarihi**, KBB Yay., Konya 2007.
- KUTALMIŞ**, Orhan Güdül; **Türkçe İnsan Adları ve Anlam-Kökenleri**, İstanbul 2003.
- LÜTFİ PAŞA; Tevarih-i Al-i Osman**, Haz. Kayhan Atik, Ankara 2001.
- MAHMUT EL- KAŞGARÎ; Divan-ı Lügât-it-Türk Tercümesi**, C. I-II-II, Çev. Besim Atalay, TTK, Ankara 1985.
- MEHMED SÜREYYA**, **Sicill-i Osmanî**, Yay. Haz. Nuri Akbayar, C. II, Tarih Vakfı yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE; Sahâ'ifü'l-ahbâr fî vekâyi'i'l-a'sâr**, Çev. İsmail Erunsal, C. II, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1974.
- NEŞRÎ; Kitab-ı Cihannüma**, C. I, Haz. Faik Reşid Unat-Mehmed A. Köymen, Ankara 1949.
- NİĞDELİ KADI AHMED; El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hafidü'l-Halik**, Yay. Ali Ertuğrul, C. II, Ankara 2015.
- OCAK**, A.Yaşar; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)**, TTK, Ankara 1992.

- PAKALIN, M. Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I, II, III, MEB Yayınları, İstanbul 1993.**
- SOLAK-ZADE; Solak-zâde Tarihi, Haz. Vahid Çabuk, C. I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.**
- SÜMER, Faruk, Safevi Devletinin Kuruluşu Ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri), Güven Matbaası, Ankara 1976.**
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ; Kâmûs-i Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015.**
- ŞERAFEDDİN ALİ YEZDÎ; Zafername, Çev. H. Fehmi Turgal, Konya Halkevi Dergisi, Yıl 2, S. 13, Konya 1937.**
- ŞİKÂRÎ; Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi), Haz. Necdet Sakaoğlu, Karaman 2005.**
- _____; **Şikari'nin Karamanoğulları Tarihi, Haz. M. Mesut Koman, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1946.**
- ŞÜKRULLAH; Behcetü't-Tevârih, Haz. Nihal Atsız Çiftçioğlu, Osmanlı Tarihleri I, İstanbul 1949.**
- TAŞĞIN, Ahmet; Dediği Sultan ve Menakıbı (Konya ve Çevresinde Ahmed Yesevi Halifelerinin İzleri), Çizgi Kitapevi Yay., Konya 2013.**
- TOGAN, Zeki Velidi; Umumi Türk Tarihine Giriş, C. I., 3. Baskı, Enderun Yayınları, İstanbul 1981.**
- TURAN, Osman; Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Ötüken Neşriyat, 16. Basım, İstanbul 2013.**
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; Kitabeler, C. II, İstanbul 1929.**
- UZUNÇARŞILIOĞLU, İ. Hakkı; Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK, Ankara 1937.**
- ÜNAL, M. Ali; Osmanlı Tarih Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011.**
- YAĞLIKÇIZADE AHMED RIFAD; Lugat-i Tarihiye ve Coğrafiye, C. 4, İstanbul 1300.**
- YAZICIZÂDE ALİ; Selçuk-nâme, Haz. Abdullah Bakır, İndeksli Tıpkıbasımları, TTK, Ankara 2014.**
- _____; **Tevârih-i Âl-i Selçuk, Haz. Abdullah Bakır, Çamlıca Yay., İstanbul 2017.**

MAKALE VE TEZLER

AKALIN, Sami; “Türk Kişi Adlarının Kaynakları”, **Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi**, Eylül 1998, S. 141, s. 12-14.

AKKUŞ, Mustafa; **İlhanlıların Anadolu’daki Dini Siyaseti**, Selçuk Üniversitesi, Konya 2011, (Basılmamış Doktora Tezi).

_____, Mustafa- Şükrü TAŞDELEN; “Kadı Sicilleri Işığında Turgutoğlu Vakıfları ve Davaları”, **Uluslararası Orta Anadolu Ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü Ve Medeniyeti Sempozyumu-IV, Sahip Ataoğulları ve Turgutoğulları Beylikleri (1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 565-570.

_____, Mustafa- Şükrü TAŞDELEN; “Turgutoğlu Pir Hüseyin Bey’in Dediği Sultan Zaviye Vakfiyesi”, **Usad**, Güz 2018, s. 244-262.

AKÖZ, Alaattin; “Karamanoğlu II. İbrahim Bey’in Osmanlı Sultanı II. Murad’a Vermiş Olduğu Ahidnâme”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 18, Konya 2005, s. 159-178.

_____, Alaattin; “Turgutoğlu Ömer Bey Zaviyesi”, **Konya Ansiklopedisi**, C. 8, Konya 2015, s. 347-349.

_____, Alaattin; “Orta Anadolu’da Nüfuz Mücadelesi ve Turgudoğulları”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV(1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 447-471.

_____, Alaattin; “Turgutoğulları’nın Etnik Kökeni”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV(1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 472-490.

BAKIRER, Ömür-S. Faroqhi; “Dediği Dede ve Tekkeleri”, **Belleten**, Ankara 1975,TTK, s. 447-471.

BAŞKAN, Yahya; **Karamanoğulları Beyliği (Alâed-din Ali Bey Dönemi 1357-1398)**, İnönü Üniversitesi, Malatya 1999, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

BAYLAN, Zivar Hüseyinli; “Turgutoğulları Safevi İlişkilerine Dair İnceleme”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti**

Sempozyumu-IV(1-3 Aralık 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Konya 2018, s. 472-490.

CERAN, Ahmet Şeref; “Osmanlı Dönemi 1317/1899 Yılı Nüfus Esas Defterine Göre Saiteli (Kadınhamı) Nahiyesi Merkezinin Sosyo-Kültürel Yapısı”, **Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999**, (Yay. Haz.: Alaattin Aköz- Bayram Ürekli- Ruhi Özcan), Konya: Selçuk Üniversitesi Yay., 2000, s. 725-730.

_____, Ahmet Şeref; “Osmanlı Döneminde XVI. Asırda Karaman Eyaleti, Zengicek Nahiyesi ve Zıvarık (Altınekin)”, **Yeni İpek Yolu Dergisi**, Özel Sayı 3, Konya 2000, s. 162-184.

ERDOĞRU, M. Akif; “Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar I”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2003, C. XVIII, S. 1, s. 119-160.

_____, M. Akif; “Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar II”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2003, C. XVIII, S. 2, s. 99-140.

_____, M. Akif; “Murad Çelebi Defteri:1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 2004, C. XIX, S. 1, s. 119-154.

KAFESOĞLU, İbrahim; “Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 580-584.

KARADENİZ, Hasan Basri; **Atçeken Oymakları (1500-1642)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1995, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

KÖPRÜLÜZADE, Fuat; “Anadolu Beylikleri Tarihine Âid Notlar”, **İÜ Türkiyat Mecmuası**, C. II, İstanbul 1928, s. 1-32.

KUNTER, Halim Baki; “Türk Vakıfları Ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd”, **VD**, 1938, S. 1, s. 103-129.

ÖZCAN, Abdülkadir; “Âşıkpaşazade”, **DİA**, C. 4, İstanbul 1991, s. 6,-7.

_____, Abdülkadir; “Neşri”, **DİA**, C. 33, İstanbul 2007, s. 20-22.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi; “Vakfiye”, **DİA**, C. 42, s. 465-467.

PALA, İskender; “Kırk”, **DİA**, C. 25, Ankara 2002, s. 466-467.

SÜMER, Faruk; “Turgutlular”, **DİA**, C. 41, İstanbul 2012, s. 420-421.

_____, Faruk; “Karamanoğulları”, **DİA**, C. 24, İstanbul 2001, s. 454-460.

ŞAFAK, Hamit; “Turgutoğulları’ndan Sultan Hatun’un Vakfi”, **VD**, S. 44, Ankara 2005, s. 49-72.

ŞAHİN, İlhan; “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dâir Bâzı Mülâhazalar”, **İÜ Tarih Entütisi Dergisi**, S. 3, İstanbul 1987, s. 197-208.

_____, İlhan; “Anadolu’da Oğuzlar”, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, İstanbul 2006.

TEKİNDAĞ, Şehabeddin; **XIII-XV. Asır Cenûbi Anadolu Tarihine Ait Bir Tedkik**, İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1947, (Basılmamış Doktora Tezi).

_____, Şehabeddin, “Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar”, **İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C. XII, S. 7-18, İstanbul 1963, s. 43-76.

_____, Şehabeddin; “Karamanlılar”, **İA**, C. 6, İstanbul 1965, s. 316-330.

_____, Şehabeddin; “Yeni Kaynak ve Vesîkaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim’in İran Seferi”, **İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C. XVII, S. 22, 1967, s. 49-78.

_____, Şehabeddin; “II. Bayezid Devrinde Çukur-ova'da Nüfuz Mücâdelesini”, **Bellekten**, C. XXXI, Ankara, 1967, s. 345-379.

TIRPAN, A. Ahmed-SÜTÇÜOĞLU, Okay; “Doğanhisar’ın Tarihi Coğrafyası, Tyraion, Thymbrion, Hadrianapolis Adlarının Yanlış Lokalizasyonuna Dair Kanıtlar Ve Doğanhisar Antik Kent Dokusunun Tanımlanması”, I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu (Bildiriler) 5-7 Ekim 2012, Edt. Muhittin Tuş, Kenan Peker, Yunus Tarı, Konya 2013.

TURAN, Osman; “Şemseddin Altun-Aba, Vakfiyesi ve Hayatı”, **Bellekten**, C. XI, S. 42, Ankara 1947, TTK, s. 197-235.

TURAN, Şerafettin; “Bayezid (Şehzade)”, **DİA**, C. 5, İstanbul 1992, s. 230- 231.

ULUDAĞ, Süleyman; “Abdal”, **DİA**, C. 1, 1988 İstanbul, s. 59-61.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; “Murad-ı Hüdâvendigâr kızı ve Karamanoğlu Alâeddin Bey’in zevcesinin adı nedir?”, **Bellekten**, S. XXI, Ankara 1957, s. 178-180.

YILDIZ, Sara Nur; “Şikârî”, **DİA**, C. 39, İstanbul 2010, s. 162-163.

YÖRÜK, Doğan; “1466 Tarihli Mufassal Deftere Göre Beyşehir ve Çevresindeki Timar Düzeni Hakkında Bazı Görüşler”, **I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu (11-13 Mayıs 2006)**, Konya 2006, s. 167-169.

_____, Doğan; “Karaman Eyaletinde Osmanlı Timar Düzeninin Tesisi (1483)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 25, S. 40, Ankara 2006, s. 177-202.

_____, Doğan; “Karaman Beyliğini Oluşturan Bazı Aşiret ve Aile Reislerinin Osmanlı Tımar Kadrolarında İştihadamı (1466-1533)”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kùltürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II**, ed. Mehmet şeker, Konya 2016, s. 138-159.

_____, Doğan; “XV-XVI. Yüzyıl Turgutoğulları Vakıfları: Mahiyetleri, Kurucuları Ve Gelirleri”, **Uluslararası Orta Anadolu Ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kùltürü Ve Medeniyeti Sempozyumu-IV, Sahip Ataoğulları ve Turgutoğulları Beylikleri (1-3 Aralık 2017)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kùltür Yayınları, Konya 2018, s. 491-508.

<http://www.ilgin.bel.tr/Haritalar.aspx> (11.05.2019).

<https://earth.google.com/web/> (10.05.2019).

<http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> (05.05.2019).

<https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-kayıtları/vakif-deyimleri-ve-terimleri-sözlüğü> (18.05.2019).

EKLER

Ek-1: Turgutoğlu Şeceresi

Ek-2: Dediği Sultan Zâviyesi Vakfiye Sûreti

Ek-3: Dediği Sultan Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-4: Ilgın Ca Câmii mii Vakfiye Sûreti

Ek-5: Ilgın Câmii Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-6: Turgutoğlu Anber Reis Câmii Hakkında bir Telhîz

Ek-7: Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûreti

Ek-8: Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-9: Ömer Bey Zaviyesi Vakfiye Sûreti

Ek-10: Ömer Bey Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-11: Ebu'l-Fazl/İplikçi Câmii Vakfiye Sûreti

Ek-12: Ebu'l-Fazl/ İplikçi Câmii Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-13: Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûreti

Ek-13a: Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûreti İkinci Sayfa

Ek-15: Türbe-i Sultan Hatun Vakfiye Sûreti

Ek-16: Türbe-i Sultan Hatun Vakfiyesinin Tercümesi

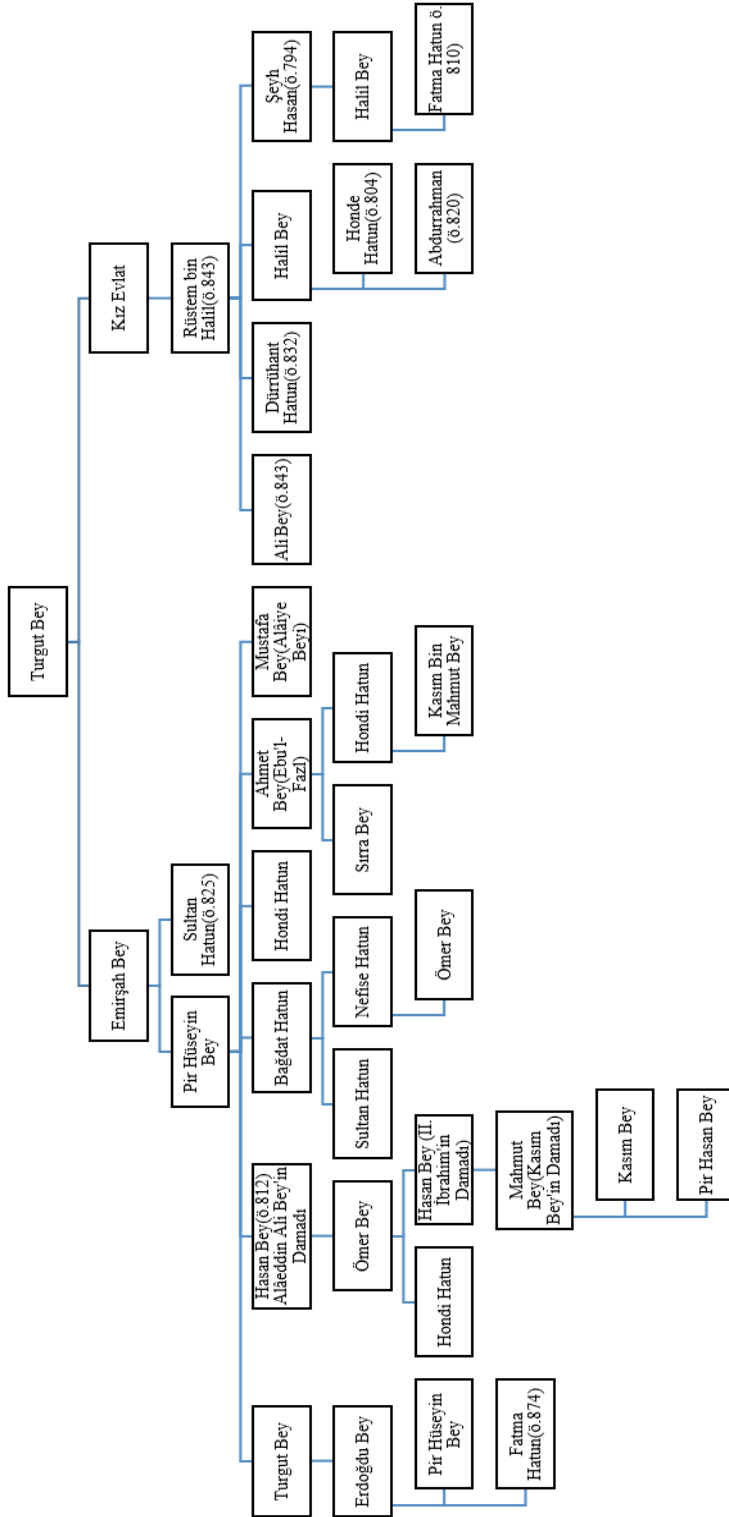
Ek-17: Dâru'l- huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûreti

Ek-18: Dâru'l- huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-19: Erdoğdu Bey Câmii Selühisar Vakfı Vakfiye Sûreti

Ek-20: Erdoğdu Bey Câmii Selühisar Vakfı Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Ek-1: Turgutoğlu Şeceresi

Ek-3: Zaviye-i Dediği Sultan Vakfiye Sûretinin Tercümesi

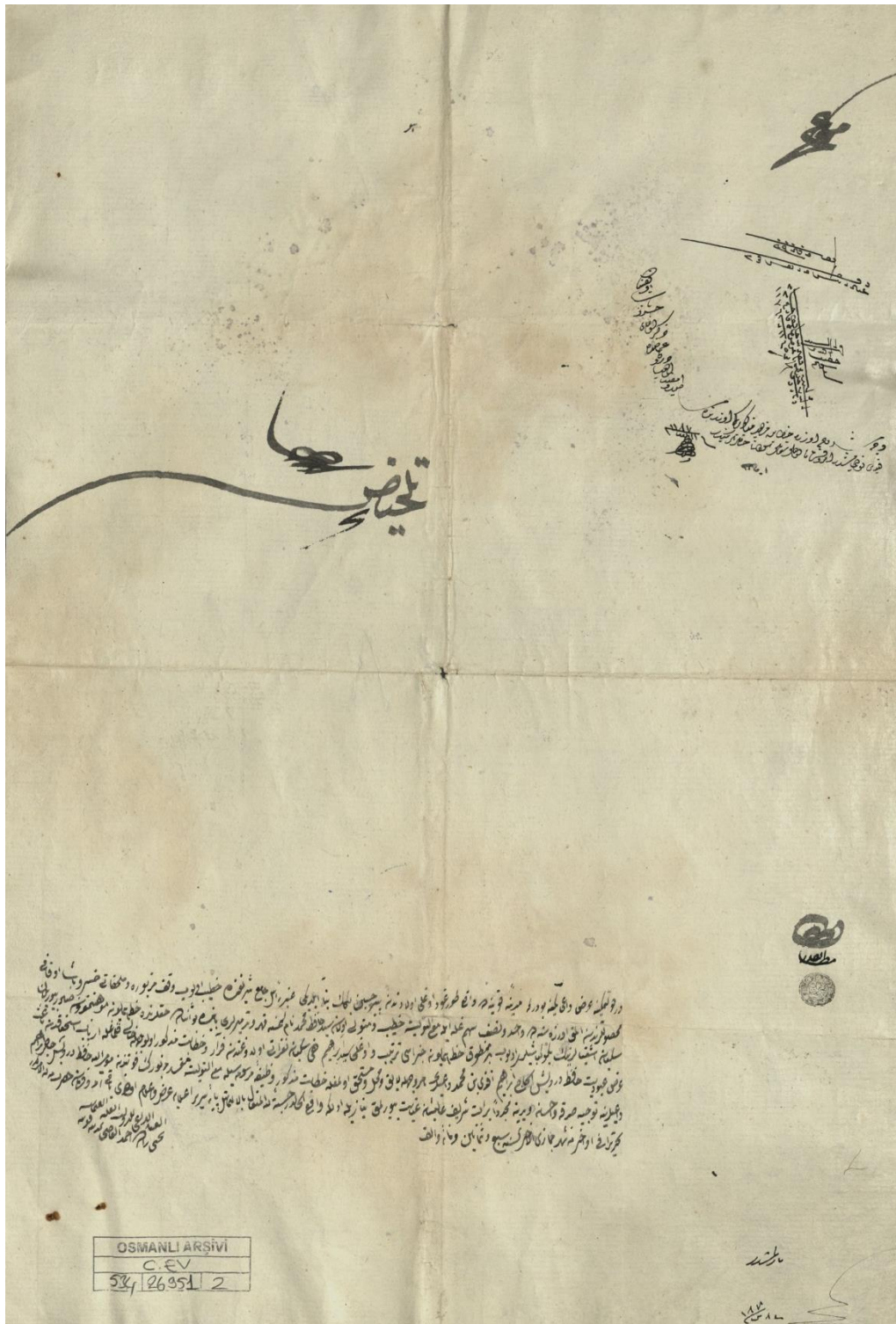
Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'a salât da onun Rasülü Muhammed Aleyhisselâm ve âline mahsustur. Bundan sonra dünya fani ahiret baki, ellerimizdekiler ise adidir. Peygamberlerin seyyidi ve müttakilerin imamı Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki: “Âdemoğlu öldüğü zaman ameli kesilir ancak üç sınıf kimsenin kesilmez. Kalanların faydalandığı bir ilim bırakan, kendisine dua eden bir evlat bırakan, devamlı bir sadaka tasadduk eden kişi”. İyilik ve ihsan sahibi Turgut Bey'in oğlu hayrat ve hasenat sahibi diye bilinen Pir Hüseyin Bey gönül gözüyle görüp çalışıp çabalayarak aslı 12 hisse olan mülkten 6 hisse vakf ve haps etti ki; âb-ı Germ'e bağlı Mahmud Hisarı diye bilinen Akdağ ve Baraklıdede (Baraklıdere) ile Doğan Yuvası ve Bahadır Kayası ile çevrili mülk ile diğer altı hisse olarak Said'e bağlı Karasevinç olarak bilinen Kürüç'ten Kayacık'a kadar Emir Ranu(Emir Danu)'dan yola kadar olan bu iki köyü her şeyiyle hudut ve hukuku, bu yerlere bağlı mezra ve bitişik yerleri, bu iki yerin içinde ve dışında ne varsa hepsini budelâ sultanı olarak bilinen Dediği (Allahın rahmeti üzerine olsun) Zaviyesi'ne vakfetmiştir. Vakfedenin (Allah muvaffakiyetini ziyade eylesin) şartı ise: Dediği evladından Ertuğrul Dede hem şeyh hem de vakfin tasarruf sahibi olarak müteveli olup hayatta olduğu müddetçe kendisi, vefatından sonra çocukları ve onların çocuklarından salih olanları müteveli olacak, nesil inkıraza uğrar, sülaleden vakfa müteveli olacak kimse kalmaz ise (Allah din ve dünyasını salih kılsın) ki zamanın hâkiminin tayin ettiği kişi müteveli olup vakfin tasarruf sahibi olacak. Yine vâkıfın şartıdır ki: Bu iki vakıf köyden hâsıl olacak gelirler ile yukarıda zikrolunan zaviyenin tamir ve bakımları aynı zaviyenin şeyhi eliyle yapılacak ve müslim ve muvahhidlerden fakir ve miskin olanlara ve civardan gelen müsafirlere şer'î şerifin gerektirdiği, açık ve sahih olarak ve asıl ve fûruunun(dallarının) icap ettiği şekilde fesat manilerden arındırılmış olarak, öyle ki satılamaz, hibe olunamaz, rehin olamaz, mülk edinilemez, varis olunamaz sûrette vakf ve haps edilmiştir. İşitip kabul ettikten sonra her kim ki bu hükmü değiştirirse bunun günahı değiştirenlerin boynunadır. Allah işiten ve bilendir. 824 senesi ve Receb-i Şerif'in yedinci günü (8 Temmuz 1421) yazıldı. Şahitler: Murad bin Hasan, Mahmud bin Alî, Hasan bin Mûsa, Hayreddin bin Rasül, Mehmed bin Mahmud, El-Hâc Hasan bin Abdî, Bektaş bin Alâeddin, Ebûbekir bin el-Hâc Velî, Ahmed bin Hamza, Hamza bin Hızır.

Ek-5: İlgin Câmii Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd ululuk ve ihsan sahibi, yeri, göğü, ışık ve aydınlığı yaratan, havadaki kuşların rızkını veren Allah içindir. Akşam ve sabahları yaratan bir olan Allah'ın ve benzeri olmadığına şهادet ederim. Yine ben Muhammed'in (s.a.v) Allah'ın kulu ve elçisi olup samimi ve temiz olanların efendisi ve bütün peygamberlerin sonuncusu olduğuna şهادet ederim. Şu bir gerçek ki dünya yurdu bir geçiş yurdudur, sürekli kalma yeri değildir. Bu dünyanın kârı zehir, sevinci üzüntü, içeceği serap, bayındırlığı viran, çoğu az, hileleri uzundur. Kim ki buna güvenirse sonu zarardır. Kim ki Allah'ın verdiği maldan Allah rızası için verirse ve Allah'ın *“Sizin yanınızdaki biter Allah'ın yanındaki devamlıdır”* ve *“eğer ihsan ederseniz kendiniz için ihsan edersiniz”* ve *“En sevdiklerinizden vermedikçe iyiliğe kavuşamazsınız”* ayetlerinin ihtiva ettiği manaya temessük ederse, ayrıca daima hayır üzerinde yürüyen Peygamber Aleyhisselam'ın *“dünyada yiyip bitirdiğin giyip eskittiğin ve sadaka edip devamlı kıldığın senin malındır”* ve *“insanoğlu öldüğü zaman ameli kapanır, ancak şu üç kişi hariç kendisinden yararlanan ilim ile kendisine dua eden evlat ve devamlı olan sadaka ki oda vakıftır”* hadisi şerifleri mucibince ulu bey ve beylerin ve uluların büyüğü, hatırı sayılır, yüksek huylu, hayır ve hasenatı benimseyen büyük kumandan ki Turgut oğlu Hüseyin Bey (Allah başarılarını devamlı kılsın ve yardımlarını eksik etmesin) dünya malına gönül gözüyle ve keskin bir bakışla baktı ve şöyle söyledi: *“Kim bu dünyaya dayanırsa su üzerine nakış yapmış olur, kim de buna imrenirse büyük bir yokluk ve sıkıntı içindedir”* diyerek uğursuzluk ve zorluktan korunmuş olan en temiz malından Allah'ın rızasını kazanıp cezasından korunmak için *“O günde ne mal ne çoluk çocuk fayda vermez ancak temiz bir kalp fayda verir”* ayeti kerimesine uyarak bu ana kadar elinde mülkiyetinde ve tasarrufunda bulunan malının üçte birisinden bir cami yaptırdı ve malını vakf ve habs ve tasadduk etti. Bu araziler Bekdik köyüne bağlı olup buldukları yerde meşhur olduğu için hudutlarını yazmağa lüzum görülmedi. Yine bu vakıflardan aynı yere bağlı Keşürlü diye bilinen köyde bulunup bunların hududu Akşehir'e giden yola kadar ve Kızılyar'ın üstüne ve Samanyolu diye bilinen yol ve Sarıkaya ve Tavilce'ye kadar, yine meşhur olduğu için hudutlarının zikrine lüzum görülmeyen ve 12 parça, Dolap diye bilinen arazi ve Kuyuluharimi ve Kerimkoçu ve İlgin'a bağlı olan Çulbağı ve Bedük köyünde bulunan ve sınırlarının yazılmasına gerek duyulmayan mezra, yine Ahırüyüğü diye bilinen ve hududu yazılmayan araziler bütün

sınırları ve hakları ve bağı ve bitişik olanları ve müstemilatıyla beraber, dâhil ve hariçteki yerlerin hepsi, her şeyleri ile beraber şer'i bir şekilde vakfedildi. Vakfi yapanın şartları: Halk arasında devamlı olsun diye vakfedilen mülkün kârından meydana gelen hasılat evvela caminin bakımı ve hizmetçilerine sarf olunacak eğer bundan artarsa kalan beş sehmi yapılacak 1,5 sehmi caminin hatibi için 1,5 sehmi Cuma günleri camide tecvit üzere kuranı kerim okuyup sevabını vâkıfın ruhu için bağışlayacak dört tane hafız için, bir sehmi müezzine ve yarım sehmi aynı caminin kayyımına verilecektir. Ve yine şöyle şart kılındı: Hayatta olduğu müddetçe müteveli ve nazır kendisi olacak, öldükten sonra çocuklarına ve onların çocuklarının çocuklarına aynı batından aynı nesilden devam ettiği müddetçe sadece onların erkeklerine verilecek. Eğer nesilleri kesilir, Allah korusun kimseleri kalmazsa o günün hâkiminin görüşüne bırakılacak. Eğer cami yıkılırsa bir defa daha tamir olacak, yenilenmesi mümkün olmazsa vakıf Müslümanların fakirlerine ve miskinlerine verilecektir. Zabıtlar tamamlandıktan sonra müteveli olarak tayin olunan Davras oğlu Mehmed'e teslim olunacak o da diğer mütevelliler gibi gerekeni yapacaktır. Eğer vakf eden vakıfdan vaz geçerek kendi mülkü yapmak isterse o zaman kabul olunması ile gerekleri ile umum ve husus ulema ve iyiler arasında benimsenmiş olan ve icaplarına uyduktan sonra hâkimin hükmüne bırakılacak ve halk arasında bilinen adetlere riayet olunarak âlimler ve imamların toplu kararıyla ebediyyen vakf olarak tescil olunacak, asla satılmayacak, hibe ve rehin olunmayacak, mülk haline getirilmeyecek, miras olmayacak ve imam, sultan, vezir, kadı, muhtesib, vali ve Allah'a ve ahiret gününe inananlar tarafından bu vakf asla bozulmayacaktır. Vakfın bozulması, şartlarının değiştirilmesi eksiltilmesi asla helal değildir. Bu vakfın vekili, sahibi, her şeyi Allah'tır. Kim ki bunu değiştirmeye çalışırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun ve orda devamlı kalsın ve onun azabı hiç hafiflemesin. Kim ki bunu duyduktan sonra değiştirirse günahı değiştirenlerin üzerine olsun. Allah işiten ve bilendir. Vakfedenin alacağı mükâfat Allah üzerindedir, O Rauf ve Rahimdir. Allah iyilik sahiplerinin sevabını insanların tekrar diriltildikleri günde zayi etmez. Bu vakfiye 23 Şevvâl 826/ 29 Eylül 1423 tarihinde yazıldı. Şahitler: Hamza oğlu Hayran Dede, Ali oğlu İsmail, Ali oğlu Ahmed, Halil oğlu Hacı Mehmed, Seyyid Hamzaoğlu Seyyid Hüseyin, Hızır oğlu Keleş, Abdi oğlu Ali, Mehmed oğlu Mahmud, Mehmed oğlu Mahmud Dede.

Ek-6: Turgutoğlu Anber Reis Câmii Hakkında bir Telhîz³²²

³²²BOA, C.EV, 534/26951.

Ek-8: Kalenderiye Zaviyesi Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd mülk sahibi Allah'a mahsustur. Salât ve selâm ise gece ve gündüz arka arkaya devam ettiği müddetçe Allah'ın resulüne ve onun ailesi ve ashabinadır. Bundan sonra Ulu Bey olan büyük Emir Şah Bey oğlu ve hayır hasenat sahibi din ve dünya işlerinde hükümdarın vekili, ordular kumandanı, iyi huylu, şanlı, beyler beyi olan Pir Hüseyin Bey -Allah muvaffak kılsın ve yolunu hayra ulaştırsın- Allah için mahrûse-i Konya haricinde bulunan ziraata uygun, hudutları batı tarafından yola, kuzey tarafından âlimi rabbâni merhum Mevlana Sirâcüddin vakfına ulaşan, doğu taraftan tekrar vakfa ve güney tarafından da Eşekcioğlu mülküne hudût olan bir kısım arazisini bilcümle hudûd ve her türlü hukukuyla araziye ait bütün ağaç, meyve, kerum, haddehane ve diğerlerini havi mülkü arifler ve şeyhlerin kutbu maarif ve yakinin kaynağı (Allah kabrini nurlandırın) kâmil şeyh Ebi Bekir İnkisari'nin merkadi yanında bulunan ve Lengerhane diye bilinen şöhretinden dolayı hududlarının yazılmasına ihtiyaç duyulmayan Halkabegüş Zâviyesine vakf ve haps edip vakfin tevliyeti vakfedenin sağlığında kendi üzerinde olup sonra oğlu gençlerin asili ve salih olanı Turgut oğullarının övünç kaynağı Emir Turgut'u ve onun evlatlarını mütevellî olarak tayin etmiştir. Vakfin gelirlerinden evvela zâviyenin tamir işleri yapılacak kalanı ile mütevellinin ve zaviyenin ihtiyaçları karşılanacaktır. Vakfin sıhhat şartlarına, şer'î kaidelere uygun, manilerden arındırılmış olarak vakfedilip mezkûr zâviye şeyhi ve Kalenderiye taifesinin efendisi şeyhlerin ve bilginlerin kuvvetlisi Süleyman oğlu Bedrettin Mahmud el-Cavlakî mutasarrıf olup gelen giden misafirlere harcanacak, tamir de mümkün değilse daha sonra Müslümanlardan fukara olanlara sarf edilip rehinden, hibeden, varis müdahalesinden, satıştan muhafaza edilmiş olarak şer'î ve sahih ve ebedi olarak vakıf kalacaktır. Kim ki bu vakıf şartlarına riayet etmez, noksanlık yapar, değiştirir, vakfı bozar, vakıf şartlarının dışında hareket ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun "Kim ki bunu duyduktan sonra değiştirirse günahı değiştirenlerin üzerine olsun Allah işiten ve bilendir." 10 Receb 832/15 Nisan 1429 de yazılmıştır. Şahitler: Mesud oğlu Mahmud, Mesud oğlu Ahmed, Davud oğlu Yusuf.

Ek-10: Ömer Bey Zaviye Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd hayır ve hasenat devam ettiği sürece akılların anlayışlarını yücelten Allaha mahsustur. Salât ve selâm aziz olan Allah yoluna ulaştıran Allah resulüne ve “*Muhammed ancak elçidir*”³²⁵ ayeti celîlesini okuyarak ve insanları Kur’an yoluna sevk eden âl ve ashabının ve güzellikle onlara uyanların üzerine olsun. Bundan sonra bu Kitap binası doğru, manası güzel, gizli olanları haber veren bir kitaptır. Bu alçak dünya ölümün sığınma yeridir. Ömür kulpunun kırılması kararlaştırmadan kim ki tutunacak ipe sarılırsa âlemlerin rabbinin huzurunda, Allah’ın kendilerine nimetlerde bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler ile beraber olacaklardır. Hiç şüphe yoktur ki sadakanın en üstünü öldükten sonra sahibinin hatırlanmasına vesile olan sadakadır. Bu hususta peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “*Dünyada yiyip bitirdiğin giyip eskittiğin ve sadaka edip devamlı kıldığın senin malındır*”³²⁶ ve yine rasûlüllah diğer bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur: “*İnsanoğlu öldüğü zaman ameli kapanır ancak şu üç kişi hariç kendisinden yararlanan ilim, kendisine dua eden evlat ve devamlı olan sadaka ki o da ebedi ve devamlı olup hayır yönünden kazancı çok ve kıymetli olan vakıftır.*”³²⁷ Doğruluk, iyilik, anlayış ve hayır hasenat sahibi olan büyük komutan Turgutlu olan Hasan oğlu Ömer Bey (Allah hayırlarını devamlı etsin) dünyanın gösteriş ve şatafatlarına bütün gücü ve keskin bakışı ve gönül gözü ile bir baktı ve “*Şu dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurduna gelince işte asıl hayat odur keşke bilmiş olsalardı*”³²⁸ ayetinin tesiriyle Ömer Bey temiz malından vakfederek Said vilâyetine bağlı Hatun köyünde güzel ve mübarek bir zaviye yaptırdı. Ömer Bey’in vakfettiği bu mülk Hatun köyünde olup kiblesi Hacı İbrahim mülkü batısı Kırık Yusuf mülkü diğer iki tarafı ise yol ile çevrilmiş olup ve gelip gidenlere konaklama yeri olmak üzere bu zaviyenin masraflarının karşılanması için bu yeri şimdiye kadar tasarrufunda olan malından vakfetti. Vakfolan bu arazilerinin sınırı şöyledir: Saykaya ve Lâdik’ten gelen yol ve Göktaş ve Kumarı Hanı denilen han ve Bereket Çukuru’na ve Yavşan Sırtı’na ve Kızılcaköyü’nün üstünden ve Burhan Vadisi’nde batı tarafında Cevlek Sırtı ve Mihrap Sırtı’na ve Çal Tepesi’ne ve

³²⁵ Âli İmran, 2/143.

³²⁶ Müslim, Zühd, 3 ve 4.

³²⁷ Müslim, Vasiyyet 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâya 14; Tirmizi, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8.

³²⁸ Ankebût, 29/64.

Çıra yerine ve Hatun köyünden giden Karaismail köyünden gelen yola ve Kağnıbeli'ne ve Kâfirçalı ve Hasannaib Tepesi ve Sarıkaya'nın üstüne ve Cebrail Tepesine ve Sarıkaya ve Zengi vilâyetinde bulunan ve bilinen yerler olduğundan hudutları yazılmamış arazilerdir. Sonra miri arazi ve Ortaviran'daki bütün mezralar ve Hüyük üzerindeki Cevlek Sırtının kiblesindeki yol ve Emir Said Sırtı üzerine ve Kökesden gelen yola ve Göktaş ve oradan Kızıltepe ve oradan İshak Kuyusu ve oradan Yumakviran Sırtı ve Kızılca ve Ortaviran ve Çeltük ve Kökesden gelen yol burda kesilir ve Kızılca ve Ortaviran ve Kızılca köyünden Kara İsmail köyüne gidilen yol ve Ufakhüyük ve Akçalar diye bilinen bütün mezralar sonra Hasannaib Tepesi'ne ve ondan Sarıkaya Tepesi ve Cebrail Tepesi ve Saykaya Tepesi ve Karasevinç köyünden Lâdik'e giden yol ve ondan Hatun köyünden gelen ve Kağnıbeline ve Kındıras köyüne giden yol ve Hasannaib Tepesi ve bir mihver üzerine dönen Silint köyündeki Ömer Bey değirmeni ve imam arazileri ilerde gelecek olan ağaçların tamamı Akşehir'e bağlı olan Silint köyünde 12 sehimin sekiz sehmini (8/12) Yazırçakıl ve Mucuk gömüsü ve Kurdözü denilen yer ve Kocac'a giden meşhur yol ve Kocac Sırtı ve Tolüyüğü ve Kızılağıl denilen yer ve İbişkaya ve Gülhan denilen mevzi ve Adatepe ve meşhur Mehmed Köprüsü bütün sınır ve hakları ve bağlı olan yerler ve meyveli ve meyvesiz ağaçlarla ki hangi cins olursa olsun, bitişik olan yerler ve eski ceviz ağaçları ve kalan su değirmenleri mezralar ve otluklar çayırlar, koyun ve deve yatakları ve otlakları kuyu ve ırmaklarını ve her şeyiyle vakfetmiştir. Vakfın şartı: Allah hayırlarını kabul etsin varlığıyla şeyhlerin salıkların iftihar ettiği şeyh Turgut, Turan ve Durmuş adlı oğlanlarını hayatta oldukları müddetçe zaviyeye hizmet için mütevellî şeyh ve nazır tayin etmiştir. Birisi vefat ederse sağ kalan diğeri onun yerine mütevellî şeyh ve nazır olacaktır. Ondan sonra onların evlatlarından münasip olan kişi o vazifeleri yerine getirecektir. Ondan sonra oğlanları ve oğullarının oğulları salih ve münasip olan nesilden nesile hizmet edeceklerdir. Allah korusun soyları biterse Konya hâkiminin seçmiş olduğu ehil bir kişiye mütevellîlik vazifesi verilecektir. Vakfın gelirinin 1/3'i hizmetlilerden sonra tevliyet meşihat ve nezaret için verilecek, kalanı mütevellî eliyle gelip giden fakirlere verilecek ve mübarek gecelerde ve haftada iki günde helva ve güzel yağlı ve etli yemekler pirinçle ve başka şeylerle pişirilecek bu şartlarla şer'i olarak vakıf şartlarına uygun bir şekilde engel ve bozukluklardan arınmış olarak vakıf olmuştur. Bu vakıf kesinlikle satılmayacak hibe olunmayacak, rehin olmayacak

Allah'ın arzı kendilerine miras ettiği kişilere miras olmayacaktır. Eğer vakıf harap olursa Allah korusun veya yıkılıp hiç eseri kalmazsa ve yeniden yapılması mümkün olmazsa bu vakfın gelirleri şeyhin eliyle Müslümanların fakiri ve muvahhitlerin miskinlerine yer ve gök durdukça verilecektir. Hiçbir kimse için bu vakfı değiştirmek, tatil etmek helal değildir. Kim ki bunu yaparsa haram işlemiş olur ve ondan sonra Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetleri kıyamet günü onların üzerindedir. Vakfın kazanacağı mükâfat ise Hazreti Allah'ın üzerindedir. 10-20 Rebiülevvel sene 827/8-18 Haziran 1424. Şahitler: Ali oğlu İsmail, Hamza oğlu Seyyit Hasan, el-Hac Sâlih oğlu Sadrullah, Abdi oğlu Ali, Mahmud oğlu Mehmed, Hüsameddin oğlu Ali, Halil oğlu Hüseyin, Davud oğlu Hacı İbrahim, Hacı Ahmed oğlu Hasan, el-Hac İbrahim oğlu İsa, Mahmud oğlu Süleyman, Emir Veli, Toman oğlu Fakih oğlu Yusuf, Ömer oğlu Hamza Fakih, Hacı Emirhan Sirri, el-hâc Yahşi es-Sadrî oğlu kâtib el-hâc Ahmed.

Ek-12: Ebu'l-Fazl/ İplikçi Câmii Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd, bütün işlere ve hallere vakıf olup ebediyen her şeye mütevellî olan ve ayların gelip geçmesi, zamanların keder ve sıkıntılardan etkilenmeyip asla kendisinde zan ve vehim olmayan ve sıfatlarından hiç kimsede bulunmayan zarara uğrayanları dua ile rahatlatan, Allah'tan korkanlara cenneti vadeden ve takvayı kullarına azık yapan, kendine küfredenleri alçaltan, şükredenleri artıran, yücelten Allaha mahsustur. Ben Allahtan başka Allah olmadığına şahadet ederim. Yine ben şahadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir. Allah ona ve sünnetine uyanlara, onun arkasından gidenlere, yardım eden ashap ve yakınlarına salat ve selam olsun. Bundan sonra doğru ve akıl sahibi olanların yanında açığa çıktı ki, dünya ölüm ve üreme yeridir. O dünya ve içindekiler geçicidir. Ahiret ve ondakiler kalıcıdır. Bu hususta hazreti Allah şöyle buyurmuştur: *“Sizin yanınızdaki Dünya malı tükenir. Allah'ın katındakiler ise tükenmez. Muhakkak ki Allah katındaki sevap sizin için daha hayırlıdır.”*³³⁰ Anlaşıldı ki dünyanın ganimeti aldatıcıdır, düğünü ve yemeği ise alçak ve aşağılıktır. Ahiret ise ebedidir, bahçesi ise beğenilip razı olunan yerdir, ahiret hayatının süresi çok uzundur. Üzerine giyilenler eskimez, ekmek ve katığı devamlıdır, dostları canlıdır. Dünya elinde bulunanları ahiret azığı yapmak isteyenler için ahireti kazanma ve muradına kavuşma yeridir.

Hulasa kim ki Allah için Allah'ın emrine uyarak hayır, hasenat ve ahiret azığı kazanmaya malını tahsis ederse Allah gözlerin ayrıldığı ve kurtuluşun olmadığı, evlat ve malın fayda vermeyip ancak temiz kalbin fayda verdiği günde onları rızıklandırır. İnanış ve kulluğu tam, kullarının işlerinin kefilî, kemalât fenlerini çok iyi bilen kılıç ve kalem sahiplerinin sığınağı, ilim sahiplerinin hocası, ilim ve hikmet sahiplerinin yükseği, ihsan ve asalet sahibi ve saygı değer bir komutan Ebu'l-fazl diye anılan Turgut oğlu Ahmed Bey gönül gözüyle bakarak *“Takva ve ihlas en hayırlı azıktır, dünya üzerindeki her şey geçicidir. Ancak Allah bakidir ve kişi ahirete ne gönderirse onunla karşılaşır ve kendiniz için neyi gönderirseniz Allah katında onu bulursunuz”* şeklindeki ilahi ifadelerle uyup hayır kazanmak için iyilerin izinden seçilmişlerin yolundan giderek en temiz malından Allah rızası için Konya'da bulunan Sultan Alâeddin türbesi için Kur'an-ı Kerimden istihare şeklinde niyetinin doğru olup

³³⁰ Nahl Süresi, 16/96.

olmadığını tesbite çalıştı ve birinci defa “*Hesap günü amel sahipleri için istedikleri kadar vardır*”³³¹ ayetiyle müjdelendi. Tekrar tekrar çalıştı “*iman edip güzel ameller yapanlar için firdevs cennetleri vardır*”³³² ayeti ile müjdelendi. Bundan sonra sevabı hiç kesilmeyen hep yenilenen ve devam eden bir hayır yapmaya karar verdi. Evvela Altunapa Medresesine bitişik İplikçi Câmii diye bilinen camiyi yaptırdı. Oraya orada okunmak için üç tane Kuran-ı kerim koydu ve ilerde anlatılacağı gibi hatip, İmam, kayyum ve devirhan tayin etti. Sonra vakfeden bütün hayır ve işlere vakıf olandır diyerek Allahın kendine vermiş olduğu bu nimetleri gördü ve ahiret ve dünya maişeti için en kıymetli şey vakıftır. Çünkü onun sevabı Peygamber Efendimizin buyurduğu gibi sonuna kadar devam etmektedir dedi. Günahlara şefaathçi olan Peygamber efendimiz “*insanoğlu öldüğü zaman ameli kapanır ancak şu üç kişi hariç kendisinden yararlanan ilim, kendisine dua eden evlat ve devamlı olan sadaka ki oda ebedi ve devamlı olup hayır yönünden kazancı çok ve kıymetli olan vakıftır*”³³³ buyurmuştur. Allah tarafından evliya kullarına vaadolunan ecir ve sevabını kazanıp onun azabından korunmak için bu ana kadar elinde bulunup tasarrufunda bulunan ve tapu da kayıtlı mülkü olan Konya’ya bağlı Said-ili’nin Apsarı köyünü vakfetmiştir. Bu vakfın hudutları şöyledir: Birinci sınır; güneyi Yenicekaya ve tamamı Kırbendi sonra Çeltük nehri, sonra mermer köprü. İkinci sınır: Batıdan Çeltük köyü sınırı tamamı Sarıtışa kadar sonra Sittitepe sonra Kösek daha sonra Bakmışlı sonra Belüşan Sırtı sonra Kızılcıca. Üçüncü sınır: Kible tarafı Zengi köyü, Kantarcı yolu diye meşhur olan büyük yol, sonra Taşköprü, sonra Biciklidere diye meşhur olan yere sonra Komuklu değirmeni diye meşhur olan değirmen, sonra Damağlı köprüsü. Dördüncü sınır: Doğudan Kâfir değirmeninden Zengiden gelip Sarıtış’a giden yola sonra Bakırbendi ve Zengiceğ’e bağlı hudutlarla Maydos köyüne ulaşan yerler. Ayrıca birinci sınır: Kibleten Suvarıktan Aksaray nam kasaba, Sergiden yol tarafında Servankaya’ya kadar. İkincisi: Doğudan Eski-il kaşı diye bilinen kaşın üzerinde bulunan Hoca Ali adlı kişinin tarlasından adı geçen kaş üzerinden Kocacıklı diye bilinen Kuruçay’a varıp Hatırşah kuyusundan Köstek adındaki mevkiye kadar. Üçüncüsü: Güneyden Esrail ve Hacışahbalı adlı yerdeki umumi yola kadar. Dördüncüsü: batıdan Suvarık sınırına bu

³³¹ İsra Süresi, 17/13.

³³² Kehf Süresi, 18/107.

³³³ Müslim, Vasiyyet 14; Ebû Dâvûd, Vasâya 14; Tirmizi, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8.

köyler adı geçen hudutları müstemil olarak bütün hudut hakları, yolları, meskenleri, üzümlükleri, arazileri, evleri ve bunlara ait olan bütün haklar ile bu camiye yani İplikci Camisine hizmet etmek üzere vakfetti. Bu Vakfın gelirleri mütevellî tarafından fakirlerin ihtiyaçlarına taksim olur. Bunlar hatıp, imam, kayyum ve devirhan, müezzin, muarriif olanlara şart olduğu üzere verilir. Sonra (Allah malını artırsın) vâkıfın şartı: iki devirhan, tecvidi iyi bilen, takva sahibi bir hafız, eğer hafız ve ehli tecvid bulunmazsa Kur'an-ı Kerim'i tecvid ve tertil üzere okuyan âlimlerden olanlara, eğer hatip ve imam yaşlı olursa ilmen güzel olur, onlardan Kuran-ı Kerim okuma ve o üç Kur'an'ı koruma hizmeti için bunlara her sene iki yüz dirhem, caminin imamına her sene yüz dirhem, hatip için her sene yüz dirhem, her bir devirhana her ay 10 dirhem eğer sermahfel olursa her ay elli dirhem, müezzin olursa her birine her gün için bir dirhem, bu hususta hizmetçiler başadırlar ve herkesin hissesi mütevellî eliyle kendilerine verilir. Ve yine şart kılındı ki; mürtezikalardan azl ve nasb olunacak olursa mütevellî tarafından takip olunur. İstihkakını almadan azl olunmaz ancak hâkimin bilgisi altında azlolunur. Ve vakıf sahih ve şeri olarak ebedi ve açıkça devamlı olarak şer'i kural üzere engellerden hali ve sıhhatinin şartlarının uygun olarak devam eder ve günlerin geçmesiyle bozulmaz, eksilmez, miras yapılmaz. Allah ve resulüne ve ahiret gününe inanan hiçbir kimse sultan, melik, vezir, kadı, vali, reis, şeyh, müftü, muhtesip bile olsalar bu vakfın şartları değiştirilemez, tebdil ve tağyir olunmaz. Kim ki bunu aslından değiştirmeye çalışırsa büyük günah işlemiş olur. Aslını korumaya çalışıp gelirlerini koruyarak ihtiyaçlarına ve mühim yerlerine harcarsa Allah onu mesut ve makbul kişilerden eylesin ve evliyalar, sıddıklar ile beraber haşrolunur. Bunlar ne güzel arkadaşlardır, onlar orayı sevip hoşnut olurlar. 1-10 Zilkade 834/11-21 Temmuz 1431. Şahitler: Mahmud oğlu Şemseddin Ahmed Çelebi, Mehmed Çelebi, Abdurrahman oğlu Mimar Seydi Nazarî, Hacı Mustafa oğlu Mehmed oğlu Lütfi, Hasan oğlu İlyas Has Paşaya, Hamza oğlu Ahmed, Karatayoğlu diye meşhur Hüsam oğlu Celal, Hafız oğlu Hüseyin, Ahmed Vefâi oğlu İshak, Şûraoğlu diye bilinen İsa oğlu Ahmed, Abdurrahman oğlu (silik), Mustafa oğlu (silik), Hüseyin oğlu Kâtip Bali ve diğerleri.

Ek-13a: Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Süreti İkinci Sayfa³³⁵

237
 فنف برب يوسا سكه فانما اتمه على الذمة ببلونه ان الله سبحانه اعلم واجرم الوفاق على الله فما ائتمنه
 ورحمة ان الله لا يضيع اجر المحسنين وحكم محجة هذه الوفاة وقضاه دعواته وروحه بهما
 وجه ظهور الوفاة من الوفاق والقوى ما بر وانقاذكم من حكم المسلمين مؤمن
 اعلى الوثيقة وحقبة الله عابجب ورضن انذافها و حابر حاكم والواضحة وثبت
 وروصبه على صلابة علماء المسلمين واهلية الاموال رضوان الله عليهم وجمعيت
 وارساء على حكم من هذا مجلس من التصديق والتفات والامانة والايات منهم مولانا
 ابراهيم فقيه ابن كمال الدين ومولانا حسن فقيه بن عبد عيسى وجميع باقية من الحكم والاسلام
 واهل الخير فاليوم الواحد الذي من سنة المرحوم المرحوم الوفاة سنة ثمان مائة وثمانين
 وثمان مائة الهجرية النبوية سبلا له والمجد لله وجهه واصفوه على من الالباب بعد
 سنة ثمان مائة مولانا ابراهيم مولانا طهره ابي بكر به محمد الفقيه ائمة كانت
 ابراهيم محمد مهدي محمد ابراهيم محمد محمد
 الوفاة ودر

³³⁵ VGMA, d 2176, s. 125/237.

Ek-14: Türbe-i Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd hakkıyla Allaha mahsusdur. Salat ve selam peygamberi üzerine olsun. Bundan sonra dünya geçici yurttur. Bunun kazancı zehirdir, sevinçleri üzüntü, içecekleri serabdır, bayındırlığı harapdır, çoğu azdır, hileleri uzundur. Kim ki bununla tatmin olursa hüsrandadır. Kim ki bundan yüz çevirirse kazanmıştır. Malını Allah rızasında infak etmemekten ve gözlerin kapanıp kaldığı günde şaşır kalmaktan Allaha sığınan iyilerin övüldüğü gün iyilerin kendisi ile öğündüğü ve şefaathçilerin ve hayır üzerinde olanların efendisi, şefaathçisi olan ümmi ve arabi olan Peygamberimiz (selam üzerine olsun şöyle buyurdu: dünyada yiyip bitirdiğin, giyip eskittiğin ve sadaka edip devamlı kıldığın senin malındır) ve yine rasülüllah diğer bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur: İnsanoğlu öldüğü zaman ameli kapanır ancak şu üç kişi hariç kendisinden yararlanan ilim kendisine dua eden evlat ve devamlı olan sadakadır. Makbul bir kişi olan merhum Emir Şah Beyoğlu salih ve şehit merhum Pir Hüseyin Beyin oğlu olan doğruluk, iyilik, ulu bey ve beylerin ve uluların büyüğü, hatırı sayılır yüksek huylu, kölelerin, hizmetçilerin efendisi, hayırlı işlerin usul ve kurallarını düzenleyen, yayan ve Müslümanların koruyucusu ve yardımcısı Allah'ın rahmetine muhtaç Ahmed Bey (Allah ömrünü uzun etsin) malından sadaka ettiklerine ve geçici dünyanın gösteriş ve şatafatlarına bütün gücü ve keskin bakışı ve gönül gözü ile bir baktı ve bilip anladığı kim bu dünyaya güvenirse su üzerine nakış yapmış gibidir ve kim ki ona meyl ederse zarar eder. Allahın *“şu dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir ahiret yurduna gelince işte asıl hayat odur keşke bilmiş olsalardı”*³³⁶ ayetinin tesiriyle ihlasla ve Allah'ın rızasına kavuşmak için Ahmed Bey kendisinin en kıymetli en sevimli malından güzel bir şekilde, açık sözlülükle, akıl ve bedeni sağlam ve güven ve tasadduka yeterli ve bütün vasıflar tam olarak Konyaya bağlı Zengicek vilâyetinin Haydos köyü ve Maydos mezarını vakf, haps ve tasadduk etti. Vakfolan bu köylerin sınırı şöyledir: Doğusu Sıvarık, yol ve Kesek ve Sarıkayadan Saray, Belhacı'ya kadar, kuzeyi batısı yol ve ayrıca Konya'nın dışında Meram vadisinde, kible ve kuzey tarafları dağla çevrili yerler. Ayrıca doğu tarafı Hürremşah vakfına ait olan vakıf, batısı Seyyid Ahmed mülküne sınırlı olup üçtaş üzerine dönen bütün değirmenler ve bu iki köy ve değirmenler bütün hudut, hukuk müstemilatı ve

³³⁶ Ankebut Suresi, 29/64.

bütün ekleri ve yolları ev ve mesken, mera, elbise, ipek ve saire dâhili ve harici her ne varsa buna dâhildir. Ki bu yerlerin hasılatlarıyla Hüseyin Bey'in oğlu Konya dışında Şeyh Sadreddîn Konevi Türbesi yanında, üç tarafı mezarlık, güneyi yol ile çevrili yerde bir türbe yaptırıp adı geçen yerleri de bu türbe giderlerinde kullanılmak üzere vakfetmiştir. Bu vakfların tevliyet hususu ilim güzelliklerini kendinde toplamış bulunan, ümmetin salihlerinden, ilim ve kılıç ehlini tanzim eden, büyük komutan Sırrı Bey'e aittir. Ondan sonra onun neslinden gelenlere aittir. Vakfı yapanın şartı: Allah hayırlarını kabul etsin yedi tane tecvidi iyi bilen hafız ve kurra gevşeklik yapmadan her gün birisi Kur'anı Kerimden bir cüz okuyacak ve Kur'anı Kerimin hatminde okuyan ve dinleyenler bağırıp çağırmadan tertibe yani sıralamaya dikkat edecekler ve hayrının kabul olması için vakfı yapana, çocuklarına ve orada hazır bulunanlara ve bütün müminlere dua ve istiğfar edecekler. Vakıftan hâsıl olacak gelirin 5/6 hissesi mütevellî eliyle cüz okuyan yedi hafıza verilecek, geriye kalan altıda bir 1/6 hissesi mütevellînin tasarrufunda olacaktır. Eğer türbe yıkılır, yenilenmesi de mümkün olmazsa bu gelirler ebedi ve devamlı olarak miskin ve fakir Müslümanların olacaktır. Bu vakfı hâkim, kumandan, vali ve başkaları değiştiremeyecektir. Kim ki bu vakfı değiştirirse Allah'ın meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerine olsun ve Allah sadakalarını, adaletini ve işlerini kabul etmesin, zengin ise fakir olsun, gözü sağlamsa kör olsun, duyan kulağı sağır olsun. Adı geçen vakfedenin Allah vakfını kabul etsin ve onu kıyamet günü Allahın huzurunda muvaffak kılsın. *“ve insanların kabirlerden diriltilip kaldırılacakları gün beni zelil etme. O gün ne mal fayda verir ne de oğullar. Ancak Allah'a selim bir kalp ile varan kimse müstesna”*³³⁷, *“Ah keşke hayattayken, ahiret hayatım için hazırlık yapmış olsaydım”*³³⁸ der. *“Onu göreceğiniz gün her emzikli kadın emzirdiğinden gaflet eder, çocuğunu unutur ve yüklü kadın yükünü düşürür ve insanları sarhoş görürsün. Hâlbuki onlar sarhoş değildirler. Lakin Allahın azabı şiddetlidir”*³³⁹ şeklindeki ayeti kerimelerde bu vakıf şartlarına uymayanlar hakkında işaret olunmaktadır. Kimki bu vakfın şart ve hükümlerini duyduktan sonra bunu değiştirirse bunun günahı değiştirenlerin üzerine olsun ki Allah bilen ve işitendir. Vâkıfın sevabı Allaha aittir. Çünkü o vakıfta güven ve rahmet vardır.

³³⁷ Şuara Suresi, 47/87-89.

³³⁸ Fecr Suresi, 89/24.

³³⁹ Hac Suresi, 22/2.

Muhakkakki Allah iyiliği boşa çıkarmaz. şu mecliste Kemalettin oğlu Mevlânâ İbrâhîm Fakih, Hacı İsâ oğlu Mevlânâ Hasan Fakih gibi Allahtan korkan ve adalet sahibi olan kimselerin hükmüne şahitlik ederim. (okunmıyor, tarih anlaşılmıyor)
şahitler: İbrâhîm Mahmud, Mevlânâ eş-şeyh Mehmed Mesud, Mevlânâ Durmuş Fakih, Mahmud oğlu Emir, Mahmud el-Fakih oğlu Ebubekir, (okunmuyor) Mesud, Mahmud oğlu Emir, el-Zeber İbrahim, Yusuf Davud, Mezd Ali.

Ek-16: Türbe-i Sultan Hatun Vakfiyesinin Tercümesi

Hamd; ululuk sahibi olan kâdir, izzet ve egemenlik sahibi olan ezici büyük Allah'a mahsustur. O, onlara zelillikten sonra 'ihlas' sözüyle hitap etti. Asıl konuya gelince: Dünya gurur yurdudur, sürur yurdu değildir. Yusuf Şah Bey'in kızı aziz ve yüce Sultan Hatun, şer'î, kavli ve fiilî tasarrufların, aşağı, dünyevî süslerinin caiz olma durumunu görünce, öğrendi ve sanki onun akan su üzerindeki bir nakış olduğunu düşündü. Ahiret yurdunun canlı olduğunu anladı ve o "vakfetti, habsetti", sel gibi akıttı ve halis, adık olarak Allah'ın cemali niyeti ve onun rızasını dileyerek vakfettiği tüm mülklerinden ve kendisine en sevimli gelen şeylerden açık bir düşünceyle ve sarih bir sözle tasaddukta bulundu. Akıl sağlığı, zengin ve gözün ödülü olursa onun güveni hediyeleşmekle olur. Zulmanda Köyü ve ona bağlı olanların hepsi, Konya şehrine bağlı olan Zengicek vilâyetinde bulunurlar. Sınırları; güney tarafından Loras Dağı'nın başındaki Öyük'e ve Kocac Dağı'na, ondan Karaburun'a, ondan Viranabad'a, ondan Sarıtaş'a, ondan Kavak Ayvalı'na ve ondan Tuzla Yolu'na, sol taraftan Zengicek Kalesi altına, ondan Muhtar Kuyusu'na ve batı tarafından denilmektedir ki Keçiburun Ağıl önündeki Gezek'e, ondan Borukluburun'a, Loras Dağı tepesinden Öyük'e ulaşır. Suvarık adlı köy ve ona bağlı olanların hepsinden ortaya çıkan hissenin yarısı ki bunlar adı geçen Zengicek vilâyetinde bulunurlar. Dolayısıyla da Konya'ya bağlıdırlar. Onun kible yönünden sınırı, Bey Kuyusu ve Çıkrıklı Kuyusu ve Dinek Köyüdür. Doğu yönünden Zengicek ve Kilet sınırır. Kuzey yönünden Maydos sınırı, batı tarafından Körkuyu Köyü sınırı ve Keşişlik Kalesi, genel yol, Kum Kuyusu, Viran ve Çatıyer'dir. Hulâsa Zulmanda Köyü ile Suvarık Köyü'nün yarısındaki araziler, binalar, mezraalardaki hakları, akla gelen yerler, çöplerin atılma yerleri, meskenler ve meralardır. Yüzlerin sığınağı kolaylaştı. Onu yapmaya zorladı. Annesinin babası olan muazzam gerçekleştirici dedesi, Emir Şah Bey'in oğlu Hüseyin Bey türbenin direklerini bina etti ve türbeyi inşa etti. Allah onu kabul buyursun, şehrin dışında ziyaret edilen geçmişlerine rahmet etsin. Onun şeyhlerin ve ariflerin kutbu olan büyük Şeyh Sadreddîn Konevî'nin, Allah ona rahmet etsin, türbesinin yakınında olduğundan söz edilmektedir. Sahih, yasal ve mer'î bir vakıf olarak isimlendirilinceye kadar onun yeri türbenin şöhretinin mekânıyla sınırlıdır. Şer'î yöntemi içeren bir bedelli bina, asli ve fer'in gereklerini ihtiva eden, şartları ve hatasızlığı cem eden, engellerden arınmış olarak satılamaz, hibe edilemez, rehin verilemez. Vâkife'nin hayatta olduğu günlerde

ve onun vefatından sonra herhangi bir şekilde ve herhangi sebeple de mümkün değildir. Aksine ebedi asıl ve güçlendirilmiş fer'i üzere yürürlüktedir. Yardımcılar yok olursa ondan sonrakilerle desteklenir. Bundan sonra adı geçen Vâkıfe, Allah onun günlerini daim etsin, vakıflarının tevliyetini aziz nefsiyle, hayatta oldukça babadan oğla, evladının evladıyla, asırdan asra, en salihden en salihe, nesilden nesle olmasını şart koştu. Onların sonuncusu inkıraza uğrarsa, onlardan birisinin kalmaması durumunda, vakfın yönetimi Pir Hüseyin'in oğlu büyük ve değerli emir Ahmed Bey'in olur. Sonra adı geçen vâkıfenin kız kardeşinin oğlu olan Ahmed Bey'in oğlu Hüseyin'in oğlu Ömer'in ve onun evladının evladı olur. Onlar da yok olur, onlardan hiçbir kimse kalmazsa adı geçen vakıf, adı geçen şehirdeki hâkimin görüşüne gidilir. Vakfın yazılı hasılatını mütevellî altı hisseye ayırır. Altı hissenin biri (1/6), Vâkıfe'nin şartı üzere, mütevellîye, kalan altıda beş(5/6) hisse ise yediye(7) ayrılır ve eşit bir şekilde kutsal türbede gerekli olan, orada pazartesi ve perşembe günü Kur'an okuyan, Allah'ın mecid kelamını her hafta bir kere hatmeden hafızlara ve tecvitle Kur'an okuyuculara sarf eder. Hafızlardan tembellik eden, görevini yapmayan ve görevine devam etmeyen adı geçen türbeden çıkarılır, yerine Kur'an'ı haftada bir sefer hatmetmeyi ihmal etmeyen bir başkası görevlendirilir. Adı geçen türbedeki görevli hafızların Allah'ın kelamının hatmine kadar hazır bulunmaları, Aziz ve Hamid olan Allah'a yönelmeleri gerekir. Onlar; vâkıfe'ye dua ederler, ona, babalarına, yüce emirlerin Turgutoğullarından Sultan Hatun'un vakıflarına, özellikle bütün müminlere genel olarak dua ederler. Adı geçen vâkıfe ki Allah başarısını daim kılsın, onu engelleyenlerin hepsini çıkardı, onları mülküyle izale etti, onu sürekli ebedi bir iyilik kıldı. Kim adı geçen türbeyi tamir etmeyip yıkarsa, vakıf Müslümanların fakirlerini destekleyen yazılı bir vakıf olur. Kadınlardan, hâkimlerden, emirlerden, valilerden birisi değiştirirse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Onların hiçbir sarfını, hiçbir bedelini, hiçbir karzını, hiçbir naklini kabul etmesin. Onun nimetlerini değiştirsin, ona kasten zarar vereni, onu sağır olarak dinleyeni fakirleştirsın. Adı geçen vâkıfe'nin, Allah hayrını kabul etsin, vakfı üzerinde kıyamete kadar Hâkimlerin Hâkiminin huzurunda hâkim kılsın. Vâkıfe'nin sevabı "*Allah gerçekten iyilik edenlerin ecrini zayi etmez*"³⁴¹ ayetinde olduğu üzere Allah'a aittir. Bu

³⁴¹ Hud Suresi, 11/115.

vakfın sıhhatiyle hükmedildi. Vâkıfe'nin ve vâkıfe durumundaki mütevellinin gerekli gördüğünde Müslümanların hâkimlerinden biri tekrar eder, değerli vakfiyeyi imzalar. O halde hükmün tesirini, yargının geçerliliğini sevip razı olduğunda Allah vakfı sabitledi, tamamladı, sahih oldu, varlık kazandı. Müslüman âlimlere ve din önderlerine, Allah onların hepsinden razı olsun, zorunlu oldu. Adil, güvenilir ve emin kimselerden oluşan bir meclisin hükmüne ben şahadet ediyorum. İsmail oğlu Mevlana Durmuş, Yahya oğlu Mevlana Mehmed, hâkim ve şahitlerin hepsi hazır bulundular. 9 Cemâziyelevvel 850/2 Ağustos 1446 tarihinde yazılmıştır. Şahitler, Mahmud oğlu Ebu Bekir, Mahmud oğlu İbrahim, Yusuf oğlu Davud.

Ek-18: Dâru'l- huffâz-ı Hondi Hatun binti Ahmed Bey Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd Allah içindir. Salavat Allahın Rasülü Hazreti Muhammed ve bütün ehlinin üzerine olsun. Bundan sonra dünya aldanma yurdudur yoksa rahat yurdu değildir. Nimetleri geçici gölge ve içindekiler göçücü müsafirlerdir ve onda kurtuluşa erenler çok kazanıp infak edenlerdir. Vakıf peygamberlerin efendisi olan peygamberimizin “insanoğlu ölünce sevap defterleri kapanır ancak üç kişinin defteri kapanmaz; faydalı ilim, dua eden evlat ve sevabı devam eden sadaka” buyurduğu gibi hem geçici dünyada ve hemde baki olan ahirette faydası ve sevabı devam eden bir güzelliştir. Vakıf Yakupoğlu Hacı Osman ve Sinan Bey oğlu Mehmed Çelebi'nin şahitliği ile kendisine vekâlet verilen İsmail oğlu Üveys kadınların kendisiyle övündüğü Ahmed Bey kızı Hondi Hatun'un mülkünden elinde ve tasarrufunda bulunan Said-ilinin Zengicek köyünde bulunan mülkünün yarısından Hondi Hatun adına vakf ve habsetti. Bu vakfolunan arazinin sınırı: Kuzeyi Halıcı değirmeni altında bulunan sınırı Kızılca köyüne kadar olan meradır. Batısı, burasının sınıra da Hatun köyünün Taşlıca ve büyük yolun altındaki Karatepe merası ve Beyazsahra ve Lâdik Taşlıcasına kadardır. Kible: Kâfir değirmenine kadardır. Doğu: bütün yolları meraları ve hakları, arazileri, evleri ile beraber Konevi türbesi yakınında olan Ahmed Bey'e mensup türbeye aittir. Bu vakıfların mütevellisi Hondi Hatunun oğlu, Mahmud Bey oğlu Kasım Bey'dir. Ondan sonra salih evladına ve evladının evladına devam edecektir. Mahsülün altıda biri(1/6) müteveli olan kişiye aittir. Altıda beşi(5/6) türbenin ihtiyaçları ve buraya vakf edilmiş olan cüzlerden her gün gece ve gündüz vakf edenlerin ruhu ve bütün Ümmeti Muhammed'in ruhu için Kur'ân-ı kerim okuyup sevabını hediye eden üç adet hafız içindir. Allah korusun daha sonra vakf harap olup dağılır ve bununda düzelmesi mümkün olmazsa bu vakıflar Müslümanların fakir ve miskinleri için olacaktır. Bu vakıflar satılmaz, hibe edilmez, varislere miras olarak verilmez. Bu vakfın ecri Allah üzerinedir. Allah iyilik yapanların ecrini zayi etmez, Allah güzelliklerini artırsın. Kim ki bütün bunları duyduğu halde vakıf ve şartlarını değiştirirse günahı değiştirenlerin üzerine olsun. Allah bilip işitendir. Bu vakfiye 7 Rebiülâhir 863/12 Ocak 1459 senesinde icra olundu. Şahitler: Halil oğlu Mevlana Hayreddin, (okunmuyor) oğlu Cemal, Seyyit Ali oğlu Mevlana Seyyit Ahmed, İbrahim oğlu Aydın, Mehmed oğlu Hacı Emin, Yusuf oğlu Hacı Abdullah.

Ek-20: Erdoğdu Bey Câmi-i Selühisar Vakfı Vakfiye Sûretinin Tercümesi

Hamd hakkıyla Allah'a, salat ve selam onun peygamberi Muhammed aleyhisselam ve âli üzerine olsun. Allah yüce inayetiyle hayır ve ihsan kapıları gibi olan Turgut Bey oğlu ve hayırsever büyüklerden ve değerli kumandanlardan Erdoğdu Bey keskin görüşü ve gayretiyle yeryüzünde yürüyenlerin en hayırlısı Peygamber Aleyhisselam'ın sözü ki: “*Mü'min kıyamet gününde hesap görülünceye kadar sadakasının gölgesindedir*”³⁴⁴ hadisi şerifine uygun olarak vakf ve hapsedti ki: Devlathan köyünde Toarı suyu üzerinde bulunan İlhan değirmeni olarak bilinen değirmenin on iki sehminden altı (6/12) sehmini değirmenin imarına vakfetmiş bakiye altı sehmden dördünü (4/6) Selühisar/Selvihisar Câmii imamına ve bakiye iki (2/6) sehmini tevliyet hissesi olarak oğlu Pir Hüseyin Bey'e ve sonra nesilden nesile evlatlarına bırakmıştır. Pir Hüseyin Bey neslinden bir kimse kalmazsa tevliyet zamanın hâkiminin görüşüne bırakılmıştır. Eğer cami ve ya köyü harap olursa imama bırakılan dört hisse mütevelliyeye yani Pir Hüseyin Bey'e veya evlatlarına, bunlardan da kimse kalmazsa bu dört hisse Müslümanların fukarasına semavat ve arz daim olduğu müddetçe kalacaktır. Vâkıfın bu şartlarıyla vakfi sahihi şer'i olarak vakfedilmiş asılları ve fer'ileriyle sıhhatinin şartlarına uygun olarak satılamaz, hibe edilemez, rehin olamaz, mülk edinilemez. Allahın yeryüzünü varis kıldıklarından -O ki en hayırlı varistir- sultan, imam, vezir, kadı ve valiler dâhil hiç kimse tarafından değıştirilemez. Nassan sabittir ki: “İşitip kabul ettikten sonra her kim ki bu hükmü değıştirirse bunun günahı değıştirenlerin boynunadır, Allah işiten ve bilendir.” Vakfedenin mükâfatı da Cevâd-ı kerim olan Allah üzerinedir. 1 Rebiülâhir 898/20 Ocak 1493 tarihinde yazıldı. Şahid: Abdülkerim oğlu Hasan, Şahid: Abdullah oğlu Ramazan, Şahid: Abdi oğlu İbrahim.

³⁴⁴ İbn Hibbân b. Ahmed, **Sahîhu İbn Hibbân**, (tah. Şuayb Arnavut), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1993, C.VIII, s. 104; İbn Huzeyme, Muhammed b. İshâk, **Sahîhu İbn Huzeyme**, (tah. Muhammed Mustafa el-Azamî), Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1970, C. IV, s. 94.

Öz Geçmiş

Doğum Yeri	ILGIN			
Medeni Durumu	Evli			
ÖĞRENİM DURUMU				
	Okulun Adı	Program	Yer	Tarih
İlköğretim	Çiğil İ.O.		KONYA	1987
Ortaokul	Çiğil O.O.		KONYA	1990
Lise	Selçuklu Lisesi	Fen	KONYA	1993
Üniversite	İstanbul Üniversitesi	Tarih	İSTANBUL	1998
Becerileri	Osmanlıca ve Arapça Redaksiyon			
İlgi Alanları	Siyaset, Sosyoloji, Dinler Tarihi, Tarihi ve Turistik Geziler			
İş Deneyimi	6 yıl Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Dairesi /Yayımlar			
Referanslar	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AKKUŞ			
	Doç. Dr. Bekir BİÇER			
	Prof. Dr. İzzet SAK			
Tel:	5054931937			
E-mail	tashdelen3443@gmail.com			
Adres	Bosna Hersek Mah. Işıklar Sk. No:33/7 Selçuklu/Konya			